T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Y. Tunç Demircan

ERKEK ÇOCUK HÜKÜMLÜLERDE POZİTİF GELECEK ALGISININ EBEVEYN KABUL/REDDİ, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SOSYAL DESTEK İLE İLİŞKİSİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ASLI KARAN

İSTANBUL, 2020

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Y. Tunç Demircan

ERKEK ÇOCUK HÜKÜMLÜLERDE POZİTİF GELECEK ALGISININ EBEVEYN KABUL/REDDİ, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SOSYAL DESTEK İLE İLİŞKİSİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ASLI KARAN

İSTANBUL, 2020

ÖZET

Bu çalışma ile eğitimevinde kalan çocukların umut ve iyimserliğinde etkili olan suçla ilişkili faktörler, birey, aile ve sosyal ilişkiler düzeyindeki belirleyiciler araştırılarak çocuk hükümlülerin geleceğe yönelik pozitif algısını destekleyecek eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu, Türkiye'de hükümlü çocukların kaldığı eğitimevlerinde bulunun 15-18 yaş arasındaki 222 erkek çocuk oluşturmaktadır. Tüm katılımcılar erkektir ve yaş ortalaması 16.49 (SS=0.71) olarak saptanmıştır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği ve Yaşam Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmanın betimleyici bulgularına göre çocuk hükümlülerin eğitim yaşamındaki sorunların fark edilmesi ve önlemler alınması gelecek suç davranışlarının önlenmesi için gereklidir. Aile yaşamına dair bulgular ailenin yapısına ilişkin olumsuzluklardan ziyade ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğinin önemli olduğunu göstermiştir. Çocukların suça ilişkin özelliklerine göre malvarlığına yönelik suçlara karışanlarda cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlara göre eğitim, aile ile ilişkiler ve kişilik düzeyinde daha çok olumsuzluk bulunduğu belirlenmiştir.

Hipotez testlerinden elde edilen sonuçlara göre suça ilişkin değişkenlere göre cezaevi tecrübesi birden fazla olanlarda amaca güdülenmenin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Eğitimevinde aile temas sıklığına göre pozitif gelecek algısında farklılık görülmemiştir. Okul terki olmayan, kurum dışında mesleki veya örgün eğitime devam eden, algılanan ders başarısı yüksek olan çocukların umudunun daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Babanın eğitim düzeyi ortaokul ve üstü olanlarda umut düzeyi ilkokul ve altı olanlara göre daha yüksektir. Ebeveyn

ile çocuk ilişkisine dair hipotez testlerine göre algılanan ebeveyn reddi pozitif gelecek algısını olumsuz etkilemekte ve babanın kontrolünün yüksek olması çocukların alternatif yollar üretme düşüncesini olumlu etkilemektedir. Psikolojik uyuma ilişkin hipotez de doğrulanmış olup psikolojik uyum arttıkça pozitif gelecek algısının artmaktadır. Alt ölçekler aracılığıyla kişilik özellikleri incelendiğinde özyeterlik ile dünya görüşü pozitif gelecek algısını yordamaktadır. Son olarak hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre babanın eğitim düzeyi, babanın kontrolü, arkadaşın sosyal desteği, özyeterlik ve dünya görüşü pozitif gelecek algısını belirleyen değişkenleri yordayan faktörler olarak belirlenmiştir. Eğitimevlerinde çocuk hükümlülere yönelik eğitim iyileştirme çalışmalarında bireysel özelliklerin gelişimine ilişkin içeriğin umut ve iyimserlik düzeylerine katkı sağlayacağı tespit edilmiştir. Bulgular literatür ışığında tartışılmış ve gelecek çalışmalara ışık tutabilecek önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Umut, İyimserlik, Çocuk Suçluluğu, Ebeveyn Kabul-Reddi, Kişilik, Psikolojik Uyum, Sosyal Destek.

ABSTRACT

Aim of this study is to investigate the criminal, personal, familial and social factors related to hope and optimism level of juvenile offenders and to contribute to the rehabilitation programs which facilitate positive future perceptions of juveniles in education houses in Turkey. Data was gathered from 222 male juvenile offenders staying in three different education houses. All participants are males and mean age is 16.49 (SD=0.71). Personal Information Form, Parental Acceptance-Rejection/Control Scale, Personality Assessment Scale, Multidimensional Scale of Perceived Social Support, Dispositional Hope Scale and Life Orientation Scale was administered in the research.

Results of descriptive statistics revealed that recognizing problems in education life of juveniles is important to prevent later criminal activity. Moreover, quality of parent child relationship is more determinant than family structure. Results of crime related variables showed that property offenses have more difficulties in education, family and personality domains than sexual offenders. Regarding the hypothesis testing, being in prison more than once is the only crime related variable. Accordingly, reincarcerated juveniles' agency level is lower than first time offenders. Positive future perception did not differentiate in terms of the frequency of family contact in prison. Juveniles who continue to school, who attend school in community and who has high level of perceived academic achievement, have higher level of hope than others. Besides juveniles whose father graduated from middle school or higher reported higher level of hope than those whose father graduated from primary school or less. Hypothesis regarding parent child relationship indicated that parental rejection decreased hope and optimism level and control of father increased pathway thinking. Hypothesis about the relation between psychological adjustment and positive future perception is also confirmed. When analyzed personality by means of subscales, results showed that self-

efficacy and world view predict positive future perception. At last, hierarchical regression analyses demonstrated that education level of father, paternal control, perceived social support from friends, self-efficacy and world view predict hope and optimism. Consequently, it is observed that making contribution to the juveniles' own traits with rehabilitation programs in juvenile education houses have impact on their hope and optimism level. The results were discussed with the reference of related literature and suggestions for future research were mentioned.

Keywords: Hope, Optimism, Juvenile Delinquency, Parental Acceptance-Rejection, Personality, Psychological Adjustment, Social Support

ÖNSÖZ

Geleceğe umutla bakabilmenin köklerini aradığım bu tezi hazırlarken kendi içimde umudun izlerini birçok kere kaybettim. Bu zorlu süreçte verilerin söylediklerini aynı zamanda deneyimleyerek gördüm ki kendime inanmamı ve devam edebilmemi sağlayan birileri olmadan bu yolculuğun sonuna gelmem mümkün olamazdı.

Öncelikle bilgisini ve desteğini hiç esirgemeyen; cesaretlendiren ve moral veren yaklaşımıyla umudumu sürdürmemi sağlayan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Y. Tunç Demircan'a teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde yer alan;

Dr. Öğr. Üyesi Z. Belma Gölge'ye önerileri ile tezimin bugünkü halini almasında sunduğu katkılar için,

Doç. Dr. Mine Özaşçılar'a hem tez sürecimde hem mesleki çalışmalarımda bilgisini, ilgisini ve desteğini hiç esirgemediği için çok teşekkür ederim.

Bu tezin yürütülmesi için gerekli izinlerin alınması sürecinde yardımcı olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Çocuk Eğitim ve İyileştirme Bürosunda görevli Psikolog Nuray Şenocak'a ve Şube Müdürü Elçin Çakar Terzioğlu'na,

Veri toplama sürecinde destek olan tüm İstanbul, Ankara ve Elazığ Çocuk Eğitimevi personeline,

Ayrıca Ankara Çocuk Eğitimevinde veri toplama sürecinde sunduğu desteğin yanı sıra evini açan, güzel yemekler hazırlayan, moral veren özverili arkadaşım Psikolog Tuba İlik'e,

Desteği ve anlayışlı yaklaşımı ile süreci benim için kolaylaştıran İstanbul Çocuk Eğitimevi Kurum Müdürü Aysun Güner'e ve İdare Memuru Elif Mert'e,

Veri toplama sürecindeki yardımlarının yanı sıra zorlandığım anlarda benimle birlikte söylendikleri, beni anladıklarını hissettirdikleri için mesai arkadaşlarım Ezgi Cıngır ve Tugçe Uğurlu'ya,

Tüm dostlarıma; aramaktan vazgeçmeyenlere, bilgisayarını kapıp yanıma çalışmaya gelenlere, lojistik destek sağlayanlara, heyecanımı, endişelerimi ve hatta vazgeçişlerimi bıkmadan usanmadan dinleyenlere, toparlanıp devam etmemi sağlayanlara,

Tez konumun üstüne benim kadar düşünmüş, her anını paylaşmış, her kelimesini okumuş, bırakmama, düşmeme, dağılmama hiç izin vermemiş dostum, meslek yaşamımın bana kattığı en güzel insan Psikolog Ebru Mebrure İşmen'e,

Koşulsuz sevgileri ve bana olan sonsuz inançları ile bugünlerde en çok emeği olan canım annem ve babama,

Bitmeyen sabrı ve sevgisiyle umutlu olmak için en büyük nedenim eşim Uğur'a çok teşekkür ederim.

Son olarak bu tezi var eden çocuklara sonsuz teşekkürler.

Sizlerden çok şey öğrendim. İyi ki tanışmışız.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER TABLOSU ..... **vii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**

KISALTMALAR ..... **xii**

1. Giriş ve Amaç **1**

1.1. Araştırmanın Hipotezleri 4

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları 5

2. Genel Bilgiler **6**

2.1. Çocuk Suçluluğu 6

2.1.1. Risk faktörleri 9

2.1.2. Koruyucu faktörler 12

2.1.3. Suçtan vazgeçme 14

2.2. Rehabilitasyon Modelleri 17

2.2.1. Risk - ihtiyaç - uygunluk modeli 17

2.2.2. İyi yaşamlar modeli 19

2.3. Türkiye'de Çocuk Ceza İnfaz Kurumları ve Yürütülen Eğitim İyileştirme Çalışmaları 21

2.3.1. Çocuk ceza infaz kurumları 21

2.3.2. Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) 24

2.4. Pozitif Gelecek Algısı 29

2.4.1. Umut 31

2.4.2. İyimserlik 40

2.5. Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı 42
2.5.1. Sıcaklık boyutu 43
2.5.2. Kontrol boyutu 44
2.5.3. Alt kuramlar 45
2.6. Sosyal Destek 52
2.7. Suça Sürüklenen Çocuklarda Pozitif Gelecek Algısı ile İlgili Araştırmalar 56
3. Gereç ve Yöntem 62
3.1. Araştırmanın Örneklemi 62
3.2. Veri Toplama Araçları 63
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu 63
3.2.2. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K) - Çocuk Formu 63
3.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği 65
3.2.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 66
3.2.5. Yaşam Yönelimi Ölçeği 66
3.2.6. Sürekli Umut Ölçeği 67
3.3. Veri Toplama Süreci 68
3.4. Verilerin Analizi 69
3.5. Çalışmadaki Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri 69
4. Bulgular 71
4.1. Betimleyici İstatistikler 71
4.1.1. Örneklem grubunun betimsel özelliklerine ilişkin bulgular 71
4.1.2. Betimleyici özelliklere göre çalışma kapsamında ele alınan değişkenlerdeki farklılıkların incelenmesi 84
4.2. Hipotezlerin Sınanmasına İlişkin Analiz Sonuçları 94
4.2.1. Suça ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı 94

4.2.2. Eğitimevinde aile ile iletişim açısından pozitif gelecek algısı 97
4.2.3. Eğitime ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı..... 98
4.2.4. Aile yapısına ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı 101
4.2.5. Ebeveyn kabul-reddi ve kontrolü ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişki.. 105
4.2.6. Kişilik özellikleri ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişki 113
4.2.7. Sosyal destek ile pozitif gelecek arasındaki ilişki 118
4.3. Pozitif Gelecek Algısını Etkileyen Faktörler 122
4.3.1. Araştırma değişkenleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları 123
4.3.2. Umudu yordayan faktörler..... 129
4.3.3. Alternatif yollar üretme alt ölçeğini yordayan faktörler..... 132
4.3.4. Amaca güdülenme alt ölçeğini yordayan faktörler..... 134
4.3.5. İyimserliği yordayan faktörler 136
5. Tartışma 138
5.1. Betimleyici Bulguların Tartışılması 138
5.1.1. Katılımcıların betimsel özellikleri 138
5.1.2. Betimleyici özelliklere göre değişkenlerdeki farklılıkların tartışılması 151
5.2. Hipotezlerin Tartışılması 164
5.3. Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması..... 180
6. Sonuç..... 187
7. Kaynaklar..... 194
8. Ekler..... 228
9. Özgeçmiş..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo I. Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri 70
Tablo II. Eğitim Yaşamına İlişkin Bilgiler 72
Tablo III. Aile Yapısına İlişkin Özellikler 76
Tablo IV. Suça İlişkin Bilgiler 81
Tablo V. Eğitimevinde Aile ile İlişkiye Dair Bilgiler 83
Tablo VI. Eğitim Türüne Göre EKAR/K Açısından Farklılık 85
Tablo VII. Eğitim Türüne Göre KİDÖ Açısından Farklılık 86
Tablo VIII. Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre EKAR/K Açısından Farklılık 87
Tablo IX. Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre KİDÖ Açısından Farklılık 87
Tablo X. Babanın İş Durumuna Göre EKAR/K Açısından Farklılık 88
Tablo XI. Annenin Eğitim Düzeyine Göre EKAR/K Açısından Farklılık 88
Tablo XII. Suç Türüne Göre EKAR/K Açısından Farklılık 90
Tablo XIII. Suç Türüne Göre KİDÖ Açısından Farklılık 91
Tablo XIV. Suç Türüne Göre ÇBASD Açısından Farklılık 92
Tablo XV. Suça İlişkin Değişkenler ile Ölçekler Arasında Korelasyon Analizi 93
Tablo XVI. Suç Türüne Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık 94
Tablo XVII. Suça Sürüklenme Yaşına Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık 95
Tablo XVIII. Suç Öyküsüne Göre Pozitif Gelecek Algısındaki Farklılık 96
Tablo XIX. Suç Öyküsü ile Pozitif Gelecek Algısı Arasındaki İlişki 97
Tablo XX. Eğitimevinde Aile ile İlişkiye Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık 98
Tablo XXI. Eğitim Özelliklerine Göre Pozitif Gelecek Algısı Açısından Farklılık 100
Tablo XXII. Ailenin Yapısal Özelliklerine Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık 102
Tablo XXIII. EKAR/K ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki Korelasyon Analizi 107
Tablo XXIV. Ebeveyn Kabul-Reddinin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 107
Tablo XXV. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Umuda Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 108
Tablo XXVI. Ebeveyn Kabul-Reddinin Alternatif Yollar Üretme Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 109
Tablo XXVII. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 110
Tablo XXVIII. Ebeveyn Kabul-Reddinin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 111
Tablo XXIX. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi . 112
Tablo XXX. Ebeveyn Kabul-Reddinin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 112
Tablo XXXI. EKAR/K Alt Ölçeklerinin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 113

Tablo XXXII. KİDÖ ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi..... 114
Tablo XXXIII. Psikolojik Uyumun Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 115
Tablo XXXIV. KİDÖ Alt Ölçeklerinin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 115
Tablo XXXV. Psikolojik Uyumun SUÖ Alt Ölçeklerinin Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 116
Tablo XXXVI. KİDÖ Alt Ölçeklerinin SUÖ Alt Ölçeklerinin Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 117
Tablo XXXVII. Psikolojik Uyumun İyimserlik Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 117
Tablo XXXVIII. KİDÖ Alt Ölçeklerinin İyimserlik Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 118
Tablo XXXIX. ÇBASD ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki Korelasyon Analizi..... 119
Tablo XL. Sosyal Desteğin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi..... 120
Tablo XLI. Sosyal Destek Kaynaklarının Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi..... 120
Tablo XLII. Sosyal Desteğin Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 120
Tablo XLIII. Sosyal Destek Kaynaklarının Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 121
Tablo XLIV. Sosyal Desteğin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi..... 121
Tablo XLV. Sosyal Destek Kaynaklarının Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 121
Tablo XLVI. Sosyal Desteğin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 122
Tablo XLVII. Sosyal Destek Kaynaklarının İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi 122
Tablo XLVIII. Araştırma Kapsamındaki Ölçeklerin Korelasyon Analizi..... 126
Tablo XLIX. Umudu Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi . 131
Tablo L. Alternatif Yollar Üretmeyi Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi 133
Tablo LI. Amaca Güdülenmeyi Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi 135
Tablo LII. İyimserliği Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi 137

KISALTMALAR

TCK : Türk Ceza Kanunu

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

CGTİHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun

BİSİS : Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi

ARDEF : Araştırma Değerlendirme Formu

BİP : Bireyselleştirilmiş İyileştirme Planı

EKAR/K : Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol

KİDÖ : Kişilik Değerlendirme Ölçeği

ÇBASDÖ : Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

SUÖ : Sürekli Umut Ölçeği

YYÖ : Yaşam Yönelimi Ölçeği

1. Giriş ve Amaç

Umutlu düşünce içeriği sorunların önlenmesinde ve kişinin güçlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Snyder, Feldman, Taylor, Schroeder ve Adams, 2005). Umutlu ve iyimser insanlarda pozitif duyguların, öznel iyi oluşun, yaşam doyumunun ve psikolojik sağlamlığın daha yüksek olduğu görülmüştür (Aydın ve Tezer, 1991; Horton ve Wallander, 2001; Kleiman vd., 2017; Scioli, Scioli-Salter, Sykes, Anderson ve Fedele, 2016; Yarcheski ve Mahon, 2016). Umut ve iyimserlik farklı psikoterapi kuramlarında tedavide başarının önemli bir bileşeni olarak sıklıkla belirtilmiştir (Carr, 2003; Snyder vd., 2000; Freud, 1928/2000). Terapötik süreçte iyileşmeye yönelik çaba, tedaviye katılım ve tedaviye uyum geleceğe yönelik pozitif inanışlardan etkilenmekte ve bu inanış zorluklarla başa çıkma konusunda kişinin gücünü ve kaynaklarını geliştirmesini sağlamaktadır (Snyder vd., 2005).

Suça sürüklenmiş çocuklarla ilgili çalışmalar ergenlik döneminin başlı başına bir risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır (Bülbül ve Doğan, 2016; Moffitt, 1993). Bununla birlikte cezaevinde bulunmak da çocuklar için bir çok kriminojenik faktörle temas etmek anlamına gelmektedir (Cauffman, Cavanagh, Donley ve Thomas, 2015; Lambie ve Randell, 2013; Steinberg, Chung ve Little, 2004). Olumsuz yaşam olaylarının ergenlerin gelecekten beklentilerini azalttığı (Cooke, 2010; Madan ve Pakenham, 2014; Snyder, 2002) göz önüne alındığında hapsedilmenin ve damgalanmanın bir sonucu olarak suça karışma riskleri artmakta (Liberman, Kirk ve Kim, 2014) ve geleceğe yönelik pozitif inanışları da zarar görmektedir (Landau, 1975; Trommsdorff ve Lamm, 1980). Geleceğe dair umut ve iyimserlik; kurum yaşamı (Sulimani-Aidan, Sivan ve Davidson-Arad, 2017), umutların karşılıksız kalacağı inancı (Trommsdorff ve Lamm, 1980), kişilik özellikleri (Halama, 2010; Rivers, 2011), ebeveyn ilişkileri (Blake ve Norton, 2014), prososyal ilişkilerden ve sosyal

destekten mahrum kalma (Ege, 2018; Esteves, Scoloveno, Mahat, Yarcheski ve Scoloveno, 2013) gibi faktörlerden etkilenmektedir.

Zivan (1975) çocuk ceza infaz kurumlarının iki temel amacı olduğunu söylemiştir; ilki gençlerin, tatmin edici ve kanunla uyum içinde bir yaşamları olmasını sağlamak; ikincisi daha güvenli bir toplum oluşturmaktır. Bunun için gençlerin psikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasında yasayla uyumlu kaynaklar bulmalarına yardımcı olunmalıdır. Bu zorlu görevin başarılması için iyileştirme çalışmalarının kapsamını; intrapsişik çatışmaların çözümlenmesi, gelişimsel geriliklerin iyileştirilmesi, aile ilişkilerinin tamir edilmesi, değerlerin yeniden inşa edilmesi ve geçmişte peşinden gitmeyi hiç arzu etmediği yeni sağlıklı hedeflere yönlendirilmesi şeklinde belirtmiştir. LeBel, Burnett, Maruna ve Bushway (2008) kişinin yaşamındaki umut gibi öznel değişimlerin çevresel koşulları değiştirmesine de öncülük ettiğini belirtmiştir.

İyi yaşamlar modeli de hükümlülerin tekrar topluma kazandırılmasında insani değerlerin önemine vurgu yaparak riski azaltmanın yanı sıra yaşam amacı oluşturmanın, hayata dair isteklerin, planların olmasının ve yaşam doyumunun sağlanmasının suç tekrarını önleyici çalışmalara katkı sağlayacağını savunmaktadır (Ward ve Maruna, 2007; Wilson ve Yates, 2009). Risk-İhtiyaç-Uygunluk modelinin uygunluk prensibinde de değişime yönelik motivasyon kazandırma ve umut aşılamadan bahsedilmektedir (Andrews ve Bonta, 2010).

Farklı örneklemlerle yapılan çalışmalarla umudun tekrar suç işlemeyi (Magnus, 2005; Martin ve Stermac, 2010) ve suçtan vazgeçmeyi (LeBel vd., 2008) yordadığına dair bulgular elde edilmiştir. Ancak umut ve iyimserliğe dair kriminoloji alanında özellikle çocuk suçluluğu özelindeki çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların tekrar topluma kazandırılması ve cezaevinin kriminojenik yapısı ile başa çıkabilmeleri için geleceğe

yönelik pozitif algılarının sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Mahler, Fine, Frick, Steinberg ve Cauffman, 2017; Woldgabreal, Day ve Ward, 2014).

Alanyazında umudu inceleyen çalışmalar genellikle umudun etkilerine odaklanmış ancak umudun kökenlerine ilişkin araştırmaların ihmal edildiği vurgulanmıştır (Alarcon, Bowling ve Khazon, 2013; Schmid ve Lopez, 2011).

Umudun ve iyimserliğin bakım veren ile ilişkilerden, ergenlik dönemiyle gelişen sosyal çevrenin desteğinden etkilendiği bilinmektedir (Blake ve Norton, 2014; Cooke, 2010; Hjelle, Busch ve Warren, 1996; Mahon ve Yarcheski, 2017). Snyder (2000b) de umut teorisini açıklarken bağlanmanın önemine vurgu yapmaktadır. Umudun kişilik özelliklerinden özyetkinlik, dürtüsellik, özgüven, dışa dönüklük, duygusal dengesizlik (Otis, Huebner ve Hills, 2016; Tarhan, 2012) ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak literatürde umudu etkileyen kişilik özelliklerine ilişkin yeterli çalışma olmadığına dikkat çekilmektedir (Alarcon vd., 2013; Halama ve Dědová, 2007).

Kişiler arası kabul-red kuramı, çocuğun ebeveyni ya da bakım veren kişi ile ilişkisinden algıladığı kabullenilme veya reddedilmeye odaklanan ve bu ilişkinin niteliğinden yola çıkarak çocukta ortaya çıkan kişilik özelliklerini de ele alan kapsamlı bir kuram olarak (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012) geleceğe yönelik pozitif algının oluşumunda aile ve bireysel özelliklerin birlikte ele alınarak incelenmesine olanak tanımaktadır.

Bu bilgiler ışığında eğitimevinde kalan çocukların umut ve iyimserliğinde etkili olan suçla ilişkili faktörler, birey, aile ve sosyal ilişkiler düzeyindeki belirleyiciler araştırılarak çocuk hükümlülerin geleceğe yönelik pozitif algısını destekleyecek eğitim-iyileştirme faaliyetlerine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

1.1. Araştırmanın Hipotezleri

1. Cinsel dokunulmazlığa yönelik suç işlemiş ergenlerde diğer suç gruplarına göre geleceğe yönelik pozitif algının daha düşük olması beklenmektedir.
2. Erken yaşta suça karışmış olan çocuk hükümlülerin daha geç yaşta suça karışanlara kıyasla pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.
3. Çocuk hükümlülerde suç öyküsüne ait olumsuzluklar arttıkça pozitif gelecek algısının düşmesi beklenmektedir.
4. Eğitim yaşantısına dair olumsuzlar yaşayan suça sürüklenmiş çocukların pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.
5. Eğitimevinde aile ile ilişkiye dair olumsuzlar yaşayan suça sürüklenmiş çocukların aile ilişkisi olumlu olanlara göre pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.
6. Ailenin yapısal özelliklerinde olumsuzluklar olan çocuk hükümlülerin pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.
7. Çocuk hükümlülerde ebeveyn reddi arttıkça ve ebeveyn kontrolü azaldıkça pozitif gelecek algısının azalması beklenmektedir.
8. Çocuk hükümlülerde psikolojik uyum arttıkça pozitif gelecek algısının artması beklenmektedir.
9. Çocuk hükümlülerde algılanan sosyal destek arttıkça pozitif gelecek algısının artması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında her ne kadar Türkiye'de çocuk hükümlülerin bulunduğu üç eğitimevine de ulaşılmış olsa da çalışma bulguları bu kurumlarda kalan ve çalışmaya katılmaya gönüllü, 15-18 yaş aralığındaki erkek 222 çocuktan alınan bilgiler ile sınırlıdır. Bulguların genellenebilirliği açısından bu durum göz önüne alınmalıdır.

Örneklemin hepsinin okur-yazar ve birçoğunun ortaokul mezunu olduğu belirlenmiş olsa da okuma ve bazı ergenlerin okuduğunu anlama konusunda sorun yaşayabildikleri gözlenmiştir. Bu durumun üstesinden gelebilmek için öncelikle uygulama esnasında süre konusunda kısıtlama yapılmamıştır. Ayrıca yaşanan zorlukları fark etmek ve destek sağlayabilmek için hem ölçeklerin dağıtılması öncesinde detaylı açıklama yapılmış hem de uygulama sırasında yöneltilen sorular cevaplandırılmıştır.

Bir diğer kısıtlılık da toplanan verilerin kişilerin beyanına dayanması ve özellikle suça ilişkin bilgilerde kayıtlardan ziyade ergenlerden alınan veriler ile analizlerin yürütülmüş olmasıdır.

2. Genel Bilgiler

2.1. Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu yasa ile belirlenen yaş sınırının altında kalan küçüğün, kanunda suç olduğu belirtilen davranışta bulunması olarak tanımlanmıştır. Çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin yaş sınırı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ceza sorumluluğuna dair belirlenen yaş; çocukların ceza adalet sistemi içinde hangi süreçlerden ve kurumlardan geçeceklerini belirlemek adına önem taşıyan bir kriterdir (Siegel ve Welsh, 2009).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda göre 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak ifade edilmiştir (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004, madde:6/1). Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3/1-a maddesinde de çocuk; "Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda ÇKK ile suça sürüklenen çocuk kavramına değinilmiş ve "Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılan veya işlediği suçtan dolayı güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" olarak da tanımı yapılmıştır. TCK'nın 31/1 maddesinde de "Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir." ibaresi yer almaktadır. Aynı kanunun 31. maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında da 12-15 ve 15-18 yaş gruplarında ayrım yapılmıştır. 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış olanların davranışın anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin değerlendirilmesi ile ceza sorumluluğunun belirlenmesine işaret edilmiş ise de 15 yaşını doldurmuş ve 18 yaşını doldurmamış olanlar için böyle bir ihtiyaçtan bahsedilmemiş olup cezanın üçte bir oranında indirilmesi belirtilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (2018) incelendiğinde, çocuk suçluluğuna ilişkin sayılarda artış olduğu göze çarpmaktadır. Ceza infaz kurumlarına giren çocuk hükümlülere ilişkin Ceza İnfaz Kurumu İstatistiklerine (2016) bakıldığında ise 2012 yılında 182 olan sayının 2016 yılında 514'e yükseldiği görülmektedir. Aynı zamanda verilere göre 2009 yılında suçu işlediğinde yaşı 18'in altında olan hükümlü sayısı 1064 iken 2018 yılında 14090 olmuştur. Bu veriler incelendiğinde Türkiye'de çocuk suçluluğuna ilişkin çalışmaların yapılmasının önemi anlaşılmaktadır.

Trulson, Marquart, Mullings ve Caeti (2005) tarafından infaz sisteminden tahliye olan 2436 çocuğun 5 yıl süreyle takibinin yapıldığı çalışmada, erken yaşta adalet sistemiyle tanışan çocukların %85'inin 5 yıl içinde tekrar adalet sistemine dahil olduğu ve bu çocukların da %80'inin ağır bir suç nedeniyle tutuklandığı ortaya konmuştur. Yüksek tekrar suça karışma oranları göstermektedir ki suça sürüklenen çocuklar için uygun müdahale yöntemlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılabilmesinde ve çocuk suçluluğunun önlenmesinde çalışmalar birey ve toplum düzeyinde planlanmalıdır (Sevük, 1998).

Ergenlik, insan yaşamında biyolojik, bilişsel, psikososyal ve duygusal değişimlerin yaşandığı önemli bir gelişimsel dönemdir (Cauffman vd., 2015). Çocuk suçluluğuna, gelişimsel süreçler perspektifinden bakarak suçun gelişim aşamaları ortaya çıkarılırsa doğru çocuğa, doğru zamanda, doğru müdahalenin yapılması mümkün olacaktır (Mulvey, 2014).

Pittsburgh bölgesinde çocuk suçluluğunun gelişimini ele alan boylamsal çalışmadan elde edilen veriler göstermektedir ki; ağır suçlara karışanların %20'si 12 yaşında, ağır suçlar işleyenlerin içinden tekrarlayıcı olanların da %80'i 14 yaşında suça karışmaya başlamıştır.

(Loeber vd., 2003). Moffitt (1993) antisosyal davranışı 'ergenlikle sınırlı' suç ve 'yaşam boyu süren' şeklinde sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma açısından değerlendirildiğinde adalet sistemiyle tanışmanın ve erken yaşta cezaevine girmenin çocuğun yetişkinliğe başarılı bir geçiş yapamayıp gelişimsel olarak zarar görmesine ve beklenenin aksine suçtan vazgeçmek yerine tekrar suça karışmasına neden olabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, adalet sistemine dahil olma ergenlikle sınırlı kalabilecek antisosyal davranışların yaşam boyu sürmesine yol açabilmektedir. Sweeten (2006) çocuğun suça karışmasından bağımsız olarak adalet sistemi ile temasın okul terki olasılığını arttırdığını ortaya koymuştur. Adalet sistemine dahil olan ve kurumlarda kalan çocuklar ergenlik döneminin de özellikleri itibariyle birbirlerinden riskli davranışları öğrenmekte ve akran ilişkilerinden olumsuz yönde etkilenmektedir. Aynı zamanda etiketleme aracılığıyla suça karışmış gruplarla etkileşim artmakta ve bunun sonucunda da suç davranışı tekrar ortaya çıkmaktadır. Okul çocuğun gelişimsel sürecine uygun deneyimler yaşamasını sağlarken okuldan uzaklaşıp ceza infaz kurumunda kalan çocuk, gelişimi için gerekli olan süreçlerden uzak kalarak uzun dönemli olumsuz sonuçlar yaşayabilmektedir (Cauffman vd., 2015).

Çocuk suçluluğunu anlamak ve suça sürüklenen çocukların özelliklerini belirlemek amacıyla incelenen risk ve koruyucu faktörler suça ilişkin önleyici çalışmaların belirlenmesine ve konuya ilişkin politikaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Pérez, 2018). Risk ve koruyucu faktörlere dair çalışmalar her çocuğun risk durumuna uygun müdahalenin belirlenmesine yardımcı olmakta; müdahalelerin verimliliğini, etkililiğini ve koruyuculuğunu arttırmaktadır (Mulvey vd., 2004).

2.1.1. Risk faktörleri

Suç davranışı ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında araştırmalar tutarlı bir şekilde göstermiştir ki suç davranışı ergenlik döneminde artış göstermektedir. Aslında ergenlik dönemi özellikleri itibariyle suça sürüklenme açısından başlı başına bir risk faktörüdür (Bülbül ve Doğan, 2016). Suç davranışının 17 yaşlarında en yüksek noktaya ulaştığı, erken yetişkinlik döneminde düşüşe geçtiği görülmektedir. Bu ilişkinin nedenlerine bakıldığında kriminojenik nedenlerin (örneğin; sosyo-ekonomik seviye) yanı sıra psikoloji perspektifinden değişkenler açıklayıcı olmaktadır. Bilişsel yetiler, dürtü kontrolü ve psikososyal olgunluk özellikleri bu dönem tam olarak gelişmiş olmadığı için risk alma davranışlarına etki etmekte ve U şeklindeki yaş-suç eğrisine şekil vermektedir (Cauffman vd., 2015).

Hoeve vd. tarafından 2008 yılında yapılan çocuk suçluluğu ve ebeveyn tutumları ilişkisini analiz eden çalışmada orta ve yüksek düzeyde tekrarlayıcılık gösteren suç davranışı ihmalkar ebeveyn tutumu ile ilişkili bulunmuştur. Algılanan anne baba reddi (Çetin, 2005) ve akranların sapmış davranışları olması (Uludağlı ve Sayıl, 2013) ergenin suç davranışlarını yordayan risk faktörleri arasında yer almaktadır. Yüksek risk grubundaki ergenlerde antisosyal davranışlar ve şiddet davranışlarının gelişimine odaklanan boylamsal çalışmada 11-17 yaş aralığındaki 246 ergen 7 yıl boyunca takip edilmiş ve bu süre boyunca 5 değerlendirme yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre şiddet içeren veya içermeyen suç davranışları sıcak ilişkiler kuran ebeveyn özellikleri ve sağlıklı ebeveynlik becerileri tarafından yordanmaktadır. Akranların şiddet içeren davranışları ergenin gelecekteki şiddet davranışı ile anlamlı olarak ilişkili olmakla birlikte akran etkisinin aracı rolüne bakıldığında aile özelliklerinin çocukların suç davranışlarında direkt etkisinin olduğu, bu etkinin 2 yıl sonraki değerlendirmede de

sürdüğü, akran ilişkilerinin ise yalnızca kısmen aracılık yaptığı bulunmuştur (Henry, Tolan ve Gorman-Smith, 2001).

Hong Kong'da yapılan bir araştırmada eğitimine devam eden ergenlere son 1 yıl içindeki suç davranışları sorulmuş ve öz bildirimlerine dayalı olarak kriminojenik faktörler incelenmiştir. Erkeklerde özdenetimin, şiddete yönelik tutumun, alkol ve madde kullanımının, akran etkisinin ve yaşanılan mahallenin kriminojenik özelliklerinin suç davranışları ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Chan, 2019).

Pittsburgh gençlik çalışmasının bulgularına göre; bireysel düzeyde dürtüsellik, suçluluk duygusunun eksikliği; ailesel düzeyde düşük ebeveyn kontrolü, aile ile sağlıksız iletişim, annenin fiziksel olarak cezalandırması, antisosyal ebeveyn ve özellikle babanın suça karışmış olması, ebeveynlerin kaygılı ve mutsuz olması; bu faktörlerin yanı sıra düşük okul başarısı ve dezavantajlı mahallelerde yaşama suç davranışı ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar, çalışma sonuçlarını yorumlarken zaman ve mekan farklı olmasına rağmen Cambridge bölgesinde yapılan çalışmada (Farrington, 2005b) da benzer faktörlerin suçla ilişkili çıktığını belirtmiştir (Loeber vd., 2003).

Mulder, Vermunt, Brand, Bullens ve Marle (2012) risk faktörlerini suç gruplarına ayrıştırarak incelemenin gerekli olduğunu savunmuş ve 12-22 yaş aralığındaki 1154 ergen suçlu ile yaptığı çalışmada suç gruplarını ayrıştırarak farklı risk alanları olduğunu göstermiştir. Şiddet içeren mala karşı suçlara karışan kişilerde alkol ve madde kötüye kullanımı, düşük ahlaki muhakeme becerisi, dürtüsellik, düşük içgörü, kriminal akran gruplarına katılım, ailede suç öyküsü, ebeveyn becerilerinin yetersizliği, otoriteyle ilişkilerde sorun yaşama, okuldan kaçma, kurumlarda uyumsuzluk ve firar etme görülmüştür. Şiddet içermeyen mala karşı suçlara karışanların, şiddet suçu ve cinsel suça göre risk alanlarında

daha yüksek puanlar aldığı ama şiddet içeren mala karşı suçlar kadar risk skorlarının yüksek olmadığı belirlenmiştir. Şiddet suçlarına karışanlarda kaygı bozukluğu, sadizm ve otizm spektrum bozukluğu alanlarında sorun belirlenmiş; cinsel suç işleyenlerde ise bu alanlara ek olarak kişilerarası ilişkilerde sorunlar, düşük bilişsel beceriler ve cinsel sorunlar tespit edilmiştir. Bu gruplar karşılaştırıldığında suç tekrarının en düşük cinsel suçlarda görüldüğü, ardından şiddet suçlarının geldiği, mala karşı suçların şiddet içerse de içermese de mükerrerlik oranlarının yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Türkiye'de de Uludağlı (2011) tarafından yapılan doktora tez çalışmasında suça karışmış ergenlerde risk faktörleri, yakın bağlamda ahlaki muhakeme, dürtüsellik, öfke ifade; uzak bağlamda okula devamsızlık ve mahalle sorunları olarak belirlenmiştir. Suça karışmamış olan ergenlerin problem davranışlarına ilişkin risk faktörlerine bakıldığında da dürtüsellik, anne baba reddi, okula bağlılık ve mahalle sorunları ilişkili bulunmuştur. Türkiye'deki tutuklu ve hükümlü konumundaki 593 çocukla yapılan bir araştırmada da çocukların kendilerinin, arkadaşlarının ve aile üyelerinin alkol ve madde kullanımının önemli bir risk faktörü olduğu görülmüştür (Özbay, Aydoğan ve Eşici, 2016).

Çocukların suça sürüklenmesinde etkili risk faktörlerine ilişkin alanyazında açık bir şekilde ortaya konmaktadır ki çocuk suçluluğunda riski arttıran tek bir faktörden bahsedilememektedir. Çocuğun bireysel özellikleri, aileye ilişkin faktörler, akran ilişkileri, okul yaşamı, sosyoekonomik durumu suça sürüklenmesinde etkili faktörler olarak gösterilmektedir (Korkmaz ve Erden, 2010; Loeber vd., 2003; Uludağlı, 2011). 90'lı yıllardan itibaren boylamsal çalışmaların verileri ile birlikte makro düzeyde yaşanılan çevrenin ve toplumsal faktörlerin etkileri de bütüncül değerlendirmeye dahil edilmiştir (Farrington ve Welsh, 2008; Wikström ve Loeber, 2000) .

2.1.2. Koruyucu faktörler

Risk değerlendirme literatürü geleneksel olarak tekrar suç işlemeyi arttıran faktörleri ele alırken, son yıllarda suça karışma olasılığını azaltan faktörler de incelenmeye başlamıştır. Suç davranışından uzaklaşma veya vazgeçme şeklinde çevrilen "desistance" literatürünün gelişmesiyle birlikte bireylerin suç işlemesinin yanı sıra suç işlememesinin nedenlerinin de araştırılması koruyucu faktörlere dikkat çekilmesini sağlamıştır (Lösel ve Farrington, 2012; Shepherd, Luebbers ve Ogloff, 2016).

Alanyazında koruyucu faktörlerin kavramsallaştırılmasında halen bazı fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir. Bazı araştırmacılar bu kavramı risk faktörlerinin yokluğu olarak tanımlarken; bazıları ise risk faktörlerinin varlığında olumsuz sonucun ortaya çıkma olasılığını düşüren etkenler olarak tanımlamaktadır (Cording ve Beggs Christofferson, 2017). İlkinde risk faktörünün varlığından bağımsız olarak koruyucu faktörün olumsuz sonucu önleyici etkisi bulunmakta iken ikincisinde koruyucu faktörün risk faktörü ile etkileşimi etkili olmaktadır (Dematteo ve Marczyk, 2005). Bazı araştırmacılar da tek başına önleyici etkisi olan faktörlerin koruyucu değil destekleyici faktör olarak adlandırılması gerektiğini savunmaktadır (Farrington, Ttofi ve Piquero, 2016).

Hoge, Andrews ve Leschied (1996) tarafından 12-17 yaş aralığındaki 338 suça sürüklenmiş çocukla yapılan araştırmada potansiyel risk ve koruyucu faktörler ele alınmış ve risk faktörleri kontrol edildiğinde koruyucu faktörlerin 15-17 yaş grubunda akademik başarı, olumlu akran ilişkileri, otoriteyle olumlu ilişki ve boş zamanların verimli kullanımının yüksek uyumla ve düşük tekrar suça karışma riskiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde olumsuz koşullarda büyüyen çocuklarda, rehabilitasyon çalışmaları belirlenirken geliştirilebilecek alanlara odaklanmanın önemine işaret edilmiştir.

Hükümlü çocuklarda tekrar bir suça karışana kadar geçen süreyi ele alan çalışmalar da koruyucu faktörler fazla olduğunda tekrar suça karışma süresinin uzadığını göstermektedir (Barnes, 2017; Shepherd vd., 2016; Vincent, Chapman ve Cook, 2011).

Özbay, Aydoğan ve Eşici (2016) tarafından Türkiye'deki çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında ve çocuk eğitimevlerinde kalan 13-18 yaş aralığındaki 593 tutuklu ve hükümlü çocukla yapılan araştırmada risk faktörlerinin koruyucu faktörler ile bütün halinde ele alınması gerektiği öne sürülmüştür. Araştırma grubundaki çocukların anne ile ilişkilerini yakın, sevgi ve şefkat dolu olarak tanımladıkları halde, baba ile ilişkilerinde sevgi algısının düşük olduğu belirlenmiştir.

Tekrar suça karışma riskinin öngörülmesinde koruyucu faktörlerin etkisini inceleyen bir araştırmada risk değerlendirme ölçeği ile tekrar suça karışma olasılığına göre düşük, orta ve yüksek risk grupları oluşturulmuş ve risk arttıkça koruyucu faktörlerin sayısının azaldığı görülmüştür. Tekrar suça karışan ve karışmayan gruplar karşılaştırıldığında da okula devamlılığın, otoriteyle olumlu ilişkilerin, müdahalelere karşı olumlu tutumun koruyucu özelliğinin olduğu saptanmıştır (Shepherd vd., 2016). Mancini ve Huebner (2004) de riskli davranışların öngörülmesinde arkadaşların olumsuz etkisinin daha belirgin olduğunu bu nedenle risk faktörü olarak ele alınabileceğini ama okul yaşamına dair olumlu yaşantıların ve ebeveyn ile güvenli bağlanmanın çok önemli iki koruyucu faktör olduğunu göstermiştir.

Alanyazında genellikle koruyucu faktörlerin güçlü yönlere odaklanma kavramı ile eş anlamlı veya birlikte kullanımlarına rastlanmaktadır. Çocukta güçlü yanlara odaklanmanın antisosyal davranışın kontrolünü, tekrar suç işleme davranışında düşüşü ve çocuğun topluma uyumunu sağlaması beklenmektedir (Gomes, 2002). Koruyucu faktörlere odaklanarak yapılan müdahaleler, kişinin hedeflerine ulaşması için iç ve dış kaynaklarını güçlendirilmesine ve

iyileşme yönünde motivasyonun artmasına destek olmaktadır. Kişinin yaşam amacının olması ve amacına ulaşmaya yönelik becerilerinin desteklenmesi dinamik risk faktörlerini de olumlu yönde etkilemektedir (Gredecki ve Turner, 2009; Woldgabreal vd., 2014) .

2.1.3. Suçtan vazgeçme

Sosyal bilimlerde suça iten faktörlerle ilgili geniş bilgi birikimi sağlanmışken çocukların antisosyal davranıştan uzaklaşmasını sağlayan faktörlere dair halen yeterli bilgi birikimi oluşmamıştır. Alanyazında son yıllarda yalnızca suç işlemeye ilişkin değil, suçtan vazgeçmeye ilişkin faktörlerin araştırılmasına da ihtiyaç olduğu ve ilginin bu konuya daha çok yönlenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bazı kişilerde suç davranışının tekrar görülme olasılığı yüksekken; bazı kişilerde bu olasılık zamanla azalmaktadır. Bu nedenle yaptırımların ve müdahalelerin belirlenmesinde bu dönüm noktalarının yaşanmasını sağlayan etkenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır (Mulvey vd., 2004).

Laub ve Sampson (2001) suçtan vazgeçmeyi hiç suç işlememeye doğru giden bir süreç veya suç işleme oranın çok düşmesi şeklinde tanımlamıştır. Ancak suçtan vazgeçme kavramının ölçümünde tekrar suça karışmanın ölçümüne kıyasla bazı zorluklar yaşanmaktadır. Suçtan uzak durmanın ne kadar bir süre baz alınarak ölçüleceği, davranışın nasıl belirleneceği, hangilerinin suç olarak kabul edileceği, yalnızca hukuki süreçler ile mi değerlendirileceği, suç türünde ya da suça karışma sıklığında farklılaşmaların nasıl ele alınacağı konularında halen bir görüş birliği olmaması nedeniyle araştırmalarda farklı kriterler kullanılmaktadır. Bu belirsizlikler göstermektedir ki suçtan vazgeçme, tekrar suç işleme davranışının tam zıttı olarak değerlendirilmemelidir (Kazemian, 2007; Parhar, 2011).

Suçtan vazgeçmenin gelişimi ve bunu sağlayan faktörlerle ilişkisi farklı teorilerle açıklanmaktadır. Gelişim süreçlerinin getirdiği değişiklikler yani yetişkinliğe geçişte kazanılan beceriler ve değerler ile kriminal davranışın daha az kabul görmesi ve çekiciliğini kaybetmesi bir sebep olarak görülmektedir. İnsanlar sosyal, duygusal, bilişsel olarak olgunlaştıkça ahlaki muhakeme, geleceğe bakış, dürtü kontrolü ve akran tepkilerine hassasiyet yönünden gelişim göstermektedir. Kazanılan bu yetiler; riskli, tehlikeli, antisosyal olarak tanımlanan davranışlardan uzaklaşmalarına ve daha güvenli, sosyal olarak kabul gören eylemlere yönelmelerine yol açmaktadır. Bir diğer açıklama da insanların yetişkin rollerine geçiş yaptıkça suçtan uzaklaşmasıdır. İş yaşamı, eş ve çocuklarla vakit geçirme, uyuma ve ertesi iş gününe hazırlanma süreçlerinde hem zamansal olarak hem yaşam tarzını korumak adına kişinin suçla ilişkisi azalmaktadır. İşe ve aileye bağlılık oluştuğunda kişinin kaybedeceği bir şeylerinin olması ve bunları korumak istemesi suça karışmasına engel olmaktadır (Mulvey vd., 2004). Bazı araştırmacılar da psikososyal gelişimin ve sosyal değişimlerin resmin sadece bir parçası olduğundan ve kişinin içsel süreçlerinin öneminden bahsetmektedir. Bu açıdan bakıldığında kişi suçtan uzaklaşmak için önce yeni benlik kavramları oluşturmakta ve sonraki aşamada bu "yeni" benlik ile yaşanan olumlu deneyimler aracılığıyla değişen davranış örüntüsünün devamlılığı sağlanmaktadır (Giordano, Cernkovich ve Rudolph, 2002). Farmer, McAlinden ve Maruna da (2015) cinsel suçlular özelinde suçtan vazgeçmeyi ele alarak umut ve iyimserliğe vurgu yapılan gelecek odaklı terapötik müdahalelere yönelimin gerekliliğinden bahsetmiştir.

Parhar (2011) çalışmasında kişinin suçtan vazgeçmesi için öncelikle temel insani ihtiyaçlarının tatmin olması gerektiğini, ardından suç işlememeye yönelik motivasyonun oluştuğunu tespit etmiştir. Motivasyonun gelişmesini sağlayanın da hayatında kendisini

destekleyen, kendisine değer veren kişiler olması, özerklik duygusu ve hedefine ulaşma konusunda yeterlilik inancı olduğu sonucuna varmıştır.

Moffitt (1993) ergenlik dönemiyle kısıtlı suç öyküsü ile süreğen suç öyküsünü karşılaştırdığı makalesinde prososyal davranışların, akademik başarının, güçlü sosyal ilişkilerin ve geleceğe yönelik alternatif yollar üretebilmenin suç işlemeyi bırakmada etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Ergenlikte bilişsel gelişim ile psikososyal olgunluğu ayırt etmek önemlidir. Bilişsel beceriler gelişmiş olsa bile akran varlığında, duyguların yoğun yaşandığı anlarda, ödül çok ön planda olduğunda veya kısıtlı zaman olduğunda ergenlerin karar verme yetisi etkilenmektedir. Suç işlemeye devam etmeyen ergenlerin dürtü kontrolü, öfke kontrolü ve gelecek yönelimi gibi psikososyal olgunlukla ilişki alanlarda suça karışmaya devam eden ergenlere göre daha fazla gelişim gösterdikleri görülmektedir (Cauffman vd., 2015).

Giordano, Cernkovich ve Rudolph (2002) suça sürüklenmiş ergenlerle yaptığı boylamsal araştırmada suç işlememeyi sürdürmeyi sağlayan en önemli faktörlerden birinin hedefe yönelik güdülenme ve özyeterlik olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda Maruna'nın (2001, aktaran LeBel vd. 2008) çalışması da suçtan vazgeçmeyi başaran kişilerin kendi kapasitelerine ve hedeflerine ulaşabileceklerine dair bir inanca sahip olduklarını ve geleceğe iyimser baktıklarını göstermiştir. Ayrıca araştırmalar tahliye öncesi umut düzeyi yüksek olanların suçtan vazgeçme oranlarının daha yüksek olduğunu (Burnett ve Maruna, 2004) ve olumsuz yaşam koşullarına sahip olanlarda suçtan vazgeçme için kendi becerilerine inanma ve inancı sürdürebilmenin gerekli olduğunu ortaya koymuştur (LeBel vd., 2008). Aynı çalışmanın bulguları göstermiştir ki umut, olumlu sosyal etkenleri (evlilikte bağlanma, iş sahibi olma gibi) oluşturma konusunda da avantaj sağlamaktadır.

2.2. Rehabilitasyon Modelleri

Çocuk adalet sistemi, çocukların suç davranışından sadece kendilerinin sorumlu olmadığı; toplum, aile ve devletin ihmali sonucunda suça sürüklendikleri inancından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Amaç çocuğu cezalandırmak değil; davranışın altında yatan sebepleri anlamak; çocuğun etiketlenmeden, ihtiyacına, bireysel özelliklerine uygun rehabilitasyon programlarından faydalanmasını sağlamak ve tekrar suça sürüklenmesini önlemektir (Dematteo ve Marczyk, 2005). Çocuk suçluluğu ile mücadelede caydırıcılık esasına dayanan cezalandırma yönteminin etkili bir çözüm olmadığı ve toplumun isteklerini karşılasa dahi mahkumların rehabilitasyonunu sağlamadığı bilinmektedir (Seagra, 1997). Çocuk suçluluğunda etkili müdahalelere bakıldığında nicelik ve nitelik olarak yeterlilik sağlandığında terapötik müdahalelerin kontrol odaklı olanlardan çok daha etkili olduğu tespit edilmiştir (Lipsey, Howell, Kelly, Chapman ve Carver, 2010).

2.2.1. Risk - ihtiyaç - uygunluk modeli

Risk – İhtiyaç – Uygunluk (RİU) modeli gelecek suç davranışını önlemeyi amaçlayan sistematik, kanıta dayalı bir yaklaşımdır (Haqanee, Peterson-Badali ve Skilling, 2015). Suç davranışının anlaşılmasına psikoloji perspektifinden bakarak bireyin suç işleme riskinde değişiklik yaratabilecek kişisel ve sosyal etkenlere odaklanır (Andrews, Bonta ve Hodge, 1990). Bu modelde çocukların suça sürüklenmesinde etkili risk faktörleri incelenerek kriminojenik ihtiyaçları belirlenmekte ve kişisel özellikleri dikkate alınarak bireye özgü bir rehabilitasyon programı şekillendirilmektedir (Cullen ve Gendreau, 2000).

RİU modeline göre ceza infaz kurumlarında etkili iyileştirmenin üç prensibi bulunmaktadır. Risk prensibinin ilk yaklaşımı suçun yordanması için bireysel ve çevresel

etkenlerin belirlenmesidir. Sonraki adım da tutuklu/hükümlünün risk düzeyi ile uygun müdahalenin eşleştirilmesidir (Andrews vd., 1990). Bu modele göre yüksek riskli gruplara yönelik sağaltımın daha yoğun düzeyde planlanması gerekmektedir. Düşük risk düzeyinde ise düşük yoğunlukta müdahale ile veya hiç müdahale olmadan, suç davranışının önlenebildiği görülmüş ve bu nedenle kaynakların doğru yönlendirilmesi açısından risk sınıflandırması yapılmasının önemine dikkat çekilmiştir (Andrews ve Dowden, 2006).

Risk faktörleri statik ve dinamik olmak üzere iki ayrı kategoride incelenmektedir. Statik risk faktörleri değişmeyen ve genellikle geçmişe ait bilgiler iken dinamik risk faktörleri ise değişebilen ve müdahale edilebilecek değişkenleri içermektedir (Andrews ve Bonta, 2010). Erken yaşta şiddet davranışı, erken yaşta suça karışma, ailede suç öyküsü en etkili statik risk faktörleri arasındadır (Vincent, Guy ve Grisso, 2012). Tekrar suç işleme ile risk faktörleri arasındaki ilişkide suç öyküsü, ilk suça karışma yaşı, mağdur kimliğinin belirsiz olması statik risk faktörleri arasında sayılmakta; kriminal çevre, tedaviye uyum dinamik risk faktörleri arasında gösterilmektedir (Mulder, Brand, Bullens ve Van Marle, 2011).

Bonta ve Andrews (2007) dinamik risk faktörlerini yedi grupta toplamıştır: antisosyal davranışlar (dürtüsellik, saldırganlık, risk arayışı vb.), prokriminal davranışlar (suçu rasyonelleştirme, kanuna karşı negatif tutum vb.), suçu destekleyen sosyal çevre, alkol veya madde bağımlılığı, sorunlu aile ilişkileri, okul/iş yaşamında sorunlar, prososyal boş zaman aktivitelerinin eksikliği.

Modelin ikinci prensibi olan ihtiyaç prensibi kriminojenik ihtiyaç prensibi olarak da adlandırılmaktadır. Değişiklik yapıldığında suç riskini etkileyen faktörleri yani dinamik risk faktörlerini içermektedir. Burada kişinin tüm ihtiyaçlarının kriminojenik olmadığı, kriminojenik olanların değişimi yarattığı ve bunlara odaklanılması gerektiği ifade

edilmektedir. İyileştirme faaliyetleri kriminojenik ihtiyaçlarla uyumlu olmalıdır. Bu ihtiyaçlar tekrar suç işleme ile ilişkili olan ve değişim yaratan özelliktedir (Andrews ve Bonta, 2010).

Son olarak uygunluk prensibine göre de rehabilitasyon kişinin öğrenme biçimi ve becerileri ile uyumlu olmalıdır. Bireylerin tedaviye uyumunda bilişsel özellikler, kişilik özellikleri ve motivasyon gibi birçok bireysel faktör etkili olmaktadır. Müdahalenin kişinin ihtiyaçlarına ve özelliklerine uygun olarak bireye özgü şekillendirilmesi gerekmektedir (Andrews vd, 1990; Ögel, 2014). Özellikle tedaviye uyum ve değişime yönelik motivasyonun tedaviyi bırakmaya eğilimi olan yüksek risk gruplarında önemli olduğu gösterilmiştir (Wormith ve Olver, 2002). Andrews ve Bonta (2010) yıllar içinde bu üç prensibe eklemeler yaparak modeli genişletmiştir. Belirli durumlarda krimonojenik olmayan faktörlerin tedavinin başarısında ve kişinin tedaviye katılımında önemli bir rol oynayabileceği ve bu nedenle motivasyon gibi suç riski ile ilişkili olmayan faktörlerle ilgili de çalışma yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca kişilerin yalnızca risk içeren özellikleri yerine güçlü yanları ile değerlendirilmesine dair ekleme yapılmıştır.

2.2.2. İyi yaşamlar modeli

İyi Yaşamlar Modeli (İYM) öncelikle temel olarak suçluların da toplumdaki suç işlememiş bireyler gibi istek ve ihtiyaçları olan bireyler olduğuna vurgu yapmaktadır. Pozitif psikolojinin alana etkileri ve suçtan vazgeçme literatürü ile birlikte, bireyin güçlü yanlarına odaklanan bir rehabilitasyon modeli olarak geliştirilmiştir (Ward, 2017; Ward ve Fortune, 2013; Ward ve Maruna, 2007). Bireylerin yalnızca suça karışmasına neden olacak kriminojenik özelliklerine değil; kişisel gelişimlerini destekleyerek anlamı ve amacı olan bir yaşam kurmalarını sağlamaya odaklanmaktadır (Fortune, Ward ve Polaschek, 2014). Suçtan vazgeçme alanındaki çalışmalar da suç işleyen ve işlemeyen şeklinde iki grubu

karşılaştırırken grup içi farklılıkların göz ardı edilebildiğini ve bireyin zaman içinde kendi değişiminin de araştırılması gerektiğini söylemektedir (Kazemian, 2007).

RİU modeli kriminojenik ihtiyaçlar dışında yer alan insani ihtiyaçları ele almadığı (Basanta, Fariña ve Arce, 2018) ve koruyucu faktörlere yeterince vurgu yapmadığı yönünde eleştiriler almıştır (Ward ve Stewart, 2003). Bir diğer eleştiri de RİU modelinde rehabilitasyonun yüksek riskli suçlulara odaklanması konusundadır. İYM'ne göre mükerrirler de bir zamanlar ilk kez suç işleyen kişiler olduğu için ilk kez suç işleyenlere yeterli müdahalede bulunulmaması müdahalenin geciktirilmesi ve tekrar suça karışmalarını beklemek anlamına gelmektedir (Basanta vd., 2018).

Kriminojenik olmayan ihtiyaçlar doğrudan suç tekrarı ile ilişkili olmasa dahi suçu inhibe edici özelliği nedeniyle önem taşımaktadır. Empati, psikolojik uyum, sosyal beceriler gibi kriminojenik olmayan faktörler hem rehabilitasyon faaliyetlerinin etkililiğini arttırmakta hem de suça karışmaya yönelik koruyucu bir işlev görmektedir. Bu nedenle bu faktörlerin görmezden gelinmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Basanta vd., 2018).

İYM müdahale programı Bilişsel Davranışçı Terapi ve özellikle gençlerle çalışırken Multisistemik Terapi yöntemlerinden faydalanmaktadır. Bu doğrultuda gençlere yönelik müdahale programları için beş adımdan oluşan bir çerçeve belirlenmiştir (Fortune, 2018):

1. Kişinin suça karışmasında etkili olan faktörleri ve kaynaklarını belirlemek.
2. Kişinin hayattaki birincil amaçları ve bunlara ulaşması ile ilişkili olan antisosyal davranışlarını belirlemek.
3. Kişinin yaşamdaki rolleri, değerleri ve birincil hedefleri belirlenerek motivasyonunu, iyilik halini ve prososyal bir yaşam sürmesi için kaynaklarını arttırmak.

4. Yaşamdaki birincil kazançlara ulaşmak için kullanılan ikincil kazançların farkına varmak ve suç olmayan davranışlar ile anlamlı bir yaşama ulaşılmasını sağlamak.
5. Kişinin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak içsel ve dışsal kaynaklarını, destek mekanizmalarını belirleyerek kapsamlı bir plan hazırlamak.

Fortune (2018) bu modelin kişinin isteklerine, amaçlarına ve güçlü yönlerine odaklanarak motivasyonu arttırdığını ve bu yolla da suça sürüklenen çocuklara geleceğe yönelik bir umut aşılanacağını savunmuştur. İYM kişinin yaşam hedeflerini araştırması ve anlamlı bir yaşama yönlendirmesi nedeniyle Snyder'in umut teorisi ile de ortak noktalar taşımaktadır. İkisi de iyi bir yaşamda amaçların ve amaca ulaşmanın kaynaklarının öneminden bahsetmektedir (Martin ve Stermac, 2010; Moulden ve Marshall, 2005).

2.3. Türkiye'de Çocuk Ceza İnfaz Kurumları ve Yürütülen Eğitim İyileştirme Çalışmaları

2.3.1. Çocuk ceza infaz kurumları

Türkiye'de 01/11/2019 tarihi itibariyle 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumu ve 4 eğitimevi faaliyet göstermektedir (Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü [CTE], 2019). Ankara (Sincan), İzmir (Şakran), İstanbul (Maltepe), Kayseri, Hatay, Diyarbakır, Mersin (Tarsus)'da çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve İstanbul (Ümraniye), Ankara (Sincan), Elazığ ve İzmir (Urla)'da çocuk eğitimevleri bulunmaktadır. Bu kurumların Urla Çocuk Eğitimevi hariç hepsi yalnızca erkek çocukların barındırıldığı kurumlar olup; Urla'da yalnızca hükümlü konumundaki kız çocukları kalmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında eğitim ve iyileştirme faaliyetleri 46/1 No'lu Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkındaki

Genelge ile düzenlenmekte olup çocuk ceza infaz kurumları özelinde eğitim iyileştirme çalışmaları 51 No'lu Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri Hakkında Genelge çerçevesinde yürütülmektedir. 46/1 No'lu Genelge'nin 7. bölümüne göre Psikososyal Yardım Servisi tutuklu veya hükümlülerin psikolojik destek ve müdahaleler ile ruh sağlığına yönelik çalışmalar yapmaktadır.

2.3.1.1. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un (CGTİHK) 11. maddesinde çocuk kapalı ceza infaz kurumları; tutuklu konumundaki çocuklar ile disiplin veya diğer nedenlerle çocuk eğitimevlerinden nakledilen çocukların barındırıldıkları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim-öğretim odaklı kurumlar olarak tanımlanmıştır.

2.3.1.2. Çocuk eğitimevleri

Suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonunda topluma tekrar entegre olmasını hedefleyen kurumlar kapsamında Türkiye'de ilk olarak 1938 yılında Edirne'de bir ıslahevi kurulmuştur. Daha sonra bu kurum Ankara'da Kabala'ya taşınmış ve ardından İzmir ve Elazığ illerinde olmak üzere iki ıslahevi daha faaliyete geçmiştir (Yavuzer, 2013). Günümüzde ıslahevlerinin adı eğitimevi olarak değiştirilmiş olup ülke çapında toplamda 4 eğitimevi halen hizmet vermektedir (Günşen İçli, 2009).

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun 15. maddesinde çocuk hükümlülerin barındırıldığı çocuk eğitimevlerine yer verilmiştir. İlgili kanunun 15/1 maddesi gereğince çocuk eğitimevleri, çocuk hükümlülerin eğitimlerini, sürdürmelerini, meslek edinmelerini ve yeniden toplumla bütünleşmelerini hedefleyen ve bu doğrultuda faaliyet gösteren kurumlardır. Çocuk eğitimevleri, 12-18 yaş aralığındaki

çocukların kabul edildiği kurumlar olmakla birlikte CGTİHK'da belirtildiği üzere eğer çocuk kurum içi veya dışında herhangi bir eğitim-öğretim programına devam ediyorsa eğitimin tamamlanması için 21 yaşına kadar kurumda kalmasına izin verilebilmektedir (md. 15/2).

Eğitimevlerinde kalmakta olan çocuk hükümlüler CGTİHK'ın 11. maddesinde göre disiplin veya başka nedenlerle çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına nakil olabilmektedir. 5275 sayılı Kanunun 46'ncı maddesinde yer alan disiplin cezaları nedeniyle çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına sevk edilen çocuklar bu kurumlarda altı ay süresince kalmakta ve sonrasında eğitimevine tekrar sevki yapılmaktadır (Üzümcü, 2016). Çocuk eğitimevinde kalırken cezasının infazı devam eden ve on sekiz yaşını dolduran çocuklar, eğitime devam etmedikleri hallerde Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 7'nci maddesine göre açık ceza infaz kurumlarına gönderilmektedir.

Çocuk Eğitimevinde kalan çocuklar içinde banyo, tuvalet bulunan tek kişilik odalarda kalmaktadır. Gün içinde kurumun ortak alanlarında eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine katılarak birbirleri ile etkileşim içinde vakit geçirmekte ve odalarına yalnızca belirlenen uyku saatlerinde gidebilmektedir (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2017).

Çocuklara yönelik eğitim planı, eğitim biriminde görevli kurum öğretmeni tarafından organize edilmektedir. Eğitim iyileştirme faaliyetleri kapsamında görevli infaz ve koruma memurunun eşliğinde sinema gösterimi, bilardo, spor müsabakaları, meslek kursları, okuma yazma kursu, sanat atölyeleri bulunmaktadır (Üzümcü, 2016). Psikolog ve sosyal hizmet uzmanının görev yaptığı psiko-sosyal servis de tanıma ve değerlendirme görüşmeleri, bireysel görüşmeler, aile görüşmeleri, grup çalışmaları, sosyokültürel faaliyetler aracılığıyla iyileştirme faaliyetlerini yürütmektedir (Bulgurcuoğlu, 2016).

Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesi gereğince hükümlü ve tutuklular hafta bir kez yönetmelikte belirtilen yakınları ile görüşme yapabilirler. Aynı yönetmeliğin 18. maddesine göre çocuk eğitimevlerindeki bütün görüşler açık görüş şeklinde yapılır. CGTİHK'nın 95. maddesine istinaden açık ceza infaz kurumlarında kalanlara aile bağlarının sürdürülmesi ve topluma uyum sürecinin sağlanması için üç ayda bir kere özel izin verilmektedir. Belirtilen yasal düzenlemelere dayanarak çocuk hükümlüler aileleri ile her hafta eğitimevinde açık görüşe ayrılan alanlarda ve ayrıca üç ayda bir kere de kendileri ailelerin yanına giderek iletişim kurmaktadır.

2.3.2. Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)

Çocuk suçluluğu ile ilgili araştırmalar, hem adalet sistemine dahil olmadan önce yapılması gereken önleme çalışmalarına hem de tekrar suça karışmanın önlenmesi amacıyla ceza infaz kurumlarında yapılacak eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine odaklanmaktadır. Türkiye'de de bu amaçla 2012 yılından beri Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) kullanılmaktadır (Ögel, 2014).

Bireyselleştirilmiş iyileştirme; müdahalelerin tek tip olmamasını, her bireye ve ihtiyaçlarına özgü farklı planların düzenlenmesini ve buna uygun özelleştirilmiş programlar uygulanmasını hedeflemektedir. BİSİS, RİU modelinden hareketle ancak kültürün ve kurumların yapısına uygun olarak geliştirilmiştir. BİSİS uygulaması kurumlarda, risk ve ihtiyaçların saptanması, iyileştirici ortam ve iyileştirici etkinlikler bileşenleri ile bir bütün olarak faaliyete geçmiştir. Birinci aşamada Araştırma Değerlendirme Formunun (ARDEF) kurum kabul görevlisi, grup lideri, eğitim birimi ve psikososyal serviste görevli uzman tarafından uygulanmasının ardından risk-ihtiyaç analizi elde edilmektedir. ARDEF aracılığıyla çocuğun özelinde riskli alanların ve ihtiyaçların belirlenmesinin ardından elde

edilen rapora uygun olarak çocuğun idari, psikososyal ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik Bireyselleştirilmiş İyileştirme Planı (BİP) hazırlanmaktadır. BİP, çocukla paylaşılarak, çocuğun fikirleri doğrultusunda son halini almalı ve altı ayda bir yine çocuğun görüşü de alınarak yenilenmelidir (Ögel, 2014). BİSİS'in ikinci bileşeni olan iyileştirici ortam, kişilerden bağımsız bir sistemi, kuralları olan, destekleyici, düzenli, eğitim-iyileştirme odaklı, birimler arası iletişimin güçlü olduğu, çocuğun gelişimine odaklı bir kurum atmosferini ifade etmektedir. İyileştirici ortamın en önemli bileşeni grup liderliği sistemidir. Grup lideri kanunda halen tanımlanmamış ancak çocuk kapalı ceza infaz kurumları ile eğitimevlerinde BİSİS projesi ile birlikte görev tanımı yapılarak uygulamaya dahil edilmiştir (Üzümcü, 2016). Grup lideri, çocuğu tanıma, takip etme ve yönlendirme sorumluluğu taşır. İnfaz ve koruma memurları arasından seçilerek grup liderliği eğitimi alan kişiler çocuğun ARDEF'ini yapmak, çocuğu tanımak, ihtiyaçlarını bilmek, düzenli olarak çocuğu gözlemlemek, takip etmek, çocuğa model olmak, rehberlik etmek görevlerini yerine getirir. Kurum içi yaşamın düzenlenmesi (yatış kalkış saatleri, ders saatleri, toplantı yapılması vb.), kurumsal düzenleme (ekonomik, sosyal destek planlama vb.), basamaklı geçiş sistemi (imkanların zaman içinde, uyum ve gelişime uygun olarak kazanımı) de iyileştirici ortamın diğer bileşenleridir ve iyileştirici ortamın sağlanması için bu bileşenlerin standart olması gerekliliği vurgulanmaktadır (Ögel, 2014).

Sistemin son bileşeni olan iyileştirici etkinlik, risk değerlendirmesine uygun, iyileştirmeyi hedef alan etkinliklerin belirlenmesi ve kurumlarda uygulanması anlamına gelmektedir. İyileştirici etkinlikler, haftanın her günü, tüm gün boyunca, belirli bir planlama çerçevesinde yürütülmelidir (Ögel, 2014).

2.3.2.1. Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF)

Araştırma ve Değerlendirme Formunun geliştirilmesi ve standardizasyonu amacıyla Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF tarafından yürütülen proje kapsamında bir çalışma yapılmıştır. RİU modeli doğrultusunda risk ve ihtiyaçlar belirlenmiş; literatür taraması ve odak grup çalışmaları sonrasında 89 risk değişkeni ile bir ölçek oluşturulmuştur. ARDEF tam yapılandırılmış, likert tipi ve çoktan seçmeli yanıtlardan oluşan bir ölçektir. Bu ölçek aracılığıyla 10 farklı risk alt başlığı ele alınmaktadır: Suç öyküsü, yaşadığı yer, aile özellikleri ve ailevi ilişkiler, madde kullanımı, eğitim ve çalışma hayatı, yaşam tarzı, ekonomik koşullar, ruhsal durum, düşünce ve davranışlar, tutum (Ögel, 2014; Ögel, Karadayı, Şenyuva ve Topsakal, 2011). Bu ölçeğin tekrar suç işlemeyi yordayıcı özelliğini ölçmek için izleme çalışmalarının yapılması gerekmekle birlikte ölçeğin geliştirilme amacı da yalnızca elde edilen toplam puan ile suç işleme riskinin belirlenmesi değil aynı zamanda farklı risk indeksleri (öfke indeksi, zarar görme indeksi, güvenli davranış riski, kurum kurallarına uymama riski vb.) ile çocuğun ihtiyaç alanlarının da tespiti ve gerekli müdahalelerin yapılmasıdır. Yani kurum çocuklarda değişimi yaratabilecek yol hakkında yönlendirici bir araca sahip olmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliliği incelenmesi kapsamında faktör yapısı incelenmiş olup amacına uygun olarak ölçeğin üç faktörden oluştuğu saptanmış ve bunlar ruhsal durum, yoksulluk ve kriminalite şeklinde üç alt başlıkta açıklanmıştır. Bu noktada araştırmacılar, risk ihtiyaç uygunluk modeline uygun olarak yoksulluk faktöründe yer alan ergenlere ekonomik destek sağlanması, ruhsal durum faktöründeki ergenlere ruhsal destek verilmesi ve son olarak da kriminalite alt grubundaki ergenlerin davranış değişikliğini hedef alan psikososyal destek programlarından faydalanmaları gerektiğini öne sürmüştür (Ögel, Karadayı, Şenyuva ve Kanoğlu, 2012; Ögel vd., 2011).

2.3.2.2. ARDIÇ

ARDIÇ, Avrupa Birliği ve UNICEF desteği ile yürütülen Türkiye'de Çocuklar İçin İyi Yönetim, Koruma ve Adalete Doğru Projesi (Önce Çocuklar Projesi) bünyesinde Adalet Bakanlığı'nın Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi kapsamında geliştirilen bir eğitim programıdır. Ardıç programları 2005-2006 yıllarında geliştirilmiş ve 2006 yılında da uygulanmaya başlamıştır (Yeniden, 2019).

ARDIÇ programının amacı ceza infaz kurumlarında kalan suça sürüklenmiş çocukların korunması, toplumla bütünleşmelerini sağlayacak çalışmaların yürütülmesi ve yine aynı amaçlar doğrultusunda ceza infaz kurumu personelinin güçlendirilmesi olarak belirlenmiş ve bu kapsamda;

- Ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuklara yönelik psikososyal destek ve müdahale programları,
- Ceza infaz kurumlarında çocukla temas eden tüm personele yönelik eğitim programları hazırlanmıştır (CTE, 2019).

2.3.2.2.1. Psikososyal destek ve müdahale programları

Psikososyal destek ve müdahale programları, 2004-2007 yılları arasında Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği'nin danışmanlığı ile geliştirilmiştir. Programların hedef kitlesi çocuklar, aileleri ve kurum personeli olup Psiko-sosyal Yardım Servisi tarafından bireysel ve grup çalışmaları aracılığıyla aktarılmaktadır. Programlar interaktif olarak planlanmış olup bilgi aktarımının yanı sıra eğitsel oyunlar ve canlandırmalara yer verilmektedir. Programda yer alan modüller aşağıda sunulmuştur (CTE, 2019):

(a) Aile eğitimi modülü

(b) Sigara, alkol ve madde bağımlılığı programı (ARDIÇ SAMBA)

(c) Güvenli davranış programı (Buradayım)

(d) Cinsel suç modülü

(e) Kişilik gelişim programı

(f) İyiye doğru öfke kontrol programı

(g) Üreme ve cinsel sağlık modülü

(h) Seminerler

Seminerler modülü, grup çalışmaları ile kısıtlı sayıda çocuğa ulaşılması nedeniyle, daha kısa zamanda daha çok çocuğa ulaşabilmek için hazırlanmıştır. En fazla 40 kişilik gruplara yaşam bilgileri, internet ve medya, öfke ve stres, iletişim, sigara kullanımını önleme, bağımlılık ve istismar konularında bilgilendirme amaçlı seminerler yapılmaktadır (CTE, 2019).

2.3.2.2.2. Personel-Yönetici eğitim programı

Ardıç Personel-Yönetici Eğitim Programı, ceza infaz kurumlarında çocuklarla çalışan her kademeden personelin çocuklara yaklaşım ilkeleri, ergenlik dönemi özellikleri, kişilik gelişimi, ulusal ve uluslararası mevzuat, ihmal ve istismar, kurum içi iletişim, ekip çalışması, çatışma çözme ve krize müdahale vb. konularda bilgilendirilmeleri amacıyla hazırlanmıştır. Bu eğitim sonrasında katılımcıların suça sürüklenmiş çocuklarla çalışmanın önemine dair farkındalığının artması ve işlerine yönelik motivasyon kazanmaları hedeflenmektedir. Bir güvenlik personeli olmanın ötesinde rol model olma ve çocukların gelişimine katkı sağlama sorumluluk bilinci ile çalışmaları hedeflenmektedir (CTE, 2019).

2.4. Pozitif Gelecek Algısı

Zamanın geçmiş, şimdi ve gelecek olarak kavramlara ayrıştırılması insanın evrim sürecinde çok büyük bir öneme sahiptir. İnsanın gelecekle ilgili dürtüsel ve duygusal kararlar vermek yerine plan yapabilme becerisine sahip olması onu diğer canlılardan ayıran bir özellik olmuştur. Geleceğe yönelik hedef odaklı düşünme becerisinin insanlarda, iyimserlik kapasitesinin gelişmesine neden olduğu düşünülmektedir. İyimserlik ve umut; insana zorluklarla, kaygıyla, belirsizlikle başa çıkma motivasyonu sağlayarak insan evriminde tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir (Gallagher, 2009).

Romero (1989) umut ve gelecek kavramları üzerine çalıştığı doktora tezinde; insanın düşünce aracılığıyla davranışlarını belirlediğini ve düşüncelerinin olayların gidişatını öngörmek ve kontrol etmek odaklı olduğunu ileri sürmüş ve bu bağlamda düşüncenin hep geleceğe yönlenmiş olduğunu ifade etmiştir. İnsanın öngörülerinin de kendi varlığının, düşünce ve duygularının bir yansıması olduğunu belirtmiştir.

İyimserlikle ilgili ilk görüşler genellikle olumsuz değerlendirmeler olarak göze çarpmaktadır. Nietzsche iyimserliğinin bireyin acı hissini uzattığını, gerçeklikle yüzleşmenin daha iyi olduğunu söylemiştir (Peterson, 2000). Plato, Spinoza ve Marx gibi bir çok düşünür de benzer şekilde iyimserliğin olumsuz olduğunu, mantıklı olmadığını, aldatmaca olduğunu ileri sürmüştür (Tarhan, 2012). Freud (1928/2000) *Bir Yanılsamanın Geleceği* isimli kitabında iyimserliğin toplumsal düzenin sürdürülmesine olan katkısından bahsetmekle beraber; iyimserliği nevrotik yapı ile ilişkilendirmiş ve aynı zamanda sağlıklı ruhsallık için gerçeklik algısının olması gerektiğini söylemiştir. Bilişsel psikolojideki gelişmelerle birlikte Beck (2005), depresyondaki bireyin düşünce yapısını 'bilişsel üçlü' kavramı ile açıklamıştır. Bilişsel üçlü; kişinin kendisi, deneyimleri ve gelecek ile ilgili olumsuz algısından oluşan bir

örüntüyü temsil etmektedir. Kişinin geleceğe dair olumsuz algısı, ‘şimdi’de yaşanan zorlukların gelecek zamanda da devam edeceği ve karşısına çıkan sorunlarla başa çıkmada yetersiz kalacağına inanması anlamına gelmektedir (Arkar, 1992). Başka bir deyişle depresyonda, umutsuzluk ve kötümserliğin etkisinden bahsedilmektedir (Peterson, 2000).

Öğrenilmiş çaresizlik teorisi yıllar içinde yeniden düzenlenmiş ve açıklayıcı tarz modeli geliştirilmiştir. Bu modelde birey davranış sonuç ilişkisi üç kaynak ile açıklanır; (a) içsel – dışsal, (b) değişir – değişmez, (c) genel – özel. Birey olumsuz durumların; kendisinden kaynaklı ve değişmez olduğunu düşünür ve bu olumsuz sonucu genellerse; kötümser düşünce yapısına sahip olduğu değerlendirilmektedir (Gillham, Shatte, Reivich ve Seligman, 2001).

İkinci dünya savaşı ile birlikte patoloji odaklı, hastalık modelini temel alarak sorunun teşhisini ve iyileştirmeyi amaçlayan psikoloji bilimine pozitif psikoloji farklı bir bakış açısı sunmuş; insanların yalnızca eksikliklerini değil, güçlü yanlarını da ele almaktan bahsetmiştir (Snyder, 2007a; Snyder, Rand ve Sigmon, 2002). Pozitif psikoloji literatüründe gelecek, umut ve iyimserlik kavramları ile ilişkilendirilmiştir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2014). İyimserlik, umuttan farklı olarak geleceğin iyi olacağına dair bir inanışı temsil etmektedir. Umut da geleceğin olumlu olacağına dair kişinin kendi becerisine inanmasını kapsamaktadır. Bu iki kavram birbiriyle ilişkili olmakla beraber, geleceğe yönelik algıyı farklı açılardan ele almaktadır (Chang vd., 2017). Ayrıca umudun geleceği bilişsel açıdan ele aldığı; iyimserlik kavramının da geleceğin duygusal yönünü anlamaya katkı sağlayacağı öne sürülmüştür (Schmid ve Lopez, 2011). Umut ve iyimserlik farklı kişilik özellikleriyle ilişki olduğu için de birbirini tamamlayıcı kavramlar olarak düşünülmektedir. Geleceğe dair algının anlaşılmasına yönelik çalışmalarda her iki kavramın birlikte ele alındığı bir teorik model ile ikisinin de

oluşumuna etki eden faktörlerin araştırılmasının gerekliliğine işaret edilmektedir (Alarcon vd., 2013).

2.4.1. Umut

Türk Dil Kurumu ([TDK], 2019), Genel Türkçe Sözlükte umudu "Ummaktan doğan duygu, ümit", "Bu duyguyu veren kimse veya şey, ümit" ve "Olması beklenilen veya olacağı düşünülen şey, ümit" şeklinde tanımlamıştır. Umut tanımında yer alan ummak kelimesi de TDK'ya göre "Bir şeyin olmasını istemek, beklemek" anlamına gelmektedir (2019).

Snyder (2002), insanın zaman algısının tek yönlü olmadığını, geçmiş ve geleceğe dair düşüncelerin karşılıklı etkileşim halinde olduğunu; geleceğe dair düşüncelerimizin 'şimdi'deki davranışlarımıza etki ettiğini ve tersinin de mümkün olduğunu; insan davranışının hep geleceği ile bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Bu perspektiften bakarak insanın zaman algısını ve bu döngüde nasıl ilerlediğini anlamanın faydalı olduğunu; bu nedenle insanın zamana dair düşünce süreçlerini araştırmanın gerekli olduğunu öne sürmüştür.

Snyder umut teorisiyle umudu hedef odaklı olarak ele almış ve oluşturduğu ölçek aracılığıyla umudun ruh sağlığına ilişkin bir çok değişkenle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Larsen, Edey ve Lemay, 2007). Umudun, pozitif gelecek yönelimi ve aynı zamanda kişide hedefe ulaşmak için gerekli öz-düzenleme davranışları, bilişleri, duyguları ve motivasyonu ile ilişkili olduğu; bunun da umutlu kişilerin başarıya ulaşmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir (Schmid ve Lopez, 2011).

Umut teorisinin gelişiminde, ilk olarak insanlara amaca yönelik düşünce süreçleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yanıtlarda insanların bir hedeften söz edildiğinde genellikle o hedefe ulaşabilecekleri yollar üretmek ve o yollardan gidebilmeyi sürdürmek için

motivasyona sahip olmak ile ilgili konuştukları dikkat çekmiştir. Bu örüntü göz önüne alınarak umutlu olmanın; istenilen hedefe ulaşmak için alternatif yollar bulabilme ve bu yollardan gidebilmek için inancı içerdiği düşünülerek yeni bir teori ortaya atılmıştır (Snyder, Rand ve Sigmon, 2002). Bu teoriye göre umudun 3 bileşeni vardır: hedef, alternatif yollar üretme ve amaca güdülenme (Snyder, Cheavens ve Scott, 1999).

2.4.1.1. Hedef

Teoriye göre, insanın her davranışı bir hedefe yöneliktir. Hedef, umut teorisinin temelini oluşturan bilişsel yapı olarak görülmektedir. Teori kapsamında hedef, kişi için olumlu bir sonucu olup olmamasına göre iki gruba ayrılmıştır. Amaç; istenen sonuca ilk kez ulaşmak, ulaşılan sonucu sürdürmek veya hedef olarak ulaşılan noktadan daha ileri bir nokta belirlemek olabilir. Eğer istenmeyen, olumsuz sonucu olan bir durum söz konuysa, hedef; sonucun ortaya çıkmasını engellemek veya bir süre geciktirmek olarak da görülebilir. Hedefler, gerçekleşmesi için gerekli süreye göre de kısa vadeli ve uzun vadeli olarak farklılaşmaktadır. Umuttan bahsedebilmek için öncelikli olarak o hedefin kişi için bir değeri de olmalıdır. Aynı zamanda hedefin belli bir ölçüde ulaşılabilir olması da önem taşımaktadır. Ulaşılması imkansız görülen bir hedef için umutlu hissedilmeyeceği gibi kesin ulaşılabilir olarak algılanan bir hedef için de kişinin umutlu olması gerekmeyecektir (Snyder vd., 2005).

2.4.1.2. Alternatif Yollar Üretme

Umutlu bir düşünce için hedefe giden yolların olması gerekmektedir. Böylece kişi istenen hedefe yönelik harekete geçebilir. Umudun bu bileşeni, kişinin amacına ulaşmak için alternatif yollar üretebilme yetisi ile ilişkilidir. Birden fazla yolun kişi tarafından üretebilmesi, düşünülen bir yolun tıkalı olması halinde kişinin hedefe doğru hareket etmeye devam etmesini

sağlayacaktır (Snyder, 2000a). Yapılan araştırmalar umut düzeyi yüksek olan kişilerin hedefe ulaşmak için bir çok seçenek düşünebilme becerisi olduğunu göstermektedir (Snyder vd., 1991).

2.4.1.3. Güdülenme

İstenen hedefe ulaşmak için kişinin alternatif yollar üretebilmesinin yanı sıra hedefe doğru hareket edebilmesi için motivasyonunun da olması gerekir. Güdülenme bileşeni, kişinin hedefe doğru ilerlemesini ve ilerlemeyi sürdürebilme yetisini açıklamaktadır. Bireyin kendi içsel düşünceleri hedefe giden yolda tüm aşamaları aşabilmesini sağlayan zihinsel gücü sağlamakta ve hatta eğer ilerlenen yolda sorun çıkar ise yeni alternatif çözümler üretme yoluyla hedefe doğru ilerleyebilmeyi sağlamaktadır (Snyder, 2002). Umut düzeyi yüksek kişilerin "Ben bunu yapabilirim.", "Vazgeçmeyeceğim." gibi iç konuşmalar ile kendisini motive ettiği bulunmuştur (Snyder vd., 1998).

Bileşenleri birlikte ele alarak bütünsel olarak teoriyi değerlendirdiğimizde, bu teori ile hedef odaklılık iki bilişsel bileşen ile detaylandırılmıştır. Alternatif yollar üretme ve güdülenme, birbirini etkileyen ve birbirine katkı sağlayan bileşenler olmakla birlikte birbirinden farklı kavramlardır. İkisi de tek başına umudu açıklamak için yeterli olmamaktadır. Bir kişi, hedefe ulaşmak için motivasyonu yüksek olmasına rağmen hedefe nasıl ulaşacağına dair bir yol bulamıyor veya alternatif yollar üretebildiği halde hedefe ulaşmak için gerekli motivasyonu sağlayamıyor olabilir. Teori, kişinin istenen hedefe doğru yönelebilmesi için her iki bileşenin de birlikte var olması gerektiğini iddia etmektedir (Snyder vd., 1991; Snyder, Sympson, Michael ve Cheavens, 2001).

Umut teorisi, her ne kadar bilişsel değerlendirmeleri vurguluyor olsa da umudun duygusal yönünü göz ardı etmemektedir (Snyder, 1995). Teoriye göre amaca yönelik uğraşlar, kişinin hafızasında başarılı sonuçlanıp sonuçlanmamasına göre sınıflandırılmakta ve buna göre de olumlu veya olumsuz duygularla bütünleşmektedir. Olumlu duygular hissedildiğinde kişi başarıya ulaşan; olumsuz duygular hissettiğinde ise başarısızlıkla sonuçlanan hedefleri hatırlamaktadır. Travmatik yaşantılar da kişinin hafızasında güçlü bir etki yarattığı için, herhangi bir olumsuz duygu, bu anıyı tetiklemekte ve gelecek amaç belirleme sürecini de olumsuz etkilemektedir (Snyder, 2002). Duygular da kişilerin hedefe yönelik umut seviyesinden etkilenmektedir. Umut düzeyi yüksek olan kişiler, alternatif yollar üretme ve amaca yönelik güdülenme konusunda daha yeterli değerlendirmeler yapacak ve amaca ulaşma olasılığının daha yüksek olduğunu düşünecektir; başarıya odaklanacak, durumu aşması gereken bir zorluk, bir mücadele olarak yorumlayacak ve hedefe yönelik eylemlere karşı olumlu duygular hissedecektir. Umut düzeyi düşük kişiler ise alternatif yollar üretme ve amaca güdülenme konusunda uygun olmayan değerlendirmeler sonucunda hedefe ulaşma olasılığının düşük olduğuna inanacaktır. Bu kişiler başarısızlığa odaklanacak, hedefe yönelik eylemlere karşı olumsuz duygular hissedecektir (Snyder vd., 1991).

Umutlu hissedebilmek söz konusu olduğunda öncelikle bir engel ya da stresörün varlığından da söz etmek gerekmektedir. Bir hedefe ulaşabilmek için harcanan çaba, amacın önemsenmesi ve amaca ulaşmakla ilgili şüpheden beslenmektedir. Aynı zamanda umudu daha yüksek insanların da daha zor hedefler belirlediği görülmektedir. Umut düzeyinin yüksek olması da hedefe giderken karşılaşılan sorunlarla başa çıkma, yeni alternatif yollar üretebilme ve motivasyonu sürdürebilme anlamına gelmektedir (Hefferon ve Boniwell, 2011).

Umudu yüksek kişiler, güçlüklerle karşılaştıklarında mücadele etmeleri ve bu güçlükleri aşmaları gerektiğini düşünürler. Bu kişilerin bu süreçte olumlu duygular hissetmeleri daha olasıdır. Aynı zamanda umudu yüksek olan kişilerin umudu düşük olanlara göre, gerçekçi hedefler belirleme ve belirlenen hedefe ulaşmak için kaynaklarını tespit etme konusunda daha başarılı oldukları ortaya konmuştur. Eğer hedefe yönelik olarak izledikleri yolda bir sorun çıkarsa alternatif çözümler üretmek konusunda daha iyi oldukları bilinmektedir (Snyder, 2007b; Snyder, 2002). Karşılarına engeller çıktığında da yeni çözümler üretebildikleri için umudu yüksek kişiler, böyle durumlarda daha az olumsuz duygusal reaksiyonlar göstermektedir (Snyder, 1998).

Son yıllarda zor yaşam olayları ile ilgili çalışmalar risk faktörleri kadar koruyucu faktörleri de araştırmaya başlamıştır. Koruyucu faktörlerden biri olarak araştırılan umut, gençlerin geleceklerine dair plan yapmalarını ve hedeflerinden vazgeçmemelerini sağlamaktadır. Gelecekte iyi şeyler olacağına dair umudu olmayan gençler, saldırgan, dürtüsel, riskli ya da kendine zarar vermeye yönelik dışa yönelim davranış sorunları göstermektedir (Valle, Huebner ve Suldo, 2004). Aynı zamanda depresyon, kaygı, içe kapanık olma, somatizasyon gibi içe yönelim davranış sorunları da görülmektedir (Valle, Huebner ve Suldo, 2006).

2.4.1.4. Umut Gelişimi

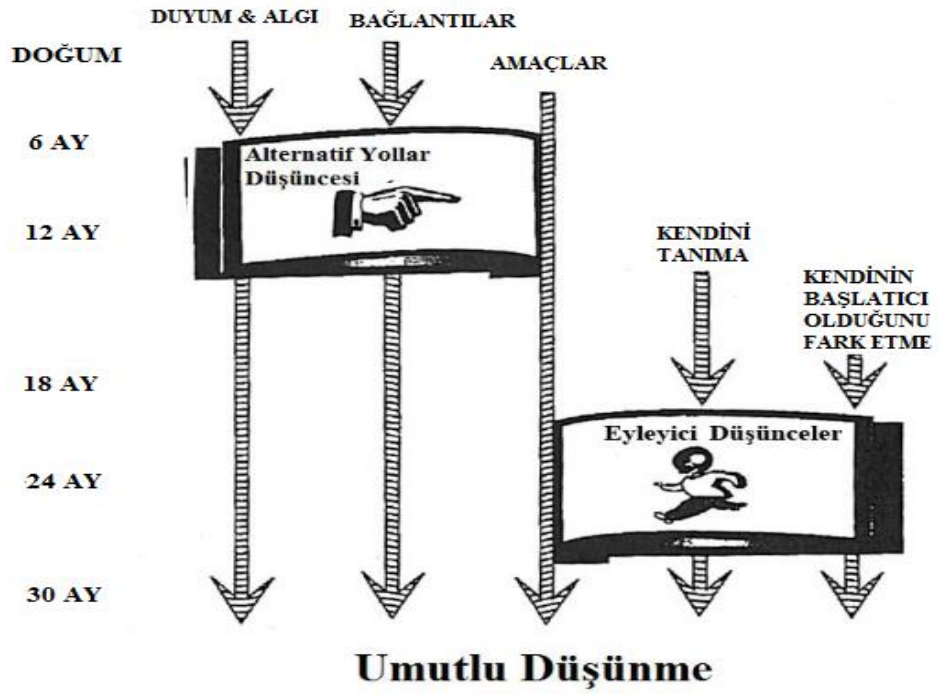
Geleceğe yönelik düşünce içeriği, çocuk ile ebeveyn etkileşiminden büyük ölçüde etkilenmektedir. Çocuğun belirli normlar ile yetişmesi; değerlerinin, hedeflerinin ve ilgi alanlarının olmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca anne ve babalar çocuğa model oldukları için gelişim sürecinde ebeveynin sorun çözme yöntemleri, çocukların da sorunlarla başa çıkma becerilerinin gelişimini etkilemektedir. Çocukların geleceğe yönelik iyimser tutumu ve bu

tutumun içselleştirilmesinde ebeveynin desteği temel öğe olarak değerlendirilmektedir (Nurmi, 1991).

Snyder (2000b), umut gelişiminin; doğumdan itibaren gözlenmekte olduğunu ve umudun bebeğin amaçlı hareketlerinin görülmesiyle birlikte oluşmaya başladığını belirtmektedir. Hedef belirleme, hedefe yönelik davranışta bulunma ve hedefe ulaşma deneyimleri ile birlikte yetişkinlikteki umutlu düşüncenin temeli atılmaktadır (Snyder, 2003). Bu dönemde bebekler, ihtiyaçlarının giderilebilmesine odaklıdır ve örneğin acıktığında ağlayarak karnının doymasını hedefler. Bebek, hedefe yönelik bu davranışlarına karşılık bulduğunda, sevgi ve şefkat gördükçe hedefe yönelik davranışlarda bulunmaya devam edecek, hedefe yönelme konusunda istekli olacak ve kendine güveni de gelişecektir. Umut gelişiminde yaşamın ilk yıllarında anne baba ile ilişki, bağlanma, anne baba tutumları etkili olmakta (Demirli Yıldız, 2016) ve çocuğun umut ile ilgili şemaları, anne baba ile ilişkilerinde deneyimlediği örüntüler neticesinde şekillenmektedir (Shorey, Little, Snyder, Kluck ve Robitschek, 2007) .

2.4.1.4.1. Bebeklik dönemi (0-2 Yaş)

Snyder (2000b), umudun oluşumunu ve gelişimini bebeklikten itibaren ele almış ve gelişim dönemlerine göre açıklamıştır. Alternatif yollar üretme düşüncesi; dışsal uyaranın duyumsanması ve algılanması, olaylar arasındaki zamansal bağlantıların öğrenilmesi ve amaçların oluşturulması şeklinde üç süreç ile ilişkilidir. Güdüleyici düşünce ise bebeğin kendisinin davranışların kaynağı olduğunu algılaması, kendini tanıma ve amaç oluşturma süreçleri ile bağlantılı olarak oluşmaktadır. Umutlu düşünce her iki bileşenin de gelişimiyle ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Bebeklikte umut gelişiminin bilişsel yapı taşları (Snyder, 2003).

Alternatif yollar üretme becerisinin gelişiminde duyum ve algı ilk aşamada yer almaktadır. Yenidoğan, dışsal birçok uyarana ve yeni bilgiye maruz kalmaktadır. Doğumdan 12 aylık olana kadar süren dönemde önce duyumsayarak ve sonra da algılayarak tanıma ve sınıflandırma işlemlerini yapmaktadır. Bu süreçte, aynı zamanda yenidoğan yaşamındaki olayların kronolojik olarak oluş sırasını anlamaya başlamakta ve sebep sonuç ilişkisini kurarak olayların bağlantılarını keşfetmektedir. Bu bağlantılar hayati önem taşır çünkü olumlu ve olumsuz sonuçlanan girişimlerin ayırdına varmaktadır. Bakım verenin çocuğun bu ihtiyaçlarını anında karşılaması, istemesine izin vermeyerek her an etrafında olması, çocuğun hedefini işaret etme, isteğini ifade etme becerilerini geliştirmelerine engel olmaktadır. Bu nedenle çocuğun her ihtiyacının karşılanması ve isteklerine ulaşmasının kolaylaştırılması çocuğun hedefe yönelme ve hedefe ulaşmak için çözümler üretme becerisinin gelişimini sekteye uğratacaktır (Snyder, 1996, 2000) .

Alternatif yollar üretme becerisinin oluşum sürecinde bebek, hedef belirleme ve hedefe yönelme konusunda gelişmektedir. Kendini bir davranışın başlatıcısı olarak görmeye başladığı aşamada da güdüleyici düşünce oluşmaya başlamaktadır. 'Ben' farkındalığı bebeklerde 12-21 ay aralığında gözlenmekte ve ardından da bebek kendini olayların başlatıcısı olarak görmektedir. Dil gelişimi ve 'ben' zamirinin kullanımı da bu dönemde umut gelişiminde ilerlemeyi sağlamaktadır (Snyder, 2000a; Snyder, 2003).

Snyder (2002), bebeklikten başlayan umut gelişiminde anne baba ile kurulan güvenli bağların önemine vurgu yapmaktadır. Çocukların ihtiyaçları düzenli, tutarlı, ilgili ve şefkatli şekilde karşılandığında çocuğun güvenli bağlanma kurması ile hedefe dönük davranışları pekişmektedir (Blake ve Norton, 2014; Snyder, 2002; Demirli Yıldız, 2016). Çocuğun; bakım veren, öğretmen, aile üyeleri gibi yaşamındaki önemli kişiler ile kurduğu bağlar, istenen hedefe yönelmesine ve kendinde bu gücü bulabilmesine katkı sağlamaktadır (Akuysal Aydoğan, 2016). Bu noktada alternatif yollar gelişiminde de belirtildiği üzere, bakım veren, çocuk için hayatı tamamen kolaylaştırmak yerine çocuğu engellerle başa çıkabilecek şekilde yetiştirmelidir. Çocukların etrafta birincil bakım veren kişi yokken de isteğine ulaşabilmek için çözüm üretebilmesi, kendi kapasitesinin farkına varmasını ve zorluklarla karşılaştığında mücadele etmesini sağlayacaktır (Snyder vd., 1997). Snyder (2000b), çocuklara isteklerine ulaşmaları için zaman vermenin, alan açmanın ve fırsat sunmanın; aynı zamanda bu tema çerçevesinde oyun kurmanın umut gelişimine önemli katkı sağladığı görüşünü savunmaktadır.

2.4.1.4.2. Okul öncesi dönem (3-6 Yaş)

Yaşamının ilk yıllarında çocuklar bir iki kelimelik cümleler kurarken okul öncesi dönemde beynin hızlı gelişimiyle birlikte dil becerilerinde de hızlı bir gelişim gösterirler ve çok kelimeli cümleler kurmaya başlarlar. Konuşma becerisindeki ilerleme ile çocuk hedef

içerikli düşüncelerini çevresindeki diğer kişiye de aktarabilir (Akuysal Aydoğan, 2016). Bu dönemde çocuk, günlük yaşamı bir senaryo gibi ardışık olaylar aracılığıyla hatırlayabilmektedir. Günlük yaşamın rutinleri çocuğa öğrenilecek olayların öyküsünü ve nedenlerini sunmaktadır. Bu rutinler aracılığıyla senaryolaştırma, çocuğun öğrenmesini ve sonrasında da bu ardışık akışı kendisinin tekrarlamasını sağlamaktadır. Dil gelişimi ve senaryolaştırma ile hikayelerde birçok farklı çocuk ve yetişkin olduğunun farkına varan çocuk, farklı bakış açılarının da olabileceğini idrak etmeye başlar. Bu aşamada umutla ilgili en önemli öğrenme çocuğun başkaları ile ortak hedefleri paylaştığı gerçeğinin farkına varmasıdır (Snyder, 2000b).

2.4.1.4.3. Okul dönemi (7-12 Yaş)

Bu yaş döneminde çocukların zihinsel gelişimi hız kazanmakta ve hafıza kapasitesinin arttığı, bilgi işleme sürecinin hızlandığı bilinmektedir. Bu gelişme de alternatif yollar üretme becerisinde ilerlemeye neden olmaktadır. Aynı zamanda okula başlayan çocuk, okuma ile tanışarak simgeleri anlamlandırmaya başlamaktadır. Bu beceri ile çocuklar farklı hikayelerle karşılaşma ve gerçeklerin ardında yatan hikayeleri öğrenme imkanı elde etmektedir. Çocuklar okul süreci ile tarihi süreçler, keşifler gibi birçok farklı bilgiye ulaşarak iyi modeller görmektedir. Bu dönemin bir özelliği de arkadaşlıkların oluşması ve çocuk tarafından yakın arkadaşların seçiminin yapılmasıdır. Yakın arkadaşı olan, sosyal ilişkileri güçlü olan çocuklarda umut düzeyi de daha yüksek olarak belirlenmiştir (Snyder, 2000b).

2.4.1.4.4. Ergenlik dönemi (13-18 Yaş)

Ergenlik, kendini tanıma ve kişiliğin oluşma süreci olarak bilinmektedir. Bireyin geleceğine yönelik düşüncelerin ve planların oluşmasında belirleyici bir süreçtir. Bu dönemde

çocuklar kendi rollerini, kariyer seçeneklerini, becerilerini, ilgi alanlarını keşfederler. Geleceğe yönelik olumlu beklentiler sağlıklı gelişimi destekleyecek ve yetişkinliğe geçişi kolaylaştıracaktır. Ergenlikte bireyler, gelecek ile ilgili imkanları araştırıp, hedeflerini belirleyip, onları gerçekleştirirken eş zamanlı olarak ergenliğin en temel özelliği olan kişilik gelişimini (Erikson, 1968) de gerçekleştirmektedir (Stoddard ve Pierce, 2015).

2.4.2. İyimserlik

İyimserlik, geleceğe yönelik genel olumlu beklenti; beklenti içinde bulunulan durumun olumlu sonuçlanacağına dair inanç olarak tanımlanmaktadır (Scheier ve Carver, 1985). İyimserlik hem ruhsal hem fiziksel iyilik hali ile ilişki olup; stresli yaşam olaylarıyla başa çıkmaya yardımcı bir özelliktir (Scheier ve Carver, 1992). Peterson (2000), iyimserlikten bahsederken, Eleanor H. Porter'ın 1913 yılında yayınlanan Pollyanna isimli; iyimserlik ile özdeşleşen romanına atıfta bulunarak yıllarca kavramın inkar ve naiflik kelimelerini çağrıştırdığına; ancak günümüzde iyimserliğin daha sofistike ele alınışına vurgu yapmaktadır.

İyimserlik ve kötümserlik ile ilgili bilimsel tanımlamaların oluşması, motivasyonel süreci ele alan beklenti-değer teorisi ile ilişkilendirilerek başlamıştır (Carver ve Segerstrom, 2010). İlgili literatüre göre teoride öncelikle belirtilen; beklentinin kişi için değer taşıyor olması, istenen bir durum olmasına dair temel varsayımdır. İkinci olarak; bu teoriye göre insanlar, davranışın olası sonuçlarına dair beklentilerinden etkilenerek harekete geçmektedir. Süreç zor ve uzun olsa bile; istedikleri sonucu ulaşılabilir gören kişiler, o sonuç için uğraşmaya devam etmektedirler. Diğer yandan eğer sonuç ulaşılabilir olarak algılanmıyorsa, kişi çaba harcamak istemeyerek hedefe giden yoldan çekilmektedir (Scheier ve Carver, 1993).

Birçok bilimsel çalışma iyimserliğin hem fiziksel hem ruhsal sağlığa olumlu etkisinin olduğunu kanıtlamıştır. Aspinwall ve Taylor (1992), iyimserliğin önemli yaşam olaylarında uyumu arttırdığını ve başa çıkma becerilerinin de bu ilişkilerde aracı rolünün olduğunu göstermiştir. Aydın ve Tezer (1991), 23 farklı bölümden 392 üniversite öğrencisi ile iyimserlik ve sağlık arasındaki ilişkiye dair bir çalışma yapmıştır. Bedensel sorunlara ilişkin tarama yapılan araştırmada iyimser olan kişilerin kendilerini daha sağlıklı değerlendirdiği görülmekle birlikte akademik başarılarının da daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

İyimserliğin belirleyicilerine bakıldığında ikizlerle yapılan araştırmalarda genetik faktörlerin etkisi olduğu ancak farklı çalışmalarda %20 ila %36 aralığında belirlendiği görülmektedir (Mosing, Zietsch, Shekar, Wright ve Martin, 2009; Plomin vd., 1992; Schulman, Keith ve Seligman, 1993). İyimserliğin genetik kökenine dair çalışmalar genellikle yetişkinlerle veya genç yetişkinlerle yapılmıştır. Ergenlik döneminde iyimserliğin yapısının yetişkinlik dönemiyle aynı olup olmadığı bilinmemektedir. Aynı zamanda ergenlik dönemindeki gelişim sürecine iyimserliğin etkisine dair de yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle Mavioğlu, Boomsma ve Bartels (2015) tarafından 13-16 yaşındaki 5,187 ikiz ve 999 ikiz olmayan kardeşlerle yapılan araştırmada iyimserlikte genetiğin etkisinin varyansın üçte birini açıkladığı ve bu bulguların çevresel koşulların önemine işaret ettiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarının genç yetişkinlere ilişkin bulgularla da paralellik gösterdiği; yani yaşla birlikte değişmediği belirtilmiştir. Çevresel koşulların etkisine bakıldığında çocukluktaki aile ilişkileri ve sosyoekonomik koşulların, yetişkinlikteki iyimserliği yordadığına dair bulgular bulunmaktadır (Heinonen, Räikkönen ve Keltikangas-Järvinen, 2005; Heinonen vd., 2006).

Boylamsal araştırmalarla yapılan iyimserlik çalışmaları, iyimserliğin bir kişilik özelliği olduğunu; uzun zaman aralıklarında ön-test son-test verilerinin yüksek korelasyon

gösterdiğini ortaya koymuştur (Atienza, Stephens ve Townsend, 2004; Matthews, Raikkonen, Sutton-Tyrrell ve Kuller, 2004). Ancak bazı çalışmalarda da iyimserliğin uzun süreçte değişim gösterebildiği görülmektedir. Segerstrom (2007) hukuk öğrencilerinde 10 yıllık periyotta iyimserliği ölçmüş ve bu süreçte iyimserliğin arttığını belirlemiştir. Bu bulgu, yaşam içerisindeki değişim dönemlerinde iyimserliğin de değişime uğrayabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda bu bulgu sosyal ve ekonomik kaynaklar ile iyimserliğin birbirini etkilediğine işaret etmektedir.

İyimser insanlar, kötümserlere göre zorluklarla karşılaştıklarında daha az endişe yaşamakta ve zorluklar karşısında hedeften vazgeçmeyerek problem odaklı başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır. Bu başa çıkma yöntemleri de kişilerin daha adaptif ve sağlıklı sonuçlar almalarına, daha kaliteli bir yaşam sürmelerine katkı sağlamaktadır (Carver ve Segerstrom, 2010). Hem ergenlik dönemindeki çocuklar hem de genç yetişkinlerle olmak üzere iki farklı yaş grubuyla yapılan bir araştırmada her iki grupta da; hayatta başına gelen olayların kendi kontrolünde olduğuna inanan, stresli yaşam olayları ile başa çıkmakta kendi içsel kaynaklarına güvenen ve iyimser olan kişilerde, olumlu duygulanımın daha yüksek olduğu; tersi durumda da negatif duygulanımın daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Ben-Zur, 2003).

2.5. Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı

Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) kuramı ebeveynlerin kabul ve reddinin sebep ve sonuçlarını açıklamaya çalışan, kabul-red algısı ile ilişkili kavramları araştıran kanıta dayalı bir sosyalizasyon kuramıdır (Rohner, 2004). 2000'li yıllara kadar kuram, çocukluktaki ebeveyn kabul-red algısına ve yetişkinlik dönemindeki uzantılarına odaklanmış ise de daha sonra yetişkin ilişkileri ve önemli diğerleri ile ilişkiler de araştırmaya başlanarak kuramın

kapsamı yaşam boyunca kurulan ilişkilere genişletilmiş ve 2014 yılında Kişiler Arası Kabul-Red kuramı adını almıştır (Rohner, 2015).

EKAR kuramında ebeveyn, birincil bakım veren kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu kişiler biyolojik veya evlat edinen anne baba olabileceği gibi, abla/ağabey, büyükanne/büyükbaba, diğer akrabalar ya da akraba olmayan bakım veren kişiler olabilir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2018). Tüm dünyada çocuklar ebeveynlerinden veya diğer bağlanma figürlerinden olumlu bir tepki almaya, kabul görmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç karşılanmadığında insanların kültürden, yaştan, cinsiyetten, etnik kökenden bağımsız olarak psikolojik uyum sorunları yaşadıkları ortaya konmuştur (Rohner vd., 2018).

2.5.1. Sıcaklık boyutu

EKAR kuramında herkes az ya da çok ebeveyninden veya bağlanma figüründen sıcaklık algılamış olabileceği için sıcaklık boyutu iki uçlu bir düzlem olarak düşünülmektedir. Herkes bu sıcaklık boyutunun üzerinde bir noktada yer almaktadır. Bu düzlemin bir ucunda kabul edilme yer alırken diğer uçta ise reddedilme yer almaktadır (Rohner, 2004). Sıcaklık boyutu ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal bağın kalitesi ile ilgilidir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012). Sıcaklık boyutu hem ebeveynin çocuğa yönelik tutumu hem de bu ilişkinin çocuğun zihnindeki tasarımı ile belirlenir. Zihinsel tasarım, çocuğun ebeveynlerinin kendisini kabul ettiğine veya reddettiğine dair öznel algısını ifade etmektedir (Rohner'den akt. Eryavuz, 2006).

Kabul edilme algısı ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık, şefkat, bakım, ilgi, destek yani bütününde sevginin bir sonucudur. Ebeveynden algılanan red ise çocuğun ebeveynlerinin sevgisini, sıcaklığını hissedememesi, duygusal veya fiziksel olarak

incitilmesi olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 1980). Rohner'e (2004) göre çocuklar dört durumda ebeveynlerini reddedici olarak algılamaktadır:

a) Soğukluk/Sevgisizlik: Duygusal sıcaklığın fiziksel (sarılma, öpme, gülümseme vb.) veya sözel (güzel sözler söyleme, destekleme vb.) olarak ifadesinin eksikliği ya da yokluğu sonucu çocukta reddedildiğine dair algının oluşmasıdır.

b) Düşmanlık/Saldırganlık: Ebeveynin fiziksel (vurma, itme vb.) veya sözel (alay etme, hakaret etme, iğneleme, aşağılayıcı söz söyleme vb.) saldırgan davranışlar ile öfkesinin dışavurumu sonucu çocuğun reddedildiğini algılamasıdır.

c) Kayıtsızlık/İhmalkarlık: Çocuğun fiziksel, tıbbi, eğitimsel, sosyal veya duygusal ihtiyaçlarıyla ilgilenilmemesi veya ilgi talebi karşısında kayıtsız kalınmasıdır.

d) Ayrışmamış red: Belirgin bir gösterge olmaksızın bakım verenlerin ilgisiz, sevgisiz olduğuna dair algı sonucu oluşan reddedilme hissidir.

2.5.2. Kontrol boyutu

Ebeveyn kontrolü boyutu da ucunda izin vericilik diğer ucunda ise kısıtlayıcılık/aşırı kontrol yer alan bir süreklilik düzleminde değerlendirilmektedir. Kontrol boyutu düzlemin uç noktalarıyla beraber "düşük kontrol", "ılımlı kontrol", "sıkı kontrol" ve "katı kontrol" olarak dört gruba ayrılmaktadır (Rohner, 2015). Kontrol boyutunun aşırı kısıtlayıcı ucunda ebeveyn çocuğa kurallar koyar, belli durumlarda belli davranışları yapmasını bekler ve çocuğu bunlara uymaya zorlar; bunun sonucunda çocuk ebeveynin denetimi olmadan karar veremez, beceri geliştiremez ve özerkleşemez (Eryavuz, 2006).

2.5.3. Alt kuramlar

Kişiler Arası Kabul-Red Kuramının, "kişilik", "baş etme" ve "sosyokültürel sistemler" olmak üzere üç alt kuramı bulunmaktadır (Rohner, 2015).

2.5.3.1. Kişilik alt kuramı

Bu alt kurama göre insanlar birincil bakım verenlerinden algıladıkları kabul edilme ya da reddedilme sonucu belirli özellikler geliştirirler ve bu evrensel olarak kültüre, cinsiyete, etnik kökene göre farklılık göstermez. Bu alt kuram kapsamında çocukların içinde bulundukları kültürden bağımsız olarak ebeveynleri tarafından kabullenilme ve reddedilmeye verdikleri tepkilerin aynı olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu alt kuramdaki ikinci araştırma sorusu da çocuklukta bağlanma figüründen algılanan reddin, yetişkinlik ve yaşlılık dönemindeki etkileri üzerinde durmaktadır.

Kişilik alt kuramına göre insanların bakım verenin kendilerini kabul ya da reddettiğine dair algıları, temel kişilik özelliklerini ve ruh sağlığına ilişkin sonuçları yordamaktadır (Khaleque, 2013; Rohner vd., 2018). İnsanlar için bağlanma figürlerinin olumlu tepkileri duygusal bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyaç karşılanmadığında duygusal ve davranışsal olarak belirli şekillerde tepki verme eğilimi gösterirler. Özellikle reddedilme hisseden kişilerin kaygılı ve güvensiz olma olasılığı yüksektir. Kişinin yaşam olaylarına duygusal, bilişsel, algısal, motivasyonel ve davranışsal olarak verdiği genellikle tutarlı bu tepkiler kişilik özelliklerini tanımlamaktadır (Rohner vd., 2018).

Kuram, kişiliği ebeveyn kabul-reddinin etkisiyle oluşan bütününde psikolojik uyumu gösteren 7 boyutta ele almaktadır (Rohner, 1980): Bağımlılık, düşmanlık/saldırganlık,

olumsuz özsaygı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz dünya görüşü.

a) Bağımlılık/Savunucu bağımsızlık

Bağımlılık, çocukların ya da yetişkinlerin reddedilme duygusunu hafifletmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için olumlu tepki almaya yönelik davranışlarda bulunmaları sonucu gelişmektedir. Bağımsız kişiler, duygusal ihtiyaçları kabul gördüğü ve olumlu reaksiyon ile karşılandığı için önemli diğerlerinin ilgisini, sevgisini alabilmek için girişimlerde bulunmak zorunda hissetmez. Bağımlı kişilerse duygusal destek alma ve güven hissetme ihtiyacı duyar ve insanları kaybetmemek için devamlı onları memnun etmeye çalışır. Bazı reddedilen bireyler ise bir noktadan sonra daha fazla sevgi, ilgi istemek incittiği için arayışından vazgeçer ve savunucu bağımsızlık geliştirir. Sağlıksız bağımsızlık diğer kişilik alanlarında da sorun yaşanmasına neden olabilir. Bir anlamda reddedilmemek adına kişi bağımsızlığı tercih eder; insanların desteğini aramaz, içe dönük olabilir ya da giderek artan öfke, yıkıcı duygular hissedebilir (Rising ve Rohner, 2019; Rohner, 2015).

b) Düşmanlık/Saldırganlık

Ebeveynlerinden ihtiyaç duydukları kabulü alamayan, reddedilmiş hisseden çocuklar anne babalarına karşı öfke duyma eğilimindedir. Bu durum özellikle ebeveyn düşmanca/saldırganca reddedici davranışlar göstermişse kişide de ebeveyne olan öfkenin saldırganca dışa vurulması veya öfkeyi ifade etmeyerek pasif agresif bir tutumun yansıtılması şeklinde bir sonuca yol açabilir. Saldırgan bir rol modelin olması kadar çocuğun öfkesinin tamamen bastırılmasını, aşırı kontrolünü bekleyen ebeveyn tarafından büyütülme de öfkenin kontrolünde sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır (Rohner, 2004).

c) Olumsuz özsaygı

Özsaygı kişinin kendilik değeri ile ilgili öznel değerlendirmesidir. Çocuklar kendini bağlanma figürünün kendisi hakkındaki görüşleri ile değerlendirme ve kendine yönelik algısını şekillendirme eğilimi gösterirler. Ebeveyn tarafından reddedilme sonucu çocuk değer verdiği ebeveynlerinin kendisini sevmediğini düşündüğü için özsaygı gelişmez ve kendinin beğenilmeyecek, değersiz biri olduğunu düşünür (Rohner vd., 2018). Olumsuz özsaygı kişinin eleştiriye tahammülsüz olmasına, bağlanma figürünün eleştirisi karşısında yoğun bir kırgınlık hissetmesine neden olur (Rising ve Rohner, 2019).

d) Olumsuz özyeterlik

Özyeterlik insanların kendi yeterlilikleriyle ilgili öz değerlendirmelerini anlatmaktadır. Özyeterlik kişinin başa çıkma, problem çözme konusunda kendi kaynaklarına güvenmesi ve bunları kullanabilme kapasitesi olmasıdır. Aynı zamanda mücadele edebileceğine, başarıya ulaşabileceğine, kaynaklarını kullanabileceğine dair inancını tanımlamaktadır (Rohner vd., 2018).

e) Duygusal tepkisizlik

Reddedilmişlik hissinin yarattığı keder kendini gelecekte zarar görmekten korumak amacıyla insanların duygularını izole etmesine neden olabilir. Duygusal tepkisizlik sonucu kişi sevgisini karşı tarafa aktaramaz, duygularını hissettiremez ve karşı tarafın sevgisini de kabul etmekte zorlanır (Rising ve Rohner, 2019). Duygusal duyarlılığı olan insanlar diğer insanlarla kolaylıkla bağ kurabilir, başkalarının da duygularını anlamakta ve paylaşmakta zorlanmaz (Rohner, 2004).

f) Duygusal tutarsızlık

Reddedilme algısının sonucu olarak kişinin hissettiği öfke, düşük özsaygı, yetersizlik duyguları stresle başa çıkma becerisine zarar verebilir. Ebeveynden kabul algısı kişinin stresli yaşam olaylarına karşı duygusal tutarlılıkla mücadele edebilmesini sağlarken red algısı stresli olaylar karşısında boğulmuş hissederek duygusal tutarsızlık yaşamalarına yol açabilir (Rising ve Rohner, 2019).

g) Olumsuz dünya görüşü

Algılanan ebeveyn reddinin yarattığı acı verici duygular dünyaya karşı olumsuz algıların oluşmasına neden olur. Olumsuz dünya görüşü geliştiren kişi dünya, hayat, insanlar güvenilmez ve tehlikelidir diye düşünür (Rising ve Rohner, 2019).

2.5.3.2. Baş etme alt kuramı

Bu alt kuram ebeveynleri tarafından reddedilmiş kişilerin neden bir kısmının bu durumla diğerlerine göre daha etkin bir şekilde başa çıktığı sorusu üzerinde durmaktadır. Bu soruya ilişkin çok fazla çalışma yapılmamış olmakla birlikte kuram benlik duygusu, kendi kaderini belirleyebilme duygusu ve kişiselleştirmeme becerisinin reddedilme ile başa çıkmada farklılık yarattığını varsaymaktadır. Bu üç özelliğin reddedilmeye karşı koruyucu bir işlev sağladığı düşünülmektedir (Rohner vd., 2012).

2.5.3.3. Sosyokültürel sistemler modeli alt kuramı

Kurama göre ebeveynin kabul ve red davranışları aile, toplum ve sosyokültürel yapılardan etkilenen kompleks ekolojik bir bağlamda şekillenmektedir. Ebeveyn davranışları ailenin yapısı, kültürel, ekonomik, politik, kültürel organizasyonlar ve bu sistemlerin birbirleri

ile ilişkisinden etkilenmektedir. Ayrıca çocuğun mizacı da ebeveynin davranışına etki etmektedir (Rohner vd., 2012). Bu alt kuramda cevaplanmaya çalışılan iki araştırma sorusu bulunmaktadır (Rohner, 2015):

1) Neden ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımında farklılıklar görülmektedir? Psikolojik, ailesel veya toplumsal faktörler ebeveyn kabul-red davranış örüntüleri ile tutarlı olarak ilişkili midir?

2) Toplumun genel yapısı ve içinde yer alan bireylerin davranış ve inançları, çocuklukta yaşanan kabullenilme veya reddedilme ile ne kadar ilişkilidir?

Bu iki soru ışığında EKAR kuramı, ebeveynin kabul veya red davranışlarının nedenlerini ve kültürel özellikler ile ilişkisini anlamaya çalışmaktadır. Ebeveyn kabul-reddinin toplumlar arası farklılıklarını ve bunların kökenlerini sorgulamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde bu kurama göre çocuklukta anne-baba tarafından kabul veya reddedilme, bireyin duygusal, davranışsal, sosyal ve bilişsel gelişimini etkilemektedir. Ebeveynleri tarafından reddedildiği algısına sahip çocukların kendi, önemli diğerleri ve dünyaya ilişkin çarpıtılmış zihinsel temsiller geliştireceği iddia edilmektedir. (Rohner, 2004).

Ebeveyn kabul reddi ve genel psikolojik uyum araştırma bulgularına göre çocuğun ebeveyni tarafından reddedildiğine yönelik algısı depresyon ve depresif duygulanım, davranım bozukluğu, suç davranışları ve alkol-madde kötüye kullanımı ile ilgili bulunmuştur (Rohner ve Britner, 2015).

Ali, Khatun, Khaleque ve Rohner (2019), ayrışmamış red algısının psikolojik uyum sorunları ile ilişkisini ve bu ilişkinin kültürler arası tutarlılığını ortaya koymuştur. Aynı

zamanda bu çalışmada görülmüştür ki annenin ayrışmamış reddi babaya göre çok daha olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Dokuz farklı ülkede yürütülen boylamsal bir çalışmanın sonuçları da göstermiştir ki ebeveyn tarafından kabullenilme algısı içe dönük ve dışa dönük davranış sorunlarının azalmasına ve prososyal davranışların artmasına yol açmaktadır (Putnick vd., 2015).

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre anne babaların kabul edici yaklaşımları, çocukların gelişimlerini ve psikolojik uyumlarını kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Çocuklara yönelik reddedici yaklaşımlar ise, çocukların içe dönük ve kişiler arası alanda sorunlar yaşamalarına yol açmaktadır (Önder ve Gülay, 2007).

Ebeveyn kabul-reddinin pozitif gelecek algısı ile ilişkisine bakıldığında umut teorisine göre (Snyder, 2000b) ebeveyn ile bağlanma örüntüsü umut gelişimini etkilemektedir. Blake ve Norton (2014) umut ile bağlanma teorisini birleştiren çalışmaların incelendiği meta-analiz çalışmasında güvenli bağlanma ile umut arasında güçlü bir ilişki olduğunu saptayarak teoriyi desteklemiştir. Ebeveyn tutumlarının umuda etkisini ele alan bir araştırmada da anne ve babanın demokratik tutumunun umut gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir (Heaven ve Ciarrochi, 2008). Benzer şekilde Türkiye'de 14-18 yaş aralığında 1366 öğrenci ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre anne babanın demokratik tutumu iyimserliği yordamaktadır (Cenk, 2008). Denizli ilinde 340 ortaokul öğrencisi ve ebeveyni ile yapılan bir araştırmada ebeveynlerin bildirimine dayalı olarak belirlenen ebeveynlik stilleri ile ön ergenlerde umudun ilişkisine bakılmış ve düşmanlık, düşük kontrol ve fiziksel kontrolün umudu negatif yönlü; destekleyici ebeveynliğin ise pozitif yönlü olarak yordadığı bulunmuştur (Karababa, 2018). Aynı zamanda ergenlik döneminde olumsuz yaşam olaylarının umuda etkisinde ailenin sosyal desteği ve aile ile ilişkilerin kalitesinin koruyucu özelliği olduğu belirlenmiştir (Hagen, Myers

ve Mackintosh, 2005; Sulimani-Aidan vd., 2017). İyimserliğin EKAR kuramına göre ebeveynlik ile ilişkisinin analiz edildiği, üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada iki ebeveynden de algılanan sıcaklık arttıkça kişide iyimserlik artmakta; algılanan düşmanlık, ihmal ve ayrışmamış red arttıkça iyimserlik azalmaktadır (Hjelle, Busch ve Warren, 1996).

EKAR kuramının ele aldığı kişilik özellikleri ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde kişilik ile umut ve iyimserliğe ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Gelecek algısı, kendilik imajının gelecek zamandaki yansıması olarak tanımlanmakta ve bu imaj doğrultusunda birey şimdiki zamanda gelecekteki kendiliğine uygun beklentiler ve davranışlar ortaya koymaktadır (Nurmi, 1991). Bu açından geleceğe yönelik algı ve suç davranışı arasındaki ilişkide bireyin özelliklerinin de etkili olduğu düşünülmektedir (Iselin vd., 2012). Rivers (2011) da umudu anlamaya yönelik yaptığı nitel çalışmada umudun dışsal ve içsel kaynakları olduğunu; bazı katılımcıların umudu kendi iç kaynaklarına atfettiğini ve kişilik özelliklerinin umuda etkisinin araştırılması gerektiğini göstermiştir. Benlik saygısı (Jackman ve Macphee, 2017; Nurmi ve Pulliainen, 1991) ve dürtüsellik (Robbins ve Bryan, 2004) riskli davranışları olan ergenlerde geleceğe yönelik iyimser bakış açısını etkileyen faktörlerdir. Tarhan (2012) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada özyeterlik, kişilik özellikleri ve sosyal desteğin umudu yordayıcı faktörler olduğunu belirlemiştir. Özyeterlik, sorumluluk duygusu, dışa dönüklük, deneyime açıklık ve sosyal destek arttıkça ve duygusal dengesizlik azaldıkça umut düzeyi de artmaktadır. Halama (2010) da kişilik özelliklerine odaklandığı araştırmada umudun dışa dönüklük ve sorumluluk ile pozitif yönde; duygusal dengesizlik ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmış ve kişilik özelliklerinin umutlu düşünceyi arttırdığını ve umudun aracılığıyla da yaşam doyumunun arttığını ortaya koymuştur.

Ortaokul öğrencilerinde umudun dayandığı temelleri kişilik, aile ve stresli yaşam olaylarını birlikte ele alarak inceleyen Otis vd. (2016) duygusal dengesizlik, ebeveyn ile bağlanma ve stresli yaşam olaylarının umudu yordadığı sonucunu elde etmiştir.

2.6. Sosyal Destek

Sosyal destek, Cobb (1976) tarafından kişinin sevildiğine, değer verildiğine ve birbiri ile iletişim halindeki bir topluluğa ait olduğuna dair algısı olarak tanımlanmıştır. Lin (1986) de sosyal destek kavramını üç farklı boyutta tanımlamıştır. İlk boyutta sosyal desteğin kaynağını toplum, sosyal ağlar ya da güven duyulan yakın ilişkiler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. İkinci boyutta kaynaklardan alınan sosyal desteğin araçsal (örneğin maddi destek) veya duygusal olabildiğini ve son boyutta da gerçekte sağlanan sosyal destek ile kişinin algıladığı sosyal desteğin farklılaştığını söylemiştir. Cohen (2004) de sosyal desteğin kişinin stresle başa çıkma becerisini arttıran psikolojik ve somut kaynaklar olduğunu; sosyal destek kaynaklarının bilgisel, duygusal ve araçsal (madde destek gibi) yollarla sağlanabileceğini ifade etmiştir. Malecki ve Demaray (2003) da sosyal desteği; kişinin sosyal çevresinden gelen, işlevselliğini arttıran veya olumsuz durum karşısında tampon görevi gören, genel veya spesifik bir alanda destekleyici davranışlar olarak tanımlamıştır.

Sosyal destek annenin çocuğu kucağına alması, emzirmesi ile başlamakta ve kişi büyüdükçe aile, akranlar, iş arkadaşları, içinde bulunduğu toplum, ihtiyacı olduğunda ona yardımcı sistemlerle birlikte hayatında yer almaktadır (Cobb, 1976). Ergenlik dönemiyle birlikte sosyal desteğin kaynakları çeşitlenmekte ve önemi artmaktadır (Chu, Saucier ve Hafner, 2010). Ergenlik döneminde sosyal destek kaynağı olan aile, akran ve öğretmenler farklı alanlarda sosyal destek sağlamaktadır. Aile ve akranlar duygusal sosyal destek kaynağı

olarak algılanırken; öğretmenler bilgilendirici sosyal destek kaynağı olarak gösterilmektedir (Malecki ve Demaray, 2003).

Son yıllarda psikolojik sağlamlık çalışmalarının artışıyla birlikte sosyal desteğin koruyucu özelliğinin olduğu belirlenmiştir. Stres düzeyinin yüksek olduğu durumlarda tampon görevi görerek ruhsal ve fiziksel sağlığı olumlu olarak etkilemektedir (Bates ve Toro, 1999; Cohen ve Wills, 1985). Kişilerin kendini yalnız hissetmesinin, hedeflerine ulaşabilecek yollar bulmalarını zorlaştırdığı ve hedefe yönelik motivasyonlarını düşürdüğü görülmüştür (Snyder vd., 1999). Sosyal destek algısı yüksek olan ergenlerde yaşam doyumunun (Edwards ve Lopez 2006), öznel iyi oluşun (Chu vd., 2010) ve psikolojik uyumun daha yüksek olduğu kaydedilmiştir (Demaray ve Malecki 2002, Wilson vd. 2006).

Ergenlerde sosyal desteğin gelecek yönelimi ile ilişkisine bakıldığında da Nurmi (1991), geleceğe yönelik iyimser tutumun oluşumunda ve içselleştirilmesinde ailenin sosyal desteğinin etkisinden bahsetmiştir. Benzer şekilde McCoy ve Bowen (2015) ailenin sosyal desteğinin çocuğun gelecekten olumlu beklentileri olmasını ve başaracağına dair inancı olmasını sağladığını göstermiştir.

Ege'nin (2018) ergenlerle yaptığı çalışma sonuçlarına göre ergenlikte aile ve okulla yaşanan sorunlar ergenlerin gelecek beklentilerini olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda sosyal destek arttıkça ergenlerin gelecek beklentileri de artmaktadır. Umudun öncüllerini inceleyen bir meta-analitik çalışmada da sosyal destek tutarlı olarak ergenlerde umudun öncülü olarak belirlenmiştir (Esteves vd., 2013).

Sosyal destek ve çocuk suçluluğuna ilişkin araştırmalara bakıldığında zor bir durumda ailesinin yanında olacağını düşünen, ailesini sosyal destek kaynağı olarak gören çocuklarda

suça karışma riski daha düşüktür (Brown ve Shillington, 2017; Keijsers, Frijns, Branje ve Meeus, 2009).

Sosyal destek cezaevindeki kişiler ve suça sürüklenen çocuklar için koruyucu bir özellik taşımaktadır. Tahliye sonrasında başarı ve suçtan vazgeçmede ailenin desteğinin kritik önemi bulunmaktadır. Cezaevindeyken aile veya yakın arkadaşlar ile güçlü bağlara sahip olma, tahliye sonrası başarıyı olumlu etkilemektedir (Mowen ve Boman, 2018; Visher, 2015).

Ravanoğlu'nun (2018) 200 tutuklu/hükümlü ile yaptığı araştırmada ilk kez cezaevine girenlerin algılanan sosyal desteğinin birden çok kez cezaevine girenlere göre daha yüksek olduğu ve algılanan sosyal destek seviyesi düştükçe depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı ve somatizasyon puanlarının yükseldiği belirlenmiştir. Aynı zamanda cezaevinde yakınlar ile iletişimin bir sosyal destek aracılığı sağladığı ve ruhsal iyilik halini etkilediği görülmüştür. Benzer şekilde Çıvgın (2015) da hükümlülerde algılanan sosyal desteğin koruyucu özellikte olduğunu tespit etmiş ve sosyal desteği yüksek olanlarda psikolojik belirtilerin daha az olduğunu ve psikolojik sağlamlığın da sosyal destek ile ilişkisini göstermiştir. Çorapçıoğlu Özkürkçügil (1998) yaptığı çalışmada da hükümlülerin kişisel ihtiyaçlarıyla baş edebilmesi ya da kendini güvende/korunmada hissetmesinde sosyal desteğin önemli bir etkisinin olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Kadın hükümlülerle yapılan bir çalışmada aileden algılanan sosyal desteğin düşük olmasının tekrar suç işleme ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Magnus, 2005). Aynı çalışma sosyal desteğin umudun alternatif yollar üretme alt ölçeği ile de ilişkili olduğunu göstermiştir.

Güvenlikli cezaevinde kalan 14-17 yaş aralığındaki 373 çocukla yapılan bir araştırmada aileleri tarafından cezaevinde ziyaret edilmenin çocuklarda depresif semptomların azalmasına etki ettiği, kuruma uyumu kolaylaştırdığı belirlenmiştir. Ayrıca bulgulara göre

ailelerin ziyareti, aile ilişkilerinin kalitesinden bağımsız olarak çocukların ruhsal sağlığını yordamaktadır (Monahan, Goldweber ve Cauffman, 2011).

Göker (2015) denetimli serbestlik tedbiri altındaki suça sürüklenen çocuklarda algılanan sosyal destek düzeyi ve sosyal desteğin belirleyicilerini incelemiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre büyük çoğunluk aile ve arkadaştan orta düzeyde sosyal destek algılamakta ve algılanan sosyal desteği belirlemede ailenin yapısı ve aileyle görüşme sıklığı önem taşımaktadır.

Pozitif gelecek algısının sosyal destek ile ilişkisi çocuk suçluluğu perspektifinden incelendiğinde 11-18 yaş aralığında suça sürüklenen kız çocuklarında suç ve umut arasında ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından ilgilenilmenin, saygı duyulmanın, desteklenmenin aracı rolü olduğu belirlenmiştir (Cheung ve Yeung, 2017).

Suça sürüklenen ve cezaevine giren ergenlerin, çocukluklarının ve geleceğe dair arzularının ellerinden alındığına inandıkları; cezaevinde geçen süre içinde yaşadıkları olumsuz duygular sonucunda sisteme karşı öfke duydukları bu nedenle de gelecekte tekrar suça karıştıkları belirtilmiştir (Lane, Lanza-Kaduce, Frazier ve Bishop, 2002). Cezaevinin bu olumsuz etkilerinin ortaya çıkmasında ergenlerin sosyal etkileşimden ve prososyal ilişkilerden mahrum kalmalarının etkisi olduğu vurgulanmaktadır (Steinberg, Chung ve Little, 2004).

Risk altındaki çocuklarla yapılan bir çalışmada algılanan sosyal destek arttıkça umut düzeyinin de arttığı, özellikle alternatif yollar üretmenin sosyal destek düzeyinden etkilendiği ortaya konmuştur (Hagen vd., 2005).

2.7. Suça Sürüklenen Çocuklarda Pozitif Gelecek Algısı ile İlgili Araştırmalar

Umut ve iyimserlik ile ergenlerde fiziksel (Hendricks-Ferguson, 2006; Madan ve Pakenham, 2014; O'Brien, VanEgeren, ve Mumby, 1995) ve ruhsal sağlık (Halama ve Dědová, 2007; Valle vd., 2004, 2006; Wong ve Lim, 2009; Yeung, Ho ve Mak, 2015) arasındaki güçlü ilişki bir çok farklı çalışmada ortaya konmuştur. Ergenlerde umudu bütüncül olarak ele alan bir derlemede; umudun yaşam doyumu, pozitif sağlık davranışları, akademik başarı ve iyi oluşu pozitif yönlü; içe yönelik ve dışa yönelik problem davranışları ise negatif yönlü etkilediği belirlenmiştir (Esteves vd., 2013). Ergenlikte gelişim süreci içinde pozitif sonuçların ortaya çıkması için umut ve iyimserliğin oluşması önem taşımaktadır (Schmid, Phelps ve Lerner, 2011). Altınay'ın (2018) çalışmasında da ergenlerde iyimserlik, umut ve sosyal destek; öznel iyi oluşu ve geleceğe yönelik olumlu yönelimi yordamaktadır. Çocuk büyüdükçe sosyal çevresi ile ilişkisi artmakta ve yaşamın ilk yıllarında kurulan güvenli bağlanmalara ergenlikte alınan sosyal destek anlamlı bir katkı sağlamaktadır. Bu durum psikolojik uyum açısından önem teşkil etmektedir. Stresli yaşam olaylarına maruz kalan umut düzeyi yüksek ergenlerde daha az davranış sorunları görülmekte ve sosyal destek de bu duruma olumlu katkı sağlamaktadır (Hagen vd., 2005).

Umudun olumlu etkileri birçok çalışmada tekrarlanan bir bulgu olmakla beraber, umudun gelişimine ve gençlerin yaşamında umudu ortaya çıkaran ya da umudun azalmasına neden olan durumlara yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır (Schmid ve Lopez, 2011). Gelecek çalışmalarda gençlerde bireysel ve çevresel düzeyde umudu etkileyen faktörlerin araştırılması gerektiği ve özellikle bireysel düzeyde demografik faktörlerin etkisinin ihmal edilmiş bir alan olarak kaldığı belirtilmektedir (Demirli Yıldız, 2016; Otis vd., 2016; Schmid ve Lopez, 2011).

Yarcheski ve Mahon (2016) ergenlerde umudu yordayan faktörleri araştırdığı meta-analiz çalışmasında akademik başarı, depresyon, yaşam doyumu, negatif duygulanım, pozitif duygulanım, iyimserlik, benlik saygısı, sosyal destek, stres ve şiddete maruz kalmanın umut üzerindeki etkisini saptamıştır. Stres ve negatif duygulanımın etki büyüklüğünün düşük olması; ergenlerin umudunun olumsuzluklardan kolaylıkla etkilenmediğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Geleceğe yönelik düşüncenin oluşumunda ve belirlenen hedefe giden yolun şekillenmesinde hem bireysel özellikler hem de aileye, akranlara, yaşanılan ortama ve politik koşullara kadar birçok farklı faktör etkili olmaktadır. İçinde bulunulan bağlam, gelecek ile ilgili beklentilere ulaşabilmek için bir engel teşkil edebileceği gibi yararlı da olabilmektedir. Umut, içinde bulunan toplumdan, yaşanılan çevreden ve kişilerden bağımsız değildir (Schmid ve Lopez, 2011). Yaşanılan çevre ve komşuluk ilişkilerinin geleceğe yönelik olumlu beklentiler ile ilişkisini inceleyen bir araştırmanın bulgularına göre yaşanılan çevrenin destekleyici özelliklerinin umudu arttırdığı ve umudun da geleceğe yönelik olumlu beklentinin oluşmasına yol açtığı görülmüştür (Stoddard ve Pierce, 2015).

Umut düzeyi yüksek olanların hayatlarındaki olumsuz olaylarla daha iyi başa çıkabildikleri (Horton ve Wallander, 2001; Madan ve Pakenham, 2014) bilgisi insanların güçlü yönlerine yatırım yapılmasının önemini göstermektedir. Psikoterapi sürecinde de umut terapötik işbirliğini arttırmakta (Snyder vd., 2000; Snyder vd., 2005) ve terapide olumlu sonuçlara katkı sağlamaktadır (Irving vd., 2004). Benzer şekilde cezaevlerindeki rehabilitasyon çalışmalarında da geleceğe yönelik olumlu algı, iyileştirme faaliyetlerine katılımı ve devamlılığı kolaylaştırmakta ve bu amaç doğrultusunda RİU modelinin uygunluk

prensibine göre motivasyonel görüşme içeriğinde umut aşılamaya yer verilmektedir (Andrews ve Bonta, 2010).

Umut ve iyimserliğin kriminoloji alanındaki önemi ancak son yıllarda dikkati çekmiş ve rehabilitasyon sürecinde (Farmer vd., 2015; Marshall vd., 2005; Moulden ve Marshall, 2005); adli yükümlülüklere uyum sağlamada (Woldgabreal, Day ve Ward, 2015), tekrar suça karışmada (Magnus, 2005; Martin ve Stermac, 2010) ve suçtan vazgeçmede (Burnett ve Maruna, 2004; LeBel vd., 2008) etkili bir değişken olduğu görülmüştür. Maruna (2001), 1 yıl boyunca suçtan vazgeçenler ile devam edenleri karşılaştırmış ve suça karışmayanların geleceğe dair daha iyimser bakış açısına sahip olduklarını bulmuştur. Martin ve Stermac (2010) tarafından yapılan araştırmanın sonuçların göre umut ve iyimserlik; düşük suça karışma riskini yordamakta; kişinin seçeneklerini ve hedeflerine ulaşması için gerekli becerilerini arttırması nedeniyle rehabilitasyon çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

Çocuk suçluluğu alanında umut ve iyimserlik ile ilgili çalışmalara bakıldığında Webster (2003) ergenlerde umudun tek başına, etik davranışın önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Geleceğe yönelik algısı olumlu olan ergenlerin riskli davranışlarda bulunma ve suça karışma riskinin daha düşük olduğu belirlenmiştir (Robbins ve Bryan, 2004). Allwood, Baetz, DeMarco ve Bell (2012) olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan ergenlerde suç davranışlarını incelemiş ve travma sonucunda ortaya çıkan depresyon semptomları arasından gelecek yönelimi eksikliğinin suç davranışının en güçlü yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde travma odaklı terapi sürecinde geleceğe yönelik iyimser bir bakış açısının aşılanmasının ve umudun arttırılmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Smith (2003) doktora tezi kapsamında cezaevinde kalan tutuklu çocukların umut düzeylerini araştırmış ve rehabilitasyon sürecinin başarılı olması için geleceğe dair umutlarının olmasının anahtar bir bileşen olduğunu ileri sürmüştür.

Baykara Acar (2004) tarafından Ankara Çocuk Eğitimevinde kalan 30 çocuk hükümlü ile yaşam öyküsüne ilişkin görüşmeler yapılmış ve nitel analizler kapsamında çocukların gelecek planları ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlarda geleceğe dair söylemlerinin belirli bir plan içermediği ve geleceğe yönelik algılarının olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır.

Çetin (2005) İzmir Çocuk Eğitimevindeki 84 hükümlü ile suç işlememiş lise öğrencisi 46 öğrenciyi karşılaştırdığı çalışmada katılımcılara gelecek yaşamlarında kendilerini mutlu biri olarak mı gördükleri sorusunu yöneltmiştir. Geleceklerine yönelik bu soruda suça karışmış ergenlerin %19'unun, suça karışmamış ergenlerin ise %2,9'unun gelecekte mutsuz olacaklarına inandıkları görülmüş ve iki grup arasındaki farkın istatiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Bulgurcuoğlu (2016), İstanbul ve Ankara Eğitimevindeki 124 çocuk hükümlü ile yaptığı tez çalışmasında hükümlü çocukların gelecek beklentilerini değerlendirmiş ve %62,1'inin gelecekte genel düzeydeki beklentilerinin gerçekleşeceğine inandıklarını saptamıştır.

Sözen (2016), Maltepe Kapalı Çocuk Ceza İnfaz Kurumunda kalan 15-18 yaş arasındaki 172 çocuk tutuklu/hükümlü ile yaptığı çalışmada cezaevinden ayrıldıktan sonraki gelecek planlarının anne baba ile bağlanma ve geçmiş travmalar ile ilişkisini sorgulamış ve olumsuz tercihlere yönelenlerde travma puanlarının yüksek ve bağlanma örüntüsünün yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada cezaevi sonrası tekrar suç işlemeyi

planladığını söyleyen ergenlerde annenin aşırı koruyuculuğun yüksek; hem anne hem babanın ilgi/kontrolünün düşük olduğu görülmüştür.

Mahler vd. (2017) tarafından yapılan boylamsal çalışmada ilk defa tutuklanan 13-17 yaş aralığındaki 126 katılımcının gelecek beklentileri değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre suça sürüklenmiş çocukların %57.2'sinin gelecekte akademik alanda başarılı olacaklarına dair; %49.5'inin de hedefledikleri davranışları gerçekleştireceklerine dair beklentileri yüksek düzeydedir. Ancak sorundan uzak duracakları beklentisi ile tekrar suça karışma arasındaki ilişkinin etki büyüklüğünün çok düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulguları gelecek beklentisinin alternatif yollar üretmeyi desteklediğini; geleceğe dair iyimser beklentilerin tek başına yeterli olmadığını; başarılı tecrübelerin gelecek beklentisine etki ettiğini ortaya koymuştur. Mahler vd. (2017) ergenlerde geleceğe yönelik olumlu beklenti ile suça karışma arasındaki ilişkiyi araştırdığında akademik başarının etkisini göstermiş ancak tek boyutlu bakmamak gerektiğini ve bu ilişkide etkili diğer faktörlere de bakmak gerektiğini söylemiştir.

Gelecek algısının suç ile ilişkisinde kurum yaşantısı da çocukların umut ve iyimserlik düzeylerine etki edebilmektedir. Çocuklar için kurum yaşamı riski arttırıcı etki göstermekte ve kriminojenik özellikler taşımaktadır (Lambie ve Randell, 2013). Cezaevine giren suça sürüklenmiş çocuklarda kurum yaşamı; etiketlenme, topluma ve yaşama uyum sağlama kaygıları nedeniyle gelecek yönelimi belirgin şekilde etkilenmektedir. Suça sürüklenen çocuklar genel anlamda geleceği pozitif olarak değerlendirse de tahliye sonrasında bireysel isteklerine ulaşmak ve istemedikleri olaylardan uzak durabilmek adına zorluklar yaşayacaklarına, yeterli kaynaklarının olmayacağına inanmaktadır (Landau, 1975; Liberman, Kirk ve Kim, 2014; Trommsdorff ve Lamm, 1980). İlk kez tutuklanan gençlerin çoğunlukla

okul ile bağı kopmakta ve okul terki tekrar suça karışma riskini arttırmaktadır. Aynı zamanda okul terki ile tutukluluk öyküsü gelecek potansiyellerine ilişkin inançlarının azalmasına neden olmaktadır (Mahler vd., 2017).

3. Gereç ve Yöntem

3.1. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evreni Türkiye'deki çocuk hükümlülerdir. Araştırmanın örneklem grubunu, Türkiye'de hükümlü çocukların kaldığı eğitimevlerinde bulunun 15-18 yaş arasındaki 222 erkek çocuk hükümlü oluşturmaktadır. Türkiye'de toplam dört eğitimevi bulunmaktadır. İstanbul, Ankara, Elazığ ve Urla'da yer alan çocuk eğitimevlerinde 12-21 yaş aralığındaki hükümlü çocuklar barındırılmakta olup İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevlerinin kapasitesi 144; Elazığ Çocuk Eğitimevinin kapasitesi ise 60 olarak belirlenmiştir. Urla Çocuk Eğitimevinde ise kız çocukları kalmaktadır ve sayıları araştırmanın yapıldığı dönemde kurumdan alınan bilgiye göre 8-12 aralığında değişmektedir. Sayının düşük olması nedeniyle kız çocukları araştırmaya dahil edilmemiştir. 2018 yılında Temmuz-Eylül ayları arasında İstanbul, Elazığ ve Ankara Çocuk Eğitimevlerinde kalmakta olan ve araştırmaya katılmak için gönüllü olan tüm çocuklara ölçekler uygulanmıştır. Toplamda 245 çocuğa ulaşılmış olup eksik veriler nedeniyle 13, katılımcının soruları anlayamadığına dair gözlem sonucu 1, katılımcının talebi doğrultusunda araştırmadan çekilmesi nedeniyle 2, katılımcının sorulara samimi yanıtlar vermemesi ve belirli bir örüntüyü takip ederek cevaplaması nedeniyle 7 katılımcıya ait veri araştırmadan çıkarılmıştır. Geriye kalan 222 çocuğa ait veri analize dahil edilmiştir.

Katılımcıların yaş ortalaması 16.49 (SS=0.71) olarak saptanmıştır. Yaşa göre dağılıma bakıldığında 28 kişi (%12.6) 15 yaşında, 57 kişi (%25.7) 16 yaşında ve 137 kişi (%51.7) 17 yaşındadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcıların sosyodemografik bilgilerini belirlemek üzere "Kişisel Bilgi Formu", anne baba kabul/reddi ve kontrolünü değerlendirmek amacıyla "Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği", katılımcıların psikolojik uyumunu ölçmek için "Kişilik Değerlendirme Ölçeği", algıladıkları sosyal desteği belirlemek amacıyla "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği", geleceğe yönelik bakışlarını değerlendirmek amacıyla umut düzeylerini belirlemek için "Sürekli Umut Ölçeği" ve iyimserlik düzeylerini ölçmek için "Yaşam Yönelimi Ölçeği" uygulanmıştır.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından literatürden edinilen verilerle demografik bilgiler, eğitim bilgileri, aileyle ilgili bilgiler, suç öyküsü, cezaevi yaşantısı ile ilgili toplam 31 sorudan oluşan bir form hazırlanmıştır.

3.2.2. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K) - Çocuk Formu

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ) algılanan ebeveyn kabul-reddinin değerlendirilmesi amacıyla Rohner, Saavedra ve Granum tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir. 63 sorudan oluşur ve dört alt ölçeği vardır: Sıcaklık/Şefkat, Düşmanlık/Saldırganlık, İhmal/Kayıtsızlık; Ayrışmamış Red.

Ölçeğin toplam puanı anne veya baba ile ilişkide algılanan kabul-reddin genel bir ölçümünü vermektedir. EKRÖ'de yer alan maddeler dörtlü likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Toplam puan 60 ile 240 arasında değişmekte; 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 240 puan en yüksek düzeyde red algısını göstermektedir. EKRÖ'nün Çocuk EKRÖ/K ve Yetişkin EKRÖ/K olmak üzere iki ayrı formu vardır. Çocuk

EKRÖ/K, 9-17 yaşlar arasındaki çocuklar için hazırlanmıştır. Anne ve baba için iki ayrı formu bulunmaktadır.

Rohner, 1987 yılında ölçeğe algılanan kabul-reddin yanı sıra algılanan "ebeveyn kontrolü"nü ikinci bir boyut olarak ilave etmiştir. Kontrol alt ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Rohner ve Brothers (1999) tarafından yapılmıştır. 13 maddeden oluşan 'Kontrol' alt ölçeğinin eklenmesiyle birlikte ölçek "Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği" (EKRÖ/K) olarak adlandırılmıştır. Kontrol boyutu, bir ucunda düşük ebeveyn kontrolü (izin vericilik), diğer ucunda ise katı ebeveyn kontrolü (kısıtlayıcılık) olan bir uzantıda kavramsallaştırılmıştır. Kontrol alt ölçeği EKRÖ'den ayrı olarak değerlendirilmektedir. Bu alt ölçekten alınabilecek puanlar 13 ile 52 puan arasında değişmektedir. 13-26 arası puanlar "düşük kontrol", 27-39 arası puanlar "ılımlı kontrol", 40-45 arası puanlar "sıkı kontrol" ve 46-52 arası puanlar ise "katı kontrol" olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk EKRÖ'nin ülkemizdeki güvenirlik ve geçerlik çalışması Varan tarafından hem "normal" hem de "klinik" örneklemler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yaşları 9 ile 18 arasında değişen yaklaşık 1700 kız ve erkek denekle yapılan çalışmada hem Anne hem de Baba formlarına ait alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .82 ile .96 arasında değişmiştir. Her iki form içinde toplam iç-tutarlık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır.

Kontrol alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı Anne Formu için .74, Baba Formu için .73 olarak hesaplanmıştır. Kontrol alt ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan faktör analizinde iki faktör belirlenmiştir. Birinci faktör "izin vericilik", ikinci faktör ise "kısıtlayıcılık" olarak isimlendirilmiştir. Bu iki faktörün açıkladığı toplam varyans Anne formu için %71.53, Baba formu için %73.94 olarak belirmiştir.

Bu sonuçların ışığında Çocuk EKRÖ/K'nin Türk çocuklarının ebeveynlerinden algıladıkları kabul/red ve kontrolü güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

3.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği

Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) ebeveyn kabul ve reddine dair algının birey üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir (Rohner, Saavedra ve Granum, 1978). EKAR kuramına göre ebeveyn kabul/reddinin en fazla etkilediği yedi kişilik özelliği, KİDÖ'nün alt ölçeklerini oluşturmaktadır: Düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık, olumsuz benlik saygısı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü.

KİDÖ'nün "Çocuk KİDÖ" ve "Yetişkin KİDÖ" olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Çocuk ve ergenlerin genel kişilik uyumunu değerlendiren Çocuk KİDÖ'de yukarıda sözü edilen yedi kişilik özelliğinin her biri 6 madde ile irdelenmekte ve Çocuk KİDÖ toplam 42 maddeden oluşmaktadır. KİDÖ'de yer alan maddelere Likert tipi dörtlü bir ölçek üzerinde yanıt verilmektedir. Genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünülen KİDÖ toplam puanı 42-168 puan arasında değişmektedir. Düşük puanlar kişinin genel psikolojik uyumunun "sağlıklı", yüksek puanlar ise "sağlıksız" olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de KİDÖ Çocuk formunun güvenirlik ve geçerlik çalışması Varan tarafından yapılmıştır. Yaşları 9 ile 18 arasında değişen, yaklaşık 1700 denekle yapılan çalışmada Çocuk KİDÖ alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .53 ile .80 arasında değişmiştir. Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini inceleyen faktör analizi sonuçları da Çocuk KİDÖ'nün ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir.

Bu sonuçların ışığında Çocuk KİDÖ'nün Türk kültüründe 9-18 yaş aralığında genel psikolojik uyumu geçerli bir şekilde değerlendirdiği anlaşılmıştır.

3.2.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Ergenler tarafından algılanan sosyal desteği ölçmek amacıyla Zimet, Dahlem, Zimet, Gordon ve Farley tarafından 1988 yılında geliştirilen Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 1995 yılında Eker ve Arkar tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve kültürümüze uyarlanmıştır. Sosyal desteğin kişi tarafından öznel bir değerlendirmesini sağlayan ve aynı zamanda sosyal destek kaynaklarını değerlendiren ölçek aileden algılanan, arkadaştan algılanan ve özel bir insandan algılanan sosyal destek olmak üzere üç gruba ait alt ölçeklerden oluşmaktadır. Ölçekte toplam 12 madde bulunmakta ve belirtilen üç destek kaynağına ait 4'er soru bulunmaktadır. Toplam puan genel algılanan sosyal destek seviyesini göstermektedir. Ölçek, (1) "Kesinlikle Hayır" ile (7) "Kesinlikle Evet" arasında puanlanan 7'li Likert tipindedir. Eker, Arkar ve Yaldiz tarafından 2001 yılında tekrar değerlendirilen ölçeğin Türk formunun Cronbach Güvenilirlik kat sayısı .80 ile. 95 arasında olduğu bulgulanmıştır.

3.2.5. Yaşam Yönelimi Ölçeği

Bireylerin geleceğe yönelik iyimser yaklaşımını değerlendirmek amacı ile Scheier ve Carver (1985) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 12 maddeden oluşmaktadır ve beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekte derecelendirme (0) "Kesinlikle katılmıyorum." ve (4) "Kesinlikle katılıyorum" şeklinde yapılmaktadır. Ölçek maddelerinin dördü yaşama olumlu bakış açısını (iyimser) ve dördü de olumsuz bakış açısını (kötümser) gösteren ifadelerden oluşmaktadır. Ölçeğin 3., 8., 9. ve 12. maddeleri ters çevrilerek puanlanmaktadır. Kalan dört

madde olan 2., 6., 7. ve 10. maddeler ise dolgu maddeleri olup puanlamaya dahil edilmemektedir. Ölçekten alınabilecek puan en düşük "0", en yüksek "32" olarak belirlenmiştir. YYÖ'den alınan yüksek puanlar iyimserliğin yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin, Türkçe uyarlaması Aydın ve Tezer (1991) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, ölçeğin iç tutarlık katsayısının .72 ve dört hafta arayla uygulama sonucu elde edilen test tekrar test güvenirlik katsayısının .77 olduğunu tespit etmişlerdir. Analizler sonucunda ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .77, testi yarılama yöntemi ile yapılan güvenirlik katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur.

3.2.6. Sürekli Umut Ölçeği

Bireylerin umut düzeylerini ölçmeyi amaçlayan 12 maddelik ölçek, Snyder vd. (1991) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek iki alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutları; "Alternatif Yollar Üretme" ve "Amaca Güdülenme" oluşturmaktadır. Ölçeğin dört maddesi "geçmişe", iki maddesi "içinde bulunulan zamana", diğer iki madde "geleceğe" yönelik ifadeleri kapsamaktadır. Geriye kalan 3., 5., 7. ve 11. maddeler ise dolgu maddeler olup puanlamaya alınmamaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Akman ve Korkut (1993) tarafından yapılmıştır. Dörtlü likert tipi ölçekte bireylerin maddeleri "1" ile "4" arasında değerlendirmesi istenmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .65 olarak, 4 hafta ara ile yapılan test tekrar test yöntemi sonucunda korelasyon katsayısı .66 olarak hesaplanmıştır. Uyarlama sonucunda ölçek maddelerin tek bir faktör yapısı üzerinde toplandığı tespit edilmiştir. Kemer (2006) tarafından 11. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada ise faktör analizine göre ölçeğin orijinali ile uyumlu olarak iki faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında çocuk eğitimevlerinde kalmakta olan çocuk hükümlülerden veri toplanmıştır. Türkiye'de hükümlü konumunda olan erkek çocukların kaldığı İstanbul, Ankara ve Elazığ olmak üzere toplam üç tane çocuk eğitimevi bulunmaktadır. Bu kurumlarda araştırmanın yürütülebilmesi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden ve Bahçeşehir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Temmuz-Eylül 2018 arası İstanbul, Ankara ve Elazığ Çocuk Eğitimevlerine yapılan ziyaretlerle tamamlanan veri toplama süreci gün içerisinde kurumda olan ve araştırmaya katılım konusunda gönüllük gösteren çocukların dersliklerde 10-15 kişilik gruplar halinde bir araya getirilmesi ile bir infaz koruma memuru, kurumda görevli psikolog ve araştırmacı eşliğinde yürütülmüştür. Toplam 245 ergene ulaşılmıştır. Kurumda bulunan ergenlerin özel izinde olmaları, adliye, hastane gibi dış kurumlara gitmiş olmaları veya kurum dışı eğitimde olmaları halinde araştırmaya katılamamaları nedeniyle kurum mevcudunun tamamına ulaşılamamıştır.

Çalışma öncesinde katılımcılara gönüllü onam formu verilmiş olsa da öncesinde bir bilgilendirme yapılarak isimlerinin herhangi bir şekilde bu çalışma içerisinde kullanılmayacağı, bireysel yanıtlarının bulundukları ceza infaz kurumu personeli ile paylaşılmayacağı konusu vurgulanmıştır. Veri toplama sürecinde gönüllük esas alınmış olup katılmak istemeyen kişiler talepleri doğrultusunda araştırmaya alınmamıştır. Okuma-yazma bilen ergenlerin dahil edilmesine özen gösterilmiş ise de okuma yazma seviyesi düzeyi iyi olmayan ama istekli olan katılımcıların talepleri doğrultusunda zorlandıkları noktalarda kendilerine yardım edilmiş ve soruların bazıları araştırmacı tarafından kendilerine tekrar okunmuştur. Ölçekler ortalama 30-40 dakika aralığında tamamlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Bonferroni testinden yararlanılmıştır. Ölçekler arası ilişkileri saptamak için Pearson Korelasyon analizine başvurulmuştur. Analizlerde anlamlı bulgular elde edilen değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayıcı etkisini incelemek için Doğrusal Regresyon ve Hiyerarşik Doğrusal Regresyon analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.5. Çalışmadaki Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri

Yapılan çalışmada yer alan Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKAR/K), Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASD), Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) ve Yaşam Yönelimi Ölçeği (YYÖ) ile ölçeklerin alt ölçeklerinin betimleyici özelliklerinin tanımlanması için ortalama, standart sapma, aralık ölçümü (en yüksek ve en düşük değerler) puanları saptanmıştır. İlgili bilgiler Tablo I'de sunulmuştur.

Tablo I. Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri

Değişkenler	N	Aralık (En yüksek-En düşük Değer)	Ort.	SS
Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Anne)	221	61-212	93.05	25.71
Anne Sıcaklık	221	20-75	31.17	11.03
Anne Düşmanlık	221	15-56	23.71	6.93
Anne İhmal	221	15-54	22.19	7.26
Anne Ayrışmamış Red	221	10-36	15.97	5.07
Anne Kontrol	221	20-52	36.82	6.26
Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Baba)	209	60-228	100.83	37.86
Baba Sıcaklık	209	20-80	34.43	14.59
Baba Düşmanlık	209	15-54	24.71	9.97
Baba İhmal	209	15-60	24.72	9.68
Baba Ayrışmamış Red	209	10-39	16.97	7.16
Baba Kontrol	209	13-52	36.64	7.27
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	222	57-133	92.74	15.30
Düşmanlık	222	6-23	11.87	4.23
Bağımlılık	222	6-23	16.38	3.18
Olumsuz Benlik Saygısı	222	6-22	11.29	3.19
Olumsuz Özyeterlik	222	6-20	11.45	3.39
Duygusal Tepkisizlik	222	6-23	13.10	3.50
Duygusal Tutarsızlık	222	6-24	16.38	3.62
Olumsuz Dünya Görüşü	222	6-24	12.29	4.45
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	222	25-84	64.92	15.51
Aile Sosyal Destek	222	4-28	24.18	5.66
Arkadaş Sosyal Destek	222	4-28	19.13	7.89
Özel Kişi Sosyal Destek	222	4-28	21.62	7.60
Sürekli Umut Ölçeği	222	9-32	23.64	4.74
Alternatif Yollar Üretme	222	4-16	12.21	2.74
Amaca Güdülenme	222	4-16	11.43	2.62
Yaşam Yönelimi Ölçeği	222	2-32	18.01	4.96

4. Bulgular

Bu bölümde çalışmada gerçekleştirilen istatistiksel değerlendirmelerin sonuçlarına yer verilmiştir. Değerlendirme sonuçları betimleyici istatistikler, ölçeklerin analizi ve hipotezlerin sınanması olarak üç kısımda sunulacaktır. Çalışmada eğitimevinde kalmakta olan 245 suça sürüklenmiş çocuğun verisine ulaşılmış olup kayıp ve hatalı verilerin temizlenmesinin ardından 222 veri istatiksel analizlerde kullanılmıştır.

4.1. Betimleyici İstatistikler

4.1.1. Örneklem grubunun betimsel özelliklerine ilişkin bulgular

Katılımcıların çalışma kapsamında doldurduğu Kişisel Bilgi Formu (bakınız EK I) ile kişiye dair genel bilgiler, eğitim bilgileri, ailenin yapısal özellikleri, suç öyküsü ve cezaevi deneyimine ilişkin bilgiler alınmıştır.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında 13 kişinin (%5.9) okuryazar olduğu, 37 kişinin (%16.7) ilkokul mezunu, 171 kişinin (%77) ortaokul mezunu olduğu ve 1 kişinin (%0.5) de liseyi bitirmiş olduğu görülmektedir. Katılımcılardan 139'u yaygın eğitime kayıtlı (%62.6), 39'u (%17.6) mesleki eğitim okuluna kayıtlı ve 44 kişi (%19.8) de halen örgün eğitime devam etmektedir. Algılanan ders başarısına ilişkin soruda 23 (%10.4) katılımcı ders başarısını kötü, 150 katılımcı (%67.9) orta, 48'i (%21.7) ise iyi olarak değerlendirmiştir. Çocuk hükümlülerden 140'ı (%63.1) hiç okuldan kaçmadığını, 82'si (%36.9) okuldan kaçtığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların okul yaşamlarında disiplin cezası alıp almadıkları sorulmuş ve 146 kişi hiç disiplin cezası almadığını (%65.8), 42 kişi bir kere disiplin cezası aldığını (%18.9) ve 34 kişi (%15.3) birden çok disiplin cezası bulunduğunu söylemiştir. Disiplin cezası alan 76 kişinin 6'sı disiplin cezası alma nedenini paylaşmamış;

geri kalan katılımcılardan 83 yanıt elde edilmiştir. 59 yanıtta (%66.3) ceza alma nedeni kavgaya karışma olarak belirtilmiştir. Kavga haricinde dersin düzenini bozma, yasak madde bulundurmak/kullanmak, öğretmen ile tartışma gibi nedenlerle disiplin cezası aldıkları görülmektedir. Okul terki olan ve örgün eğitime devam edemeyen 178 (%80.2) çocuk bulunmaktadır. Okul terkinin nedenlerinde ilk sırada cezaevine girme veya suça karışma yer almaktadır. 29 çocuk (%16.2) suça karıştığı/cezaevine girdiği için okula devam edemediğini söylemiştir. Katılımcılardan 24'ü (%13.5) ekonomik nedenlerle, 23'ü (%12.9) isteksizlik nedeniyle, 22'si (%12.4) devamsızlık nedeniyle, 17'si (%9.6) ailevi nedenlerle, 12 çocuk (%6.7) okuldan atılma, 12 çocuk (%6.7) ise derslerde başarısız olması nedeniyle okula devam edemediğini bildirmiştir. Katılımcıların eğitim yaşamına ilişkin bilgiler Tablo II'de sunulmuştur.

Tablo II. Eğitim Yaşamına İlişkin Bilgiler

	N	**%**
Eğitim durumu		
Okuryazar	13	5.9
İlkokul mezunu	37	16.7
Ortaokul mezunu	171	77
Lise mezunu	1	0.5
Toplam	222	100
Eğitim türü		
Yaygın Eğitim	139	62.6
Mesleki Eğitim	39	17.6
Örgün Eğitimi	44	19.8
Toplam	222	100
Ders Başarısı		
Kötü	23	10.4
Orta	150	67.9
İyi	48	21.7
Toplam	221	100
Okuldan Kaçma		
Var	140	63.1

Yok	82	36.9
Toplam	222	100
Okulda disiplin cezası alma		
Yok	146	65.8
Bir kere	42	18.9
Birden çok	34	15.3
Toplam	222	100
Disiplin cezası alma nedeni		
Kavga / Zorbalık	59	66.3
Yasak madde bulundurmak/kullanmak	9	10.1
Öğretmen ile tartışma	6	6.7
Dersin düzenini bozma	3	3.4
Devamsızlık / Okuldan kaçma	3	3.4
Silah / Kesici alet	2	2.2
Suça karışma	1	1.1
Yanıt yok	6	6.7
Toplam	89	100
Okul terki		
Var	178	80.2
Yok	44	19.8
Toplam	222	100
Okulu terk nedeni		
Cezaevine girme / suça karışma	29	16.2
Ekonomik sorunlar	24	13.5
İsteksizlik	23	12.9
Devamsızlık	22	12.4
Ailevi sorunlar	17	9.6
Derslerin kötü olması	12	6.7
Okuldan atılma	12	6.7
Şehir değişikliği	5	2.8
Arkadaş etkisi	5	2.8
Madde kullanımı	5	2.8
Sağlık sorunları	2	1.1
Yanıt yok	22	12.4
Toplam	178	100

Katılımcıların ailesine dair özellikler Tablo III'de yer almaktadır. Bu verilere göre örneklem içerisinde 1 kişinin (%0.5) annesi vefat etmiştir; 1 kişi (%0.5) de annesinin hayatta olup olmadığına dair bilgi sahibi değildir. 15 kişi (%6.8) babasının hayatta olmadığını bildirmiş olup 2 kişinin (%0.9) babasının hayatta olup olmadığına ilişkin bilgisi bulunmamaktadır. Örneklemin 153'ünün (%68.9) anne ve babası birliktedir. 65 (%29.3) ergen anne ve babasının ayrı olduğunu söylemiş, 4 kişi (%1.8) ise bu soruya yanıt vermemiştir. 17 kişi (%7.7) tek çocuk olup, 37 kişi (%16.7) 2 kardeş olduklarını, 64 kişi (28.8) 3 kardeş olduklarını, 34 kişi (%15.3) 4 kardeş olduklarını, 27 kişi (%12.2) 5 kardeş olduklarını, 17 kişi (%7.7) 6 kardeş olduklarını, 21 kişi (%9.5) ise 7 veya daha fazla kardeş olduklarını belirtmiştir.

Örneklem grubunun anne ve babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde; katılımcıların 60'ının (%27) annesinin okuryazar olmadığı, 18'inin (%8.1) sadece okuryazar olduğu, 58'inin (%26.1) ilkokul mezunu, 53'ünün (%23.9) ortaokul mezunu, 17'sinin (%7.7) lise mezunu, 2'sinin (%0.9) lisans mezunu olduğu ve 14 katılımcının (%6.3) annesinin eğitim durumunu bilmediği görülmektedir. Babaların eğitim düzeyinin dağılımı incelendiğinde 19'u (%8.6) okuma yazma bilmemektedir; 21'i (%9.5) sadece okuryazar, 66'sı (%29.7) ilkokul mezunu, 58'i (%26.1) ortaokul mezunu, 25'i (%11.3) lise mezunu, 6'sı (%2.7) lisans mezunu olarak belirlenmiştir. 1 katılımcı (%0.5) bu soruya yanıt vermemiş, 25 katılımcı (%11.3) ise babasının eğitim durumunu bilmediğini belirtmiştir. Ailelerin çalışma durumu sorulduğunda 55 katılımcının (%24.8) annesinin çalıştığı öğrenilmiştir. Çalışan 55 annenin mesleği İŞKUR Meslek Sözlüğüne (Türkiye İş Kurumu, 2019) göre gruplandırıldığında annelerin en çok nitelik gerektirmeyen işlerde (temizlik görevlisi, hurdacı vb.) çalıştığı (n=20, %36.4) görülmektedir. Ardından 16 annenin (%29.1) hizmet ve satış elemanı olarak çalıştığı (garson, seyyar satıcı, bakıcı vb.) ve 10 annenin de profesyonel nitelik gerektiren (muhasebeci,

öğretmen vb.) bir işte çalıştığı tespit edilmiştir. Çalışan baba sayısı 158 (%71.2) olarak belirlenmiş olup 48'inin (%30.4) nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştığı, ikinci sırada hizmet ve satış elemanlığının olduğu ve 23 babanın (%14.6) bu alanda çalıştığı, ardından 18 baba (%11.4) tarafından yapılan makine operatörlüğünün ve 14 baba tarafından (%8.9) sanatkarlık ve ilgili işlerin geldiği saptanmıştır.

Ailede suç öyküsü ve aile üyelerinin madde kullanımı ile ilgili katılımcılardan alınan bilgilere göre örneklemde 76 kişinin (%34.2) ailesinde suça karışmış biri olduğu öğrenilmiştir. Ailesinde suça karışmış kişi bulunduğunu ifade eden katılımcılara suça karışan aile bireyinin kim olduğu sorulmuştur. Bazı kişiler birden çok aile üyesinin suç işlemiş olduğunu bildirmiştir. Bu doğrultuda aile üyeleri suça karışmış olan 76 kişiden toplam 98 yanıt elde edilmiş ve 6 kişi annesinin, 38 kişi babasının, 36 kişi kardeşinin, 19 kişinin de akrabalarının (amca, dayı, yeğen, kuzen) suça karışmış olduğu görülmüştür. 127 kişi (%57.2) ise ailesinde suça karışan biri olmadığını bildirmiş olup 19 kişi (%8.6) 'Bilmiyorum' cevabını vermiştir. Bunlara ek olarak verilen bilgiler incelendiğinde 23 kişi ailesinde belirtilen aile bireylerden birden fazlasının madde kullandığını belirtmiştir. Ailesinde madde kullanan kişiler olup olmamasına dair soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde 38 katılımcının (%17.1) ailesinden madde kullanan biri olduğu ve 17 tanesinde bu aile bireyinin ağabey olduğu, 12 kişi babasının, 8 kişi akrabasının (amca, kuzen), 3 kişi annesinin madde kullandığını söylemiştir. 3 kişinin ailesinde madde kullanan birden çok kişi olduğu görülmüştür.

Katılımcılara cezaevine girmeden önce kimlerle yaşadıkları sorulduğunda 143 kişinin (%64.4) anne ve babasıyla yaşadığı, 31 kişinin (%14) yalnızca annesiyle yaşadığı ve 9 kişinin (%4) ise yalnızca babasıyla yaşadığı öğrenilmiştir. Örneklemde 171 kişinin (%77) anne ve

babası tarafından büyütüldüğü, 28'inin (%12.6) anne veya babası tarafından büyütüldüğü, 11 kişinin (%5) akrabaları tarafından büyütüldüğü belirlenmiştir. 3 katılımcı (%1.3) yurtta büyümüş olup 24 katılımcının (%10.8) da yurt öyküsü bulunmaktadır. 24 kişinin 4'ü (%16.6) 1-6 yaş aralığında, 6'sı (%25) 7-12 yaş aralığında, 13'ü (%54.2) de 13 yaşından sonra yurtta kalmıştır. 7 kişi (%29.2) halen yurda kayıtlıdır. 4 katılımcı (%17) 1 aydan kısa süre yurtta kalmış, 6 kişi (%25) 1-6 ay, 6 kişi (%25) 1-2 yıl, 6 kişi (%25) 3 yıldan fazla süreyle yurtta kalmıştır.

Tablo III. Aile Yapısına İlişkin Özellikler

	N	**%**
Anne Sağ Olma		
Evet	220	99.1
Hayır	1	0.5
Bilmiyorum	1	0.5
Toplam	222	100
Baba Sağ Olma		
Evet	205	92.3
Hayır	15	6.8
Bilmiyorum	2	0.9
Toplam	222	100
Anne Baba Birliktelik Durumu		
Evet	153	68.9
Hayır	65	29.3
Eksik Veri	4	1.8
Toplam	222	100
Kardeş Sayısı		
1	17	7.7
2	37	16.7
3	64	28.8
4	34	15.3
5	27	12.2
6	17	7.7
7 +	21	9.5
Eksik Veri	5	2.3
Toplam	222	100

Anne Eğitim Durumu		
Okuma yazma bilmiyor	60	27
Okuryazar	18	8.1
İlkokul mezunu	58	26.1
Ortaokul mezunu	53	23.9
Lise mezunu	17	7.7
Lisans mezunu	2	0.9
Bilmiyorum	14	6.3
Toplam	222	100
Baba Eğitim Durumu		
Okuma yazma bilmiyor	19	8.6
Okuryazar	21	9.5
İlkokul mezunu	66	29.7
Ortaokul mezunu	58	26.1
Lise mezunu	25	11.3
Lisans mezunu	6	2.7
Bilmiyorum	25	11.3
Yanıt yok	1	0.5
Toplam	222	100
Annenin Çalışma Durumu		
Evet	55	24.8
Hayır	165	74.3
Eksik Veri	2	0.9
Toplam	222	100
Annenin Mesleği		
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	20	36.4
Hizmet ve Satış Elemanları	16	29.1
Profesyonel Meslek Mensupları	10	18.2
Büro Hizmetleri	2	3.6
Yardımcı Profesyonel Meslekler	1	1.8
Yöneticiler	2	3.6
Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri	1	1.8
Eksik Veri	3	5.5
Toplam	55	100
Babanın Çalışma Durumu		
Evet	158	71.2
Hayır	47	21.2
Eksik Veri	17	7.7

Toplam	222	100
Babanın Mesleği		
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	48	30.4
Hizmet ve Satış Elemanları	23	14.6
Makine Operatörleri (ve Şoförler)	18	11.4
Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	14	8.9
Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri	13	8.2
Yönetici	13	8.2
Profesyonel Meslek Mensupları	6	3.8
Büro Hizmetlerinde Çalışanlar	1	0.6
Kamu Personeli	2	1.3
Serbest Meslek	10	6.3
Eksik Veri	10	6.3
Toplam	158	100
Ailede Suç Öyküsü		
Evet	76	34.2
Hayır	127	57.2
Bilmiyorum	19	8.6
Toplam	222	100
Suça Karışan Aile Bireyi		
Anne	6	5.9
Baba	38	37.3
Kardeş	36	35.3
Akraba	19	18.6
Yanıt yok	3	2.9
Toplam	102	100
Ailede Madde Kullanımı		
Evet	38	17.1
Hayır	174	78.4
Bilmiyorum	10	4.5
Toplam	222	100
Madde Kullanan Aile Bireyi		
Ağabey	17	40.5
Baba	12	28.6
Akraba	8	19.1
Anne	3	7.1
Yanıt yok	2	4.8
Toplam	42	100

Birlikte Yaşadığı Kişi		
Anne baba	143	64.4
Öz ve üvey ebeveyn	5	2.3
Yalnızca anne	31	14
Yalnızca baba	9	4.1
Geniş aile	16	7.2
Akraba	5	2.3
Arkadaş ev	4	1.8
Arkadaş/Sokak	2	0.9
Yurt	4	1.8
Diğer	1	0.5
Eksik Veri	2	0.9
Toplam	222	100
Büyüten Kişi		
Anne ve baba	171	77.0
Anne/baba	28	12.6
Öz ve üvey	3	1.4
Abla/ağabey	3	1.4
Akraba	11	5
ASPB	3	1.4
Diğer	1	0.5
Eksik Veri	2	0.9
Toplam	222	100
Yurt Öyküsü		
Evet	24	10.8
Hayır	196	88.3
Eksik Veri	2	0.9
Toplam	222	100
Kuruma giriş yaşı		
1-6 yaş	4	16.6
7-12 yaş	6	25
13 + yaş	13	54.2
Eksik Veri	1	4.2
Toplam	24	100
Halen kaydı var mı?		
Evet	7	29.2
Hayır	16	66.7
Eksik Veri	1	4.2

Toplam	24	100
Yurtta kalma süresi		
0-1 ay	4	17
1-6 ay	6	25
1-2 yıl	6	25
3-16 yıl	6	25
Eksik veri	2	8
Toplam	24	100

Eğitimevinde kalmakta olan ergenlerin kendi beyanları doğrultusunda 53 kişinin (%23.9) kişiye yönelik suçlar, 92 kişinin (%41.4) malvarlığına karşı ve 72 kişinin (%32.4) de cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar nedeniyle hüküm aldığı görülmektedir. Katılımcılardan 5 kişi (%2.3) suçunu paylaşmamıştır. Başka bir suçtan dolayı devam eden bir yargılama süreci olup olmadığına ilişkin soruya da 72 çocuk (%32.4) 'Evet' cevabını vermiş; 119 çocuk (%53.6) ise 'Hayır' cevabını vermiştir. 31 çocuk (%14) ise hakkında başka bir suçla ilgili devam eden bir yargılama süreci olup olmadığını bilmediğini belirtmiştir. Örneklemde yer alan 128 çocuk (%57.7) ilk kez cezaevine girmiş ve 93 çocuk (%41.9) ise birden fazla kez cezaevinde bulunmuştur. Çocuklardan alınan cevaplara göre 116 çocuk (%52.3) ilk kez hakkında dava açıldığında 14 yaşında veya daha küçük olup, 98 çocuk (%44.1) ise 15 yaş ve üstünde olduğunu söylemiştir. İlk suça karışma yaşı en küçük 8, en büyük 17 olarak bildirilmiş ve ortalamasının 14.14 (SS=1.54) olduğu belirlenmiştir. Katılımcılara aldıkları cezanın süresi sorulmuş ve alınan yanıtlara göre en düşük sürenin 7 ay olduğu, en yüksek alınan ceza süresinin ise 400 ay (33 yıl) olduğu görülmüştür. Ceza sürelerinin ortalaması 66 ay (SS=50.5) olarak belirlenmiştir. Örneklemden elde edilen verilere göre katılımcıların cezaevinde geçirdikleri sürelere bakılmış ve ortalamanın 10.2 ay (SS=8.26) olduğu ve en uzun süredir cezaevinde kalan çocuk hükümlünün 41 aydır cezaevinde olduğu saptanmıştır. Çocukların cezaevinde kaldıkları süre içerisinde kurum kurallarını ihlali değerlendirilmiş ve disiplin cezası alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 94'ü (%42.3) cezaevinde bir kere

disiplin cezası aldığını, 65'i (%29.3) ise birden çok disiplin cezası aldığını söylemiştir. 63 kişi (%28.4) ise hiç disiplin cezası almadığını belirtmiştir. Disiplin cezası alma nedenlerine bakıldığında 57 kişinin (%35.2) sigara/çakmak bulundurmak/sigara içmek nedeniyle ve 57 kişinin (%35.2) kavga ettiği için disiplin cezası aldığı belirlenmiştir. Diğer disiplin cezalarının sayım düzenini bozma, sağlık kurallarına uymama, derse girmeme gibi kurumun genel düzenine ve günlük yaşam rutinine ilişkin uyumsuzluklardan kaynaklandığı görülmektedir. 6 kişi (%3.7) memura saygısızlık, 3 (%1.9) kişi kuruma telefon sokma ve 2 (%1.2) kişi de kamu malına zarar verme dolayısıyla disiplin cezası almıştır. Detaylı bilgiler Tablo IV'te sunulmuştur.

Tablo IV. Suça İlişkin Bilgiler

	N	**%**	**Min.**	**Max.**	**Ort.**	**SS**
Suç Türü						
Kişiye Yönelik	53	23.9				
Malvarlığına Yönelik	92	41.4				
Cinsel Dokunulmazlığa Yönelik	72	32.4				
Eksik veri	5	2.3				
Toplam	222	100				
Derdest (Devam eden dava süreci)						
Var	72	32.4				
Yok	119	53.6				
Bilmiyorum	31	14				
Toplam	222	100				
Cezaevinde bulunma sayısı			1	13	2	1.76
1 kere	128	57.7				
1 kereden fazla	93	41.9				
Eksik veri	1	0.5				
Toplam	222	100				
Suça karışma yaşı			8	17	14.14	1.54
14 yaş ve altı	116	52.3				
15 yaş ve üstü	98	44.1				
Eksik veri	8	3.6				
Toplam	222	100				

Ceza süresi (ay)	215		7	400	66.02	50.5
Cezaevinde bulunduğu süre (ay)	219		≤ 1	41	10.24	8.26
Cezaevinde disiplin cezası alma						
1 kere	94	42.3				
1'den çok	65	29.3				
Hayır	63	28.4				
Toplam	222	100				
Disiplin cezası alma nedeni						
Sigara/çakmak bulundurma	57	35.2				
Kavga etme	57	35.2				
Firar etme	4	2.5				
İzinden geç dönme/Evrak imzalatmama	8	4.9				
Derse girmeme/Geç girme	2	1.2				
Memura saygısızlık	6	3.7				
Kamu malına zarar verme	3	1.9				
Sayım düzenini bozma	4	2.5				
Sağlık önlemlerine uymama	4	2.5				
Kuruma telefon sokma	2	1.2				
Günlük kurum düzenine uymama	3	1.9				
Yanıt yok	12	7.4				
Toplam	162	100				

Eğitimevlerinde kalan ergenlere ziyaretçilerinin gelme sıklığı, telefon ile görüşme sıklıkları ve ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığına ilişkin sorular sorulmuştur. 102 ergenin (%45.9) hiç ziyaretçisinin olmadığı belirlenmiştir. Geriye kalan 120 kişinin 42'sinin (%18.9) ziyaretçisi düzenli olarak her hafta gelmektedir. 38 kişinin (%17.1) ayda 1-3 kere ziyaretçisi gelmekte ve 40 kişinin (%18) ise ziyaretçisi aydan birden az gelmektedir. Eğitimevinde aile ile telefonla konuşma sıklığına bakıldığında yalnızca 4 kişinin (%1.8) hiç görüşmediği, 2 kişinin (%0.9) ayda birden az görüştüğü, 14 kişinin (%6.3) ayda 1-3 kere görüştüğü ve 202 kişinin (%91) haftada 1 veya daha sık telefon aracılığıyla ailesi ile iletişim kurduğu belirlenmiştir. Son olarak ergenlerin bildirimine göre ailelerin yalnızca 8'inin (%3.6) para, kıyafet gibi ihtiyaçları karşılamadığı belirlenmiştir. İlgili veriler Tablo V'te yer almaktadır.

Tablo V. Eğitimevinde Aile ile İlişkiye Dair Bilgiler

	N	**%**
Ziyaret Sıklığı		
Hiç	102	45.9
Ayda 1'den az	40	18
Ayda 1-3	38	17.1
Her hafta	42	18.9
Toplam	222	100
Telefonla Görüşme Sıklığı		
Hiç	4	1.8
Ayda 1'den az	2	0.9
Ayda 1-3	14	6.3
Hafta 1 veya daha sık	202	91
Toplam	222	100
İhtiyaçların Karşılanması (Para, kıyafet vb.)		
Evet	214	96.4
Hayır	8	3.6
Toplam	222	100

4.1.2. Betimleyici özelliklere göre çalışma kapsamında ele alınan değişkenlerdeki farklılıkların incelenmesi

Bu bölümde çalışmada ele alınan değişkenlerin (EKAR/K, KİDÖ, ÇBASD) sosyodemografik veriler ve suç değişkenleri açısından farklılıkları incelenmiştir. Analiz sonuçlarının sadece istatistiksel olarak anlamlı olanları sunulmuştur.

Örneklemde yer alan suça sürüklenmiş çocuklar, eğitim ile ilgili özelliklerine göre araştırma değişkenleri açısından karşılaştırıldığında yalnızca eğitim türü açısından anlamlı bulgular edilmiştir. Eğitimevinde örgün eğitime giderek veya mesleki eğitim okullarında çıraklık eğitimi alarak kurum dışında eğitime devam eden çocuklar ile kurum içerisinde yaygın eğitime devam edenler Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol ölçeği açısından karşılaştırılmıştır. Bağımsız Örneklem T-Testi analiz sonuçları incelendiğinde EKAR/K ölçeğinin anne formunun toplam puanına göre anneden algılanan kabul/reddin eğitim türüne göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür *(t(201.871)=-2.025, p<.05)*. Anneden algılanan red, yaygın eğitime giden çocuklarda *(Ort.=95.60, SS=27.47)* kurum dışında örgün ve mesleki eğitime giden çocuklara *(Ort.=88.80, SS=21.98)* göre daha fazladır. Annenin kabul/reddine ilişkin alt ölçeklere bakıldığında sıcaklık, ihmal alt ölçeklerinin eğitim türüne göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Anneden algılanan düşmanlık/saldırganlık alt ölçeğinin ise eğitim türüne göre farklılaştığı ve kurum dışında eğitime devam edenlerin *(Ort.=22.03, SS=5.19)* kurum içinde yaygın eğitim alan çocuklara *(Ort.=24.72, SS=7.63)* göre anneden algıladıkları düşmanlığın anlamlı olarak daha düşük olduğu belirlenmiştir *(t(215.584)=-3.123, p<.01*). Annenin ayrışmamış reddine dair algı da yaygın eğitime devam edenlerde *(Ort.=16.72, SS=5.28)* örgün/mesleki eğitime devam edenlere *(Ort.=14.73, SS=4.47)* göre daha yüksek olarak saptanmıştır *(t(195.223)=-2.995, p<.01)*. Çocuk hükümlülerin eğitim

türüne göre EKAR/K ölçeğinin baba formunun puanları karşılaştırıldığında anne formu ile benzer şekilde toplam kabul/red puanlarına göre babadan algılanan red, yaygın eğitime giden çocuklarda *(Ort.=104.98, SS=40.48)* kurum dışında örgün ve mesleki eğitime giden çocuklara *(Ort.=94.01, SS=32.20)* göre daha fazladır *(t(207)=-2.046, p<.05)*. Alt ölçeklere göre babadan algılanan düşmanlık/saldırganlık *(t(194.029)=-2.683, p<.01)* ve ayrışmamış red *(t(194.117)=-3.179, p<.01)* alt ölçeklerine ilişkin puanların örgün/mesleki eğitim alanlar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Babadan algılanan düşmanlığın, yaygın eğitim alanlarda *(Ort.=26.05, SS=10.65)* örgün ve mesleki eğitime gidenlere *(Ort.=22.50, SS=8.34)* göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Babadan algılanan ayrışmamış red de yaygın eğitim alanlarda *(Ort.=18.11, SS=7.61)* örgün ve mesleki eğitim alanlardan *(Ort.=15.10, SS=5.95)* daha fazladır. Tablo VI'da eğitim türü ve EKAR/K ile ilgili analiz sonuçları gösterilmiştir.

Tablo VI. Eğitim Türüne Göre EKAR/K Açısından Farklılık

	Örgün/Meslek (n=83)		**Yaygın (n=138)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Anne Kabul/Red	88.80	21.98	95.60	27.48	*-2.025**
Anne Düşmanlık/Saldırganlık	22.03	5.19	24.72	7.63	*-3.123***
Anne Ayrışmamış Red	14.73	4.47	16.72	5.28	*-2.995***
Baba Kabul/Red	94.01	32.20	104.98	40.48	*-2.046**
Baba Düşmanlık/Saldırganlık	22.50	8.34	26.05	10.65	*-2.683***
Baba Ayrışmamış Red	15.10	5.95	18.11	7.61	*-3.179***

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Kişilik Değerlendirme Ölçeği puanları eğitim türüne göre bağımsız örneklem t-testi ile karşılaştırıldığında yalnızca duygusal tepkisizlik alt ölçeğinde anlamlı düzeyde bulgular elde edilmiş olup yaygın eğitime devam edenlerin *(Ort.=13.60, SS=3.38)* örgün/mesleki eğitime

gidenlere *(Ort.=12.24, SS=3.56)* göre duygusal tepkisizlik özelliğine ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir *(t(220)=-2.860, p<.01)*. Tablo VII'de eğitim türü ile duygusal tepkisizlik ilişkisine dair sonuçlar yer almaktadır. Çocuk hükümlülerin sosyal destek toplam puanlarının ve aile/arkadaş ve özel kişi alt boyutlarından aldıkları puanların eğitim türüne göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo VII. Eğitim Türüne Göre KİDÖ Açısından Farklılık

	Örgün/Meslek (n=83)		**Yaygın (n=139)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Duygusal Tepkisizlik	12.24	3.56	13.60	3.38	*-2.860***

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Örneklemde yer alan çocukların araştırma değişkenlerinden aldıkları puanlar Bağımsız Örneklem T-Testi aracılığıyla ailenin yapısal özelliklerine göre karşılaştırılmıştır. Ebeveyn birlikteliği incelendiğinde anneden algılanan kabul red toplam puanlarının anlamlı olarak farklılaşmaktadır *(t(97.023)=-2.031, p<.05)*. Ebeveyni ayrı olanların *(Ort.=98.55, SS=29.83)* birlikte olanlara *(Ort.=90.15, SS=22.68)* göre annenin reddine yönelik algıları daha yüksektir. Anne formunun alt ölçeklerine bakıldığında anneden algılanan ihmal *(t(90.183)=-2.615, p<.05)* ve ayrışmamış reddin *(t(100.732)=-2.168, p<.05)* ebeveyni ayrı olanlarda daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Babadan algılanan toplam kabul/red de ebeveynin birliktelik durumuna göre karşılaştırılmış ve ebeveyni birlikte olanların *(Ort.=96.10, SS=33.17)* babalarından algıladıkları reddin ebeveynleri ayrı olanlara *(Ort.=113.60, SS=47.52)* göre daha fazla olduğu bulunmuştur *(t(72.299)=2.496, p<.05)*. EKAR/K alt ölçeklerine göre de ebeveyni birlikte olanların *(Ort.=67.50, SS=12.64)* babalarından algıladıkları sıcaklık, ebeveynleri ayrı olanlara *(Ort.=60.83, SS=18.82)* göre daha fazladır *(t(71.195)=2.401, p<.05)*. Babadan algılanan ihmal *(t(71.651)=-2.484, p<.05)* ve ayrışmamış reddin

(t(76.835)=-2.735, p<.01) ebeveyni ayrı olanlarda birlikte olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgular ile ilgili bilgiler Tablo VIII'de yer almaktadır.

Tablo VIII. Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre EKAR/K Açısından Farklılık

	Birlikte (n=152)		**Ayrı (n=65)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Anne Kabul/Red	90.15	22.68	98.55	29.83	*-2.031**
Anne İhmal	21.16	6.01	24.30	8.87	*-2.615**
Anne Ayrışmamış Red	15.36	4.63	17.12	5.78	*-2.168**
	Birlikte (n=151)		**Ayrı (n=54)**		
Baba Kabul/Red	113.59	47.52	96.10	33.17	*-2.496**
Baba Sıcaklık	32.63	12.60	39.18	18.59	*-2.401**
Baba İhmal	23.50	8.42	27.98	12.26	*-2.484**
Baba Ayrışmamış Red	16.02	6.5	19.47	8.41	*-2.735***

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Ebeveyn birliktelik durumuna göre kişilik özellikleri karşılaştırıldığında bağımsız örneklem t-testi sonuçları göstermiştir ki ebeveyni ayrı olanlarda *(Ort.=13.78, SS=3.41)* duygusal tepkisizlik özelliğine ilişkin puanlar ebeveyni birlikte olanlara *(Ort.=12.69, SS=3.44)* göre anlamlı olarak daha yüksektir *(t(216)=-2,150, p<.05)*. KİDÖ toplam puanı ve alt ölçekleri ebeveynlerin birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Anlamlı bulgulara ilişkin bilgiler Tablo IX'da sunulmuştur.

Tablo IX. Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre KİDÖ Açısından Farklılık

	Birlikte (n=152)		**Ayrı (n=65)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Duygusal Tepkisizlik	12.69	3.44	13.78	3.41	*-2.150**

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Anne ve babanın iş sahibi olup olmamasına göre EKAR/K ölçek puanları karşılaştırıldığında yalnızca babadan algılanan ayrışmamış reddin babasının işi olmayanlarda *(Ort.=18.81, SS=7.47)* babasının işi olanlara *(Ort.=16.26, SS=6.92)* göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır *(t(198)=-2.110, p<.05).* İlgili bulgular Tablo X'da yer almaktadır. Anne ve babanın iş durumuna göre KİDÖ ve ÇBASD ölçeklerinde anlamlı farklılık elde edilmemiştir.

Tablo X. Babanın İş Durumuna Göre EKAR/K Açısından Farklılık

	Var (n=158)		**Yok (n=47)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Baba Ayrışmamış Red	16.26	6.92	18.81	7.47	*-2.110**

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Anne ve babanın eğitim durumuna göre EKAR/K ölçeği puanlarındaki farklılıklar değerlendirilmiş ve yalnızca annenin kontrol düzeyinin annenin eğitim durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olan annelerin (*Ort.=70.80, SS=8.91)* kontrolünün ortaokul ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerden *(Ort.=67.61, SS=11.59)* anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür *(t(205)=2.034, p<.05).* Annenin eğitim düzeyi ile anlamlı ilişkisi olan değişkenler Tablo XI'de sunulmuştur. Anne ve babanın eğitim düzeyi açısından KİDÖ ve ÇBASD ölçek puanlarının da farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tablo XI. Annenin Eğitim Düzeyine Göre EKAR/K Açısından Farklılık

	İlkokul ve altı (n=135)		**Ortaokul ve üstü (n=72)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
Anne Kontrol	37.73	6.04	35.94	6.10	*-2.615**

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Ebeveynden algılanan kabul-red ve kontrol, suç ile ilgili değişkenler açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile karşılaştırılmış ve ceza süresi, cezaevinde bulunma sayısı, cezaevinde bulunma süresi ve ilk suça karışma yaşı ile ölçeklerin ilişkisi korelasyon analizi ile incelenmiştir. İlgili bulgulara ait bilgiler Tablo XII ve XIII'de sunulmuştur.

Suç türüne göre karşılaştırma yapıldığında anne ve babadan algılanan kabul-red toplam puanının farklılaştığı görülmüş ve sonrasında da farklılaşan grupları belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Bulgulara göre cinsel dokunulmazlığa yönelik suça karışan ergenlerin *(Ort.=85.30, SS=18.83)* malvarlığına yönelik *(Ort.=98.12, SS=26.20)* suça karışanlara göre anneden algıladıkları kabul daha fazladır *(F(2,213)=5.690, p<.01).* EKAR/K ölçeğinin alt boyutları suç türlerine göre karşılaştırıldığında annenin düşmanlığı *(F(2,213)=9.237, p<.001)* ve ayrışmamış reddinin *(F(2,213)=9.643, p<.001)* cinsel dokunulmazlığa yönelik suça karışan ergenlerde kişiye ve malvarlığına yönelik suça karışanlara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babadan algılanan kabul-redde ilişkin toplam puanın da cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlarda *(Ort=88.77, SS=25.98)* kişiye *(Ort=106.68, SS=42.63)* ve malvarlığına yönelik suçlara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır *(F(2,201)=5.811, p<.01).* Alt ölçeklere bakıldığında babadan algılanan düşmanlık *(F(2,201)=8.033, p=.000),* ihmal *(F(2,201)=3.614, p=.029)* ve ayrışmamış red *(F(2,201)=11.018, p<.001)* cinsel dokunulmazlığa yönelik suça karışan ergenlerde kişiye ve malvarlığına yönelik suçlara karışanlara göre daha yüksektir.

Tablo XII. Suç Türüne Göre EKAR/K Açısından Farklılık

	Grup	N	Ort.	SS	F	*p*	Fark
Anne Kabul/Red	Kişiye yönelik	53	93.30	26.43	5.690	*.004***	3<2
	Malvarlığına yönelik	92	98.12	26.20			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	71	85.30	18.83			
Anne Düşmanlık	Kişiye yönelik	53	24.74	7.99	9.237	*.000****	3<1 3<2
	Malvarlığına yönelik	92	25.04	6.70			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	71	20.96	4.32			
Anne Ayrışmamış Red	Kişiye yönelik	53	16,83	5,31	9.643	*.000****	3<1 3<2
	Malvarlığına yönelik	92	17,03	5,42			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	71	13,89	3,38			
Baba Kabul/Red	Kişiye yönelik	50	106.68	42.63	5.811	*.004***	3<1 3<2
	Malvarlığına yönelik	85	107.88	40.95			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	69	88.77	25.98			
Baba Düşmanlık	Kişiye yönelik	50	26.90	11.49	8.033	*.000****	3<1 3<2
	Malvarlığına yönelik	85	26.68	10.25			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	69	21.01	7.31			
Baba İhmal	Kişiye yönelik	50	25.72	10.71	3.614	*.029**	3<2
	Malvarlığına yönelik	85	26.20	10.70			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	69	22.25	6.66			
Baba Ayrışmamış Red	Kişiye yönelik	50	18.58	7.92	11.018	*.000****	3<1 3<2
	Malvarlığına yönelik	85	18.68	7.61			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	69	13.88	4.74			

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Suç türlerinin KİDÖ toplam puanı ile belirlenen psikolojik uyuma ve alt ölçeklerine göre karşılaştırması için ANOVA testi uygulanmış ve düşmanlık ile duygusal tepkisizlik alt ölçeklerinde farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık olan suç türlerini belirlemek amacıyla post-hoc analizi yapılmış ve düşmanlık özelliğinin cinsel dokunulmazlığa yönelik suça karışmış ergenlerde *(Ort.=10.84, SS=4.00)* kişiye yönelik suça karışmış olanlardan *(Ort.=13.49, SS=4.33)* anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir *(F(2,214)=6.317, p<.01)*. Duygusal tepkisizliğin de malvarlığına yönelik suç işlemiş olan ergenlerde

(Ort.=14.28, SS=3.36) cinsel dokunulmazlığa yönelik *(Ort.=112.37, SS=3.36)* ve kişiye yönelik suç *(Ort.=12.22, SS=3.45)* işlemiş olan ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir *(F(2,214)=9.062, p<.001)*. Suç türüne göre kişilik özelliklerindeki farklılıklara ilişkin bilgiler Tablo XIII'te gösterilmiştir.

Tablo XIII. Suç Türüne Göre KİDÖ Açısından Farklılık

	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**F**	***p***	**Fark**
Düşmanlık	Kişiye yönelik	53	13,49	4,33	6.317	*.002***	3<1
	Malvarlığına yönelik	92	11,97	4,10			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	10,84	4,00			
Duygusal Tepkisizlik	Kişiye yönelik	53	12,22	3,45	9.062	*.001***	1 < 2 3 < 2
	Malvarlığına yönelik	92	14,28	3,36			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	12,37	3,36			

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Algılanan sosyal desteğin suç türlerine göre farklılıkları ANOVA testi ile incelenmiş ve suç türüne göre algılanan toplam sosyal destek *(F(2,214)=3.495, p<.05)* ile sosyal destek kaynaklarından ailenin sosyal destek düzeyinde *(F(2,214=3.495, p<.05)* anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır *(F(2,214)=3.073, p<.05)*. Algılanan sosyal desteğin suç türüne göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuş ise de gruplar arası farklılıkları belirlemek için yapılan post hoc analizinde anlamlı farklılık belirlenememiştir. Aileden algılanan sosyal destekte gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşanları belirlemek amacıyla post-hoc analizi yürütülmüş ve cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlarda *(Ort.=23.40, SS=4.04)* aileden algılanan sosyal desteğin malvarlığına yönelik suç işlemiş olanlara *(Ort.=23.21, SS=6.12)* göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo XIV'te yer almaktadır.

Tablo XIV. Suç Türüne Göre ÇBASD Açısından Farklılık

	Grup	N	Ort.	SS	F	*p*	*Fark*
Algılanan Sosyal Destek	Kişiye yönelik	53	66.86	15.45	3.495	*.032**	-
	Malvarlığına yönelik	92	61.44	16.08			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	67.15	14.38			
Aileden Algılanan Sosyal Destek	Kişiye yönelik	53	23.96	6.57	3.073	*.048**	*2 < 3*
	Malvarlığına yönelik	92	23.21	6.12			
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	25.40	4.04			

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Suça ilişkin olumsuzlukların değerlendirilmesinde katılımcıların beyanlarına dayalı olarak ceza süreleri, cezaevindeki kaldıkları süre, cezaevinde bulunma sayıları ve ilk suça karışma yaşlarının EKAR/K, KİDÖ ve ÇBASD ölçekleriyle ilişkisi korelasyon analizi ile incelenmiştir. Tablo XV'te bulgular paylaşılmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre suça sürüklenmiş ergenlerin cezaevinde kaldıkları süre ile duygusal tepkisizlik kişilik özelliği arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır *(r=-.202, p=.003).* Sosyal destek ile cezaevinde bulunma süresi arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir *(r=.142, p=.036).* Sosyal destek kaynaklarından da özel kişiden algılanan sosyal destek ile cezaevinde bulunma süresi arasında pozitif korelasyon görülmüştür *(r=.145, p=.032).* Suça sürüklenmiş çocukların ceza sürelerine bakıldığında babadan algılanan ayrışmamış red ile negatif anlamlı ilişki saptanmıştır *(r=-.167, p=.017).* Cezaevinde bulunma sayısı ile anneden algılanan toplam kabul red puanı arasında korelasyon olmadığı ama babadan *(r=.139, p=.045)* algılanan kabul/red ile arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur. Alt ölçeklerden annenin ayrışmamış reddi *(r=.165, p=.014)*; babanın düşmanlığı *(r=.205, p=.003)* ve ayrışmamış reddi *(r=.138, p=.046)* cezaevinde bulunma sayısı ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkilidir. Son olarak suça karışma yaşı ile ilgili korelasyon analizi bulguları

ele alındığında kişilik özelliklerinden bağımlılık *(r=.134, p=.050)* ile pozitif yönlü; olumsuz benlik saygısı *(r=-.161, p=.018)* ve olumsuz dünya görüşü *(r=-.157, p=.021)* ile negatif yönlü ilişkili olduğu saptanmıştır. Suça sürüklenme yaşı ile sosyal destek kaynaklarından aile alt ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur *(r=.154, p=.025).*

Tablo XV. Suça İlişkin Değişkenler ile Ölçekler Arasında Korelasyon Analizi

	KS	**CS**	**CB**	**SY**
Anne Kabul-Red	.032	-.074	-.080	-.093
Anne Sıcaklık	-.049	-.040	-.002	.058
Anne Düşmanlık	-.017	-.126	.093	-.079
Anne İhmal	.007	-.006	.083	-.105
Anne Ayrışmamış Red	-.041	-.107	**.165***	-.098
Anne Kontrol	-.075	-.094	.082	-.006
Baba Kabul-Red	-.120	-.124	**.139***	-.066
Baba Sıcaklık	.129	-.109	-.067	.037
Baba Düşmanlık	-.073	-.106	**.205****	-.114
Baba İhmal	-.114	-.090	.131	-.062
Baba Ayrışmamış Red	-.116	**-.167***	**.138***	-.031
Baba Kontrol	.054	.061	.076	.022
Psikolojik Uyum	-.115	-.061	.101	-.106
Düşmanlık	.005	-.090	.083	-.054
Bağımlılık	.007	-.072	.018	**.134***
Olumsuz Benlik Saygısı	-.090	-.002	.070	**-.161***
Olumsuz Özyeterlik	-.084	.026	.124	-.079
Duygusal Tepkisizlik	**-.202****	-.059	.026	-.118
Duygusal Tutarsızlık	-.050	-.031	.099	.019
Olumsuz Dünya Görüşü	-.077	-.019	.010	**-.157***
Sosyal Destek	**.142***	-.105	-.087	.031
Aile Sosyal Destek	.042	-.033	-.080	**.154***
Arkadaş Sosyal Destek	.108	-.116	-.068	.002
Özel Kişi Sosyal Destek	**.145***	-.069	-.048	-.053

Not 1: **p<.05, **p<.01,***p<.001*
Not 2: *KS=Cezaevinde kaldığı süre, CS=Ceza süresi, CB=Cezaevinde bulunma sayısı, SY=İlk suça karışma yaşı*

4.2. Hipotezlerin Sınanmasına İlişkin Analiz Sonuçları

4.2.1. Suça ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı

Hipotez 1. Cinsel dokunulmazlığa yönelik suç işlemiş ergenlerde diğer suç gruplarına göre geleceğe yönelik pozitif algının daha düşük olması beklenmektedir.

Pozitif gelecek algısında suç türlerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamaya yönelik olarak ANOVA testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda suç gruplarına arasında umut ve iyimserlik toplam puanları ile umut ölçeğinin alt ölçekleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Elde edilen bulgular Tablo XVI'da sunulmuştur.

Tablo XVI. Suç Türüne Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık

	Grup	**N**	**Ort**	**SS**	**F**	***p***
Umut	Kişiye yönelik	53	24.74	4.96	2.919	*.056*
	Malvarlığına yönelik	92	22.81	4.88		
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	23.84	4.24		
Alternatif Yollar Üretme	Kişiye yönelik	53	12.75	2.61	1.842	*.161*
	Malvarlığına yönelik	92	11.85	2.95		
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	12.19	2.54		
Amaca Güdülenme	Kişiye yönelik	53	11.98	2.94	2.975	*.053*
	Malvarlığına yönelik	92	10.97	2.66		
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	11.65	2.11		
İyimserlik	Kişiye yönelik	53	18.30	5.45	1.328	*.267*
	Malvarlığına yönelik	92	17.37	4.82		
	Cinsel dokunulmazlığa yönelik	72	18.57	4.71		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Hipotez 2 Erken yaşta suça karışmış olan çocuk hükümlülerin daha geç yaşta suça karışanlara kıyasla pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.

İlk kez hakkında dava açıldığındaki yaşına göre umut ve iyimserlik puanları karşılaştırıldığında 14 yaş öncesi suça karışanlar ile 15 yaş ve üstünde suç karışanlar arasında umut ve iyimserlik puanları açısından farklılık olmadığı belirlenmiştir. Analize ilişkin detaylı bilgiler Tablo XVII'de yer almaktadır.

Tablo XVII. Suça Sürüklenme Yaşına Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık

	Grup	N	Ort.	SS	t	*p*
Umut	14 yaş ve altı	116	23.523	4.508	-0.388	*.699*
	15 yaş ve üstü	98	23.776	5.035		
Alternatif Yollar Üretme	14 yaş ve altı	116	12.103	2.767	-0.428	*.669*
	15 yaş ve üstü	98	12.265	2.749		
Amaca Güdülenme	14 yaş ve altı	116	11.419	2.305	-0.251	*.802*
	15 yaş ve üstü	98	11.510	2.905		
İyimserlik	14 yaş ve altı	116	18.008	4.793	0.063	*.950*
	15 yaş ve üstü	98	17.965	5.215		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Hipotez 3. Çocuk hükümlülerde suç öyküsüne ait olumsuzluklar arttıkça pozitif gelecek algısının düşmesi beklenmektedir.

Hipotezin sınanmasında öncelikle Bağımsız Örneklem T-Testi aracılığıyla cezaevinde bulunma sayısı, halen hakkında devam eden bir yargılama sürecinin olup olmamasına ve cezaevinde disiplin cezası alıp almamasına göre pozitif gelecek algısı incelenmiştir. Cezaevinde bulunma sayısı birden fazla olanların *(Ort=10.96, SS=2.60)* amaca güdülenme puanlarının ilk kez cezaevinde bulunanlardan *(Ort=11.83, SS=2.51)* anlamlı düzeyde düşük olduğu *(t(219)=2.526, p<.05)*; pozitif gelecek algısı ile ilgili diğer değişkenlerin ise anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Tablo XVIII. Suç Öyküsüne Göre Pozitif Gelecek Algısındaki Farklılık

Cezaevinde bulunma sayısı						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	1 kere	128	24.11	4.72	1.637	*.103*
	1'den fazla	93	23.06	4.69		
Alternatif Yollar Üretme	1 kere	128	12.28	2.66	0.464	*.643*
	1'den fazla	93	12.11	2.86		
Amaca Güdülenme	1 kere	128	11.83	2.51	2.526	*.012**
	1'den fazla	93	10.96	2.60		
İyimserlik	1 kere	128	18.47	5.28	1.545	*.124*
	1'den fazla	93	17.43	4.45		
Derdest (Devam eden yargılama süreci)						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	72	22.90	4.77	1.679	*.189*
	Yok	119	24.16	4.60		
Alternatif Yollar Üretme	Var	72	11.83	2.86	1.107	*.363*
	Yok	119	12.36	2.56		
Amaca Güdülenme	Var	72	11.07	2.71	2.726	*.068*
	Yok	119	11.80	2.50		
İyimserlik	Var	72	17.74	4.81	0.556	*.574*
	Yok	119	18.32	5.10		
Cezaevinde disiplin cezası alma						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	128	23.59	4.67	0.162	*.872*
	Yok	94	23.70	4.86		
Alternatif Yollar Üretme	Var	128	12.28	2.86	-0.469	*.639*
	Yok	94	12.11	2.58		
Amaca Güdülenme	Var	128	11.31	2.54	0.784	*.434*
	Yok	94	11.59	2.73		
İyimserlik	Var	128	17.76	4.90	0.862	*.390*
	Yok	94	18.34	5.06		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Ayrıca cezaevinde bulunma süresi ve ceza süresinin pozitif gelecek algısı ile arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiş ve değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgulara ilişkin detaylı aktarım Tablo XVIII ve XIX'da yer almaktadır.

Tablo XIX. Suç Öyküsü ile Pozitif Gelecek Algısı Arasındaki İlişki

	UM	AYÜ	AG	İY
Cezaevinde bulunma süresi	-.024	-.056	.016	.055
Ceza süresi	-.091	-.080	-.082	-.016

Not 1: **p<.05, **p<.01,***p<.001*
Not 2: *UM=Umut, AYÜ=Alternatif yollar üretme, AG=Amaca güdülenme, İY=İyimserlik*

4.2.2. Eğitimevinde aile ile iletişim açısından pozitif gelecek algısı

Hipotez 4. Eğitimevinde aile ile ilişkiye (iletişim sıklığı ve ihtiyaçların karşılanması) dair olumsuzlar yaşayan suça sürüklenmiş çocukların aile ilişkisi olumlu olanlara göre pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.

Eğitimevinde aile ile iletişim ve pozitif gelecek algısı ile ilgili hipoteze ilişkin Bağımsız Örneklem T-Testi yapılmıştır. Cezaevinde ailenin ziyaret sıklığı ve ailenin maddi desteğinin olup olmamasına göre pozitif gelecek algısı karşılaştırıldığında umut ve iyimserlik puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Telefon ile görüşme değişkenine ait verilerde gruplar arası dağılımdaki farklılığın çok fazla olması nedeniyle karşılaştırma yapılamamıştır. Bulgular Tablo XX'de sunulmuştur.

Tablo XX. Eğitimevinde Aile ile İlişkiye Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık

Aileden alınan maddi destek						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Düzenli	163	23.57	4.76	-0.331	*.741*
	Nadir / Hiç	59	23.81	4.73		
Alternatif Yollar Üretme	Düzenli	163	12.15	2.70	-0.486	*.628*
	Nadir / Hiç	59	12.36	2.88		
Amaca Güdülenme	Düzenli	163	11.42	2.67	-0.092	*.927*
	Nadir / Hiç	59	11.46	2.48		
İyimserlik	Düzenli	163	18.11	5.13	0.503	*.615*
	Nadir / Hiç	59	17.73	4.50		
Ziyaret durumu						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Yok	102	23.76	4.71	0.367	*.714*
	Var	120	23.53	4.78		
Alternatif Yollar Üretme	Yok	102	12.45	2.65	1.230	*.220*
	Var	120	12.00	2.81		
Amaca Güdülenme	Yok	102	11.31	2.69	-0.613	*.541*
	Var	120	11.53	2.56		
İyimserlik	Yok	102	18.24	4.67	0.644	*.520*
	Var	120	17.81	5.21		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

4.2.3. Eğitime ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı

Hipotez 5. Eğitim yaşamına ilişkin olumsuzluklar olan çocuk hükümlülerin eğitim yaşamı olumlu olanlara göre pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.

Eğitime dair bilgiler ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçlarına göre; eğitim düzeyine göre gruplar arasında umut ve iyimserlik puanları anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Eğitim türü karşılaştırıldığında eğitimevlerinde yaygın eğitime devam edenlerin *(Ort.=23.05, SS=4.91)* kurum dışında örgün veya mesleki eğitime devam edenlere (*Ort.=24.62, SS=4.29*) göre toplam umut puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir *(t(220)=2.415, p<.05).* Umudun alt ölçeklerine bakıldığında alternatif yollar üretme

düşüncesi eğitimin türüne göre farklılık göstermemiş ancak amaca güdülenme puanlarının yaygın eğitime devam eden grupta *(Ort.=11.09, SS=2.73)* örgün veya mesleki eğitime devam edenlere göre *(Ort.=12.01, SS=2.32)* anlamlı düzeyde daha düşük olduğu saptanmıştır *(t(220)=2.568, p<.05)*. İyimserlik puanlarının da eğitim türüne göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Algılanan ders başarı düzeyi iyi olanların *(Ort.=25.40, SS=4.32)* kötü olanlara *(Ort.=21.09, SS=4.91)* göre umut düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir *(F(2,218)=7.130, p<.001)*. Umudun bileşenlerinden alternatif yollar üretme düşüncesi de algılanan ders başarı düzeyi iyi olanlarda *(Ort.=12.96, SS=2.46)* ders başarısını kötü olarak algılayanlara *(Ort.=10.96, SS=2.96)* göre daha yüksektir *(F(2,218)=4.355, p<.05)*. Amaca güdülenme puanlarının da ders başarısını iyi olarak algılayan çocuklarda *(Ort.=12.44, SS=2.48)* algılanan ders başarısı hem orta *(Ort.=11.29, SS=2.58)* hem düşük *(Ort.=10.13, SS=2.51)* düzeyde olan çocuklardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir *(F(2,218)=6.953, p<.01)*. Okulda disiplin cezası alma ve okuldan kaçma davranışlarına göre karşılaştırıldığında pozitif gelecek algısında gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Okul terki değişkenine bakıldığında okul terki olanların *(Ort.=23.26, SS=4.84)* umut düzeylerinin okula devam edenlere *(Ort.=25.17, SS=4.03)* göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür *(t(220)=2,425, p<.05)*. Alternatif yollar üretme alt ölçeğinde okul terkinin olup olmamasına göre farklılık gözlenmezken amaca güdülenmenin okul terki olanlarda *(Ort.=11.19, SS=2.69)* daha düşük olduğu tespit edilmiştir *(t(220)=2.785, p<001)*. İyimserlik düzeyi de okul terki olup olmamasına göre farklılık göstermemiştir. Bulgular Tablo XXI'de sunulmuştur.

Tablo XXI. Eğitim Özelliklerine Göre Pozitif Gelecek Algısı Açısından Farklılık

Eğitim düzeyi						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	İlkokul ve altı	50	23.48	4.40	0.140	*.869*
	Ortaokul ve üstü	172	23.68	4.85		
Alternatif Yollar Üretme	İlkokul ve altı	50	12.24	2.49	0.029	*.972*
	Ortaokul ve üstü	172	12.20	2.82		
Amaca Güdülenme	İlkokul ve altı	50	11.24	2.58	0.350	*.705*
	Ortaokul ve üstü	172	11.49	2.64		
İyimserlik	İlkokul ve altı	50	18.34	5.09	0.264	*.768*
	Ortaokul ve üstü	172	17.91	4.94		

Eğitim türü						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Örgün/Mesleki eğitim	83	24.62	4.29	2.415	*.017**
	Yaygın eğitim	139	23.05	4.91		
Alternatif Yollar Üretme	Örgün/Mesleki eğitim	83	12.61	2.49	1.719	*.087*
	Yaygın eğitim	139	11.96	2.86		
Amaca Güdülenme	Örgün/Mesleki eğitim	83	12.01	2.32	2.568	*.011**
	Yaygın eğitim	139	11.09	2.73		
İyimserlik	Örgün/Mesleki eğitim	83	18.25	5.20	0.555	*.579*
	Yaygın eğitim	139	17.86	4.83		

Ders başarısı							
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**F**	***p***	***Fark***
Umut	Kötü	23	21.09	4.91	7.130	*.001***	*1 < 3* *2 < 3*
	Orta	150	23.44	4.66			
	İyi	48	25.40	4.32			
Alternatif Yollar Üretme	Kötü	23	10.96	2.96	4.355	*.014**	*1 < 3*
	Orta	150	12.15	2.73			
	İyi	48	12.96	2.46			
Amaca Güdülenme	Kötü	23	10.13	2.51	6.953	*.001***	*1 < 3* *2 < 3*
	Orta	150	11.29	2.58			
	İyi	48	12.44	2.48			
İyimserlik	Kötü	23	16.13	5.31	2.128	*.122*	
	Orta	150	18.05	4.89			
	İyi	48	18.69	4.94			

Okul disiplin cezası						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	76	23.29	4.68	0.789	*.431*

	Yok	146	23.82	4.78		
Alternatif Yollar Üretme	Var	76	12.18	2.76	0.090	*.928*
	Yok	146	12.22	2.74		
Amaca Güdülenme	Var	76	11.11	2.62	1.339	*.182*
	Yok	146	11.60	2.61		
İyimserlik	Var	76	17.36	5.54	1.411	*.160*
	Yok	146	18.35	4.62		
Okuldan kaçma						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	140	23.46	4.87	0.712	*.477*
	Yok	82	23.93	4.52		
Alternatif Yollar Üretme	Var	140	12.09	2.82	0.863	*.389*
	Yok	82	12.41	2.60		
Amaca Güdülenme	Var	140	11.38	2.65	0.387	*.699*
	Yok	82	11.52	2.58		
İyimserlik	Var	140	17.71	4.89	1.176	*.241*
	Yok	82	18.52	5.07		
Okul terki						
	Grup	**N**	**Ort**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Yok	44	25.17	4.03	2.425	*.016**
	Var	178	23.26	4.84		
Alternatif Yollar Üretme	Yok	44	12.77	2.49	1.534	*.126*
	Var	178	12.07	2.79		
Amaca Güdülenme	Yok	44	12.40	2.04	2.785	*.006***
	Var	178	11.19	2.69		
İyimserlik	Yok	44	18.17	5.57	0.236	*.814*
	Var	178	17.97	4.82		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

4.2.4. Aile yapısına ilişkin değişkenler açısından pozitif gelecek algısı

Hipotez 6. Ailenin yapısal özelliklerinde olumsuzluklar olan çocuk hükümlülerin pozitif gelecek algısının daha düşük olması beklenmektedir.

Ailenin yapısal özellikleri incelenirken annesi hayatta olmayan yalnızca bir katılımcı olması nedeniyle bu değişken ile ilgili bir analiz yapılmamıştır. Babanın sağ olması ve

annenin eğitim düzeyi umut ve iyimserlik ile ilişkili bulunmamıştır. Babanın eğitim düzeyi ilkokul ve altı olanların *(Ort.=22.98, SS=5.13)*, ortaokul ve üstü olanlara (*Ort.=24.30, SS=4.30)* göre umut puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür *(t(218)=-2.075, p<.05).* Anne ve babanın iş durumu, anne ve babanın birlikte olması, kardeş sayısı, yurt öyküsü, ailede madde kullanımı ve ailede suç öyküsü pozitif gelecek algısına göre incelendiğinde gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İlgili analizler Tablo XXII'de sunulmuştur.

Tablo XXII. Ailenin Yapısal Özelliklerine Göre Pozitif Gelecek Algısında Farklılık

Baba sağ olma						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***P***
Umut	Evet	205	23.80	4.78	1.581	*.115*
	Hayır	15	21.80	3.97		
Alternatif Yollar Üretme	Evet	205	12.26	2.77	0.902	*.368*
	Hayır	15	11.60	2.41		
Amaca Güdülenme	Evet	205	11.54	2.62	1.921	*.056*
	Hayır	15	10.20	2.37		
İyimserlik	Evet	205	18.01	5.08	0.156	*.876*
	Hayır	15	17.80	3.49		
Anne eğitim düzeyi						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	İlkokul ve altı	136	23.24	4.90	-1.959	*.051*
	Ortaokul ve üstü	72	24.58	4.31		
Alternatif Yollar Üretme	İlkokul ve altı	136	11.98	2.77	-1.815	*.071*
	Ortaokul ve üstü	72	12.71	2.66		
Amaca Güdülenme	İlkokul ve altı	136	11.25	2.80	-1.638	*.103*
	Ortaokul ve üstü	72	11.87	2.15		
İyimserlik	İlkokul ve altı	136	17.65	4.75	-1.928	*.055*
	Ortaokul ve üstü	72	19.00	4.92		
Baba eğitim düzeyi						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	İlkokul ve altı	106	22.98	5.13	-2.075	*.039**
	Ortaokul ve üstü	114	24.30	4.30		
Alternatif Yollar Üretme	İlkokul ve altı	106	11.89	2.96	-1.733	*.085*
	Ortaokul ve üstü	114	12.53	2.50		
Amaca Güdülenme	İlkokul ve altı	106	11.09	2.90	-1.935	*.054*

	Ortaokul ve üstü	114	11.77	2.30		
İyimserlik	İlkokul ve altı	106	17.42	4.47	-1.904	*.058*
	Ortaokul ve üstü	114	18.68	5.26		
Anne iş durumu						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	55	23.78	4.41	0.331	*.741*
	Yok	165	23.54	4.86		
Alternatif Yollar Üretme	Var	55	12.24	2.71	0.185	*.854*
	Yok	165	12.16	2.75		
Amaca Güdülenme	Var	55	11.54	2.18	0.405	*.686*
	Yok	165	11.38	2.76		
İyimserlik	Var	55	18.16	5.55	0.267	*.790*
	Yok	165	17.96	4.79		
Baba iş durumu						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	158	23.81	4.91	-0.068	*.946*
	Yok	47	23.86	4.39		
Alternatif Yollar Üretme	Var	158	12.22	2.83	-0.349	*.727*
	Yok	47	12.38	2.60		
Amaca Güdülenme	Var	158	11.59	2.74	0.246	*.806*
	Yok	47	11.48	2.18		
İyimserlik	Var	158	18.10	5.17	-0.059	*.953*
	Yok	47	18.15	4.64		
Anne baba birliktelik						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Birlikte	153	23.57	4.67	-0.309	*.758*
	Ayrı	65	23.78	5.01		
Alternatif Yollar Üretme	Birlikte	153	12.09	2.70	-0.833	*.405*
	Ayrı	65	12.43	2.86		
Amaca Güdülenme	Birlikte	153	11.47	2.62	0.309	*.758*
	Ayrı	65	11.35	2.68		
İyimserlik	Birlikte	153	17.97	5.13	-0.467	*.641*
	Ayrı	65	18.31	4.50		
Kardeş sayısı						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	1-3	118	24.14	4.62	0.683	*.506*
	4+	99	23.11	4.90		
Alternatif Yollar	1-3	118	12.55	2.65	1.194	*.305*

Üretme	4+	99	11.85	2.83		
Amaca Güdülenme	1-3	118	11.59	2.59	0.789	*.456*
	4+	99	11.26	2.70		
İyimserlik	1-3	118	18.25	5.36	1.874	*.156*
	4+	99	17.88	4.45		
Yurt öyküsü						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	***p***
Umut	Var	24	23.96	5.10	0.323	*.747*
	Yok	196	23.63	4.72		
Alternatif Yollar Üretme	Var	24	12.75	2.86	1.005	*.316*
	Yok	196	12.15	2.73		
Amaca Güdülenme	Var	24	11.21	2.86	-0.465	*.643*
	Yok	196	11.47	2.60		
İyimserlik	Var	24	16.75	4.53	-1.396	*.164*
	Yok	196	18.23	4.96		
Ailede suç öyküsü						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**F**	***p*** **Fark**
Umut	Var	76	23.66	4.53	0.835	*.435*
	Yok	127	23.82	4.81		
	Bilmiyorum	19	22.32	4.74		
Alternatif Yollar Üretme	Var	76	12.30	2.49	0.835	*.625*
	Yok	127	12.24	2.80		
	Bilmiyorum	19	11.63	3.34		
Amaca Güdülenme	Var	76	11.35	2.64	1.032	*.358*
	Yok	127	11.59	2.66		
	Bilmiyorum	19	10.68	2.19		
İyimserlik	Var	76	17.29	5.27	1.562	*.212*
	Yok	127	18.51	4.95		
	Bilmiyorum	19	17.49	3.30		
Ailede madde kullanım öyküsü						
	Grup	**N**	**Ort.**	**SS**	**F**	***p*** **Fark**
Umut	Var	38	23.58	4.70	0.009	*.991*
	Yok	174	23.66	4.71		
	Bilmiyorum	10	23.50	5.84		
Alternatif Yollar Üretme	Var	38	12.50	2.84	0.893	*.411*
	Yok	174	12.20	2.67		
	Bilmiyorum	10	11.20	3.52		
Amaca Güdülenme	Var	38	11.08	2.74	0.903	*.407*

	Yok	174	11.46	2.33		
	Bilmiyorum	10	12.30	2.68		
İyimserlik	Var	38	17.24	4.60	0.678	*.509*
	Yok	174	18.21	4.92		
	Bilmiyorum	10	17.40	6.98		

Not : **p<.05, **p<.01,***p<.001*

4.2.5. Ebeveyn kabul-reddi ve kontrolü ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişki

Hipotez 7. Çocuk hükümlülerde ebeveyn reddi arttıkça ve ebeveyn kontrolü azaldıkça pozitif gelecek algısının azalması beklenmektedir.

Hipotezin sınanması için öncelikle Pearson korelasyon analizine başvurulmuştur. Umut toplam puanı anneden algılanan kabul-red ile negatif yönlü ilişkili bulunmuştur *(r=-.213, p<.01)*. Babanın kabul-reddi ile umut toplam puanı ilişkili bulunmuş ve aralarında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır *(r=-.254, p<.01)*. Anneden algılanan kabul-reddin alt ölçeklerine bakıldığında ise annenin sıcaklığı ile umut arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir *(r=-.203, p<.01)*. Annenin ihmali *(r=-.203, p<.01)* ve ayrışmamış reddine *(r=-.173, p<.05)* ilişkin algı arttıkça da umudun azaldığı belirlenmiştir. Baba kabul-reddine ilişkin tüm alt ölçekler ile umut toplam puanının istatiksel olarak anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Babanın sıcaklığı arttıkça *(r=-.249, p<.01)* ve babanın düşmanlığı *(r=-.218, p<.01)*, ihmali *(r=-.257, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(r=-.185, p<.01)* azaldıkça çocuğun umut düzeyinin de arttığı görülmektedir. Aynı zamanda annenin kontrolü umut ile ilişkili olmamakla *(r=.050, p=.458)* birlikte babanın kontrolünün çocuğun toplam umut puanı ile anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu belirlenmiştir *(r=.158, p<.05)*. Alternatif yollar üretme kapasitesinin ebeveynin kabul-reddi ile ilişkisi incelendiğinde annenin *(r=-.136, p<.05)* ve babanın reddi *(r=-.153, p<.05)* arttıkça alternatif yollar üretmenin de arttığı ve bu ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra alternatif yollar üretmenin annenin sıcaklığı ile

pozitif yönlü anlamlı ilişkisinin olduğu *(r=.164, p<.05)* ve annenin ihmali ile de negatif yönlü anlamlı ilişkisinin olduğu *(r=-.151, p<.05)* bulgulanmıştır. Alternatif yollar üretme anne kabul-reddine ilişkin bulgularla benzer şekilde babanın sıcaklığı ile pozitif yönlü (*r=.191, p<.05)*, babanın ihmali ile negatif yönlü *(r=-.176, p<.05)* anlamlı ilişki ortaya koymuştur. Farklı olarak alternatif yollar üretme ile babanın kontrolü arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir. Babanın kontrolü arttıkça çocuğun alternatif yollar üretme düşüncesi de artmaktadır *(r=.160, p<.05).* Umudun bir diğer bileşeni olan amaca güdülenme ile ilgili bulgulara bakıldığında hem annenin *(r=-.243, p<.01)* hem babanın *(r=-.301, p<.01)* kabul-reddi ile anlamı bir ilişki saptanmıştır. Alt ölçeklerin amaca güdülenme ilişkisinde de annenin sıcaklığı ile pozitif yönlü *(r=-.196, p<.01)*, annenin düşmanlığı *(r=-.207, p<.01),* annenin ihmali *(r=-.209, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(r=-.225, p<.01)* ile negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Babanın kabul-reddine ilişkin veriler de babanın sıcaklığı arttıkça amaca güdülenmenin arttığını *(r=-.252, p<.01)*, babanın düşmanlığı *(r=-.310, p<.01)*, ihmali *(r=-.282, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(r=-.263, p<.01)* arttıkça amaca güdülenmenin de azaldığını göstermiştir. Son olarak pozitif gelecek algısına katkı sunan iyimserliği ölçen YYÖ sonuçları göstermiştir ki anne ve babadan algılanan kabul veya reddin iyimserlik ile negatif yönlü anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Annenin *(r=-.226, p<.01)* ve babanın *(r=-.260, p<.01)* reddi arttıkça iyimserlik de azalmaktadır. EKAR/K alt boyutlara göre de annenin sıcaklığı *(r=-.178, p<.01)*; annenin düşmanlığı *(r=-.208, p<.01),* ihmali *(r=-.183, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(r=-.212, p<.01)* iyimserlik ile negatif yönlü anlamlı ilişkilidir. Babanın sıcaklığı *(r=-.200, p<.01)*; babanın düşmanlığı *(r=-.263, p<.01),* ihmali *(r=-.252, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(r=-.259, p<.01)* iyimserlik ile negatif yönlü anlamlı ilişkilidir. Bulgular Tablo XXIII'de sunulmuştur.

Tablo XXIII. EKAR/K ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki Korelasyon Analizi

	UM	AYÜ	AG	İY
Anne Kabul-Red	-.213**	-.136*	-.243**	-.226**
Anne Sıcaklık	-.203**	-.164*	-.196**	-.178**
Anne Düşmanlık	-.128	-.024	-.207**	-.208**
Anne İhmal	-.203**	-.151*	-.209**	-.183**
Anne Ayrışmamış Red	-.173*	-.084	-.225**	-.212**
Anne Kontrol	.050	.106	-.021	.081
Baba Kabul-Red	-.254**	-.153*	-.301**	-.260**
Baba Sıcaklık	-.249**	-.191*	-.252**	-.200**
Baba Düşmanlık	-.218**	-.082	-.310**	-.263**
Baba İhmal	-.257**	-.176*	-.282**	-.252**
Baba Ayrışmamış Red	-.185**	-.069	-.263**	-.259**
Baba Kontrol	.158*	.160*	.118	.014

Not 1: **p<.05, **p<.01*
Not 2: *UM=Umut, AYÜ=Alternatif Yollar Üretme, AG=Amaca Güdülenme, İY=İyimserlik*

Hipotezin sınanmasında korelasyon analizinin ardından anlamlı ilişki gösteren ebeveyn kabul-red ve kontrolüne ait değişkenler ile umut ve iyimserlik arasında doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Annenin kabul-reddinin umudu yordayıcı özelliğine bakıldığında regresyon modeli anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,219)=10.405, p<.01).* Annenin reddinin umudu negatif yönde etkilediği *(β=-.213)* belirlenmiştir. Baba toplam kabul-red puanı da umudu anlamlı olarak yordamakta *(F(1,207)=14.279, p<.001)* ve babanın reddine ilişkin algı umudu olumsuz etkilemektedir *(β=-.254)*. Anne kabul-reddinin umudun %4.5'ini ve babanın kabul-reddinin umudun %6.5'ini açıkladığı saptanmıştır. İlgili bulgular Tablo XXIV'te yer almaktadır.

Tablo XXIV. Ebeveyn Kabul-Reddinin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Umut	Anne Kabul/Red	-.213	-3.226	.001	10.405	.045
	Baba Kabul/Red	-.254	-3.779	.000	14.279	.065

Korelasyon analizi sonucunda umut ile arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirlenen EKAR/K alt ölçekleri ile umut toplam puanı ayrı ayrı doğrusal regresyon analizine alınmıştır. Annenin sıcaklığı *(F(1,219)=9.451, p<.01),* ihmali *(F(1,219)=9.373, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(F(1,219)=6.741, p<.05)* değişkenlerinin umudu yordadığı saptanmıştır. Annenin sıcaklığı arttıkça *(β=-.203, R^2=.041)*; ihmali *(β=-.203, R^2=.041)* ve ayrışmamış reddi *(β=-.173, R^2=.030)* azaldıkça umut artmaktadır. Baba formunun alt ölçeklerine bakıldığında babanın sıcaklığı *(F(1,207)=13.692, p<.001),* düşmanlığı *(F(1,207)=10.304, p<.01),* ihmali *(F(1,207)=14.670, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(F(1,207)=7.318, p<.01)* değişkenlerinin umudu yordadığı saptanmıştır. Babanın sıcaklığı *(β=-.249, R^2=.062) arttıkça;* düşmanlık *(β=-.218, R^2=.047),* ihmal *(β=-.257, R^2=.066)* ve ayrışmamış red *(β=-.185, R^2=.034)* azaldıkça umut düzeyi olumsuz etkilenmektedir. Babanın kontrolü ile umuda ilişkin regresyon analizi sonucunda da model anlamlı olarak açıklanmış *(F(1,207)=5.289, p<.05)* ve babanın kontrolünün umudu negatif yönde etkilediği *(β=.158)* ve %2.5'lik bir kısmını açıkladığı belirlenmiştir. Anne ve babaya dair EKAR/K alt ölçekleri tarafından umudun yordanmasına ilişkin regresyon analizlerinin sonuçları Tablo XXV'te sunulmuştur.

Tablo XXV. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Umuda Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Umut	Anne Sıcaklık	-.203	-3.074	.002	9.451	.041
	Anne İhmal	-.203	-.3061	.002	9.373	.041
	Anne Ayrışmamış Red	-.173	-2.596	.010	6.741	.030
	Baba Sıcaklık	-.249	-3.700	.000	13.692	.062
	Baba Düşmanlık	-.218	-3.210	.002	10.304	.047
	Baba İhmal	-.257	-.3.830	.000	14.670	.066
	Baba Ayrışmamış Red	-.185	-2.705	.007	7.318	.034
	Baba Kontrol	.158	2.300	.022	5.289	.025

Anne ve babadan algılanan toplam kabul-reddin alternatif yollar üretmeyi yordayıcı özelliğine bakılmıştır. Annenin kabul-reddinin alternatif yollar üretmeyi yordayıcı özelliğine

bakıldığında regresyon modeli anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,219)=4.121, p<.05)*. Annenin reddinin alternatif yollar üretme düşüncesini negatif yönde etkilediği *(β=-.136)* ancak açıklama düzeyinin çok düşük olduğu belirlenmiştir (R^2*=.018)*. Benzer şekilde babanın reddi de alternatif yollar üretme düşüncesini anlamlı olarak açıklamakta *(F(1,207)=4.970, p<.05)* ve negatif yönde anlamlı düzeyde etkilemektedir *(β=-.153)*. Varyansın %2.3'ünü açıklamaktadır. Bulgular Tablo XXVI'te yer almaktadır.

Tablo XXVI. Ebeveyn Kabul-Reddinin Alternatif Yollar Üretme Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Alternatif Yollar Üretme	Anne Kabul/Red	-.136	-2.030	.044	4.121	.018
	Baba Kabul/Red	-.153	-2.229	.027	4.970	.023

Korelasyon analizi sonucunda alternatif yollar üretmenin ilişki olduğu belirlenen EKAR/K alt ölçekleri ile ayrı ayrı doğrusal regresyon analizi yürütülmüştür. Anne kabul-reddine ilişkin alt ölçekler incelendiğinde anneden algılanan sıcaklık ve alternatif yollar üretme arasındaki regresyon analizinde model anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,219)=6.602, p<.05)*. Annenin sıcaklığının düşük olmasının alternatif yollar üretmeyi olumsuz etkilediği *(β=-.164)* ve varyansın %2.7'sini açıkladığı belirlenmiştir. Annenin ihmaline ilişkin analizde model anlamlı olup *(F(1,219)=5.080, p<.05)*; anneden algılanan ihmalin alternatif yollar üretme düşüncesini yordadığı ve ilişkinin negatif yönlü olduğu *(β=-.151)*, açıklayıcılığının %2.3 olduğu belirlenmiştir. Babanın sıcaklık ve ihmali ile; aynı zamanda babanın kontrolü ile alternatif yollar üretme arasında regresyon analizi yapılmıştır. Babanın sıcaklığına ilişkin algının alternatif yollar üretmeye olumlu etkisi tespit edilmiştir *(F(1,207)=7.800, p<.01)*. Babadan algılanan sıcaklık arttıkça alternatif yollar üretme artmaktadır *(β=.191)*. Açıklanmış varyans %3.6'dır. Baba ihmali ve alternatif yollar üretme için yapılan analiz sonucunda

regresyon modeli anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,207)=6.633, p<.05)*. Baba tarafından ihmal edildiğine yönelik algı alternatif yollar üretme düşüncesini negatif yönde etkilemekte *(β=-.176)* ve varyansın %3'ünü açıklamaktadır. Son olarak babanın kontrolü değerlendirilmiştir. Regresyon modeli anlamlı olup *(F(1,207)=5.473, p<.05)*. babadan algılanan kontrolün alternatif yollar üretmeye pozitif etkisinin olduğu *(β=.160)* ve bağımlı değişkenin %2.6'sını açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler Tablo XXVII'de yer almaktadır.

Tablo XXVII. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	P	F	R^2
Alternatif Yollar Üretme	Anne Sıcaklık	-.164	-2.462	.015	6.062	.027
	Anne İhmal	-.151	-2.254	.025	5.080	.023
	Baba Sıcaklık	-.191	-2.793	.006	7.800	.036
	Baba İhmal	-.176	-2.575	.011	6.633	.031
	Baba Kontrol	.160	2.340	.020	5.473	.026

Umudun diğer alt bileşeni amaca güdülenmeye annenin kabul-reddinin etkisine ilişkin analiz sonuçlarına Tablo XXVIII'tan bakıldığında annenin kabul-reddi *(F(1,219)=13.798, p<.001)* ve babanın kabul-reddi ile amaca güdülenmenin *(F(1,207)=20.588, p<.001)* ilişkisine dair regresyon analizlerinin anlamlı sonuç verdiği görülmektedir. Annenin reddine ilişkin algının amaca güdülenmeyi negatif olarak etkilediği *(β=-.243)* ve bu değişkenin varyansın %5.9'unu açıkladığı saptanmıştır. Babanın kabul-reddine ilişkin algının amaca güdülenmeyi yordayıcı özelliğine bakıldığında ilişkinin istatiksel olarak anlamlı olduğu ve babanın reddinin amaca güdülenme üzerinde negatif *(β=-.301)* etkisinin olduğu belirlenmiş ve babanın reddi bağımlı varyansın %9'unu açıklamıştır.

Tablo XXVIII. Ebeveyn Kabul-Reddinin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Amaca Güdülenme	Anne Kabul/Red	-.243	-3.715	.000	13.798	.059
	Baba Kabul/Red	-.301	-4.537	.000	20.588	.090

Amaca güdülenmede EKAR/K ölçeği alt ölçeklerinin yordayıcı özelliği incelenmiştir. Annenin sıcaklığına bakıldığında regresyon modeli anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,219)=8.788, p<.01).* Annenin sıcaklık göstermediğine dair algı amaca güdülenmeyi olumsuz etkilemektedir *(β=-.196)* ve açıklanmış varyans %3.9'dur. Annenin düşmanlığı *(F(1,219)=9.787, p<.01),* ihmali *(F(1,219)=10.023, p<.01)* ve ayrışmamış reddi *(F(1,219)=11.671, p<.01)* değişkenlerinin amaca güdülenmeyi yordadığı saptanmıştır. Annenin düşmanlığı *(β=-.207, R^2=.043),* ihmali *(β=-.209, R^2=.044)* ve ayrışmamış reddi *(β=-.225, R^2=.051)* amaca güdülenmeyi negatif yönde etkilemektedir. Babanın sıcaklığı *(F(1,207)=14.090, p<.001),* düşmanlığı *(F(1,207)=21.952, p<.001),* ihmali *(F(1,207)=17.936, p<.001)* ve ayrışmamış reddi *(F(1,207)=15.405, p<.001)* değişkenlerinin amaca güdülenmeyi yordadığı saptanmıştır. Babanın sıcaklığına dair algı amaca güdülenmeyi arttırmakta *(β=-.252, R^2=.064)* ve babanın düşmanlığı *(β=-.310, R^2=.096),* ihmali *(β=-.282, R^2=.080)* ve ayrışmamış reddi *(β=-.263, R^2=.069)* amaca güdülenmeyi negatif yönde etkilemektedir. Analiz sonuçları Tablo XXIX'da yer almaktadır.

Tablo XXIX. EKAR/K Alt Ölçeklerinin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Amaca Güdülenme	Anne Sıcaklık	-.196	-2.964	.003	8.788	.039
	Anne Düşmanlık	-.207	-3.128	.002	9.787	.043
	Anne İhmal	-.209	-3.166	.002	10.023	.044
	Anne Ayrışmamış Red	-.225	-3.416	.001	11.671	.051
	Baba Sıcaklık	-.252	-3.754	.000	14.090	.064
	Baba Düşmanlık	-.310	-4.685	.000	21.952	.096
	Baba İhmal	-.282	-4.235	.000	17.936	.080
	Baba Ayrışmamış Red	-.263	-3.925	.000	15.405	.069

Araştırma kapsamında pozitif gelecek algısının iyimserlik yönünün ele alındığı Yaşam Yönelimi ölçeği de EKAR/K ölçeği ile korelasyon analizinin sonuçları doğrultusunda doğrusal regresyon analizine alınmıştır. Regresyon modeli anlamlı olarak açıklanmıştır *(F(1,219)=11.781, p<.01)*. İyimserlik annenin kabul-reddi tarafından %5.1 açıklanmıştır. Annenin reddinin negatif yönde etkisinin olduğu *(β=-.226*) belirlenmiştir. Babanın kabul-reddine ilişkin regresyon modeli de anlamlı olup *(F(1,207)=15.018, p<.001)* çocuğun iyimserliğini negatif yönde etkilediği *(β=-.260)* ve iyimserliği %6,8 açıkladığı sonucu elde edilmiştir. İlgili bulgular Tablo XXX'da yer almaktadır.

Tablo XXX. Ebeveyn Kabul-Reddinin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
İyimserlik	Anne Kabul/Red	-.226	-3.432	.001	11.781	.051
	Baba Kabul/Red	-.260	-3.875	.000	15.018	.068

İyimserliğin ebeveynlerin kabul-reddi tarafından yordanmasında alt ölçeklerin etkisi ayrı ayrı doğrusal regresyon analizleri ile araştırılmıştır. Anneden algılanan sıcaklık iyimserliği yordamaktadır *(F(1,219)=7.180, p<.01)*. Anneden algılanan sıcaklık *(β=-.178)* iyimserliğin artmasına etki etmektedir. Açıklanmış varyans %3.2'dir. Anneden algılanan düşmanlık *(F(1,219)=9.918, p<.01)*, ihmal *(F(1,219)=7.549, p<.01)* ve ayrışmamış red

(F(1,219)=10.320, p<.01) iyimserliği yordamaktadır**.** Annenin düşmanlığı *(β=-.208, R^2=.043),* ihmali *(β=-.183, R^2=.033)* ve ayrışmamış reddi *(β=-.212, R^2=.045)* iyimserliği negatif yönde etkilemektedir. Babadan algılanan kabul-reddin alt ölçeklerine bakıldığında da babadan algılanan sıcaklık *(β=-.200, R^2=.040)* iyimserliğin yükselmesine etki etmektedir *(F(1,207)=8.664, p<.001)*. Babadan algılanan düşmanlık *(F(1,207)=15.444, p<.001),* ihmal *(F(1,207)=14.082, p<.001)* ve ayrışmamış red *(F(1,207)=14.864, p<.001)* iyimserliği yordamaktadır. Babadan algılanan düşmanlık *(β=-.263, R2=.069),* ihmal *(β=-.252, R^2=.064)* ve ayrışmamış red *(β=-.259, R^2=.067)* iyimserliği negatif yönde etkilemektedir. Bulgular ile ilgili detaylı bilgi Tablo XXXI'de bulunmaktadır.

Tablo XXXI. EKAR/K Alt Ölçeklerinin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	**Bağımsız Değişken**	**β**	**t**	**p**	**F**	**R^2**
İyimserlik	Anne Sıcaklık	-.178	-2.680	.008	7.180	.032
	Anne Düşmanlık	-.208	-3.149	.002	9.918	.043
	Anne İhmal	-.183	-2.748	.007	7.549	.033
	Anne Ayrışmamış Red	-.212	-3.212	.002	10.320	.045
	Baba Sıcaklık	-.200	-2.943	.004	8.664	.040
	Baba Düşmanlık	-.263	-3.930	.000	15.444	.069
	Baba İhmal	-.252	-3.753	.000	14.082	.064
	Baba Ayrışmamış Red	-.259	-3.855	.000	14.864	.067

4.2.6. Kişilik özellikleri ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişki

Hipotez 8. Çocuk hükümlülerde psikolojik uyum arttıkça pozitif gelecek algısının artması beklenmektedir.

KİDÖ ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi sonuçlarına göre psikolojik uyum ile umut, umudun bileşenleri ve iyimserlik arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Psikolojik uyum düzleminde örneklemin puanları

sağlıksız yönde arttıkça umut *(r=-.381, p<.01),* alternatif yollar üretme düşüncesi *(r=-.292, p<.01),* amaca güdülenme *(r=-.385, p<.01)* ve iyimserlik *(r=-.485, p<.01)* düzeyleri de azalmaktadır. Kişilik değerlendirmesinin alt ölçekleri ile yapılan korelasyon analizi ortaya koymaktadır ki düşmanlık, umut toplam puanı *(r=-.144, p<.05)* ve iyimserlik *(r=-.352, p<.01)* ile negatif yönde ilişkilidir. Duygusal tutarsızlık yalnızca amaca güdülenme ve iyimserlik ile ilişkili bulunmuştur. Bu bulguya göre duygusal tutarsızlık arttıkça amaca güdülenme *(r=-.136, p<.05)* ve iyimserlik *(r=-.287, p<.01)* azalmaktadır. Olumsuz benlik saygısı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü kişilik özelliklerinin pozitif gelecek algısına ilişkin tüm ölçek puanları ile negatif yönde anlamlı ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo XXXII'de bulunmaktadır.

Tablo XXXII. KİDÖ ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi

	UM	**AYÜ**	**AG**	**İY**
Psikolojik Uyum	-.381**	-.292**	-.385**	-.485**
Düşmanlık	-.144*	-.125	-.130	-.352**
Bağımlılık	.048	.116	-.034	.097
Olumsuz Benlik Saygısı	-.330**	-.287**	-.298**	-.328**
Olumsuz Özyeterlik	-.463**	-.360**	-.462**	-.331**
Duygusal Tepkisizlik	-.282**	-.231**	-.269**	-.322**
Duygusal Tutarsızlık	-.107	-.056	-.136*	-.287**
Olumsuz Dünya Görüşü	-.309**	-.260**	-.287**	-.426**

Not 1: **p<.05, **p<.01*
Not 2: *UM=Umut, AYÜ=Alternatif Yollar Üretme, AG=Amaca Güdülenme, İY=İyimserlik*

Kişilik Değerlendirme Ölçeğinin pozitif gelecek algısı ile ilgili değişkenleri yordayıcı özelliği incelenmiştir. Öncelikle ölçekten elde edilen toplam puan ile psikolojik uyumun umutlu düşünceye etkisi doğrusal regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde psikolojik uyumun umutlu düşüncenin %14.5'ini açıkladığı saptanmıştır. İstatiksel olarak anlamlı olan ilişkinin *(F(1,220)=37.392, p<.001)* etki yönü incelendiğinde

psikolojik uyumun sağlıklı olmasının umutlu düşünceyi arttırdığı *(β=-.381)* anlaşılmaktadır. Psikolojik uyumun umudu yordayıcı etkisini gösteren bulgular Tablo XXXIII'de gösterilmiştir.

Tablo XXXIII. Psikolojik Uyumun Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Umut	Psikolojik Uyum	-.381	-6.115	.000	37.392	.145

Kişilik değerlendirme ölçeğinin alt ölçeklerinin umuda etkisi incelenirken korelasyon analizinde elde edilen veriler sonucunda anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirlenen düşmanlık, olumsuz benlik saygısı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü değişkenleri analize dahil edilmiştir. Modelin anlamlı olduğu belirlenmiş *(F(5,216)=13.783, p<.001)* ve olumsuz özyeterlik *(β=-.392)* ile olumsuz dünya görüşünün *(β=-.170)* umudun üzerinde negatif etkisinin olduğu saptanmıştır. Modelin açıklayıcılığına bakıldığında umutlu düşüncenin %24.2'sini açıkladığı görülmektedir. Kişilik özelliklerinin umudu yordayıcı etkisine ilişkin doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo XXXIV'te sunulmuştur.

Tablo XXXIV. KİDÖ Alt Ölçeklerinin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
Umut	Düşmanlık	.038	.549	.584	13.783	.000	0.242
	Olumsuz Benlik Saygısı	.017	.202	.840			
	Olumsuz Özyeterlik	-.392	-5.192	.000			
	Duygusal Tepkisizlik	-.068	-.989	.324			
	Olumsuz Dünya Görüşü	-.170	-2.157	.032			

Psikolojik uyumun umut ölçekleri alternatif yollar üretme ve amaca güdülenmeye etkisini anlamak için doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon modelinin hem alternatif yollar üretme *(F(1,220)=20.497, p<.001)* hem amaca güdülenme *(F(1,220)=38.258,*

p<.001) için anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bulgular incelendiğinde psikolojik uyum sağlıklı yönde arttıkça alternatif yollar üretme düşüncesi *(β=-.292, R^2=.085)* ve amaca güdülenme *(β=-.385, R^2=.148)* de artmaktadır. Bulgular Tablo XXXV'te sunulmuştur.

Tablo XXXV. Psikolojik Uyumun SUÖ Alt Ölçeklerinin Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	**Bağımsız Değişken**	**β**	**t**	**p**	**F**	**R^2**
Alternatif Yollar Üretme	Psikolojik Uyum	-.292	-4.527	.000	20.497	0.085
Bağımlı Değişken	**Bağımsız Değişken**	**β**	**t**	**p**	**F**	**R^2**
Amaca Güdülenme	Psikolojik Uyum	-.385	-6.185	.000	38.258	0.148

Umudun alt ölçeklerine kişilik özelliklerinin etkisi ele alınırken korelasyon analizinin bulguları doğrultusunda regresyon analizi yapılmıştır. Olumsuz benlik saygısı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşünün alternatif yollar üretme kapasitesine etkisine bakıldığında modelin istatiksel olarak anlamlı olduğu *(F(4,217)=9.727, p<.001)* ve olumsuz özyeterliliğin alternatif yollar üretmeye negatif yönde *(β=-.277)* etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Model bağımlı değişkeninin %15.2'lik kısmını açıklamaktadır. Amaca güdülenmeyi yordayan kişilik özelliklerine bakıldığında da olumsuz özyeterliliğin yordayıcı etkisi belirlenmiş *(F(5,216)=13.314, p<.001)* ve olumsuz özyeterlik alt ölçeğinin amaca güdülenmeyi negatif yönde etkilediği *(β=-.421)* belirlenmiştir. Model amaca güdülenmeyi %23.6 açıklamaktadır. Analiz sonuçları Tablo XXXVI'da bulunmaktadır.

Tablo XXXVI. KİDÖ Alt Ölçeklerinin SUÖ Alt Ölçeklerinin Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
Alternatif Yollar Üretme	Olumsuz Benlik Saygısı	-.025	-.273	.785	9.727	.000	0.152
	Olumsuz Özyeterlik	-.277	-3.480	.001			
	Duygusal Tepkisizlik	-.055	-.757	.450			
	Olumsuz Dünya Görüşü	-.125	-1.613	.108			
Bağımlı Değişken	**Bağımsız Değişken**	**β**	**t**	**p**	**F**	**Model p**	**R^2**
Amaca Güdülenme	Olumsuz Benlik Saygısı	.066	.771	.442	13.314	.000	0.236
	Olumsuz Özyeterlik	-.421	-5.555	.000			
	Duygusal Tepkisizlik	-.065	-.942	.347			
	Duygusal Tutarsızlık	-.036	-.555	.580			
	Olumsuz Dünya Görüşü	-.135	-1.732	.085			

İyimserliğe psikolojik uyumun etkisini anlamak için yapılan doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre psikolojik uyumun iyimserliği yordadığı *(F(1,220)=67.561, p<.001)* ve psikolojik uyumun sağlıklı olmasının iyimserliği pozitif yönde etkilediği *(β=-.485)* anlaşılmıştır. İyimserliğin psikolojik uyum tarafından açıklayıcılığı %23.5'tir. Tablo XXXVII'de ilgili bulgular sunulmuştur.

Tablo XXXVII. Psikolojik Uyumun İyimserlik Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
İyimserlik	Psikolojik Uyum	-.485	-8.220	.000	67.561	0.235

KİDÖ'nün alt ölçeklerinin iyimserliği yordayıcı özelliğine bakıldığında olumsuz özyeterlik *(β=-.169)*, duygusal tepkisizlik *(β=-.137)* ve olumsuz dünya görüşünün *(β=-.234)* iyimserliğin anlamlı yordayıcıları olduğu bulunmuştur *(F(6,215)=12.658, p<.001)*. İyimserliğin kişilik özellikleri tarafından açıklanan varyansı %26.1'dir. KİDÖ alt ölçeklerinin

iyimserliği yordayıcı etkisini araştırmak için yapılan doğrusal regresyon analizinin sonuçları Tablo XXXVIII'de yer almaktadır.

Tablo XXXVIII. KİDÖ Alt Ölçeklerinin İyimserlik Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
İyimserlik	Düşmanlık	-.130	-1.715	.088	12.658	.000	0.261
	Olumsuz Benlik Saygısı	.039	.447	.655			
	Olumsuz Özyeterlik	-.169	-2.260	.025			
	Duygusal Tepkisizlik	-.137	-2.008	.046			
	Duygusal Tutarsızlık	-.099	-1.410	.160			
	Olumsuz Dünya Görüşü	-.234	-2.952	.004			

4.2.7. Sosyal destek ile pozitif gelecek arasındaki ilişki

Hipotez 9. Çocuk hükümlülerde algılanan sosyal destek arttıkça pozitif gelecek algısının artması beklenmektedir.

Pozitif gelecek algısı ile sosyal desteğin ilişkisine bakıldığında algılanan sosyal destek arttıkça umut *(r=.280, p<.01)* ve iyimserlik *(r=.220, p<.01)* artmaktadır. Aynı şekilde umut ölçeğinin alt boyutları alternatif yollar üretme *(r=.232, p<.01)* ve amaca güdülenme *(r=.264, p<.01)* sosyal destek algısı ile istatiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Sosyal destek algısı ele alınırken alt ölçekler aracılığıyla sosyal desteğin kaynakları incelendiğinde aileden algılanan sosyal desteğin pozitif gelecek algısının tüm ölçekleriyle pozitif yönde anlamlı ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Aileden algılanan sosyal destek arttıkça umut *(r=.219, p<.01)*, alternatif yollar üretme *(r=.173, p<.05)*, amaca güdülenme *(r=.216, p<.01)* ve iyimserlik *(r=.245, p<.01)* artmaktadır. Arkadaştan algılanan sosyal desteğin umut ile ilişkili olduğu *(r=.247, p<.01)* ancak iyimserlik ile arasındaki ilişkinin istatiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır. Alternatif yollar üretme *(r=.205, p<.01)* ve

amaca güdülenmenin *(r=.233, p<.01)* de arkadaştan algılanan sosyal destek ile arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Son olarak özel bir kişiden algılanan sosyal desteğin umut *(r=.151, p<.05)* ve iyimserlik *(r=.144, p<.05)* ile anlamlı pozitif yönlü ilişkisinin olduğu görülmüştür. Umudun alt ölçekleri ve özel kişiden algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiye bakıldığında alternatif yollar üretme kapasitesi ile özel kişiden algılanan sosyal destek arasında ilişki bulunmamış, amaca güdülenme ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir *(r=.137, p<.05)*. Bulguların yer aldığı korelasyon analizi Tablo XXXIX'da sunulmuştur.

Tablo XXXIX. ÇBASD ile SUÖ ve YYÖ Arasındaki Korelasyon Analizi

	UM	**AYÜ**	**AG**	**İY**
Sosyal Destek	.280**	.232**	.264**	.220**
Aile Sosyal Destek	.219**	.173*	.216**	.245**
Arkadaş Sosyal Destek	.247**	.205**	.233**	.119
Özel Kişi Sosyal Destek	.151*	.131	.137*	.144*

Not 1: **p<.05, **p<.01*
Not 2: *UM=Umut, AYÜ=Alternatif Yollar Üretme, AG=Amaca Güdülenme, İY=İyimserlik*

Sosyal desteğin pozitif gelecek algısına etkisini incelemek için korelasyon analizi sonuçları göz önüne alınarak regresyon analizleri yürütülmüştür. Umudun yordanmasında sosyal desteğin etkisine bakıldığında pozitif yönde *(β=.280)* anlamlı etki belirlenmiştir *(F(1,220)=18.680, p<001)*. Umut düzeyinde sosyal destek tarafından açıklanmış varyans %7.8'dir. Sosyal destek kaynakları incelendiğinde aileden algılanan sosyal desteğin *(β=.203)* ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin umuda pozitif etkisinin *(β=.236)* olduğu belirlenmiştir *(F(3,218)=8.092, p<001)*. Umudun açıklanmasında aile ve arkadaş sosyal destek kaynaklarının açıklayıcılığı %10'dur. Sosyal desteğin umuda etkisine ilişkin analizler Tablo XL'da ve Tablo XLI'de aktarılmıştır.

Tablo XL. Sosyal Desteğin Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Umut	Sosyal Destek	.280	4.322	.000	18.680	.078

Tablo XLI. Sosyal Destek Kaynaklarının Umut Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
Umut	Aile Sosyal Destek	.203	2.968	.003	8.092	.000	.100
	Arkadaş Sosyal Destek	.236	3.326	.001			
	Özel Kişi Sosyal Destek	-.019	-.247	.805			

Sosyal desteğin umudun bileşenleri alternatif yollar üretme ve amaca güdülenmeyi yordayıcı özelliği incelendiğinde genel sosyal destek puanının alternatif yollar üretmeye pozitif yönde anlamlı etkisinin *(β=.232)* olduğu belirlenmiştir *(F(1,220)=12.463, p<.01).* Alternatif yollar üretmede sosyal destek tarafından açıklanmış varyans %5.4'dür. Sosyal destek kaynakları değerlendirildiğinde aile *(β=.155)* ve arkadaştan *(β=.191)* algılanan sosyal desteğin alternatif yollar üretme kapasitesini yordayıcı özelliği belirlenmiştir *(F(2,219)=7.730, p<.01).* Belirlenen sosyal destek kaynaklarının alternatif yollar üretmenin %6.6'sını açıkladığı saptanmıştır. Sosyal desteğin alternatif yollar üretmeye etkisine ilişkin doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo XLII ve XLIII'te sunulmuştur.

Tablo XLII. Sosyal Desteğin Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Alternatif Yollar Üretme	Sosyal Destek	.232	3.530	.001	12.463	.054

Tablo XLIII. Sosyal Destek Kaynaklarının Alternatif Yollar Üretmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
Alternatif Yollar Üretme	Aile Sosyal Destek	.155	2.358	.019	7.730	.001	.066
	Arkadaş Sosyal Destek	.191	2.912	.004			

Umudun bir diğer bileşeni olan amaca güdülenmenin sosyal destek tarafından yordanmasına ilişkin regresyon analizi bulgularına göre algılanan sosyal desteğin amaca güdülenme varyansını %7 açıkladığı ve amaca güdülenmeye olumlu yönde etkisinin olduğu saptanmıştır *(β=.264, F(1,220)=16.540, p<.001).* Analiz sonuçları Tablo XLIV'te yer almaktadır.

Tablo XLIV. Sosyal Desteğin Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
Amaca Güdülenme	Sosyal Destek	.264	4.067	.000	16.540	.070

Amaca güdülenmenin yordanmasında sosyal destek kaynaklarına bakıldığında modelin istatiksel olarak anlamlı olduğu *(F(3,218)=7.461, p<.001)* ve aileden algılanan sosyal destek *(β=.205)* ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin *(β=.227)* amaca güdülenmeyi pozitif yönde etkilediği, %9.3'lük kısmını açıkladığı belirlenmiştir. Tablo XLV'te ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo XLV. Sosyal Destek Kaynaklarının Amaca Güdülenmeye Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model p	R^2
Amaca Güdülenme	Aile Sosyal Destek	.205	2.982	.003	7.461	.000	.093
	Arkadaş Sosyal Destek	.227	3.175	.002			
	Özel Kişi Sosyal Destek	-.029	-.388	.698			

Pozitif gelecek algısında sosyal desteğin etkisinin incelenmesinde son olarak iyimserlik bağımlı değişken olarak analize alınmıştır. Algılanan sosyal desteğin iyimserliğe etkisinin anlamlı düzeyde olduğu *(F(1,220)=11.222, p<.01)* sonucu elde edilmiştir. Sosyal

desteğin yüksek olmasının iyimserlik özelliğine pozitif yönde etki ettiği *(β=.220)* ve %4.9'unu açıkladığı belirlenmiştir. Analiz sonuçları Tablo XLVI'de sunulmuştur.

Tablo XLVI. Sosyal Desteğin İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	R^2
İyimserlik	Sosyal Destek	.220	3.350	.001	11.222	.049

Sosyal desteğin iyimserliğe etkisinde sosyal destek kaynaklarının belirlenmesi amacıyla iyimserlik ile ilişkili olduğu belirlenen aile ve özel kişi ÇBASD alt ölçekleri doğrusal regresyon analizi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Model anlamlı olup *F(2,219)=7.503, p<.01),* sonuçlara göre aileden algılanan sosyal destek iyimserliğe pozitif yönde etki etmektedir *(β=.222)*. Modelin açıklayıcılığı %6.4 olarak saptanmıştır. Bulgular Tablo XLVII'de gösterilmiştir.

Tablo XLVII. Sosyal Destek Kaynaklarının İyimserliğe Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	Model p	R^2
İyimserlik	Aile Sosyal Destek	.222	3.185	.002	7.503	.001	.064
	Özel Kişi Sosyal Destek	.068	.984	.326			

4.3. Pozitif Gelecek Algısını Etkileyen Faktörler

Bu bölümde pozitif gelecek algısını yordayan faktörlerin belirlenmesi için dört ayrı hiyerarşik regresyon analizine başvurulmuştur. Hiyerarşik regresyon analizi ile Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeğinin Anne ve Baba Formlarının Sıcaklık, Düşmanlık, İhmal, Ayrışmamış Red ve Kontrol alt ölçeklerinin; Kişilik Değerlendirme Ölçeğinin Düşmanlık, Bağımlılık, Benlik Saygısı, Özyeterlik, Duygusal Tepkisizlik, Duygusal Tutarsızlık ve Dünya Görüşü alt ölçeklerinin ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Aileden Algılanan Sosyal Destek, Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Özel Kişiden Algılanan Sosyal Destek alt ölçeklerinin pozitif gelecek algısını yordayıcılığı incelenmiştir. Bu amaçla pozitif gelecek

algısını anlamak için Sürekli Umut Ölçeği toplam puanı, Alternatif Yollar Üretme, Amaca Güdülenme alt ölçeklerinin puanları ve Yaşam Yönelimi Ölçeği ile elde edilen iyimserlik puanı bu analizlerde bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler araştırmanın önceki bölümünde bağımlı değişken ile ilişkisi olduğu belirlenen sosyodemografik bilgiler, suça ilişkin bilgiler, ebeveynin kabul-reddi, ebeveyn kontrolü, kişilik özellikleri ve algılanan sosyal destek değişkenlerinden oluşmaktadır. Her adımda analize alınması planlanan değişken grubundan bağımlı değişkenle istatiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenen bağımsız değişkenler analize alınmıştır. Birinci adımda sosyodemografik veriler yordanan değişkenle arasındaki ilişkinin anlamlı olması durumunda kontrol amacıyla analizlere dahil edilmiştir. İkinci aşamada sosyal destek kaynakları, üçüncü aşamada anneden algılanan kabul-red/kontrol, dördüncü aşamada babadan algılanan kabul-red ve kontrol, beşinci aşamada da kişilik değerlendirme alt ölçekleri analize dahil edilmiştir.

Hiyerarşik regresyon analizi öncesinde ölçeklerin tolerans değerlerinin .10 ile .92; varyans artış faktörü (VIF) değerlerinin ise 10'dan küçük olduğu belirlenmiş ve analiz için değerlerin uygun olduğuna karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). The Durbin-Watson test sonucu değerleri de 2'den düşük olduğu için otokorelasyon sorunu gözlenmemiştir (Field, 2009). Ayrıca analizler öncesinde çoklu bağlantılılık (multicollinearity) incelenmiş ve EKAR/K ölçeğinin bazı alt ölçekleri arasındaki ilişkinin .70 üstü olduğu belirlenmiştir. İlgili değişkenlerin bağımlı değişken ile ilişkisine bakılarak korelasyon katsayısı yüksek olan değişken seçilerek analize alınmıştır.

4.3.1. Araştırma değişkenleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Bu bölümde araştırmada yer alan Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği ve

Yaşam Yönelimi Ölçeği arasındaki ilişkilerin Regresyon Analizleri öncesinde çoklu bağlantılılık açısından incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonuçları ile ilgili detaylı bilgi Tablo XLVIII'te sunulmuştur.

EKAR/K ölçeğinde anne ve babaya ilişkin veriler incelendiğinde anneden algılanan red arttıkça babadan algılanan reddin de arttığı *(r=.526, p<.01)* görülmüştür. Katılımcıların anneden algıladıkları kabul-red ve kontrolün diğer değişkenlerle ilişkisine bakıldığında annenin kabul-reddinin KİDÖ toplam puanının yansıttığı psikolojik uyum değişkeni ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir *(r=.409, p<.01)*. Bu bulgu değerlendirilirken KİDÖ ölçeğinin toplam puanının yükselmesinin psikolojik uyumun sağlıksız olduğunu ifade ettiği göz önüne alınmalıdır. Annenin reddi ile KİDÖ'nün alt ölçeklerinin düşmanlık *(r=291, p<.01*), olumsuz benlik saygısı *(r=-.162, p<.01),* olumsuz özyeterlik *(r=.332, p<.01),* duygusal tepkisizlik *(r=.429, p<.01)*, olumsuz dünya görüşü *(r=.327, p<.01)* ile pozitif yönlü ilişkili olduğu saptanmıştır. Çocuk hükümlülerin anne kabul reddi ile sosyal destek algısı arasındaki ilişkiye göre de çocuğun annenin reddine ilişkin algısı arttıkça aileden sosyal destek algısı da azalmaktadır *(r=-.559, p<.01)*. Babanın kabul-reddine ilişkin algının diğer değişkenlerle ilişkisine bakıldığında sağlıksız psikolojik uyum ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir *(r=.441, p<.01)*. Babanın reddine dair algının kişilik özellikleri ile ilişkisi incelendiğinde red algısı arttıkça düşmanlık *(r=.402, p<.01),* bağımlılık *(r=-.182, p<.01),* olumsuz benlik saygısı *(r=.376, p<.01)*, olumsuz özyeterlik *(r=.319, p<.01),* duygusal tepkisizlik *(r=.346, p<.05)*, duygusal tutarsızlık *(r=.207, p<.01)* ve olumsuz dünya görüşü *(r=.313, p<.01)* artmaktadır. KİDÖ ve ÇBASD ölçeklerinin toplam puanları arasındaki ilişki incelendiğinde psikolojik uyum ile algılanan genel sosyal destek arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkili olduğu görülmektedir *(r=-.265, p=001)*. ÇBASD ölçeğinin alt boyutlarının psikolojik uyum ile ilişkisine bakıldığında da aileden *(r=-.320, p<.01)* ve arkadaştan *(r=-*

.172, p<.01) algılanan sosyal destek ile ilişkili olduğu saptanmıştır. KİDÖ alt ölçekleri aracılığıyla kişilik özelliklerinin algılanan sosyal destek ile ilişkisi değerlendirilmiş ve düşmanlığın aileden algılanan sosyal destek ile negatif yönlü anlamlı ilişkisinin olduğu belirlenmiştir *(r=-.248, p<.01)*. Bağımlılık alt ölçeği de genel sosyal destek *(r=.175, p<.01)*, aileden algılanan sosyal destek *(r=.235, p<.01)* ve özel bir kişiden algılanan sosyal destek *(r=.162, p<.05)* ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Olumsuz benlik saygısının sosyal destek toplam puanı *(r=-.275, p<.01)* ve aile *(r=-.300, p<.01)* ile arkadaş *(r=-.202, p<.01)* sosyal destek kaynakları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Özyeterlik ile algılanan sosyal destek *(r=-.271, p<.01)* ve aile *(r=-.205, p<.01)*, arkadaş *(r=.208, p<.01)* ve özel kişi *(r=-.184, p<.01)*, sosyal destek kaynakları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Duygusal tepkisizlik de algılanan sosyal destek toplam puanı *(r=-.341, p<.01)* ve aile *(r=-.330, p<.01)*, arkadaş *(r=-.212, p<.01)* ve özel kişi *(r=-.231, p<.01)* sosyal destek kaynakları ile ilişkili bulunmuştur. Son olarak kişilik alt boyutlarından olumsuz dünya görüşü arttıkça algılanan genel düzeyde sosyal desteğin *(r=-.210, p<.01)* ve sosyal destek kaynaklarına bakıldığında aileden algılanan sosyal desteğin *(r=-.298, p<.01)* azaldığı saptanmıştır.

Tablo XLVIII. Araştırma Kapsamındaki Ölçeklerin Korelasyon Analizi

	AKR	BKR	AS	AD	Aİ	AAR	AK	BS	BD	Bİ	BAR	BK
AKR	1											
BKR	,526**	1										
AS	,873**	,404**	1									
AD	,778**	,470**	,456**	1								
Aİ	,906**	,437**	,773**	,589**	1							
AAR	,811**	,531**	,519**	,745**	,675**	1						
AK	-,147*	-,076	-,254**	,114	-,262**	,026	1					
BS	,485**	,918**	,496**	,311**	,409**	,386**	-,162*	1				
BD	,482**	,883**	,254**	,587**	,365**	,577**	,029	,659**	1			
Bİ	,501**	,956**	,399**	,404**	,460**	,471**	-,091	,894**	,774**	1		
BAR	,442**	,895**	,233**	,489**	,346**	,581**	,010	,692**	,886**	,804**	1	
BK	-,240**	-,262**	-,305**	-,023	-,274**	-,138*	,549**	-,386**	-,036	-,331**	-,103	1

Not 1: **p<.05, **p<.01,***p<.001*

Not2: *AKR=Anne kabul-reddi, BKR=Baba kabul-reddi, AS=Anne sıcaklık, AD=Anne düşmanlık, Aİ=Anne ihmal, AAR=Anne ayrışmamış red, AK=Anne kontrol, AKR, Anne kabul-reddi, BS=Baba sıcaklık, BD= Baba düşmanlık, Bİ= Baba ihmal, BAR= Baba ayrışmamış red, BK=Baba kontrol*

Tablo XLVII. Devam

	AKR	BKR	AS	AD	Aİ	AAR	AK	BS	BD	Bİ	BAR	BK
PU	,409**	,441**	,254**	,382**	,400**	,426**	-,014	,311**	,493**	,407**	,464**	,023
DÜ	,291**	,402**	,121	,373**	,251**	,344**	-,039	,258**	,507**	,322**	,456**	,050
BA	-,162*	-,182**	-,244**	-,018	-,139*	-,070	,139*	-,269**	-,056	-,186**	-,085	,115
BSA	,351**	,376**	,287**	,228**	,379**	,302**	-,040	,327**	,332**	,397**	,322**	-,073
ÖZY	,332**	,319**	,262**	,242**	,332**	,307**	-,011	,251**	,317**	,320**	,303**	-,108
DTP	,429**	,346*	,447**	,226**	,389**	,338**	-,084	,362**	,249**	,343**	,281**	-,129
DTT	,086	,207**	-,061	,209**	,048	,212**	,049	,077	,314**	,149*	,299**	,161*
DG	,327**	,313**	,220**	,270**	,362**	,293**	-,047	,243**	,323**	,305**	,297**	,059
SD	-,284**	-,323**	-,285**	-,202**	-,220**	-,229**	-,045	-,300**	-,271**	-,345**	-,254**	,094
ASD	-,559**	-,526**	-,525**	-,371**	-,513**	-,448**	,151*	-,483**	-,461**	-,503**	-,473**	,210**
ARSD	,032	-,034	-,052	-,034	,009	-,014	-,155*	-,083	-,047	-,114	-,028	-,027
ÖZSD	-,130	-,178**	-,137*	-,098	-,076	-,118	-,044	-,158*	-,154*	-,204**	-,130	,060

Not 1: **p<.05, **p<.01,***p<001*

Not2: *UM=Umut, AYÜ=Alternatif yollar üretme, AG=Amaca güdülenme, İY=İyimserlik, A/KR=Anne kabul-reddi, B/KR=Baba kabul-reddi, A/S=Anne sıcaklık, A/D=Anne düşmanlık, A/İ=Anne ihmal, A/AR=Anne ayrışmamış red, A/K=Anne kontrol, B/S=Baba sıcaklık, B/D= Baba düşmanlık, B/İ= Baba ihmal, B/AR= Baba ayrışmamış red, B/K=Baba kontrol, PU=Psikolojik uyum, DÜ=Düşmanlık, BA=Bağımlılık, BSA= Olumsuz benlik saygısı, ÖZY=Olumsuz özyeterlik, DTP=Duygusal tepkisizlik, DTT=Duygusal tutarsızlık, DG=Olumsuz dünya görüşü, SD=Sosyal destek, ASD=Aile sosyal destek, ARSD=Arkadaş sosyal destek, ÖZSD=Özel kişi sosyal destek*

Tablo XLVII. Devam

	PU	DÜ	BA	BSA	ÖZY	DTP	DTT	DG	SD	ASD	ARSD	ÖZSD
PU	1											
DÜ	,719**	1										
BA	,060	-,041	1									
BSA	,720**	,391**	-,210**	1								
ÖZY	,616**	,226**	-,122	,596**	1							
DD	,578**	,217**	-,229**	,464**	,423**	1						
DT	,594**	,521**	,037	,175**	,126	,153*	1					
DG	,788**	,502**	-,074	,575**	,364**	,377**	,366**	1				
SD	-,265**	-,079	,175**	-,275**	-,271**	-,341**	-,098	-,210**	1			
ASD	-,320**	-,248**	,235**	-,300**	-,205**	-,330**	-,127	-,298**	,579**	1		
ARSD	-,172*	,038	,019	-,202**	-,208**	-,212**	-,080	-,107	,751**	,093	1	
ÖZSD	-,124	-,016	,162*	-,129	-,184**	-,231**	-,022	-,096	,830**	,341**	,424**	1

Not 1: **p<.05, **p<.01,***p<001*

Not 2: *PU=Psikolojik uyum, DÜ=Düşmanlık, BA=Bağımlılık, ÖZY=Özyeterlik, DTP=Duygusal tepkisizlik, DTT=Duygusal tutarsızlık, SD=Sosyal destek, ASD=Aile sosyal destek, ARSD=Arkadaş sosyal destek, ÖZSD=Özel kişi sosyal destek*

4.3.2. Umudu yordayan faktörler

Korelasyon analizi sonucunda umut ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunan demografik özelliklerden babanın eğitim düzeyi, eğitim türü, okul terki ve ders başarısı birinci aşamada regresyon analizine alınmıştır. İkinci aşamada aile, arkadaş ve özel kişiden algılanan sosyal destek, üçüncü aşamada anneden algılanan sıcaklık ve ayrışmamış red, dördüncü aşamada babadan algılanan sıcaklık, düşmanlık ve kontrol değişkenleri analize dahil edilmiştir. Beşinci aşamada da regresyon denklemine kişilik değerlendirme alt ölçeklerinden düşmanlık, benlik saygısı, özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve dünya görüşü değişkenleri eklenmiştir. Sonuçlar Tablo XLIX'da yer almaktadır.

Demografik özelliklerin girildiği birinci modelde babanın eğitim düzeyinin *(β=-.175, p<.05)* umudu anlamlı düzeyde yordadığı *(F=(4,200)=5.032, p<.001)* ve varyansın %7.3'ünü açıkladığı belirlenmiştir. İkinci aşamada demografik özellikler kontrol edildiğinde sosyal destek değişkenlerinin denkleme girilmesiyle birlikte modelin açıklayıcılığı %14.2'ye yükselmiştir. Bu aşamada aileden algılanan sosyal desteğin *(β=.151, p<.05)* ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin *(β=.218, p<.01)* umut düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir *(F=(7,197)=5.804, p<.001)*. Dördüncü ve beşinci aşamada ebeveyn kabul-reddi ve kontrolüne ilişkin değişkenlerin modele anlamlı bir katkısı olmamıştır. Aynı zamanda bu aşamada aileden algılanan sosyal desteğin umut üzerindeki etkisi ortadan kalkmıştır *(p>.05)*. Son aşamada modele düşmanlık, benlik saygısı, özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve dünya görüşü değişkenleri eklenmiştir. Kişilik değişkenlerinin eklenmesiyle açıklanan varyans %27.2'ye yükselmiştir. Kişilik özelliklerinden özyeterliğin *(β=-.359, p<.001)* ve dünya görüşünün *(β=-.166, p<.05)* umudu yordayıcı etkisi olduğu saptanmıştır *(F(17,187)=5.478,*

p<.001). Hiyerarşik regresyon analizinin son aşamasına bakıldığında babanın ortaokul ve üstü eğitim seviyesinde olması, arkadaştan algılanan sosyal desteğin yüksek olması, özyeterlik ve olumlu dünya görüşü umut düzeyinin yüksek olmasını etkilemektedir.

Tablo XLIX. Umudu Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
Değişkenler	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**
Eğitim türü	-1.241	.856	-.127	-1.249	.826	-.128	-1.251	.826	-.128	-1.113	.827	-.114	-1.294	.782	-.132
Okul terki	-.736	1.051	-.062	-.682	1.012	-.058	-.814	1.014	-.069	-.930	1.013	-.078	-.810	.949	-.068
Ders başarısı	1.509	.788	.133	1.242	.763	.109	1.140	.763	.100	1.051	.768	.092	1.080	.716	.095
Baba eğitim düzeyi	1.664	.640	.175*	1.385	.621	.146*	1.397	.620	.147*	1.389	.620	.146*	1.241	.578	.131*
Aile SD				.129	.060	.151*	.064	.071	.075	.025	.075	.029	.048	.071	.057
Arkadaş SD				.131	.043	.218**	.129	.043	.215**	.131	.043	.219*	.097	.041	.161*
Özel Kişi SD				.009	.048	.014	.016	.048	.025	.015	.047	.024	-.003	.045	-.005
Anne Sıcaklık							-.064	.036	-.146	-.063	.041	-.143	-.028	.039	-.064
Anne Ayrışmamış red							.004	.074	.004	.062	.088	.067	.108	.082	.118
Baba Sıcaklık										.007	.036	.020	-.006	.034	-.020
Baba Düşmanlık										-.066	.054	-.139	-.005	.055	-.010
Baba Kontrol										.076	.049	.116	.072	.047	.110
Düşmanlık													-.012	.089	-.011
Benlik saygısı													.094	.130	.063
Özyeterlik													-.504	.111	-.359***
Duygusal tepkisizlik													.024	.107	.018
Dünya görüşü													-.179	.089	-.166*
R^2		.073			.142			.149			.156			.272	
F		5.032***			6.299***			1.825			1.541			7.120***	

Not : **p<.05, **p<.01, ***p<.001*

4.3.3. Alternatif yollar üretme alt ölçeğini yordayan faktörler

İlk aşamada bağımlı değişkenle ilişkili olduğu belirlenen ders başarısı analize alınmış ve çocuğun ders başarısının iyi olduğuna dair algısının *(β=-.137, p<.05)* umudu negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı *(F(1,205)=3.906, p<.05)* ve varyansın %1.4'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci aşamada aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek analize dahil edilmiş ve açıklanan varyans %6.7'ye yükselmiştir. Bu aşamada aileden algılanan sosyal desteğin *(β=.151, p<.05)* ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin *(β=.188, p<.01)* alternatif yollar üretme düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir *(F(3,203)=5.970, p<.01)*. Üçüncü ve dördüncü aşamada ebeveyn kabul-reddi ve kontrolüne ilişkin değişkenlerin modele anlamlı bir katkısı olmamıştır *(p>.05)*. Üçüncü aşamada aileden algılanan sosyal desteğin umut üzerindeki etkisi de ortadan kalkmıştır *(p>.05)*. Son aşamada modele benlik saygısı, özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve dünya görüşü değişkenleri eklenmiştir. Kişilik özelliklerinden özyeterliğin *(β=-.225, p<.01)* ve dünya görüşünün *(β=-.162, p<.05)* alternatif yollar üretmeye negatif yönde anlamlı etkisinin olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan ders başarısının anlamlı düzeydeki etkisi de ortadan kalkmıştır *(p>.05)*. Son aşamada tüm değişkenlerin varyansın %14.9'unu açıkladığı sonucuna varılmıştır *(F(10,196)=4.598, p<.001)*. Hiyerarşik regresyon analizinin alternatif yollar üretme bağımlı değişkenin yordanmasına dair sonuçlarına bakıldığında arkadaştan algılanan sosyal destek ve özyeterlik alternatif yollar üretmeyi pozitif yönde etkilemektedir. Alternatif yollar üretmeyi yordayan faktörlere ilişkin hiyerarşik regresyon analizinin sonuçları Tablo L'de yer almaktadır.

Tablo L. Alternatif Yollar Üretmeyi Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
Değişkenler	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**
Ders başarısı	.904	.457	.137*	.752	.447	.114	.716	.447	.108	.721	.449	.109	.694	.435	.105
Aile SD				.072	.032	.151*	.045	.038	.095	.034	.040	.072	.019	.039	.039
Arkadaş SD				.066	.024	.188**	.066	.024	.190**	.067	.024	.192*	.048	.023	.138*
Anne Sıcaklık							-.027	.020	-.107	-.015	.021	-.060	.003	.021	.010
Baba Sıcaklık										-.009	.016	-.048	.001	.016	.007
Baba Kontrol										.044	.028	.115	.055	.027	.147*
Benlik saygısı													.018	.080	.022
Özyeterlik													-.183	.067	-.225**
Duygusal tepkisizlik													-.024	.064	-.031
Dünya görüşü													-.101	.051	-.162*
R^2		.014			.067			.071			.078			.149	
***F* değişimi**		3.906*			6.889**			1.827			1.787			5.126**	

Not : **p<.05, **p<.01, ***p<.001*

4.3.4. Amaca güdülenme alt ölçeğini yordayan faktörler

Analizlerin sonucunda bağımlı değişken amaca güdülenme ilişkili olduğu belirlenen okul terki, eğitim türü, ders başarısı ve cezaevinde bulunma sayısı analize dahil edilmiştir. İlk model istatiksel olarak anlamlı olmakla birlikte *(F(4,201)=4.459, p<.01)* varyansın %6.3'ünü açıklamaktadır; ancak değişkenler tek başına modele anlamlı katkı sağlamamaktadır. İkinci aşamada aile, arkadaş ve özel kişiden algılanan sosyal destek analize dahil edilmiş ve açıklanan varyans %13.4'e yükselmiştir *(F(7,198)=5.513, p<.001)*. Bu aşamada aileden algılanan sosyal desteğin *(β=.195, p<.01)* ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin *(β=.206, p<.01)* amaca güdülenmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Üçüncü aşamada anneden algılanan ebeveyn kabul-reddine ilişkin değişkenler modele girildiğinde modelin açıklayıcılığı %14.8'e yükselmiştir. Ancak değişim istatiksel olarak anlamlı değildir *(p>.05)*. Dördüncü aşamada babadan algılanan düşmanlığın *(β=-.242, p<.05)* amacı güdülenmeyi yordayıcı gücü olduğu tespit edilmiştir *(F(11,194=4.823, p<.001)*. Bu aşamada anneden algılanan sıcaklık modelde anlamlı yordayıcı özellik kazanmış *(β=-.193, p<.05)* olup aileden algılanan sosyal desteğin yordayıcı özelliği ortadan kalkmıştır *(p>.05)*. Model amaca güdülenme bağımlı değişkenin %17'sini açıklamaktadır. Son aşamada modele eklenen kişilik özelliklerinden yalnız özyeterliğin *(β=-.347, p<.001)* amaca güdülenmede pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmaktadır. Kişilik özellikleri eklenince babanın düşmanlığına ilişkin algı anlamlılığını yitirmiştir *(p>.05)*. Son aşamada tüm değişkenler varyansın %25.4'ünü açıklamıştır. Amaca güdülenmenin yordanmasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre son modelde anlamlı etkisi olan değişkenler arkadaştan algılanan sosyal destek ve özyeterlik olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları Tablo LI'de sunulmuştur.

Tablo LI. Amaca Güdülenmeyi Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
Değişkenler	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**
Ders başarısı	.785	.425	.128	.634	.410	.104	.558	.408	.091	.412	.408	.067	.412	.388	.067
Eğitim türü	-.328	.471	-.063	-.343	.453	-.066	-.311	.450	-.059	-.249	.446	-.047	-.394	.431	-.075
Okul terki	-.577	.571	-.091	-.588	.548	-.094	-.619	.545	-.098	-.736	.542	-.116	-.688	.517	-.109
Cezaevi tecrübesi	-.736	.377	-.142	-.573	.364	-.110	-.563	.365	-.109	-.397	.369	-.077	-.278	.351	-.054
Aile SD				.086	.031	.190**	.039	.035	.088	.008	.039	.019	.019	.037	.043
Arkadaş SD				.067	.023	.201**	.066	.021	.206**	.066	.023	.205**	.051	.022	.157*
Özel Kişi SD				-.005	.026	-.014	.000	.026	.000	.001	.025	.003	-.007	.025	-.020
Anne Sıcaklık							-.033	.019	-.143	-.045	.021	-.193*	-.031	.022	-.135
Anne Ayrışmamış red							-.028	.040	-.058	.030	.046	.060	.050	.044	.102
Baba Sıcaklık										.004	.017	.020	-.002	.017	-.012
Baba Düşmanlık										-.062	.028	-.242*	-.034	.027	-.134
Benlik saygısı													.056	.071	.070
Özyeterlik													-.262	.060	-.347***
Duygusal tepkisizlik													.025	.059	.035
Duygusal tutarsızlık													-.022	.050	-.031
Dünya görüşü													-.062	.046	-.107
R²		.063			.134			.148			.170			.254	
***F* değişimi**		4.459**			6.436***			2.623			3.682*			5.364***	

Not : **p<.05, **p<.01, ***p<.001*

4.3.5. İyimserliği yordayan faktörler

İyimserliği yordayan faktörlere ilişkin hiyerarşik regresyon analizinde Yaşam Yönelimi Ölçeği ile ilişkili faktörler değerlendirildiğinde demografik ve suça ilişkin özellikler ile anlamlı ilişki bulunmamış ve bu nedenle hiyerarşik regresyon analizine bu değişkenler dahil edilmemiştir. Birinci aşamada aile ve özel kişiden algılanan sosyal destek regresyon işlemine girilmiştir. İlk model istatiksel olarak anlamlı olup *(F(2,205)=6.837, p<.01)* aileden algılanan sosyal desteğin *(β=.200, p<.01)* iyimserliğe pozitif yönde anlamlı etkisinin olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu aşama varyansın %5.3'ünü açıklamaktadır. İkinci ve üçüncü aşamada ebeveyn kabul-reddi ve kontrolüne ilişkin değişkenler modele girilmiş ve değişkenlerin modele anlamlı düzeyde bir katkısı bulunmamıştır *(p>.05)*. Bu aşamada aileden algılanan sosyal desteğin yordayıcı özelliği ortadan kalkmıştır *(p>.05)*. Son aşamada iyimserlik ile ilişkili eklenen kişilik özellikleri modele anlamlı katkı sağlamıştır *(F(12,195)=5.276, p<.001)*. Dünya görüşünün *(β=-.201, p<.05)* iyimserliğin negatif yönde anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Son aşamada dünya görüşünün tek başına varyansın %19.9'unu açıkladığı sonucuna varılmıştır. Bulgular Tablo LII'de sunulmuştur.

Tablo LII. İyimserliği Yordayan Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
Değişkenler	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**	**B**	**SE**	**β**
Aile SD	.174	.063	.200**	.096	.076	.111	.051	.079	.059	.036	.075	.041
Özel Kişi SD	.062	.048	.094	.070	.048	.105	.069	.048	.105	.045	.046	.068
Anne Sıcaklık				-.023	.039	-.051	-.048	.044	-.106	-.019	.043	-.041
Anne Ayrışmamış red				-.120	.079	-.125	-.016	.094	-.017	.042	.088	.043
Baba Sıcaklık							.017	.035	.049	.001	.034	.004
Baba Düşmanlık							-.106	.055	-.212	-.013	.057	-.026
Düşmanlık										-.152	.102	-.129
Benlik saygısı										.073	.142	.047
Özyeterlik										-.229	.120	-.156
Duygusal tepkisizlik										-.141	.114	-.100
Duygusal tutarsızlık										-.149	.104	-.109
Dünya görüşü										-.226	.096	-.201*
R^2		.053			.062			.073			.199	
***F* değişimi**		6.837**			1.931			2.262			6.234***	

Not : **p<.05, **p<.01, ***p<.001*

5. Tartışma

Bu çalışmada suça sürüklenmiş ve hükümlü çocukların barındırıldığı çocuk eğitimevlerinde kalan 15-18 yaş aralığındaki ergenlerin pozitif gelecek algısını belirleyen faktörleri anlamak amacıyla pozitif psikoloji literatüründe gelecek ile ilişkilendirilen umut ve iyimserlik kavramları araştırılmıştır. Pozitif gelecek algısını açıklayan kavramlar bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak birey, aile ve suça ilişkin değişkenler bağımsız değişken olarak araştırmada yer almıştır.

Tartışma kısmında yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular literatür ışığında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın bulgular kısmında sunulan analiz sonuçlarına istinaden öncelikle betimsel analizler ve değişkenlerin suça ilişkin değişkenlere göre farklılıkları değerlendirilmiş olup son olarak hipotezlerin sınanmasına ilişkin analiz sonuçları tartışılmıştır. Bu bölümden sonra çalışmanın güçlü ve zayıf yönlerinden bahsedilmiştir. Gelecek çalışmalara yönelik öneriler sunulmuş ve bulgular eğitimevlerinde kalan ergenlere yönelik eğitim iyileştirme faaliyetlerine katkı sağlaması yönünde değerlendirilmiştir.

5.1. Betimleyici Bulguların Tartışılması

5.1.1. Katılımcıların betimsel özellikleri

5.1.1.1. Eğitime ilişkin özellikler

Çalışmanın örneklemi eğitimevinde kalmakta olan çocuk hükümlülerden oluşmaktadır. Eğitim durumuna ilişkin verilere bakıldığında 13 kişi (%5.9) okur yazar, 37 kişi (%16.7) ilkokul mezunu, 171 kişi (%77) ortaokul mezunu ve 1 kişi (%0.5) de liseyi

bitirmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Dinç (2013) tarafından Ankara Çocuk Eğitimevi ve Sincan Kapalı Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yapılan araştırmada da katılımcıların %40.5'i ilköğretim mezunu, %13.3'ü lise terk ve %1.7'si de lise mezunu olarak bildirilmiştir. Bulgurcuoğlu (2016) tarafından İstanbul ve Ankara Eğitimevlerinde yapılan araştırmada örneklemin %63.5'inin ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Bu çalışmada da ortaokul mezunlarının oranının yüksek olmasının eğitimevlerinin eğitim odaklı kurumlar olması, her çocuğun açık öğretime kaydının yapılıyor ve takip ediliyor olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların eğitimevlerinde devam ettikleri eğitim türüne bakıldığında 139'u yaygın eğitime kayıtlı (%62.6), 39'u (%17.6) mesleki eğitim okuluna kayıtlı ve 44 kişi (%19.8) de halen örgün eğitime devam etmektedir. Çetin tarafından 2005 yılında İzmir Çocuk Eğitimevinde yapılan araştırmada katılımcıların %10'u örgün eğitime devam etmektedir. Bulgurcuoğlu'nun 2016 yılındaki çalışmasında ise İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevlerinde bu oranın %33.4 olduğu görülmektedir. Eğitimevlerinde mesleki eğitim okuluna kayıtlı yani çıraklık eğitimi alan çocukların sayısını belirten bir çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte Üzümcü 2016 yılında Ankara Çocuk Eğitimevinde çıraklık eğitimevine giden 30 çocukla çıraklık eğitiminin faydaları üzerine bir araştırma yapmış ve bu eğitime devam eden tüm çocuklara ulaştığını bildirmiştir.

Algılanan ders başarısına ilişkin soruda 23 katılımcı (%10.4) ders başarısını kötü, 150 katılımcı (%67.9) orta, 48'i (%21.7) ise iyi olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun ders başarısını orta veya iyi olarak nitelendirdiği görülmektedir. Jandarma çocuk merkezlerine getirilen suça sürüklenmiş 73 çocukla yapılan araştırmada çocukların

10’u ders başarısının çok kötü, 9’u kötü, 34’ü orta, 16’sı iyi, 2’si ise çok iyi olduğunu söylemiştir. Ancak çocukların ders başarılarına yönelik kendi değerlendirmeleri ve görüşmeciler tarafından yapılan değerlendirme kıyaslandığında çocukların ders başarısını olduğundan iyi gösterme eğilimi olduğu dikkat çekmiştir (İpek, 2010). Bu araştırmada çocuk hükümlülerden 140’ı (%63.1) hiç okuldan kaçmadığını, 82’si (%36.9) okuldan kaçtığını ifade etmiştir. İpek (2010) okuldan kaçma ve okul terkinin nedeni olarak suça sürüklenmiş çocukların en çok derslerde başarısızlıktan bahsettiklerini bildirmiştir.

Katılımcıların okul yaşamlarında disiplin cezası alıp almadıkları sorulmuş ve 146 kişi hiç disiplin cezası almadığını (%65.8), 42 kişi bir kere disiplin cezası aldığını (%18.9) ve 34 kişi (%15.3) birden çok disiplin cezası bulunduğunu söylemiştir. Disiplin cezası alma nedeninin en çok kavgaya karışmak olduğu; kavga haricinde dersin düzenini bozma, yasak madde bulundurma/kullanma, öğretmen ile tartışma gibi nedenlerle disiplin cezası aldıkları görülmektedir. İpek (2010) araştırmasının kapsamındaki suça sürüklenmiş çocukların % 28.2’sinin okul yaşamı boyunca disiplin cezası aldığını, % 71.8’nin ise disiplin cezası almadığını bildirmiştir. Söz konusu çalışmada da disiplin cezası alma nedeni olan davranışın en çok okulda kavga etmek olduğu görülmüştür.

Eğitimevinde kalan çocuklarda okul terki oranın çok yüksek olduğu gözlenmiştir. Okul terki olan ve örgün eğitime devam edemeyen 178 (%80.2) çocuk bulunmaktadır. Okuldan ayrılma nedenleri sorulduğunda 103’ü (%57.9) bireye ilişkin nedenler öne sürmüş (devamsızlık, derslerde başarısız olma, isteksizlik, suça karışma, madde kullanma vb.), 53’ü (%29.8) ise çevresel faktörlerden (şehir değişikliği, sağlık sorunları, ailesel sorunlar, ekonomik sorunlar vb.) bahsetmiştir. 22 çocuk (%12.4) okuldan ayrılma nedenini

paylaşmamıştır. Çoban (2015) eğitimevinde yaptığı çalışmada okul terki oranını %92.5 olarak belirlemiştir. Tunceroğlu (2015) çocuklarda mükerrerliği incelemiş ve ilk defa suça karışanlar ile mükerrerler arasında okula devam açısından çok büyük farklılık tespit etmiştir. Sözen'in (2016) suça sürüklenmiş çocuklarla yaptığı çalışmada da okul terki kontrol grubuna göre daha yüksek bulunmuştur.

Birçok çalışmada çocuk suçluluğunda düşük notlar, okul terki, devamsızlık gibi değişkenler suçun güçlü bir yordayıcısı olarak belirlenmiştir (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2001; Hawkins vd., 2000; Kashani, Jones, Bumby ve Thomas, 1999). İpek (2010) suça sürüklenen çocukların okulu bırakma nedenlerini sorgulamış ve ilk sırada okulu sevmemek (%29.7), ikinci sırada da derslerde başarısızlık (%15.8) nedenlerinin yer aldığını tespit etmiştir. Daha sonra ekonomik ve ailevi sebeplerin geldiği belirlenmiştir. Aynı zamanda cezaevine girmek de başlı başına bir okul terki nedeni olabilmektedir (Dinç, 2013). Bu çalışmada da katılımcıların %16.2'sinin suça karıştığı ya da cezaevine girdiği için okulu bıraktığı belirlenmiştir.

5.1.1.1. Aile yapısına ilişkin özellikler

Örneklemde yer alan suça sürüklenmiş çocukların aile yapısına bakıldığında 1 kişinin annesi vefat etmiştir; 1 kişinin (%0.5) annesinin hayatta olup olmadığına dair bilgisi yoktur. 15 kişi (%6.8) babasının vefat ettiğini, 2 kişi (%0.9) babasının hayatta olup olmadığına ilişkin bilgisi bulunmadığını bildirmiştir. Katılımcıların %29.3'ünün (n=65) ebeveynleri ayrıdır. Katılımcılara cezaevine girmeden önce kimlerle yaşadıkları sorulduğunda 16 kişinin (%7.3) anne ve baba dışında kişilerle yaşadığı, 18 (%8.2) kişinin anne ve baba harici kişiler

tarafından büyütüldüğü belirlenmiştir. 24 kişinin (%10.8) yurt öyküsü bulunmaktadır. 24 kişinin 4'ü (%16.6) 1-6 yaş aralığında, 6'sı (%25) 7-12 yaş aralığında, 13'ü (%54.2) de 13 yaşından sonra yurtta kalmıştır. 7 kişi (%29.2) halen yurda kayıtlıdır. 4 katılımcı (%17) 1 aydan kısa süre yurtta kalmış, 6 kişi (%25) 1-6 ay, 6 kişi (%25) 1-2 yıl, 6 kişi (%25) 3 yıldan fazla süreyle yurtta kalmıştır. Bulgurcuoğlu (2016) eğitimevlerinde yaptığı çalışmada çocukların %12.1'inin anne-babasının boşanmış olduğunu ve %6.5'inin anne babasının ayrı yaşadığını tespit etmiştir. Çocuk suçluluğunda ailenin rolünü inceleyen Dinç (2013) Ankara'da eğitimevi ve çocuk kapalı ceza infaz kurumunda yaptığı çalışmada çocukların %2.9'unun annesinin, %10.4'ünün babasının öldüğünü ve %12'sinin anne ve babasının ayrı olduğunu belirlemiştir. Tezcan (2015) da suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş çocukları karşılaştırdığı çalışmada suça sürüklenmiş çocukların ailelerinde ebeveynin vefatı ve ebeveynin ayrı yaşamasına dair oranların daha yüksek olduğunu saptamıştır. Suça karışmış ve ailesinin yanında yaşayan çocuklarla yapılan bir çalışmada katılımcıların %5.9'u arkadaşlarıyla, %4.7'si akrabalarıyla ve %7.1'si bir kurumda yaşamaktadır (Öztürk, 2007). Türkiye'de suça sürüklenmiş çocuklarla suça sürüklenmemiş çocukların karşılaştırıldığı çalışmalarda parçalanmış aile yapısının ilk grupta daha fazla görüldüğü ortaya konmuştur (Sözen, 2016; Uludağlı, 2011). Günşen İçli (2009) parçalanmış aile yapısının çocukların suça sürüklenmesinde etkili olduğunu ancak bu durumun ailenin yapısındaki değişiklikle birlikte gelen düzensizlik, ilgisizlik, denetimsizlik, ailede antisosyal bireyler olması gibi faktörlerle ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Demuth ve Brown (2004) parçalanmış ailelerde büyümenin çocuk suçluluğunda etkili olduğundan, özellikle en güçlü ilişkinin üvey annenin varlığında görüldüğünden ancak aile yapısının etkisinde aile çocuk ilişkisinin niteliği aracı rolünün olduğundan bahsetmiştir. Schroeder, Osgood ve Oghia (2010) parçalanmış ailelerde

çocukların problem davranışlarının ayrılma sonrasında değil, ayrılık öncesi aile içi sorunlardan etkilenerek ortaya çıktığını savunmuştur. Alltucker, Bullis, Close ve Yovanoff (2006) koruma altındaki çocukların suça karışma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumda geçmiş istismar öyküsünün de etkili olduğunu, aynı zamanda çocukların yurtta kaldıkları sürenin ve yurda ilk giriş yaşlarının da bu ilişkide önemi olduğunu belirtmiştir. Haas, Farrington, Killias ve Sattar (2004) 12 yaşından önce bir kurumda kalan çocukların ileride süreğen suçlu olma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çocukların kaç kardeş oldukları sorulduğunda en yüksek oranda (%28.8) 3 kardeş oldukları yanıtı alınmıştır. 17 kişi (%7.7) tek çocuk olup, 37 kişi (%16.7) 2 kardeş olduklarını bildirmiştir. Örneklemin tamamında çoğunluğun 4 ve daha fazla kardeş olduğu ve en çok 10 kardeşli aile olduğu belirlenmiştir. İpek'in (2010) araştırmasında da benzer şekilde 3 kardeşli grupta dağılım en yüksektir. Benzer çalışmalar da tutuklu/hükümlü çocukların ailelerinin çoğunlukla 3-4 çocuklu olduğunu, genellikle çok çocuklu aile yapısının görüldüğünü ortaya koymaktadır (Bulgurcuoğlu, 2016; Dinç, 2013; Kaya Cicerali, 2019). Karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalarda da suça sürüklenmiş çocukların ailelerinde kardeş sayısının suça sürüklenmemiş çocuklara göre daha fazla olduğu görülmektedir (Sözen, 2016; Tezcan, 2015). Uludağlı (2011) da kardeş sayısının çocuk suçluluğunda önemli bir yordayıcı olduğu sonucunu elde etmiştir. Kalabalık ailelerde çocuk sayısının fazla olması ailelerin çocuklara olan dikkatinin azalmasına, ekonomik zorlukların ve ihmalin artmasına neden olmakta ve bu durum çocuk suçluluğu ile ilişkilendirilmektedir (Farrington, 2010; Günşen İçli, 2009).

Örneklem grubunun anne ve babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde; 60 annenin (%27) okuma yazma bilmediği ve en yüksek oranın bu grupta olduğu; babaların da 19'unun

(%8.6) okuma yazma bilmediği ve en yüksek oranda (%29.7) ilkokul mezunu düzeyinde yer aldıkları görülmüştür. Bu dağılımlar Türkiye'de suça sürüklenmiş çocuklarla yapılan diğer çalışmalarla tutarlı bulunmuştur (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007; Bulgurcuoğlu, 2016; Dinç, 2013; Uludağlı, 2011). Ailelerin eğitim seviyesinin düşük olması ailenin çocuğun eğitimine olan katkısının da düşük olmasını beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda ebeveynin eğitim seviyesi çocuk ile ilgilenme, bağlanma ve kontrol (Sözen, 2016) konularında da eksiklikler ile ilişkili olup çocuğun suça sürüklenmesindeki risk faktörlerinin artmasına yol açmaktadır.

Ailelerin çalışma durumu sorulduğunda 55 katılımcının (%24.8) annesinin çalıştığı, çalışan baba sayısının ise annelere göre daha yüksek olduğu ve 158 babanın (%71.2) bir işi olduğu belirlenmiştir. Çalışan anne ve babaların mesleklerine bakıldığında İŞKUR'un sınıflandırılması baz alındığında her ikisinde de çoğunluğun nitelik gerektirmeyen işlerde (temizlik görevlisi, hurdacı vb.) çalıştığı görülmüştür. Bulgulara göre babaların çoğunluğu çalışırken, annelerin ise çoğunluğunun çalışmadığı görülmektedir. Tezcan (2015) suça sürüklenmiş çocukların ailelerinde çoğunlukla babaların çalıştığını ve yapılan işlerin genellikle düzenli gelir getirmeyen işler olduğunu belirtmiştir. Kiremitçi'nin (2008) çalışmasında da annelerin %85'i ev hanımıdır, babaların ise %52.5'inin günlük işçidir. Günşen İçli (2009) anne babası işsiz olan çocukların sokakta çalışma oranlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Ailenin eğitim seviyesinin düşük olması ve işsizlik sosyoekonomik olarak düşük seviyede olmakla ilişkili olup bu durumda ailelerin çocuğa yönelik denetimi, ilgisi, bağlanma örüntüleri etkilenmektedir (Tezcan, 2015). Babanın işsizliğinin ruhsal sorunlarla, alkol kullanımıyla, suça eğilim ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Paul ve Moser,

2009; Popovici ve French, 2013). Bu sorunlar da çocukların suça sürüklenmesinde birer risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ailede suç öyküsü ve aile üyelerinin madde kullanımı ile ilgili katılımcılardan alınan bilgilere göre örneklemde 76 kişinin (%34.2) ailesinde suça karışmış kişi veya kişilerin olduğu öğrenilmiştir. Bu doğrultuda aile üyeleri suça karışmış olan 76 kişiden toplam 98 yanıt elde edilmiş ve 6 kişi annesinin, 38 kişi babasının, 36 kişi kardeşinin, 19 kişi de akrabalarının (amca, dayı, yeğen, kuzen) suça karışmış olduğunu ifade etmiştir. 127 kişi (57.2) ise ailesinde suça karışan biri olmadığını bildirmiş olup 19 kişi bu soruya (%8.6) 'Bilmiyorum' cevabını vermiştir. Bunlara ek olarak verilen bilgiler incelendiğinde ailesinde birden fazla suça karışan kişi bulunan katılımcı sayısının 23 olduğu görülmüştür. Kiremitçi'nin (2008) çalışmasında ceza infaz kurumunda bulunan 40 ergende %77.5'inin ailesinde sabıkalı biri bulunmaktadır. Dinç (2013) suça sürüklenmiş çocukların %43.9'unun çekirdek ailesinde, %74.6'sının geniş ailesinde en az bir sabıkalı birey olduğu sonucunu elde etmiştir. Bulgurcuoğlu ve Duyan (2019) da iki eğitimevinde yaptığı çalışmada %42.7 oranında aile bireylerinde suç öyküsü olduğunu, suç öyküsü olan aile bireyinin en yüksek oranda kardeş olduğunu, ikinci sırada da babaların geldiğini belirlemiştir. Çocukların antisosyal davranışlarında ve suça karışmalarında aileye ilişkin değişkenler arasında en güçlü yordayıcı kriminal öyküsü bulunan ebeveyn olup tekrar suça karışma riskini iki kat arttırmaktadır (Alltucker vd., 2006). Aynı cinsiyetten ebeveynin ve kendinden büyük kardeşin suç işlemiş olmasının daha fazla etkisinin olduğu gösterilmektedir (Farrington, 2010). Aile içindeki bu aktarım ailenin dezavantajlı çevresel koşulların içinde olması, ebeveynlik becerilerindeki yetersizlikler, olumsuz rol model olması gibi nedenlere bağlanmaktadır (Farrington ve Welsh, 2008). ailesinde madde kullanan birinin

olduğu ve 17 kişinin bu aile bireyinin ağabey olduğu belirlenmiştir. Ağabeyin ardından en çok madde kullanan aile bireyi sırasıyla baba, akrabalar (amca, kuzen) ve anne olarak belirtilmiştir. 3 kişinin ailesinde madde kullanan birden çok kişi olduğu görülmüştür. Özbay, Aydoğan ve Eşici (2016) Türkiye'de çeşitli ceza infaz kurumları ve eğitimevlerinde kalan 593 tutuklu ve hükümlü ergen ile yaptığı araştırmada %23.7'sinin (n=138) anne veya babasının suça karışmış olduğunu, aynı zamanda %22.6'sının (%132) anne veya babasının bağımlılık yapıcı madde kullandığını belirlemiştir. Keller, Catalano, Haggerty ve Fleming (2002) anne babaların madde kullanımının ve suç öyküsünün çocuğun suç davranışı ile ilişkili olduğunu bildirmiş ve bu durumun ebeveynin yokluğu, ihmali, eğitim düzeyinin düşük olması, düzenli iş sahibi olmada yaşanan sıkıntılar, ekonomik durum, aile birliğinin bozulması gibi nedenlerle ilişki olabileceğini öne sürmüştür.

5.1.1.1. Suça ilişkin özellikler

Araştırmanın örnekleminde çocuk hükümlülerin beyanları doğrultusunda 53 kişinin (%23.9) kişiye yönelik suçlar, 92 kişinin (%41.4) malvarlığına karşı ve 72 kişinin (%32.4) de cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar nedeniyle hüküm aldığı görülmektedir. En çok malvarlığına karşı suçlara karışan çocukların yer aldığı, ardından sırasıyla cinsel dokunulmazlığa yönelik suçların ve kişiye yönelik suçların geldiği belirlenmiştir. Adalet Bakanlığı istatistiklerinden edinilen bilgiye göre 2016 yılında Türkiye'deki hükümlü çocukların sayısının 514 olduğu ve bunların %49.8'inin hırsızlık, %14'ünün cinsel suç, %17,5'inin yağma ve %3.1'inin öldürme/yaralama suçundan ve %15.6'sının da diğer suçlardan hüküm aldığı görülmektedir (TUİK, 2019). Bu istatistiklere göre mala karşı suçların ergenlerde en yaygın suç türü olması araştırma verilerini desteklemektedir. Ancak cinsel

suçların araştırma örnekleminde TUİK verilerinden daha yüksek bir oranda yer aldığı ve mala karşı suçların ardından geldiği tespit edilmiştir. Bu araştırmada adam öldürme, yaralama ve uyuşturucu suçları kişiye yönelik suçlar grubunda birlikte değerlendirilmiş ve TUİK verilerine kıyasla bu çalışmadaki oranın daha düşük olduğu görülmüştür. Bulgurcuoğlu da 2016 yılında eğitimevlerinde yaptığı çalışmada %44.4 ile en yüksek oranda mala yönelik suçlardan (hırsızlık, yağma vb.) çocuk hükümlüler olduğunu ve sırasıyla %29.0 ile şahsa yönelik suçlar (adam öldürme, yaralama vb.) ve %15.3 ile cinsel suçlar ve %11.3 ile diğer suçlar (uyuşturucu madde kullanma veya bulundurma vb.) olduğunu bildirmiştir. Ancak TUİK verilerinin dört yıl öncesine ait olması ve aynı zamanda sözü geçen çalışmada suç türlerinin belirlenmesinde farklı bir sınıflandırma olması nedeniyle oranların farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Ayrıca seçilen örneklemin yaş aralığı da bu farklılığa neden olabilir. Bu çalışma eğitimevinde kalan çocuk hükümlülerden yalnızca 15-18 yaş aralığındaki çocuklara uygulanmıştır. Diğer yandan resmi istatistiklerde olduğu gibi araştırma verileri (Akduman vd., 2007; Çoban, 2015; Kaya Cicerali, 2019; Tezcan, 2015; Tunceroğlu, 2015) suça sürüklenmiş çocukların en çok hırsızlık suçuna karıştıklarını doğrulamaktadır.

Başka bir suçtan dolayı devam eden bir yargılama süreci olup olmadığına ilişkin soruya da 72 çocuk (%32.4) ‘Evet’ cevabını vermiş; 119 çocuk (%53.6) ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir. 31 çocuk (%14) ise hakkında başka bir suçla ilgili devam eden bir yargılama süreci olup olmadığını bilmediğini belirtmiştir. Örneklemde yer alan 128 çocuk (%57.7) ilk kez cezaevine girmiş ve 93 çocuk (%41.9) ise birden fazla kez cezaevinde bulunmuştur. Çocuklardan alınan cevaplara göre 116 çocuk (%52.3) ilk kez hakkında dava açıldığında 14 yaşında veya daha küçük olup, 98 çocuk (%44.1) ise 15 yaş ve üstünde olduğunu söylemiştir.

İlk suça karışma yaşı en küçük 8, en büyük 17 olup yaş ortalaması 14.14'tür. Barrett, Katsiyannis ve Dalun Zhang (2010) 14 yaşından önce adalet sistemiyle temas eden çocukların yaşam boyu kronik suçlu olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. Jolliffe, Farrington, Piquero, Loeber ve Hill (2017) erken başlangıçlı grupta birey ve aile düzeyinde sorun alanlarının daha fazla olduğunu ve risk faktörlerinin daha çok olduğunu saptamıştır. Boer (2019) 12 yaşı ayırıcı belirleyerek erken başlangıçlı ve geç başlangıçlı çocuk suçluluğunun farklılaştığını ve erken başlangıçlı olanların iyileştirme sürecinin çok daha sorunlu olduğunu, rehabilitasyon sürecini tamamlamama oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda rehabilitasyonun aile ve bireye odaklanması gerektiğine ve çocuğun hedef belirlemesi, karar verme becerilerini geliştirmesi, kararlılığını arttırması yönünde içeriğin geliştirilmesine vurgu yapmıştır.

Katılımcılara aldıkları cezanın süresi sorulmuş ve alınan yanıtlara göre en düşük sürenin 7 ay olduğu, en yüksek alınan ceza süresinin ise 400 ay (33 yıl) olduğu görülmüştür. Ceza sürelerinin ortalaması 66 ay (SS=50.5) olarak belirlenmiştir. (Dinç, 2013) 1 yıldan az ceza alan yalnızca 2 çocuk tespit etmiş ve 20 yılın üzerinde 4 kişi olduğunu, en yüksek sürenin 660 sene olduğunu, çoğunluğun 6-8 yıl aralığında ceza aldığını belirtmiştir. Örneklemden elde edilen verilere göre katılımcıların cezaevinde geçirdikleri sürelere bakılmış ve katılımcıların ortalama 10.2 aydır (SS=8.25) cezaevinde bulunduğu ve en uzun süredir cezaevinde kalan çocuk hükümlünün 41 aydır cezaevinde olduğu saptanmıştır. Çetin (2005) İzmir Çocuk Eğitimevinde kalan çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların eğitimevinde kalma sürelerinin ortalamasının 10.23 ay olduğunu belirlemiştir. Bulgurcuoğlu (2016) 3 aydan az süredir eğitimevinde kalmakta olan 47 çocuk, 3-6 aydır kalmakta olan 30 çocuk, 6-12 aydır

kalan 19 çocuk, 1-2 yıldır kalan 20 çocuk ve 2 yıldan fazla süredir eğitimevinde kalan 8 çocuk olduğunu ifade etmiştir. Winokur, Smith, Bontrager ve Blankenship (2008) kurumda kalma süresinin suç tekrarı ile ilişkisinin karmaşık olduğunu, önemli olanın cezanın süresinin değil rehabilitasyonun tamamlanması olduğunu, ayrıca uzun sürenin tekrar suç tekrar suça karışma riskini arttırdığını ortaya koymuştur. Van Der Helm, Beunk, Stams ve Van Der Laan (2014) cezaevinde kalma süresinin çocuğun pasifleşmesi sonucu cezaevinin olumsuz etkilerini ortaya çıkaracağını ve çocuğun tedavi motivasyonuna da bir katkısının olmadığını göstermiş; çocuğun daha aktif ve girişimci olabildiği açık kurum iklimlerinde bu etkinin ortadan kalkabileceğini belirtmiştir.

Çocukların cezaevinde kaldıkları süre içerisinde kurum kurallarını ihlali değerlendirilmiş ve disiplin cezası alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 94'ü (%42.3) cezaevinde bir kere disiplin cezası aldığını, 65'i (%29.3) ise birden çok disiplin cezası aldığını söylemiştir. 63 kişi (%28.4) ise hiç disiplin cezası almadığını belirtmiştir. Türkiye'de çocuk ceza infaz kurumlarındaki disiplin cezaları ile ilgili sayısal bir veriye ulaşılamamıştır. Aynı zamanda araştırma kapsamında çocuk hükümlülerin en çok sigara kullanımı ve kavga nedeniyle disiplin cezaları aldıkları belirlenmiştir. Bu bulgunun Bulgurcuoğlu'nun (2016) eğitimevinde kalan çocuklarda sigara kullanma oranının (%79) yüksek olduğu bulgusu ile örtüştüğü düşünülmektedir. Kavgaya karışma nedeniyle alınan disiplin cezasının yüksek olması da okulda alınan disiplin cezalarının da en yüksek oranda kavga sebepli olması ile tutarlıdır.

Ziyarete ilişkin verilere göre örneklemin %45.9'unun yani yarıya yakınının (n=102) hiç ziyaretçisinin gelmediği belirlenmiştir. Ziyaretçisi gelen 120 kişinin ziyaretçilerinin gelme

sıklığına bakıldığında dağılımların hemen hemen eşit olduğu ve 42 kişinin (%18.9) düzenli olarak her hafta, 38 kişinin (%17.1) ayda 1-3 kere ve 40 kişinin (%18) ise aydan birden az ziyaretçisi ile görüştüğü öğrenilmiştir. Eğitimevinde ergenlerin telefonla konuşma sıklığına bakıldığında yalnızca 4 kişinin (%1.8) hiç telefonla görüşmediği, 2 kişinin (%0.9) aydan birden az görüştüğü, 14 kişinin (%6.3) ayda 1-3 kere görüştüğü ve 202 kişinin (%91) haftada 1 veya daha sık telefon aracılığıyla ailesi ile iletişim kurduğu belirlenmiştir. Son olarak ergenlerin bildirimine göre ailelerin yalnızca 8'inin (%3.6) para, kıyafet gibi ihtiyaçları karşılamadığı belirlenmiştir. Bulgurcuoğlu'nun (2016) İstanbul ve Ankara Eğitimevlerinde yaptığı araştırmada da 124 katılımcının yalnızca 3'ünün ailesi ile görüşmediği; 76 kişinin ise ziyaretçisinin geldiği (%61.3) bildirilmiştir. Söz konusu çalışmada da dikkat çekildiği üzere ziyaret oranlarının düşük olmasının bir sebebi de ergenlerin ailelerinin kurumların bulunduğu illerden farklı bir ilde ikamet ediyor olması ve ekonomik imkanlarının da kısıtlılığı nedeniyle ziyarete gelememeleri olduğu gibi aynı zamanda eğitimevlerinde çocukların üç ayda bir kere özel izin imkanları olması nedeniyle bu aralıkta telefon ile iletişim kurmayı tercih ettikleri kanaati oluşmuştur. Ögel (2014) 2011-2012 yıllarında 1981 tutuklu/hükümlü ergenle yaptığı çalışmada %19.5'i ailesinin ziyarete gelme ihtimalinin düşük olduğunu, %10'u da maddi imkanları olsa bile ailesinin ziyaretine gelmeyeceğini söylemiştir. Ancak bu çalışmada tutuklu çocukların da yer aldığı ve tutukluluk sürecinde aileye yakın bir ilde ceza infaz kurumunda kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Son olarak ergenlerin bildirimine göre ailelerin yalnızca 8'inin (%3.6) para, kıyafet gibi ihtiyaçları karşılamadığı belirlenmiştir. Bulgurcuoğlu (2016) ailelerin düzenli harçlık gönderip göndermediğini sormuş ve %31.5'inin ailesinin düzenli harçlık göndermediğini

belirlemiştir. Ögel'in (2014) çalışmasında da %12.2'si ailesinin maddi olarak destekleme imkanı olmadığını söylemiştir. Çalışmamızda çocukların maddi destek alma oranlarının yüksek olmasının belirli bir düzeni ifade etmemesi, aynı zamanda yalnızca para değil, kıyafet gibi ihtiyaçlarının da soru kapsamında yer almasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.1.2. Betimleyici özelliklere göre değişkenlerdeki farklılıkların tartışılması

Bu bölümde betimleyici özellikler ile bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgulardan yalnızca anlamlı olanlar tartışılacaktır.

Ebeveynden algılanan kabul ve reddin eğitim türü ile ilişkisinde istatiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Örgün veya mesleki eğitime devam eden çocukların kurumda yaygın eğitime devam eden çocuklara göre hem anneleri hem babaları tarafından kabullenilme algısının daha yüksek olduğu, anne ve babanın düşmanlığının ve ayrışmamış reddinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Kurum dışında eğitime giden çocukların bir kısmı okuldan kopmamış ve örgün eğitim hakkı devam eden çocuklar olup bir kısmı da eğitimevinde uyumlu olduğu belirlenerek mesleki eğitime yönlendirilen çocuklardır. Okul terkinin nedenlerini araştıran Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013) ailenin ilgi eksikliğinin okul terkine etkisinden bahsetmiştir. Anne ve babanın reddinin okula uyumu azalttığı (DuBois, Eitel ve Felner, 1994) ve aile ile kurulan duygusal bağlanmanın da okulu bitirme üzerinde olumlu etkisi olduğu ortaya konmuştur (Marcus ve Sanders-Reio, 2001). Bu açıdan bakıldığında mesleki ve örgün eğitime giden çocukların ebeveyn ilişkilerinde kabul algısının daha yüksek olması literatür ile uyumlu bir bulgudur. Jiang ve Winfree (2006) çalışmasında aile ile bağların cezaevine uyumu arttırdığını göstermiştir. Eğitimevlerinde

mesleki eğitim öğrencilerinin belirlenmesinde uyum kriterinin göz önüne alınması bu gruptaki çocukların ebeveynlerden algıladıkları kabulün yüksek olması bulgusunu desteklemektedir.

Eğitim türünün kişilik özellikleri ile ilişkisine bakıldığında kurum içinde yaygın eğitime devam edenlerin duygusal tepkisizlik seviyelerinin eğitimine kurum dışında devam edenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. EKAR kuramına göre ebeveynin reddi karşısında yaşadığı yoğun olumsuz duygular nedeniyle kendini korumak için duygusal tepkisizlik geliştiren çocuklar duygularını saklama, başkaları ile ilişkilerinde sevgisini göstermeme eğiliminde olup duygusal olarak savunmacı bir tutum benimsemektedir (Rohner ve Khaleque, 2010). Benzer şekilde katı-duygusuz kişilik özelliği de olumlu ya da olumsuz uyaranlara yönelik duygusal yanıt oluşmaması olarak açıklanmaktadır (Truedsson, Fawcett, Wesevich, Gredebäck ve Wåhlstedt, 2019). Bu kişilik özelliğinin okula ilginin düşük olması, problem davranışlar ve okul terki ile ilişkisi bulunmuştur (Horan, Brown, Jones ve Aber, 2016; Wang ve Fredricks, 2014). Aynı zamanda Frick vd. (2003) katı-duygusuz özelliğin antisosyal davranışlar ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Kişide duygusal ipuçlarını yanlış değerlendirme, empati kuramama ve uygun duygusal tepkinin oluşmaması sonucu prososyal ilişkiler geliştirilememektedir (Robinson, Roberts, Strayer ve Koopman, 2007). Yaygın eğitim grubunda okul terki olanlar ve mesleki eğitime uygun kriterleri karşılamayan çocuklar olduğu bulunmaktadır. Eğitimevlerinde mesleki eğitime uygun olduğu belirlenen öğrencilerin ortaokul mezunu olmasının yanı sıra kurumdaki akranları ve personel ile daha olumlu sosyal ilişkiler içinde olması ve antisosyal davranışlarının daha az olması beklenmektedir. Duygusal tepkisizliğin okul hayatına ve insan ilişkilerine olumsuz etkilerinin olduğu düşünüldüğünde gruplar arası farklılık anlaşılır olmaktadır.

Çocuk hükümlülerde ebeveynin birliktelik durumuna göre ebeveynden algılanan kabul veya reddin farklılaştığı ve ebeveynleri birlikte olan çocukların anneleri tarafından kabullenildiklerine dair algılarının ve babalarından algıladıkları sıcak/şefkatli yaklaşımın daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne ve babanın ihmali ve ayrışmamış reddi ebeveynlerin ayrı olduğu grupta daha yüksektir. Öngider (2013) tarafından yapılan çalışmaya göre ebeveyni boşanan çocukların birlikte olanlarla karşılaştırıldığında anne ve babasının sıcaklığına ilişkin algısında bir farklılık bulunmamakta ve bunun yanı sıra boşanma tek başına, çocuğa dair olumsuz sonuçlara yol açmamaktadır. Yani ebeveynlerin ayrı olmasının çocukta yol açtığı olumsuzluklarda çocuk-ebeveyn ilişkisinin niteliği belirleyici olmaktadır. Çocuk suçluluğunu etkileyen risk faktörlerine de bakıldığında ailenin yapısından çok ayrılmanın yol açtığı ilişkisel sorunların etkili olduğu ortaya konmuştur (Farrington, 2005a). Parçalanmış ailenin çocuk suçluluğunu etkilediğine dair bulgular olmakla birlikte araştırmalar boşanmanın ya da tek ebeveynle büyümenin çocuk suçluluğuna etkisinde ebeveynin çocukla yakınlığı, bağlılığı, denetimi gibi nedenlerin aracılık ettiğini söylemektedir (Demuth ve Brown, 2004; Kierkus ve Hewitt, 2009). Korkmaz ve Erden (2010) de çocuğun suça sürüklenmesinde ailesel değişkenlerin önemli olduğunu ve tek ebeveynli evlerde aile içi iletişimin koruyucu bir faktör olduğunu söylemiştir. Bu çalışmanın örnekleminin suça sürüklenmiş çocuklardan oluştuğu düşünüldüğünde ayrı olan ebeveynlerin reddedici yaklaşımı olması alanyazında ebeveyn çocuk ilişkisine yapılan vurguyla paralel bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda anne babası ayrı olan suça sürüklenmiş çocuklar birlikte olanlara göre daha fazla duygusal tepkisizlik yaşamaktadır. Çocuk suçluluğuna ilişkin araştırma bulgularına göre suça karışmış ergenlerde hiç suça karışmamış

olanlara göre parçalanmış aile yapısına daha sık rastlanmaktadır (Farrington ve Loeber, 2000; Farrington, 2005b). Ebeveynin ayrılması veya tek ebeveyn ile büyümeye yönelik çalışmalar ayrılığın çocuğa etkisinin süreç içinde yaşanan olumsuzluklar ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir (Laub ve Sampson, 1988; Öngider, 2013). Çetin (2005) İzmir Çocuk eğitimevinde yaptığı çalışmada suça sürüklenen çocukların kontrol grubuna göre duygusal tepkisizlik düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamış ve Rohner'in (2015) açıklamaları ışığında suça sürüklenmiş çocukların ilişki kurmakta zorlandıklarını, ebeveynlerinin reddi sonucunda kendilerini korumak maksadıyla duygularını saklayarak yakın ilişki kurmaktan kaçındıklarını öne sürmüştür. Pasalich, Dadds, Hawes ve Brennan (2012) antisosyal davranışları olan çocuklarda erken bağlanma örüntülerinde yetersizliğin katı-duygusuz kişilik özelliği ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre de ebeveynleri ayrı olan suç sürüklenmiş çocukların, red algısı daha yüksek olup ebeveynleriyle ilişkilerindeki örüntünün tekrarlanmasından ve yakın ilişkilerde reddedilmekten ve incinmekten korkmaları nedeniyle duygularını sakladıkları, uygun duygusal tepkiyi veremedikleri düşünülmektedir.

Babanın işi olup olmamasına göre ebeveyn kabul-reddi karşılaştırıldığında babası çalışmayanlarda babadan algılanan ayrışmamış reddin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İş kaybı ailenin yapısını, aile gelirini ve aile bireyleri arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemektedir (Broman, Hamilton, Hoffman, Lofton ve Marshall, 1990). İşsizliğin ruh sağlığına etkilerini inceleyen bir meta-analiz çalışması da göstermiştir ki işsizlik stres düzeyini arttırmakta, kaygı, öfke, psikosomatik belirtiler, depresyon gibi ruh sağlığı göstergelerini olumsuz etkilemektedir (Paul ve Moser, 2009). Cinsiyetler arası farklara bakıldığında erkeklerin

işsizlikten daha fazla etkilendikleri görülmektedir (Artazcoz, Benach, Borrell ve Cortès, 2004). Özellikle düşük sosyoekonomik seviyede mavi yakalı çalışan erkeğin işsiz kalması hem birey hem de aile açısından sorunlar yaratmaktadır (Paul ve Moser, 2009). İşsizlik sonucunda erkeklerde alkol kullanımı da artabilmektedir (Popovici ve French, 2013). Bu sorunlarla birlikte babalık görevi de olumsuz etkilenmekte ve çocuk babası tarafından reddedildiğini hissetmektedir (Jones, 1991). Ayrıca betimsel bulgularda paylaşıldığı üzere katılımcılar arasında annenin işsiz olması babanın işsiz olmasından çok daha yaygındır ve bu durum Türk kültüründe yapılan diğer çalışmalarla örtüşmektedir (Günşen İçli, 2009; Kiremitçi, 2008; Yıldız, 2009). Yıldız (2009) ceza infaz kurumunda yaptığı çalışmada annenin iş sahibi olma durumu sorulduğunda tutuklu/hükümlülerin annelerinin iş sahibi olmasını zaten beklemediklerine dair verdikleri tepkiden bahsetmiştir. Babanın iş sahibi olma durumuna göre babadan algılanan red farklılaşırken, annenin iş sahibi olup olmamasının anne çocuk ilişkisinde red algısı ile ilişkili olmaması annenin çalışmasından ziyade evde çocukla vakit geçirmesine dair beklentiyi ve babanın işsiz olmanın baskısını daha fazla üzerinde hissetmesi sonucu yaşadığı stresi ortaya koymaktadır.

Annenin eğitim durumu ilkokul ve altı düzeyde olanlarda annenin kontrolü ortaokul ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerden anlamlı olarak daha fazladır. Büyükaşık Çolak (2010) tarafından ergenlerle yapılan çalışmada da annenin eğitim düzeyi yalnızca annenin kontrolü ile ilişkili bulunmuş ve eğitim düzeyi ortaokul ve üstü olan annelerin kontrol davranışının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Tamis-LeMonda, Briggs, McClowry ve Snow (2009) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre de eğitim seviyesi düşük olan anneler kontrolcü

ebeveyn tutumunu daha çok kullanılmakta ve annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe kontrol davranışı azalırken çocuğa yönelik duyarlılık ve sıcak yaklaşım ön plana çıkmaktadır.

Ebeveyn ile çocuk ilişkisinin antisosyal davranışlarla ilişkisi farklı teorilerle birçok kez ele alınmış ve çocuk suçluluğunda ailenin önemi tutarlı bir şekilde ortaya konmuştur (Kiriakidis, 2008; Laub ve Sampson, 1988; Loeber vd., 2003; Stouthamer-Loeber, Wei, Homish ve Loeber, 2004). Ancak suçlu grubun kendi içindeki farklılıklarının da belirlenmesi tekrar suça karışmanın önlemesine yönelik çalışmaların özelleştirilmesi için önem taşımaktadır (Mulder, Vermunt, Brand, Bullens ve Marle, 2012). Bu araştırmada ebeveynden algılanan kabul-red ve kontrol suç türlerine göre karşılaştırıldığında cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlara karışanlar diğer suç türlerine kıyasla anne ve babalarını daha kabullenici algılamaktadır. Alt ölçeklere bakıldığında annenin düşmanlığı, ayrışmamış reddi ve babanın düşmanlığı, ihmali ve ayrışmamış reddi cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlarda diğer suç türlerine göre daha düşük olarak saptanmıştır. Anne ve babanın kontrolüne bakıldığında ise suç türlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Alanyazındaki cinsel istismar suçu işlemiş ergenlerin ebeveyn ile ilişkilerinin niteliğini ve bağlanma örüntülerini ele alan çalışmalarda farklı bulgular elde edilmiştir. En sorunlu grubun cinsel istismar suç grubu olduğuna dair bulguların yanı sıra (Yoder, Leibowitz ve Peterson, 2018); erkek ergen cinsel suçlular ile cinsel suç harici suçlara karışanların karşılaştırıldığı meta-analiz çalışmasında ise (Seto ve Lalumière, 2010) ebeveyn bağlanma örüntüsü açısından gruplar arası bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Grunwald, Lockwood, Harris ve Mennis (2010) şiddet suçlarında ailede şiddetin, ihmalin ve istismarın diğer suç türlerine göre daha fazla görüldüğünü ifade etmiştir. Kiriakidis (2008) anne ve babanın

kontrolünün suç türüne göre farklılaşmadığını ancak hem anne hem babadan algılanan ilginin mala karşı suçlarda en düşük düzeyde olduğunu bildirmiştir. Van Wijk vd. (2006) cinsel istismar suçu işlemiş ve işlememiş hükümlü ergenleri karşılaştıran 17 çalışmayı incelemiş ve bulguların tutarsızlık gösterdiğini ortaya koymuştur. Baker, Tabacoff, Tornusciolo ve Eisenstadt (2003) tarafından yapılan çalışmaya göre cinsel suçluların ailelerinde gizlilik, sır saklama, tabu ve yasak davranışlar, yalan söyleme daha çok görülmektedir. Van Wijk vd. (2006) bu bulgunun bu ailelere ilişkin tutarlı bilgilere ulaşamamanın nedeni olabileceğini öne sürmüştür.

Bu yaklaşımın yanı sıra ergen cinsel suçların alanyazında kendi içinde de farklı gruplara ayrılarak araştırıldığı göz önüne alınmalıdır. Cinsel istismar suçlarının çocuk istismarı, akran istismarı, farklı suç türlerine de karışanlar gibi alt gruplar barındırdığı ve bu gruplarda aile yapısının ve ilişkilerinin, kişilik özelliklerinin farklılıklar gösterdiğine işaret edilmektedir (Hosser ve Bosold, 2006; Stevens, Hutchin, French ve Craissati, 2013; Wanklyn, Ward, Cormier, Day ve Newman, 2012). Bu çalışmada işlenen suçlar ile ilgili dosya incelemesi yapılmamış ve olayın içeriğine dair bilgi edinilmemiştir. Cinsel dokunulmazlığa yönelik suç işlemiş olan ergenlerin ebeveyn ilişkileri değerlendirilirken bu grubun karma özellikli olduğu unutulmamalıdır. Çalışmamızda suç türlerine göre farklılıklar belirlenmiş ancak grupların sayılarının eşit olmadığı ve alanyazın doğrultusunda suç türlerinin kendi içinde çeşitliliği olduğu düşünülerek bulguların dikkatli değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Suçun tekrarının önlenmesinde bireyselleştirilmiş rehabilitasyon programlarının daha etkili sonuçlar gösterdiği kanıtlanmış olup (Dowden ve Andrews, 1999) suç türlerinin

dinamiklerinin daha iyi anlaşılması için ileride daha spesifik ayrımlarla yapılacak çalışmaların gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kişiler arası kabul red kuramında ebeveynin reddinin bireyde yarattığı etki yedi kişilik özelliği ile incelenmekte ve bu özellikler aracılığıyla genel psikolojik uyum değerlendirilmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2018). Suç türlerine göre kişilik özelliklerine bakıldığında düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tepkisizlik boyutlarında anlamlı düzeyde farklılıklar belirlenmiştir. Düşmanlık/saldırganlığın kişiye yönelik suç işlemiş olan ergenlerde cinsel dokunulmazlığa yönelik suç işlemiş olan ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmekle birlikte malvarlığına yönelik suç grubunun diğer gruplarla arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır. EKAR kuramına göre anne babası tarafından reddedilmenin çocukta yarattığı öfke duygusu saldırgan davranışlarla dış dünyaya yansımaktadır. Bazı çocuklar doğrudan kasıtlı saldırgan davranışlarda bulunurken bazıları daha dolaylı ve pasif yollarla (ilgisizlik, inatçılık vb.) öfkesini ortaya koymaktadır (Khaleque, 2013). Suç türlerine göre kişilik özelliklerini karşılaştıran çalışmalara bakıldığında Grieger ve Hosser (2014) Almanya'da çocuk suçlulara yönelik eğitim odaklı bir kurumda yaptığı çalışmada cinsel istismar suçu işlemiş ergenlerin cinsel suç dışında bir şiddet suçu işlemiş ergenlere göre düşünce içeriğinde öfkenin daha az olduğunu bulmuştur. Diğer anlamlı bulguya göre de duygusal tepkisizliğin malvarlığına yönelik suç işlemiş çocuklarda hem cinsel dokunulmazlığa yönelik hem kişiye yönelik suç işlemiş olan ergenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. García-Pérez, Inda-Caro ve Torío-López (2017) şiddet içermeyen mala karşı suç grubunda yer alan ergenlerde yardım istememe, yardımı reddetme, diğerlerine karşı ilgisizlik, otoriteyi küçümseme özelliklerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Örneklemde cinsel dokunulmazlığa yönelik suç işleyen ergenlerin ebeveynden algıladıkları kabulün diğer gruplardan daha fazla olması sebebiyle de öfke/saldırganlık ve duygusal tepkisizlik özelliklerinin diğer gruplardan daha düşük olması beklenen bir bulgudur.

Algılanan sosyal desteğin suç türlerine göre farklılaştığı belirlenmiş ise de post hoc analizinde gruplar arası farklılık tespit edilememiştir. Farklılığın belirlenememesinde grup sayılarının eşit olmamasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Örneklem sayısının artması halinde de farklılığın hangi gruplar arasında olduğu belirlenebilir. Grup ortalamalarına bakıldığında sosyal desteğin en yüksek cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda olduğu, sonra kişiye yönelik suçlarda, en düşük de malvarlığına yönelik suçlarda olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal destek kaynakları açısından bir tek aileden algılanan sosyal destekte gruplar arası farklılık gözlenmiştir. Bu sonuca göre malvarlığına yönelik suç grubunda algılanan sosyal destek cinsel suç grubuna göre daha düşüktür. Cobb (1976) sosyal desteği kişinin sevildiğine, değer verildiğine, önemsendiğine ve sosyal çevre tarafından kabul gördüğüne dair bir gösterge olarak tanımlamaktadır. Algılanan sosyal destek ile ilgili bulgular da araştırmanın suç türü ile ebeveynden algılanan kabul-reddine ilişkin bulguları desteklemektedir. Cinsel suça karışanların ailelerinden algıladıkları kabulün daha yüksek olması gibi algıladıkları sosyal desteğin de daha fazla olduğu görülmektedir.

Cezaevinde geçirilen süre ile değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde çocuk hükümlülerin cezaevinde kaldıkları süre arttıkça algılanan sosyal desteğin ve sosyal destek kaynakları arasından da özel kişiden algılanan sosyal desteğin anlamlı düzeyde arttığı görülmektedir. Steinberg, Chung ve Little (2004) cezaevinin olumsuz etkilerinin belirleyicilerinden birinin ergenlerin sosyal etkileşimden mahrum kalmaları olduğunu ifade

etmiştir. Eğitimevleri sosyal etkileşim konusunda kapalı ceza infaz kurumlarına göre birçok avantaj barındırmaktadır. Ziyaretler her hafta açık görüş koşullarında yapılmakta, üç ayda bir kere özel izne ayrılma imkanı bulunmakta ve telefonla görüşme saat ve sürelerinde kısıtlılık bulunmamaktadır. Bu açıdan çocuğun diğer sistemlerle etkileşimi sağlanmaktadır. Aynı zamanda özel kişi tarafından algılanan sosyal desteğin kurumda kaldıkça artıyor olması, bu kişilerin kurumda görevli kişiler olabileceğini de düşündürmektedir. Bir araştırmada 11-18 yaş aralığındaki suça sürüklenen çocuklarda öğretmenler tarafından ilgilenilmenin, saygı duyulmanın, desteklenmenin olumlu etkileri gösterilmiştir (Cheung ve Yeung, 2017). İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevlerinde yapılan araştırmada da çocuk hükümlülerin %82.3'ünün kurum psikososyal servis çalışanları (psikolog ve sosyal hizmet uzmanı) ile ilişkilerini iyi olarak nitelendirdiği bildirilmiştir (Bulgurcuoğlu, 2016).

Cezaevinde kalma süresi ile ilişkisi belirlenen bir diğer değişken de duygusal tepkisizlik olup cezaevinde geçirilen süre arttıkça azaldığı saptanmıştır. Bu bulgu ilk bakışta dikkat çekici olmakla birlikte kurumun kendi özellikleri ışığında değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Lipsey, Howell, Kelly, Chapman ve Carver (2010) tarafından çocuk suçluluğunda terapötik müdahalelerin kontrol odaklı ortamlardan çok daha etkili olduğu saptanmıştır. Ashkar ve Kenny (2008) kurumların iyileştirici özellikler taşıdığında duygusal ve bilişsel değişimlere yol açtığından söz etmektedir. Eğitimevleri çocuk hükümlülere eğitim olanakları ve psikososyal destek sağlayarak bireysel gelişimine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bir önceki araştırma bulgusunda belirlenen cezaevinde kalınan sürede algılanan sosyal destekte artışın çocuğun kendini kabullenilmiş hissetmesine ve duygularını ifade etmeye başlamasına yol açabileceği düşünülmektedir. Shulman ve Cauffman (2011)

ergenlerin cezaevine girdiklerinde başa çıkma stratejisi olarak sosyal destek arama yöntemini kullanıldıklarını ve sosyal destek arayışının ergenlerin iyilik halini olumlu etkilediği bulgusunu elde etmiştir. Bu bağlamda kurumların rehabilitasyonu ve sosyal etkileşimin devamlılığını esas almaları halinde olumlu sonuçlar doğabileceği görülmektedir.

Çocuk hükümlülerin ceza sürelerinin tüm değişkenler arasında yalnızca babadan algılanan ayrışmamış red ile ilişkili olduğu ve babadan algılanan ayrışmamış reddin ceza süresi arttıkça azaldığı belirlenmiştir. Tutukluluğun aileler için etiketlenme, gelir kaybı, ailenin dağılması gibi nedenlerle kaygı, üzüntü uyandıran bir deneyim olduğu bilinmektedir (Arditti, Lambert-Shute ve Joest, 2003). Ancak çalışmaların babası cezaevinde olan veya annesi ile birlikte cezaevinde olan çocukların sorunlarına odaklandığı, çocuğu cezaevine giren aileler ile ilgili araştırmaların çok az olduğu fark edilmiştir (Green, Ensminger, Robertson ve Juon, 2006). Travis ve Waul (2003) cezaevine girmenin ailelerde üzüntü, endişe gibi duyguların yanı sıra hükümlünün kendine zarar veren yaşam tarzından uzaklaşacağına ve değişim ihtimaline dair bir umut yarattığından bahsetmektedir. Turanovic, Rodriguez ve Pratt (2012) de aile ilişkilerinin iniş çıkışlar barındıran karmaşık bir yapısının olduğunu ve aile üyelerinin yakınlarının cezaevine girmeleri karşısında olumsuz duygular hissetmelerinin yanında cezaevine girme sonucunda sorunlara mesafe alınabilmesi nedeniyle bazı olumlu etkilerden de bahsettiklerini belirtmiştir. Bu anlamda ailede oluşan bu karmaşık duygular nedeniyle alınan cezanın süresi ebeveynin çocuğa yaklaşımının değişmesi ile ilişkili olabilir. Ayrıca ceza süresi uzun olan kişiler daha çok cinsel suç grubunda olabileceği ve araştırma bulgularına göre de suç türlerinin ebeveyn kabul-reddi algısı karşılaştırıldığında cinsel suç

grubunda babadan algılanan ayrışmamış reddin diğer suç gruplarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Suça sürüklenen çocukların cezaevi tecrübesi arttıkça annenin ayrışmamış reddi, babadan algılanan red, babanın düşmanlığı ve ayrışmamış reddi de artmaktadır. Ceza süresi ile babadan algılanan reddin negatif yönde ilişkili olması ve anne ile babanın reddine ilişkin diğer değişkenlerin anlamlı bir ilişki göstermemesi göz önüne alındığında çocukların suç tekrarının ailelerin kabul-reddini olumsuz yönde etkilediği, ancak aldıkları ceza süresinin ya da suçun mahiyetinin ilk suçlarda anne ve babanın reddi ile ilişkili olmadığı anlaşılmaktadır. Mükerrerliğin genellikle mala karşı suçlarda yüksek olduğu bilinmektedir (Tunceroğlu, 2015). Mala karşı suçların ceza süreleri diğer suç türlerine göre daha kısa olmakla birlikte, suç tekrarının daha fazla olması nedeniyle bu suçlara karışmış ergenlerin cezaevi tecrübesinin daha çok olması beklenen bir sonuçtur (Barrett vd., 2010). Bu suç grubunda anne ve babanın reddinin daha fazla görüldüğü de önceki bulgularda ortaya konmuştur. Genel olarak çocuk suçluluğunun ebeveynlik ile ilişkisi değerlendirildiğinde Hoeve vd. (2009) tarafından yapılan ebeveynlik ve çocuk suçluluğu ilişkisine dair meta-analiz çalışmasında da ebeveynden algılanan reddin, düşmanlık ve ihmalin çocuk suçluluğu ile ilişkili olduğu ve erkek çocuklarda baba ile ilişkinin anneye göre daha belirleyici olduğu görülmektedir. Çetin (2005) ise suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenleri karşılaştırmış ve annenin ayrışmamış reddi, babanın düşmanlığı ve ayrışmamış reddinin suça sürüklenmiş ergenlerde daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kayseri'deki bir ceza infaz kurumunda kalan tutuklu/hükümlü çocuklarla yapılan tez çalışmasında daha önce başka bir suç işlemiş çocuklar ilk kez suç işlemiş olanlara kıyasla aile ile ilişkilerini daha sağlıksız olarak nitelendirmiştir (Seyhan,

2008). Çocuklarda süreklilik gösteren, tekrarlayıcı suç davranışında ailenin yapısından ve kontrolünden bağımsız olarak aile ile duygusal bağlar önem teşkil etmektedir ve dolayısıyla çocuk suçluluğunda tekrar suç işlemeye yönelik müdahalelerde yalnızca bireye değil, ebeveynlik becerilerine de önem verilmesi gerekmektedir (Laub ve Sampson, 1988; Mulder, 2010).

Suç davranışının başlangıç yaşı çocuk suçluluğuna ilişkin araştırmalarda en önemli risk faktörlerinden biri olarak sıklıkla ele alınmış ve tekrar suç işleme ile ilişkisi tutarlı bir şekilde ortaya konmuştur (Loeber ve Farrington, 2000; Moffitt, 1993). Erken ve geç başlangıçlı suç davranışına ilişkin karşılaştırmalar, 14 yaş öncesi suça karışanların kronik olarak suç işleme ve daha ağır suçlara karışma olasılığının daha yüksek olduğunu; bu nedenle iki grup arasındaki farkların araştırılmasının önemini vurgulamıştır (Loeber ve Farrington, 2000; Williams, LeCroy ve Vivian, 2014). Bu araştırmada suça karışma yaşı ile ilgili korelasyon analizi bulgularına göre ergenlerin suça karışma yaşı düştükçe bağımlılık ve benlik saygısı azalmakta ve dünya görüşündeki olumsuzluk artmaktadır. Ravanoğlu'nun (2018) araştırmasında ilk suç yaşı arttıkça uyumun arttığı ve olumsuz benlik algısının azaldığı belirlenmiştir. Brent Donnellan, Ge ve Wenk (2002) erken başlangıçlı suç davranışı ile ilgili çalışmalarda kişilik özelliklerinin yeteri düzeyde ele alınmadığını ve bu alanda daha çok çalışmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu konuyu ele aldıkları çalışmalarında erken yaşta suça karışanların bilişsel kapasitelerine dair yetersizlik algısının olduğunu, başkalarına karşı daha az kabullenici olduklarını, uyumlarının düşük olduğunu, daha dürtüsel olduklarını ortaya koymuştur. Suça karışma yaşının düşük olması suç işleme riskinin yüksek olması ile ilişkilendirilmekte ve bu çocukların yaşamında güvenli ilişkilerin eksikliği, istismar öyküsü,

aile yapısında olumsuzluklar olduğuna işaret edilmektedir (Barrett vd., 2010; Mancini ve Huebner, 2004; Stouthamer-Loeber vd., 2004). Dolayısıyla erken yaşta suça karışan çocukların geçmiş yaşam öykülerinin daha sorunlu olması sonucunda dünyayı daha güvenilmez, tehlikeli, düşmancıl olarak algıladıkları ve ihtiyaç duysalar bile insanlarla yakın ilişkiler kurmamayı tercih ederek savunucu bağımsızlık geliştirmiş olabilecekleri düşünülmektedir (Rohner, 2004).

Suça karışma yaşı düştükçe aileden algılanan sosyal desteğin azalmasına ait bulgu alanyazındaki sosyal desteğin koruyucu işlevine ilişkin bulgularla paralellik göstermektedir (Mancini ve Huebner, 2004). Boer'in (2019) ilk suç yaşını erken başlangıçlı ve ergenlik dönemi başlangıçlı olarak karşılaştırdığı çalışmasının bulgularına göre erken yaşta suça karışanlarda sosyal destek daha düşüktür. Ravanoğlu (2018) tarafından yürütülen ceza infaz kurumlarında sosyal desteği inceleyen çalışma ilk suç yaşı arttıkça sosyal desteğin arttığını ortaya koymuştur.

5.2. Hipotezlerin Tartışılması

Kriminoloji alanında ve özellikle çocuk suçluluğu özelinde geleceğe yönelik bakış açısına odaklanmış çalışmaların kısıtlı olduğu göze çarpmaktadır. Martin ve Stermac (2010) cezaevinde yetişkinlerle yaptığı çalışmada umudun tekrar suç işlemeyi yordayan bir faktör olduğunu belirlemiştir. Webster (2003) ergenlerde ahlaki davranışın en güçlü yordayıcısının umut olduğunu ortaya koymuştur. Robbins ve Bryan (2004) denetimli serbestlik altındaki suça sürüklenmiş çocukların gelecek yöneliminin madde kullanımı ve riskli cinsel davranışlarla ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Araştırmanın ilk hipotezinde gelecek algısı suç

türüne göre karşılaştırılmıştır. Suç türü özelinde bakıldığında Moulden ve Marshall (2005) cinsel suçluların rehabilitasyonunda umudun önemini ele almaktadır. Etiketlenme ve dışlanma sonucu cinsel suçluların tahliye sonrası hayata adapte olmalarındaki zorluklar nedeniyle bu alandaki çalışmalar özellikle cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlara odaklanmıştır. Ancak genellikle örneklem yetişkin tutuklu/hükümlülerden oluşmakta ve suça sürüklenmiş çocuklarla yapılan çalışmalara nadiren rastlanmaktadır. Bu araştırmada suça sürüklenmiş çocuklarda suç türlerine göre umut ve iyimserlik düzeyleri karşılaştırılmış ancak aralarında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Bu noktada cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlara karışan ergenlerde diğer suç gruplarına göre geleceğe yönelik pozitif algının daha düşük olacağına yönelik hipotez desteklenmemiştir. Umut ve iyimserlik kavramları geleceğe bakışı genel olarak değerlendirmektedir. Bulgurcuoğlu (2016), İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevlerinde suça sürüklenmiş çocukların gelecek beklentilerine yönelik yaptığı araştırmada suç türlerine göre genel gelecek beklentisinde bir farklılaşma olmadığını ancak din ve topluma dair beklentiler ile sağlık ve yaşama dair beklentilerin cinsel suç grubunda mala karşı ve şahsa karşı suç gruplarına göre daha düşük olduğunu saptamıştır. Öte yandan bir diğer bakış açısı da cinsel suçluların kriminal davranışının altında yatanın umut olduğunu, eğer prososyal yöntemlerle amacına ulaşamazlarsa kriminal stratejiler ile hedefe ulaşmaktan çekinmediklerini, uygun olmayan alternatif yollar ürettiklerini ileri sürmektedir (Moulden ve Marshall, 2005). Bu çalışmada suç türleri arasında farklılık gözlenmemesi suç türlerinin farklı risk faktörleri ile ilişkisi olmasından, suç türlerine göre kişilerin özelliklerinin ve geçmiş öykülerinin farklılık göstermesinden (Barrett vd., 2010) kaynaklanabilir. Ergen cinsel suçlular kendi içinde farklı grupları içermekte ve mağdurun kendinden küçük çocuk olması veya akranı olmasına göre psikososyal işlevler, şiddetin kullanım düzeyi, psikiyatrik bozukluk gibi

konularda farklılık bulunmaktadır (Borum ve Verhaagen, 2006). Bu açıdan düşünüldüğünde geleceğe dair inanışlar ve suç türleri daha özgül başlıklar altında değerlendirilirse farklılıklar belirlenebilir.

İlk kez suça karışma yaşı suç davranışının tekrarını yordayan en önemli risk faktörleri arasında gösterilmektedir. Hem yaşam öykülerindeki olumsuzlukların daha fazla olması hem de adalet sistemiyle temaslarının erken yaşta başlamasının sonucu olarak çocuk hükümlülerin geleceğe yönelik algılarının negatif yönde etkilenmiş olabileceği beklenmiş ancak araştırma hipotezi desteklenmemiş ve suça sürüklenme yaşına göre umut ve iyimserlik düzeyinin değişmediği belirlenmiştir. Çocuk hükümlülerin suça karışma yaşlarının kendi beyanları esas alınarak değerlendirilmiş olması sonucu etkileyen sebeplerden birisi olabilir. Hipotezin desteklenmemesinde Boer (2019) ikinci bir bakış açısı sağlamaktadır. Çalışmasında erken yaşta suça karışan kişilerin sorunlarının daha fazla, daha kalıcı ve değişime daha dirençli olduğu; aynı zamanda bu grubun tedaviyi terk etme eğiliminin de daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle sorunlu gruba dair verinin kaybolduğuna ve dolayısıyla anlamlı farkların elde edilemediğine işaret edilmiştir. Eğitimevlerinde kalan çocukların kurum kurallarına uyumlu, eğitim iyileştirme faaliyetlerine düzenli katılan ve kurumun firar engeli olmamasına rağmen kurumda kalmaya devam eden çocuklar olmaları nedeniyle araştırma örnekleminde yüksek riskli gruptaki çocuklara ulaşılamamış olabilir.

Araştırmanın üçüncü hipotezinde suç öyküsüne ait olumsuzluklar arttıkça suça sürüklenen çocukların umut ve iyimserlik düzeyinin düşmesi beklenmiştir. Suç ile ilişkili olumsuzlukları ele alan değişkenlerden; hakkında devam eden bir yargılama sürecinin olması, ceza süresi, cezaevinde bulunma süresi ve aldıkları disiplin cezaları ile pozitif gelecek algısı

arasında anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilmemiştir. Yalnızca cezaevi tecrübesine ilişkin bulgular anlamlı düzeydedir. Sadece 1 kere cezaevinde bulunanların, 1'den kereden fazla cezaevinde bulunanlara göre amaca güdülenme düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Dekhtyar, Beasley, Jason ve Ferrari'nin (2012) tekrar cezaevine girme ile yalnızca amaca güdülenme bileşeninin ilişkili olduğu bulgusu bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik göstermektedir. Lane, Lanza-Kaduce, Frazier ve Bishop (2002) cezaevlerinin çocukların gelişimini sekteye uğrattığını, geleceğe dair motivasyonlarını kırdığını ve çocukları prososyal ilişkilerden uzaklaştırdığını belirtmiştir. Dekhtyar vd. (2012) bu durumun, mahkumların hedef belirlese ve gelişim gösterse dahi geçmiş suç öyküleri nedeniyle hep dezavantajlı konumda olacaklarına ve prososyal davranışların sonuca ulaşmayacağına dair inançlarından kaynaklandığını savunmuştur. Mahler vd. (2017) da ilk tutuklulukta geleceğe yönelik olumlu bakışın önemli olduğu ve ilk kez cezaevine girenlerin çoğunluğunun akademik ve davranışsal olarak gelecek hedeflerine ulaşacaklarına dair inançlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan cezaevinde bulunma sayısı arttıkça çocukların amaca güdülenme düşüncesinde düşüş olması alanyazınla uyumlu bir bulgudur. Diğer yandan çocukların pozitif gelecek algılarının suç öyküsüne ait diğer değişkenlerle ilişkisinin olmaması beklenmeyen bir sonuçtur. Smith (2003) tarafından yürütülen doktora tezinde çocuk hükümlülerin umut düzeylerinin kontrol grubundan düşük olduğu ama farkın anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Yarcheski ve Mahon (2016) çalışmasında umudu yordayan faktörler içinde en düşük etki büyüklüğünün stres ve negatif duygulanıma ait olmasını, ergenlerin umudunun olumsuzluklardan kolaylıkla etkilenmediğinin bir göstergesi olarak yorumlamıştır. Snyder (2000) de çocukların olumsuzluklar karşısında yetişkinlere göre çok daha dirençli olduklarını söylemiştir.

Betimleyici analizlerin sonuçlarına göre de ceza süresi arttıkça babadan algılanan ayrışmamış red azalmakta ve kurumda kalınan süre arttıkça sosyal destek artmaktadır; cezaevi tecrübesi arttıkça ise ebeveynden algılanan red artmaktadır. Bu bulgularla uyumlu olarak ebeveynin reddinin pozitif gelecek algısını olumsuz etkilediği düşünüldüğünde ebeveyn ilişkisinin niteliğinin koruyucu etki sağladığı düşünülebilir.

Bunun yanı sıra araştırmalar yalnızca cezaya değil rehabilitasyona, etkililiği kanıtlanmış yöntemlere, kriminojenik ihtiyaçlara odaklanan, risk-ihtiyaç-uygunluk sistemini kullanan, toplum ve aile odaklı yaklaşımları benimsemiş kurumların daha etkili sonuçlar doğuracağını; eğitim ve iş olanakları ile çocukların hedef oluşturmasını sağlamanın koruyucu özelliğini vurgulamaktadır (Barrett vd., 2010; Lambie ve Randell, 2013). Sulimani-Aidan, Sivan ve Davidson-Arad (2017) aile ile yaşayan ve aileden ayrı koruma altında yaşayan riskli konumdaki çocukların umut düzeylerini karşılaştırdığı çalışmada anlamlı bir farklılık elde etmemiş ve bunun çocukların bakım altındaki rehabilitasyon sürecinde daha fazla koruyucu faktöre maruz kalmaları ile ilişkili olabileceği yönünde bir açıklama getirmiştir. Çocukların ihmal ve istismara maruz kaldıkları ailelerinden ayrılmalarının etkileri tartışmalı olmakla birlikte kurumda kalan çocukların kötü muameleden uzaklaşmalarının ve bir yandan da aileleri ile temaslarının devam etmesinin çocuğa olumlu katkıları olabileceğinden bahsedilmiştir. Türkiye'de eğitimevlerinin bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemini temel alan, eğitim odaklı, çocukların toplum içerisinde eğitim ve sosyal faaliyetlere katılabildiği, düzenli olarak ailelerinin yanına gidebildiği bir model olması açısından suça ilişkin olumsuzluklara rağmen çocukların pozitif gelecek algısını desteklediği değerlendirilebilir.

Ailenin ziyaret sıklığı ve maddi destek sağlayıp sağlamadığı pozitif gelecek algısı ile karşılaştırıldığında umut ve iyimserlik puanlarında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular neticesinde pozitif gelecek algısı ile eğitimevinde aile ile ilişkiye dair hipotez desteklenmemiştir. Ceza infaz kurumlarında ziyaret ve maddi destek değişkenleri algılanan sosyal desteğin yüksek olmasıyla (Çıvgın, 2015; Ravanoğlu, 2018) ve ziyaretçinin olmaması mahkumun yalnızlık duygusu ile ilişkili (Çorapçıoğlu Özkürkçügil, 1998) bulunmuştur. Ancak bu çalışmalar yetişkinlerle ve kapalı ceza infaz kurumlarında yürütülmüştür. Türkiye'de erkek ergenlerin kaldığı üç eğitimevi bulunmaktadır. Dolayısıyla çoğunlukla çocukların bulunduğu kurum, ailenin yaşadığından farklı bir şehirdedir. Hem maddi imkansızlıklar hem başka çocuklarının olması ve onlarla birlikte ziyarete gelmenin zorlukları nedeniyle aileler istese dahi ziyarete gelememektedir. Ayrıca eğitimevlerinde kalan çocukların üç ayda bir ailelerinin yanına gidebilmeleri ve gün içinde telefon ile görüşme saatlerinde kısıt olmaması nedeniyle çocuklar bu olumsuzluklara karşı ailelerini daha kabullenici bir tutumla değerlendiriyor olabilirler. Bunun yanı sıra Mowen ve Visher (2015) ziyaretin süresi veya sayısının değil, aile içi çatışmaların, ziyarette ilişkilerin niteliğinin, temasın türünün önemli olduğunu ve ziyarete ilişkin düzenlemelerin bu değişkenler düşünülerek oluşturulması gerektiğini dile getirmiştir.

Eğitime dair bilgiler ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçlarına göre; eğitim düzeyine göre gruplar arasında umut ve iyimserlik puanları anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Eğitim türü karşılaştırıldığında eğitimevlerinde yaygın eğitime devam edenlerin kurum dışında örgün veya mesleki eğitime devam edenlere göre umut düzeylerinin daha düşük olduğu ve umudun bileşenlerine bakıldığında amaca güdülenmenin yaygın

eğitime devam eden grupta daha düşük olduğu saptanmıştır. Algılanan ders başarı düzeyi de umut ile ilişkili olup ders başarısını iyi olarak algılayan çocukların umut düzeyi ve umudun her iki bileşeni alternatif yollar üretme düşüncesi ve amaca güdülenme daha yüksektir. Okulda disiplin cezası alma ve okuldan kaçma davranışlarına göre karşılaştırıldığında pozitif gelecek algısında gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Okul terki olanların ise umut düzeyleri okula devam edenlere göre daha düşüktür. Amaca güdülenme de okul terki olanlarda daha düşük olarak tespit edilmiştir. İyimserliğin eğitime dair değişkenlerle ilişkili olmadığı görülmüştür. Eğitim ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişkiye dair hipotez kısmen doğrulanmıştır. Bu çalışmanın örnekleminde okul terki olmayan ve kurum dışında eğitime devam eden çocuklarda amaca güdülenmenin diğer gruplara göre daha yüksek olması ama alternatif yollar üretme açısından gruplar arası farklılık görülmemesi suça sürüklenmiş çocukların hedef belirleyip seçenekler üretebilse dahi suça karışmış olmaları dolayısıyla bu hedefleri gerçekleştirebileceklerine dair inançlarının düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumun suça sürüklenmiş çocukların tahliye sonrası karşılaşabilecekleri zorluklara dair endişeleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Dekhtyar vd., 2012). Üzümcü'nün (2016) Ankara çocuk eğitimevinde çıraklık eğitimine devam eden 30 çocukla yaptığı çalışmaya göre çıraklık eğitimi ekonomik katkı sunmakta ve tahliye sonrası meslek kazanımına yönelik bir güvence sağlamaktadır. Aynı zamanda cezaevlerinde eğitim olanaklarından yararlanmak; hükümlülerin yaşam kalitesini, benlik saygılarını, başa çıkma becerilerini arttırmaktadır (Jiang ve Winfree, 2006). Bu bağlamdan yola çıkarak değerlendirildiğinde de çocukların kurum dışında eğitim almaları ile tahliye sonrası yaşama dair beklentileri de daha yüksek olacaktır. Bu anlamda bu bulgular suça sürüklenmiş çocuklarda hedef belirleme ve alternatif seçeneklere sahip olma dışında bu hedeflerin peşinden gitmeye yönelik inancın önemi ve

eğitim-iyileştirme odaklı, toplumla bütünleşmeyi esas alan kurumların olumlu etkilerine ilişkin araştırmalarla uyumludur (Barrett vd., 2010). Marques, Lopez, Fontaine, Coimbra ve Mitchell (2015) ve Snyder vd. (2002) umudu yüksek olan gençlerin akademik başarısının daha yüksek olduğunu; Day, Hanson, Maltby, Proctor ve Wood (2010) umudun akademik başarının önemli bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Adelabu (2008) etnik azınlıklara mensup ergenlerle yaptığı çalışmada bu grupta amaca güdülenmenin akademik başarı ile ilişkili olduğunu ancak alternatif yollar üretmenin ilişkili olmadığını saptamış ve hedefe kararlılıkla ilerlemenin önemine işaret etmiştir. Mahler vd. (2017) tarafından yapılan araştırmada da okul terki ile tutukluluk öyküsü çocuk hükümlülerin gelecek potansiyellerine ilişkin inançlarını olumsuz etkilemiştir. Akademik başarı ile ilgili sonuçlara göre pozitif gelecek algısı umut değişkeni ile ilişkili ancak iyimserlik ile ilişkili değildir. Rand, Martin ve Shea (2011) hukuk öğrencileri ile yaptığı araştırmada akademik başarının umutla ilişkili olduğunu ancak iyimserlik ile ilişkili olmadığını bildirmiştir. Umudun daha çok bilişsel bir kavram olması bu farklılığın nedeni olarak düşünülmüştür.

Ailenin yapısal özelliklerine ilişkin özelliklerin pozitif gelecek algısı ile ilişkisine dair hipotezin sınanması sonucunda yalnızca babanın eğitim durumunun umut ile ilişkili olduğu ve babası ortaokul mezunu ve üzeri eğitim almış çocukların umutlu düşüncesinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında babanın sağ olması, anne baba birlikteliği, annenin eğitim düzeyi, anne ve babanın iş durumu, kardeş sayısı, yurt öyküsü, ailede madde kullanımı ve suç öyküsü pozitif gelecek algısı ile ilişkili bulunmamıştır. Araştırma hipotezi desteklenmemiş olmakla birlikte bu durumun alanyazında yer alan aile yapısının tek başına bir belirleyici olmadığına dair çalışmalar ile açıklanması mümkündür. Çocukların gelişiminde

aile yapısına dair olumsuzlukların çocuklardaki sorunlarla ilişkisi birçok çalışmada gösterilmiş (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007; Börekçi, 2012; Korkmaz ve Erden, 2010) ancak Sampson ve Laub (2003) da evli olmanın veya iş sahibi olmanın değil bu durumların niteliğinin insan yaşamında farklılık yarattığını öne sürmüştür. Ege'nin (2018) lise öğrencisi ergenlerin sorunları ile ilgili çalışmasında da anne baba birlikteliğinin gelecek beklentileri ile ilişkisi bulunmamıştır. Duyan (2005) sokak çocuklarında anne babanın boşanmış olmasının değil ailenin ihmal ve istismarının çocukta umutsuzluk yarattığını belirlemiştir. Bulgurcuoğlu'nun (2016) çalışmasında gelecek beklentisi ile birden fazla alanda ilişkili tek değişken ekonomik durum olmuştur. Bu araştırmada da aile yapısına ilişkin özelliklerden tek anlamlı bulgu babanın eğitim düzeyinde belirlenmiş ve bu bulgu farklı açılardan ele alınmıştır. Ege (2018), anne ve babanın eğitim düzeyinin çocukların gelecek beklentisi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuş eğitim düzeyi yüksek ailelerin hem ekonomik imkanlarının daha iyi olduğunu hem de bu ailelerde ebeveyn-çocuk iletişiminin kalitesinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu araştırmanın nitel bulguları da göstermiştir ki ailenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun gelişimine katkıları da artmakta ve bu aileler eğitim konusunda çocuğa rehberlik ederek gelecek beklentilerini olumlu etkilemektedir. Bu çalışmada annenin eğitim düzeyinin gelecek algısında etkili olmaması, çocuk hükümlülerde sosyoekonomik seviyenin düşük olması ve düşük sosyoekonomik düzeyde benimsenen toplumsal cinsiyet rolleri gereğince kadınların işsizliğinin veya eğitim düzeyinin düşük olmasının kabullenilebilir olması ile açıklanmıştır (Arkonaç ve Güngörmüş Özkardeş, 1998; Artazcoz vd., 2004; Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Ayrıca örneklemin yalnız erkek ergenlerden oluşuyor olması nedeniyle aynı cinsiyetten ebeveyn ile özdeşleşmenin de bir sonucu olarak babanın eğitim düzeyi erkek çocuğun geleceğine dair algısında olumsuzluklar

yaratabilir. Bütün olarak değerlendirildiğinde göre ailenin yapısal özelliklerine ilişkin olumsuzlukların pozitif gelecek algısı ile ilişkili olmaması daha önce belirtildiği üzere ailenin yapısal özelliklerinden ziyade ilişkilerin niteliğinin önemli olmasından kaynaklı olabilir.

Snyder (2000a) umudun gelişiminin bebeklik dönemi itibariyle başladığını ve çocuğun bakım verenle kurduğu güvenli bağlamanın önemli olduğunu söylemiştir. Çocuğun bebeklikte beslenme amacı ile başlayan hedefe yönelik girişimleri aracılığıyla umut ile ilgili ilk deneyimleri başlamaktadır (Snyder, 1996). Umut teorisinin kurucusu Snyder'in yanı sıra Erikson'un psikososyal gelişimi ele aldığı kurama göre bebeklik döneminde, yani insan yaşamının yaklaşık ilk iki yılında güven-güvensizlik çatışması esas olup sağlıklı sonuçlanması halinde bu dönemin kazanımı çocukta umudun gelişimi olmaktadır. Padilla-Walker, Hardy ve Christensen (2011) ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin yakınlığının çocuğa kendini güvende hissettirdiğini ve hedeflerine ulaşmak için olası stratejileri aile ile konuşma imkanı sağladığını; bu durumun çocuğa bu stratejileri uygulamak için kendine güvenerek harekete geçme gücü verdiğini söylemiştir. Araştırma sonuçları da teorik bilgiyi destekler niteliktedir. Otis vd. (2016) ön ergenlik dönemindeki çocuklarda umudu etkileyen faktörleri ele aldığı çalışmada güvenli bağlanmanın umudu yordadığını bildirmiştir. Aydın, Sarı ve Şahin (2014) da ebeveyn kabulünün umudu yordadığını saptamıştır. Blake ve Norton (2014) umut ile bağlanma teorisini birleştiren çalışmaları incelemiş ve güvenli bağlanma ile umut arasında güçlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ebeveyn tutumları ile umut ve iyimserliği ilişkilendiren çalışmalar ailelerin kontrol ve ilgisini birlikte değerlendirerek kontrol eden ama destekleyici ve sıcak bir yaklaşımı içeren demokratik tutumunun iyimserlik ve umudu olumlu etkilediğini, ihmalkar ve otoriter tutumun ise olumsuz etkilediğini göstermektedir (Cenk,

2008; Heaven ve Ciarrochi, 2008). Karababa (2018) ebeveynlik stilleri ile ön ergenlerde umudun ilişkisinde düşmanlık, düşük kontrol ve fiziksel kontrolün umudu negatif yönlü; destekleyici ebeveynliğin ise pozitif yönlü etkilediğini bildirmiştir. İyimserliğin EKAR kuramına göre ebeveynlik ile ilişkisinin analiz edildiği, üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada iki ebeveynden de algılanan sıcaklık arttıkça kişide iyimserlik artmakta; algılanan düşmanlık, ihmal ve ayrışmamış red arttıkça iyimserlik azalmaktadır (Hjelle, Busch ve Warren, 1996). Sözen (2016) suça sürüklenmiş çocuklara gelecek planlarını sormuş ve geleceğe dair olumsuz planları olanlarda bağlanma örüntüsünün yetersiz olduğunu ve gelecekte tekrar suç işleme planı olanların anne-babalarının ilgi ve kontrollerinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Araştırmamızda da ebeveyn reddi arttıkça ve ebeveyn kontrolü azaldıkça pozitif gelecek algısının azalacağı düşünülmüş ve analiz bulgularına göre hipotezin ebeveynden kabul veya reddedilme algısına ilişkin ilk kısmı desteklenmiş ancak ebeveyn kontrolüne ilişkin ikinci kısmında yalnızca babanın kontrolü ile pozitif gelecek algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bulgulara detaylı olarak bakıldığında umut anne ve babanın sıcaklığından pozitif yönlü; annenin ihmal ve ayrışmamış reddinden, babanın düşmanlık, ihmal ve ayrışmamış reddinden negatif yönlü etkilenmektedir. İyimserlik her iki ebeveynin sıcaklığı ile artmakta; düşmanlık, ihmal ve ayrışmamış reddi ile azalmaktadır. Umudun alt ölçeklerine bakıldığında ilk bileşen alternatif yollar üretme düşüncesinde anne ve babanın yalnızca sıcaklık algısı olumlu ve ihmali ise negatif yönde etkili olmuş; düşmanlık ve ayrışmamış reddinin ilişkili olmadığı anlaşılmıştır. İkinci bileşen amaca güdülenmede ise anne ve babanın sıcaklığı arttıkça güdülenme artmakta; düşmanlık, ihmal ve ayrışmamış red arttıkça güdülenme azalmaktadır. Sözen'in (2016) çalışmasında tahliye sonrasında okula devam etmek gibi olumlu gelecek hedefleri olan çocuklarda fiziksel ve duygusal ihmal daha

az görülmüştür. Snyder (2002) ihmalin özellikle ekonomik düzeyi düşük ailelerde görülen çocukla ilgilenen birinin olmaması ile karakterize pasif olarak umut kırıcı bir yaklaşım olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü bakım verenler çocukla umutlu düşünceyi öğretecek kadar zaman geçirmemekte ve ilgi göstermemektedir. Buna ek olarak fiziksel istismarın da çocuğun aktif olarak umudunu azaltıcı etkisi olduğunu ifade etmiştir. Snyder'e göre umutlu düşünce sınır koyan, tutarlı ve destekleyici yaklaşımı benimseyen ebeveynler ile büyüyen çocuklarda gelişmektedir. Rohner'in teorisine göre çocuklar ebeveyninin gözlemlenebilen bir ihmal, saldırganlık davranışını tanımlayamıyor olsa bile kendini sevilmiyor hissedebilmektedir. Bazen ebeveynin reddine dair davranış dış bir gözlemci tarafından fark edilebilir ancak çocuk bu davranışları görmeyebilir, bu durumda çocuk yine de ebeveyni tarafından sevilmediği ve istenmediğini hissediyor ise bu durum ayrışmamış red algısı ile kendini göstermektedir (Ali, Khatun, Khaleque ve Rohner, 2019).

Araştırma sonuçlarına göre çocuk hükümlülerin pozitif gelecek algısında babayla ilişkiye dair değişkenlerin anneye dair değişkenlere göre daha güçlü bir etki ortaya koyduğu dikkati çekmiştir. Alanyazında suça sürüklenmiş çocukların umut ve iyimserlik düzeyini araştıran çalışmalar kısıtlı olduğu gibi anne ve babanın ayrı ayrı incelendiği çalışmalara da çok az rastlanmaktadır. Bu çalışmanın sonuçları anne ve baba ile ilişkinin niteliğinin ayrı ayrı etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Türkmen ve Demirli Yıldız (2011) tarafından yapılan çalışmada babanın tutumunun umuda katkı sağlamadığı, annenin tutumunun önemli olduğu bulunmuş ve ülkemizde babanın ailede kontrol mekanizması olarak işlev gördüğünden bahsedilmiştir. Diğer yandan alanyazında ergenlerin uyumunda babayla ilişkinin de anne ile ilişki kadar önemli katkıları olduğunu dair sonuçlar bulunmaktadır (Laible ve Carlo, 2004;

Miranda, Affuso, Esposito ve Bacchini, 2016). Çetin (2005) eğitimevindeki kalan suça sürüklenmiş erkek ergenlerle yaptığı çalışmada babanın reddedici ve otoriter yaklaşımının annelere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Hoeve vd. (2009) suça sürüklenen erkek çocuklarda baba ile ilişkilerin etkili olduğunu belirtmiştir.

Son olarak ebeveynin kontrolü pozitif gelecek algısında umutla ilişkili ancak iyimserlikle ilişkili bulunmamıştır. Babanın kontrolü çocukların alternatif yollar üretme düşüncelerini olumlu etkilemekte ve bu açından umutlu düşünceye katkı sunmaktadır. Araştırmalar Türkiye'de ailenin aşırı olmayan kontrolünün çocuklarda ailenin kabulü ile örtüşen bir algı yarattığını göstermektedir (Sümer vd., 2010). Aynı zamanda umudun gelişiminde ilginin yanı sıra sınırların belirlenmesi ve belirli düzeylerde beklentilerin eşlik etmesi hedef belirleme ve hedefe ulaşma konusunda kendini yeterli hissetme açısından önem taşımaktadır (Demirli Yıldız, 2016).

Snyder teorisinde umut gelişiminde kişilik özelliklerine yer vermemiş olsa da çalışmalar bu alanda incelemelerin gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Alarcon, Bowling ve Khazon, 2013; Otis vd., 2016). Bu araştırmada pozitif gelecek algısı EKAR kuramının kişilik alt kuramı ile ele alınmış psikolojik uyum arttıkça pozitif gelecek algısının artmasına yönelik hipotez doğrulanmıştır. Regresyon analizleri sonucunda da psikolojik uyumun umut ve iyimserliğin yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Kişilik değerlendirmesine ilişkin bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde saldırganlık, benlik saygısı, özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve dünya görüşü umut ve iyimserlik düzeyi ile ilişkili bulunmuş ve bunlara ek olarak duygusal tutarsızlık yalnızca iyimserlik ile ilişki olarak belirlenmiştir. Benlik sayısı, özyeterlik, duygusal tepkisizlik ve dünya görüşünün umudun her iki bileşeni ile ilişkisi

saptanmış, ayrıca duygusal tutarsızlık amaca güdülenme ile ilişkili bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçlarına istinaden de özyeterlik ve olumlu dünya görüşü pozitif gelecek algısını arttırmaktadır. Alanyazında umut ve iyimserlik ile psikolojik uyum ilişkisini EKAR kuramı kapsamında ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer yandan benlik saygısı, özyeterlik, duygu düzenleme, dünya görüşü gibi özelliklerin bu değişkenler ile birlikte ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Alarcon vd. (2013) çalışmasında da belirttiği gibi iyimserlik daha çok kişilik özelliği ile ilişkili olup kişiliğe dair değişkenler ile umuda göre daha güçlü bir ilişki ortaya koymaktadır. Kişilik özelliklerinden yalnızca özyeterlik ile umut arasında daha güçlü bir ilişki belirlenmiştir. Bu bulgu özyeterliliğin umuda olan etkisini gösteren birçok araştırma ile paralellik göstermektedir. Tarhan (2012) umut kavramına yönelik yaptığı odak grup çalışmasında umut düzeyi düşük olan kişilerin kendini duygusal olarak tutarsız, kararlılık göstermeyen, diğer insanların fikirlerine aşırı önem veren, benlik saygısı düşük olarak tanımlandıklarını bildirmiştir. Aynı zamanda araştırmanın nicel sonuçlarına göre umudun en güçlü yordayıcısı özyeterlik olarak belirlenmiştir. Çelik, Çetin ve Tutkun (2015) özyeterliğin umudun her iki bileşenini de yordadığını bulgulamıştır. Snyder, Sympson, Michael ve Cheavens (2001) umudun psikolojik uyum ile ilişkili olduğunu, özellikle kişinin kendi yeterliliğine, kaynaklarına ve değerliliğine dair düşüncesinin hedefine ulaşabileceğine dair inancında önemi olduğunu söylemektedir. Dünya görüşü, bireyin dünyayı güvenilir ve stabil bir yer olarak algılaması ile ilişkilidir (Erikson, 1968; Rohner, 2015). Yaşamın ilk yıllarında ebeveyn-çocuk ilişkisi aracılığıyla çocuk dünyanın güvenilir olup olmadığına dair bir inanç geliştirmekte ve bu durum çocukta umudun gelişimine de etkili olmaktadır (Snyder, 2002). Bu anlamda olumsuz dünya görüşünün pozitif gelecek algısı ile ilişkili olması, yani çocukların dünyanın güvenilir bir yer olduğuna dair inancının umutlu düşünceyi ve

iyimserliği yordaması kuramsal bilgiyi desteklemektedir. Bir diğer bakış açısıyla güvenilir olmayan mahallelerde yaşayan ergenlerin umut düzeylerinin de daha düşük olduğu görülmektedir (McCoy ve Bowen, 2015). Daha geniş bir perspektiften bakıldığında da Snyder (2000a) bireysel düzeyin ötesinde yaşanılan aile içindeki ilişkisel ve yapısal sorunların ve aynı zamanda şiddet, ekonomik sorunlar, sağlık hizmetlerine ulaşım gibi toplumsal düzeydeki değişkenlerin umudu etkilediğini vurgulamaktadır. Araştırma örneklemini oluşturan suça sürüklenen çocukların aile içindeki sorunlarının dışında toplumsal düzeyde de birçok sorun yaşadıkları bilinmekte ve bu nedenle gelecekte hedeflerine ulaşabileceklerine dair kendi kapasitelerine yönelik inançları yeterli olmamakta ve içinde bulundukları dünyanın onlara sunabileceklerine dair de şüpheleri umut ve iyimserliklerini etkilemektedir. Esteves vd. (2013) ergenlerle yapılan 11 çalışmayı incelemiş ve benlik saygısının tutarlı olarak umutla ilişkili olduğunu göstermiştir. Jackman ve Macphee (2017) ergenlerin benlik saygılarının gelecek yönelimleri ile ilişkili olduğunu ve benlik saygısı ile gelecek yöneliminin ergenlerde riskli davranışlara karşı koruyucu işlevinin olduğunu ortaya koymuştur. Otis (2015) umudun belirleyicilerini araştırdığı çalışmasında duygusal dengesizliğin umudun yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir. Araştırma bulguları bağımlılık özelliğinin umutla ilişkili olmadığını ortaya koymuş olup bu bulgu Tarhan'ın (2012) çalışmasında beş faktör kişilik kuramındaki yumuşak başlılık özelliğinin umudu yordama gücünün bulunmayışına dair bulgu ile benzerlik göstermektedir. Sözü geçen çalışmada bu durum yumuşak başlılığın diğer insanlara uyumla ilişkili olması ve umudun ise kişinin bağımsız olarak bireysel hedeflerine doğru kararlılıkla ilerlemesi anlamına gelmesi ile açıklanmıştır. Açıklamaları destekler şekilde çalışmamızın örnekleminde de bağımlılık puan ortalamalarına baktığımızda sağlıklı uyum sınırının üstünde hafif düzeyde sağlıksız aralıkta yer aldığı görülmektedir.

Eğitimevinde kalan çocukların algıladıkları sosyal destek ile pozitif gelecek algısı arasındaki ilişkiye bakıldığında sosyal destek arttıkça umut ve iyimserliğin ve aynı zamanda alternatif yollar üretme ve amaca güdülenmenin her ikisinin de arttığı belirlenmiştir. Sosyal destek kaynaklarına göre yapılan analiz sonucunda umut ile bileşenleri aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek tarafından yordanmaktadır. İyimserlik ise yalnızca aileden algılanan sosyal destek tarafından yordanmaktadır. Tutuklu/hükümlülerle yapılan birçok çalışma cezaevinde sosyal desteğin önemini göstermektedir (Çıvgın, 2015; Çorapçıoğlu Özkürkçügil, 1998; Ravanoğlu, 2018). Shulman ve Cauffman (2011) cezaevindeki ergenlerde sosyal destek arayışının en çok kullanılan başa çıkma mekanizması olduğunu ve sosyal desteğin cezaevindeki ergenlerin iyilik haline katkısının yüksek olduğunu belirtmiştir. Ergenlerde umudu etkileyen faktörleri inceleyen bir meta-analiz sosyal desteğin umudun güçlü bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymuştur (Esteves vd., 2013). Risk altındaki çocuklarla yapılan bir çalışmada algılanan sosyal destek arttıkça umut düzeyinin de arttığı, özellikle alternatif yollar üretmenin sosyal destek düzeyinden etkilendiği ortaya konmuştur (Hagen vd., 2005). Mahon ve Yarcheski (2017) ergenlerde algılanan sosyal destek kaynakları incelendiğinde ergenlik döneminde arkadaştan algılanan sosyal desteğin ebeveynden algılanan sosyal destekten daha önemli olduğunu ve umuda etkisinin daha güçlü olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Nurmi (1991) iyimserliğin oluşumu ve çocuk tarafından içselleştirilmesinde ailenin sosyal desteğinin önemini vurgulamıştır. Ergenlik döneminde sosyal destek kaynağı olarak arkadaşlar aileye göre daha önemli olarak algılansa bile cezaevinde kalan çocuklarda arkadaştan algılanan sosyal desteğin kriminojenik özelliğinin olduğu da bilinmektedir (Mowen ve Boman, 2019). Malecki ve Demaray (2003) farklı sosyal destek kaynaklarının farklı alanlarda uyumla ilişkili olduğunu öngörmektedir. Bu bağlamda ailelerinden aldıkları

destek ile beraber yaşadıkları akranlarından aldıkları desteğin gelecek algılarına farklı katkılarının olduğu düşünülebilir.

5.3. Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması

Ergenlerin iyi oluşunda umut önemli bir kavram olmakla birlikte çocuklukta ve ergenlikte umudun gelişimsel sürecine dair araştırmalar yetersiz olup hem bireysel hem çevresel düzeyde etkileyen faktörlerin çalışılmasının gerekliliği öne sürülmektedir (Alarcon vd., 2013; Schmid ve Lopez, 2011). Demografik belirteçlerin (Schmid ve Lopez, 2011) ve kişilik özelliklerinin özellikle ihmal edilmiş alanlar olduğu vurgulanmaktadır (Otis, 2015). Bu bağlamda hiyerarşik regresyon analizi ile pozitif gelecek algısını etkileyen faktörler birlikte ele alınmış ve kişilik özelliklerinin diğer değişkenler kontrol edildiğindeki katkısı incelenmiştir.

Umut teorisi hem düşünsel süreci hem de motivasyonu içermektedir. Umut, arzu ve kişisel yatırımla ilişkiliyken iyimserlik ise kişinin geleceğe yönelik genel düzeyde beklentisini ifade etmektedir. İkisi de gelecek odaklı kavramlar olmakla birlikte gelecek algısının farklı yanlarını ele almaktadır (Strauss, Niven, McClelland ve Cheung, 2015). Bu nedenle pozitif gelecek algısı bu iki kavram ile ele alınmış ve umudun iki bileşeniyle birlikte toplam dört bağımlı değişken için dört ayrı hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür.

Umut ile ilgili hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre ilk adımda babanın eğitim düzeyi ortaokul ve üzeri olanların umudunun daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Babanın eğitim düzeyi kontrol edildiğinde aile ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin umudun açıklanmasına anlamlı katkı sağladığı ancak sonraki adımlarda annenin ve babanın

sıcaklığının, babanın kontrolünün umudu yordamadığı görülmüştür. Aynı zamanda aileden algılanan sosyal desteğin de anlamlı katkısı ortadan kalkmıştır. Son adımda modelin anlamlı olduğu ve babanın eğitim düzeyi, arkadaşın sosyal desteği ve özyeterlik ile dünya görüşünün umudun anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Hiyerarşik regresyon analizi umudun bileşenleri için yapıldığında arkadaşın sosyal desteği, babanın kontrolü, özyeterlik ve dünya görüşünün alternatif yollar üretme düşüncesinde; arkadaşın sosyal desteği ve özyeterliğin amaca güdülenmede etkili olduğu saptanmıştır. Bu aşamada demografik ve suç değişkenlerinin umudun bileşenlerini anlamlı düzeyde yordayıcı gücünün olmadığı görülmektedir. Demografik değişkenlerden yalnızca babanın eğitim düzeyi genel umutlu düşünceyi etkilemektedir. Arkadaşın sosyal desteğinin umut ve bileşenleri için tutarlı olarak güçlü bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir.

İyimserlikte ise ilk adımda ailenin sosyal desteğinin yordayıcı gücü bulunurken, ikinci adımda annenin sıcaklığı ve ayrışmamış reddinin eklenmesi ile anlamlı etkisinin ortadan kalktığı belirlenmiştir. Anne ve babanın kabul-reddine ilişkin değişkenlerin iyimserliğe anlamlı düzeyde katkısı olmamış ve son adımda kişilik özellikleri eklendikten sonra modelin anlamlı olduğu ve dünya görüşünün olumlu olmasının iyimserliği yordayıcı gücünün olduğu belirlenmiştir.

Nurmi (1991) gelecek yöneliminde ve hedef belirlemede ailenin kontrolünün önemli olduğunu söylemiştir. Türk kültüründe ailedeki kontrol mekanizmasının daha çok baba olarak belirlenmiş olması (Çetin, 2005; Türkmen ve Demirli Yıldız, 2011); ebeveynin kontrolüne ilişkin sonuçların yalnız baba ile ilişkili olmasını açıklamaktadır. Model anlamlı bir sonuç vermemiş ancak alternatif yollar üretmede üçüncü aşamada annenin sıcaklığının anlamlı bir

ilişki göstermiş olması da annelerin çocukla daha çok iletişim ve yakınlık kurarak biraradalık sağladığını, babaların ise izleme, denetim ile çocukla iletişim halinde olduğunu desteklemektedir.

Pozitif gelecek algısında algılanan sosyal destek ve sosyal destek kaynakları incelendiğinde doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre umut ve bileşenleri aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek tarafından yordanırken; iyimserlik yalnızca aileden algılanan sosyal destek tarafından yordanmıştır. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre ise umut ve iki bileşeninin yordayıcıları arasında yalnızca arkadaştan algılanan sosyal destek yer alırken son modelde algılanan sosyal destek iyimserliği etkilememiştir. Mahon ve Yarcheski (2017) sosyal destek ve umut ilişkisini incelediği meta analiz çalışması sonucunda ergenlik döneminde sosyal çevrenin genişlediğini ve ailenin birincil bakım veren rolüne devam etse de umudu arttıran birincil sosyal destek kaynağının arkadaşlar olmaya başladığını belirtmiştir. Mancini ve Huebner (2004) de riskli davranışları olan ergenlerin arkadaş sosyal desteğinin diğerlerine göre daha fazla olduğuna dikkat çekmiştir. Helsen, Vollebergh ve Meeus (2000) ergenlerin, duygusal zorluklar yaşadıklarında aileden algılanan sosyal destek yetersiz ise akranlarının sosyal desteğine yöneldiklerini ve bu şekilde durumu telafi etmeye çalıştıklarını ortaya koymuştur. Umut ve iyimserliğin yordanmasında sosyal destek kaynakları değerlendirilirken kavramların farklılığı göz önüne alınmalıdır. Umut daha çok kişinin kontrolünde olan faktörleri ele alarak belirli bir hedefe ulaşabileceğine dair inancı ile ilişkiliyken; iyimserlik genel bir beklenti olarak tanımlanmaktadır (Bryant ve Cvengros, 2004). Literatür ile uyumlu şekilde (Rand, 2009) bu çalışmada da iyimserliğin daha çok kişinin dünyaya dair genel bakışını ifade ettiği; umudun ise kişinin kendi yeterliliği ile ilgili

bir kavram olduğu ortaya konmuştur. İyimserliğin duygu odaklı, umudun ise sorun odaklı bir başa çıkma yaklaşımı olduğu göz önüne alındığında (Rand vd., 2011); yaşamın iyi şeyler getireceğine dair genel beklenti aile desteğine ihtiyaç duyarken; umut daha spesifik amaçlara odaklı olduğu için kişinin ailesi destek sağlayamıyorsa o esnada ulaşılabilir olan akranlarından destek almasına daha çok müsaade edebilir. Umut düzeyi ölçülürken hedefler ile ilgili spesifik bir değerlendirme yapılmadığından hedefin ne olduğuna bağlı olarak arkadaşların desteğinin anlamlı olabileceği düşünülebilir. Bu farklılığın anlaşılabilmesi adına gelecek çalışmalarda umudun hedef odaklı olarak çalışılması faydalı olacaktır.

Ebeveynden algılanan kabul-reddin pozitif gelecek algısına etkisinin bulunmaması alanyazındaki araştırmalar ve kuramsal bilgi ile örtüşmemektedir. Ancak daha önce suça sürüklenmiş ve hükümlü çocuklarla bu bağlamda yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Öte yandan suça sürüklenmiş çocukların gelecek hedeflerine yönelik çalışmalarda hedefin türüne göre değerlendirme yapıldığında sonuçlarda anlamlı farklılıklar görülmüş ancak bu çalışmada genel anlamda umut ve iyimserlik araştırılmış olmasının suç ve aile düzeyinde anlamlı bulgular elde edilmemesinin bir nedeni olabileceği düşünülmüştür. Bulgurcuoğlu (2016) gelecek yönelimini belirli başlıklar altında araştırdığında yalnızca din ve toplum ile sağlık konularında suç türlerine göre anlamlı düzeyde farklılıklar belirlemiştir. Benzer şekilde Sözen (2016) tahliye sonrası gelecek planları ile anne baba ile bağlanma örüntüleri incelemiş ve planlara göre farklı bulgular elde etmiştir. Aynı zamanda bu çalışmada ebeveyn kabul-reddi ile pozitif gelecek algısı arasında doğrusal regresyon analizlerinde anlamlı bulgular elde edilmiş ancak açıklayıcılığının da düşük olduğu görülmüştür. Padilla-Walker, Hardy ve Christensen (2011) ebeveyn ile bağlanmanın çocukta olumsuz sonuçlarla direk, olumlu

sonuçlarla ise dolaylı ilişkisinin olabileceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra ergenlik çocuğun aileden ayrışma ve bağımsızlaşma arzusunun ön plana çıktığı bir kişilik gelişimi dönemi olması nedeniyle özellikle pozitif özellikli sonuçlarda çocukların bireysel özelliklerinin aileye ilişkin değişkenlerden daha etkili olabileceği öne sürülmüştür (Chen, 2010; Padilla-Walker ve Carlo, 2007). Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde ergenlerde gelecek algısının şekillenmesinde aileden ziyade arkadaş ilişkileri ve kendi kişiliklerine yönelik değerlendirmelerinin etkili olabileceği görülmektedir. Nurmi ve Pulliainen (1991) iyimserliğin ön ergenlikte ebeveynin düşük düzeyde kontrolünün; 15 yaşında ise ebeveyn ile iletişim ve tartışmanın iyimserliği arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu, Padilla-Walker vd. (2011) tarafından da vurgulandığı gibi gelecekteki araştırmalarda ergenlerde pozitif gelecek algısını değerlendirirken ebeveynliğin bağlanma dışında farklı boyutlarının da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Çünkü ergenliğin kişilik gelişiminde önemli bir dönem olması ve umut ile iyimserlik düzeylerinde değişimler olması (Yin, Li, Yuan ve Wang, 2019) nedeniyle çocuğun o yaş dönemine özgü ilişkilerin etkisi de değerlendirilmelidir.

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre son adımda analize alınan kişilik özelliklerinin umut ve iyimserliğe kısmen katkısı olduğu görülmüştür. Kişinin özyeterliği ve dünya görüşü olumlu yönde arttıkça umudu artmaktadır. Yani kendi kapasitesine yönelik inancı yüksek olan ve dünyanın güvenilir bir yer olduğuna inanan kişilerin umudu yüksek olmaktadır. Aynı zamanda bu kişiler hedeflerine yönelik engellerle karşılaştıklarında alternatif yollar üretebilmektedir. Kişinin hedefe yönelik ürettiği çözümlerin peşinden gitmeye dair motivasyonunu ifade eden amaca güdülenmenin de kişinin özyeterliğine dair inancının yüksek olmasından etkilendiği görülmüştür. Birçok araştırma, umudun özyeterlik

tarafından yordandığını ortaya koymakta ve amaca güdülenme bileşeninin özyeterlik ile ortak özellikte olduğunu göstermektedir (Magaletta ve Oliver, 1999; Snyder, 2002). Tarhan (2012) lise öğrenimine devam eden ergenlerle yaptığı araştırmada umudun en güçlü yordayıcısının özyeterlik olduğunu tespit etmiştir. Umut teorisi alternatif yollar üretme bileşeni ile iyimserlikten farklı olarak yalnızca beklentiyi değil motivasyonu da içermektedir. Amaca güdülenme kişinin ürettiği alternatiflerin peşinden gidebileceğine dair inancını ifade eder. İyimserlik de umuttan farklı olarak beklenti ile tanımlanan bir kavram olmakla birlikte bu beklenti kişinin kendisi ile ilgili değil, pozitif bir sonuç alınacağına dair genel bir inançtan beslenmektedir (Magaletta ve Oliver, 1999; Sun ve Shek, 2012). Bruininks ve Malle (2005) iyimserliği bir kişinin pikniğe gitmeden önce yağmur yağmayacağına dair inancı olarak örneklendirmiştir. Bu nedenle dünya görüşünün iyimserliğin yordayıcısı olması; özyeterliğin ise umudun tüm bileşenlerinde yordayıcı özelliği olması alanyazındaki çalışmalarda desteklenmektedir. Umut ve iyimserliğin belirleyicilerinin farklı olması ve özellikle farklı kişilik özellikleri ile ilişkili olması geçmiş araştırma sonuçları ile uyumlu olup Alarcon vd. (2013) tarafından belirtilen umut ve iyimserliğin ayrımında bireyin kontrolüne göre farklılık olduğu bulgusu desteklenmektedir.

Bu araştırma eğitimevinde kalan çocuk hükümlüleri ele almış ve suça sürüklenmiş çocukların suç öyküsünün, cezaevi yaşantılarının umut ve iyimserlik düzeylerini etkileyeceği beklenmiş ancak analizler sonucunda arada anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Laub ve Sampson (1988) kurum yaşamının bulgular üstünde etkisi olup olmadığının kurumda kalınan süre ile değişkenler arası ilişkinin test edilmesi ile belirlenebileceği, eğer anlamlı bir ilişki yoksa değişkenlerin bakım altında olmaktan etkilenmiyor olduğunu belirtmiştir. Bu bulguların

eğitimevlerinin suça sürüklenmiş ergenlerin toplumla bütünleşmelerini amaçlayan ve buna yönelik eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine odaklanan kurumlar olmasının yararlılığını destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Rehabilitasyon faaliyetlerinin belirli bir çerçevede yürütüldüğü, çocukların sosyal etkileşimi sürdürebildiği kurumlarda; çocukların risk faktörlerinden uzaklaşması ve maruz kaldığı koruyucu faktörlerin arttırılması aracılığıyla umutlarının sürdürülebildiği bilinmektedir (Lambie ve Randell, 2013; Sulimani-Aidan vd., 2017).

6. Sonuç

Türkiye'de çocuk hükümlülerin barındırıldığı üç eğitimevi bulunmaktadır. Araştırma kapsamında bu eğitimevlerinin üçünde de uygulama yapılmıştır. Ancak kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuk hükümlüler araştırmaya dahil edilmemiştir. Kapalı kurumlarda çocuklar disiplin nedeniyle veya başka bir suç nedeniyle tutuklama kararı çıktığı hallerde kalmaktadır. Çalışma sonuçlarının genellenmesinde bu husus dikkate alınmalı ancak araştırma tarihinde eğitimevlerinde kalan, araştırmaya katılmaya gönüllü veya herhangi bir nedenle kurum dışında olmayan tüm çocuk hükümlülere ulaşıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada elde edilen veriler aracılığıyla öncelikle Türkiye'de eğitimevlerinde kalan erkek çocuk hükümlülerin betimleyici özellikleri ortaya konmuştur. Bu veriler öncelikle çocuk hükümlülerin eğitim yaşamında birçok olumsuzluk olduğunu göstermiştir. Çocukların %80'inin okul terki olduğu ve okul terkinin en yüksek oranda suça karışma veya tutukluluk sebepli olduğu belirlenmiştir. Çocukların tutukluluk halleri eğitim sürecine zarar vermekte ve çocukların yaşamına bir risk faktörünün daha eklenmesine yol açmaktadır. Okul terkinin suça sürüklenmenin de en önemli sebeplerinden biri olduğu düşünüldüğünde geri kalanların da okuldan ayrıldıktan sonra suça karışma riski bulunmaktadır. Bu sonuçlar bir yönüyle suçun önlenmesinde okul terkinin de önlemesine yönelik çalışmaların önemine işaret etmektedir. Çocukların suç öyküsü haricinde sırasıyla en çok ekonomik imkansızlıklar, isteksizlik, devamsızlık nedenleri ile okuldan ayrıldıkları görülmüştür. Bu durumda okul terkinin önlenmesinde ailelere hem ekonomik destek hem de çocuğun eğitim yaşamının önemine ve ihtiyacı olan ilgiye dair farkındalık için destek sağlanmalıdır. Çalışma sonuçları eğitimevlerinde örgün eğitime ve mesleki eğitime giden çocukların eğitim hayatına kurum

içerisinde devam eden çocuklara kıyasla geleceğe yönelik umut ve iyimserliklerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Okul terki olan çocuklardan yalnızca %25'inin mesleki eğitime kaydedildiği değerlendirildiğinde bu sayının arttırılmasının çocukların yaşamına olumlu katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca örgün ve mesleki eğitim öğrencilerinin kurum içinde eğitim alanlarla alternatif yollar üretme açısından bir farklılıkları olmasa da hedefe yönelik motivasyonlarının daha yüksek olması toplumla bütünleşmelerinin ve eş değer eğitimden faydalanmalarının artılarını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde algılanan ders başarısının amaca güdülenmeye olan etkisi çocukların özyeterliklerine dair algılarının önemini göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ile de desteklenmiştir. Bu bağlamda suça sürüklenmiş çocuklara yalnızca eğitim olanakları sunmanın yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Sosyal ve kişiye özgü becerilerin kazandırılmasının bir bütün olarak gelecekteki olumlu davranışlarına etki edeceği düşünülerek eğitim ve iyileştirme programları düzenlenmelidir. Bulgular iyi yaşamlar modelinin kişinin becerilerine yapılacak yatırıma dair vurgusunu desteklemektedir. Suçtan vazgeçme literatüründe ve birçok terapi ekolünde kişinin anlamlı bir yaşam kurması, yaşam amacı olması müdahalenin başarısına katkı sunmaktadır. Bu bağlamda ergenlerde pozitif gelecek algısının geliştirilmesi ve bunun için yalnızca risk faktörlerine değil kişisel gelişimlerine yatırım yapılması anlamlı, prososyal, suçtan uzak bir yaşam sürmeleri için gerekli görünmektedir. Eğitim yaşamına dair sorular neticesinde okulda alınan disiplin cezalarının en çok kavga nedenli olması bu çocukların yaşadığı uyum sorunlarına, şiddet davranışına yönelik erken bir işaret olarak yorumlanabilir. Kavga ceza infaz kurumlarında da sigara kullanımı ile beraber en sık görülen disiplin suçu nedeni olmuştur. Sonuç olarak aslında

eğitim yaşamı çocukların suça karışma riskine karşı yetişkinlere ışık tutmakta ve önlem alınmasına dair işaret vermektedir.

Eğitimevlerinde kalan ergenlerin aile yapısına dair bulgular göstermiştir ki yapısal özelliklerden ziyade aile ile ilişkinin niteliği gelecek algısının şekillenmesinde çok daha etkilidir. Aynı zamanda anne ve babaya ilişkin bulgular suça sürüklenmiş çocuklarda babaya dair özelliklerin daha etkili olduğunu göstermiştir. Bu araştırma, anne ve babaya dair değişkenleri ayrı ayrı ele alması nedeniyle de literatüre bir katkı sunmaktadır. Erkek çocuk hükümlülerde umutlu düşünceye babanın eğitim düzeyinin ve bileşenlerinden alternatif yollar üretmeye babanın kontrolünün etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bulgularda babanın çocukların umut gelişimine katkısı dikkat çekmektedir. Ancak hiyerarşik regresyon analizleri neticesinde gelecek algısının olumlu olmasında aileye ilişkin değişkenlerden çok çocuğun kendi becerilerine ve dünyaya yönelik algısının önemli olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç çocukların ailelerin ziyarete gelme oranlarının da düşük olduğu düşünüldüğünde eğitimevlerinde ailesinden uzakta olan çocuklar için halen katkı sunulabilecek bir alan olduğunu göstermektedir. Ailelere ulaşılamıyor olsa bile çocuklarla yapılacak olan rehabilitasyon çalışmaları pozitif gelecek algısını olumlu etkileyerek çocuğun yaşamında tekrar suça karışmalarını önleyecek koruyucu bir faktörün gelişimine yardımcı olacaktır.

Algılanan sosyal destek korelasyon analizleri ve doğrusal regresyon analizleri sonucunda umut ve iyimserlik ile ilişkili bulunmuş ancak hiyerarşik regresyon analizinde son modelde arkadaştan algılanan sosyal desteğin güçlü bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Arkadaşın sosyal desteğinin ergenlik döneminde önem kazandığı bilinmekle birlikte kurumlarda daha çok akranları ile vakit geçiren çocukların birbirlerini bir sosyal destek

kaynağı olarak gördükleri düşünülebilir. Ancak çalışma kapsamında sosyal desteğin içeriği ve geleceğe yönelik pozitif bakış açısında hangi hedefe yönelik olarak bu algının oluştuğu sorgulanmadığı için akran ilişkilerinin kriminojenik özelliği göz önünde bulundurularak gelecek çalışmalarda ele alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Eğitimevlerinde de arkadaşlık ilişkilerinin ve akranların birbirlerine etkilerinin özellikle zorbalığa açık kurumlar olması nedeniyle iyi gözlenmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Araştırma sonuçları suça ilişkin hipotezleri desteklememiş olmakla birlikte bu bulgular umut verici olarak değerlendirilebilir. Geleceğe yönelik algılarının belirleyicisi suçları, ceza süreleri, cezaevinde geçirdikleri süreler veya suça karışma yaşları olmamıştır. Böylece eğitimevlerinde dış dünya ile temasın koruyucu özelliğinin olduğu ve çocukların umudunun negatif durumlara karşı çok daha dirençli olduğu düşüncesini doğurmaktadır. Yalnızca cezaevi tecrübesi birden çok olanlara amaca güdülenmenin ilk kez cezaevine girmiş olanlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ışığında çocuk ceza infaz kurumlarında ilk kez cezaevine girenlerin gelecek hedeflerine ulaşmalarını desteklemenin tekrar suça karışmalarını önlemede üzerinde durulması gereken bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın betimsel bulgularına göre ailelerin düzenli ziyaret oranlarının düşük olduğu fark edilmiş olup kurumların mevcudunun da yüksekliği değerlendirildiğinde daha küçük kapasiteli kurumlar kurularak sayının arttırılması ile çocukların ailelerine daha yakın konumda kalmaları böylece sosyal desteklerinin arttırılması sağlanmalıdır. Aynı zamanda kurumların kapasitesinin daha az olması çocukların eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinden daha çok faydalanabilmesi ve programlarda bireyselleştirilmiş yaklaşımın tam anlamıyla

sağlanabilmesi, kurum uzmanlarının ve personelinin çocuklarla daha yakından ilgilenmesi açısından faydalı olacaktır. Ayrıca ikamet yerlerine yakın kurumlar çocuğun yaşamını sürdüreceği coğrafya içinde topluma entegre olmasını sağlayarak daha kalıcı bir yararlılık getirecektir. Özellikle örgün eğitimde okul değişikliklerinin azalması ile okul terkinin önlenmesi ve mesleki eğitimin yaşayacağı bölgedeki iş kollarına uygun dallarda gerçekleştirilmesi ile eğitimin tahliye sonrasına faydası arttırılmış olacaktır.

Araştırmanın temel amacı kapsamında olmamakla birlikte betimsel özelliklerin bağımsız değişkenlerle ilişkisine yönelik incelemeler özellikle cinsel suçlara karışmış ergenler eğitim, aile ve bireysel özellikler açısından diğer suç gruplarından farklılaşmıştır. Çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde farklı dinamiklerin araştırılmasına yönelik daha detaylı ve bütüncül çalışmalara ihtiyaç olduğu gözlenmiştir.

Bu çalışma bulguları eğitimevlerinde kalan çocukları kapsadığı için hem koşulların daha olumlu olması hem çocukların uyum düzeylerinin daha yüksek olması nedeniyle araştırmanın kapalı ceza infaz kurumlarında da tekrarlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Kurumlar arası karşılaştırmalar ile çocukların geleceğe yönelik pozitif bakış açısına katkı sunan iyi uygulamalar tespit edilerek eğitim-iyileştirme programlarının düzenlenmesinde göz önüne alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda daha geniş bir örneklem grubu oluşturularak kapalı ceza infaz kurumunda kalan hem tutuklu hem hükümlü konumundaki ergenler, kız çocukları ve kontrol grubu olarak suça sürüklenmeyen çocuklar dahil edilmelidir. Araştırma yalnızca erkek çocuk hükümlüler ile yapılmıştır. Türkiye'de suça sürüklenmiş kız çocuklarını ele alan çok az çalışma bulunmaktadır; gelecekte bu gruba yönelik çalışmaların da arttırılması gerekmektedir. Gelecek çalışmalarda ele alınması

gerektiğine inanılan bir değişken de kurum içinde eğitime devam eden çocukların eğitimevlerinde faydalandığı eğitim-iyileştirme faaliyetlerine dair bilgilerdir. Kurum dışı eğitimlerden faydalanamıyor olsalar bile kurumda sürdürülen ve etkili olan müdahalelerin belirlenmesi rehabilitasyonun çerçevesinin ihtiyaca uygun olarak belirlenmesi ilkesine hizmet edecektir. Aynı zamanda çocukların geleceğe bakışlarını etkileyen faktörlerin daha iyi anlaşılabilmesi için ceza infaz kurumuna giriş, kurumdaki süreç ve tahliye sonrasını ele alan ve hatta denetimli serbestlik sürecinin de değerlendiren boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ergenlik kişilik gelişiminde önemli bir dönem olmakla birlikte bu süreçte ergenlerin geleceğe dair planları da şekillenmeye başlamaktadır. Geleceğe yönelik düşünceleri kendi kapasitelerine olan inançları, gelecekte gördükleri kendilik imajlarından etkilenmektedir. Bu süreçte bir suç öyküsü ve cezaevi deneyimi çocukların geleceğe yönelik bakış açılarını olumsuz etkileyebilmekte, gelecek hedeflerine ulaşabileceklerine dair inançlarına zarar verebilmektedir. Oysa suçun tekrarın önlenmesinde umudun ve iyimserliğin önemli olduğu, kişinin hedeflerinin olmasının katkısı araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu araştırma suça karışmış olması nedeniyle eğitimevinde olan erkek ergenlerin pozitif gelecek algısını güçlendirecek faktörlerin belirlenmesini ve bu yolla suça sürüklenmiş ergenlere yönelik düzenlemelerin ve rehabilitasyon faaliyetlerinin içeriğine katkı sunmayı amaçlamıştır. Çalışma sonuçları eğitimin umut ve iyimserlik ile ilişkisini, ailenin parçalanmış olmasından veya sosyoekonomik olumsuzluklardan daha çok aile ile ilişkilerin önemli olduğunu, babanın önemli bir unsur olduğunu, sosyal desteğin aile, arkadaş ve özel kişi düzeyinde pozitif gelecek algısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca eğitimevlerinde ilk kez cezaevine

girenlerin gelecek hedeflerine ulaşmalarını desteklemek tekrar suça karışmalarını önlemede üzerinde durulması gereken bir faktördür.

Son olarak araştırma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde her ne kadar suça karışmak, ceza infaz kurumunda kalmak olumsuz yaşantılar olsa da ve çocukların aile bağlarının güçlendirilmesine yönelik imkanlar kısıtlı olsa da kurum içerisinde çocuklarla yapılacak eğitim iyileştirme çalışmaları ile suçun önlenmesine katkı sağlamak mümkün olacaktır. Bireye ve ihtiyaçlarına odaklı, özyeterliklerini arttırmaya yönelik eğitim iyileştirme çalışmalarının ve çocuğun dış dünyada güvenilir ve destekleyici bir çevrenin olduğuna yönelik inancının gelişmesi için toplumla bütünleşmesine izin verilen sistemlerin pozitif gelecek algısını arttıracağı düşünülmektedir. Çocuk hükümlülerin sadece suça karışıp karışmamasına odaklanmak yerine amaçlı ve anlamlı bir hayat yaşamalarını sağlayacak gücü onlara vermek çocuklara ve dolayısıyla topluma karşı sorumluluklarımızdandır.

7. Kaynaklar

Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği (02.09.2012). Resmi Gazete Sayısı: 28399. Erişim Adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16564&MevzuatIliski=0

Adelabu, D. H. (2008). Future time perspective, hope, and ethnic identity among African American adolescents. *Urban Education*, *43*(3), 347–360. https://doi.org/10.1177/0042085907311806

Akduman, G. G., Akduman, B. ve Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediyatri Arşivi*, *42*, 156–161.

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçegi üzerine bir çalışma. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*, 193–202.

Akuysal Aydoğan, S. (2016). Doğumdan ergenliğe umut gelişimi. Yıldız Demirli, A. (Ed). *Pozitif psikoloji bağlamında umut* (s. 105-122) içinde. Ankara: Nobel.

Alarcon, G. M., Bowling, N. A. ve Khazon, S. (2013). Great expectations: A meta-analytic examination of optimism and hope. *Personality and Individual Differences*, *54*, 821–827. https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.12.004

Ali, S., Khatun, N., Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2019). They love me not: A meta-analysis of relations between parental undifferentiated rejection and offspring's psychological maladjustment. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *50*(2), 185–199. https://doi.org/ps://doi.org/10.1177/0022022118815599

Alltucker, K. W., Bullis, M., Close, D., ve Yovanoff, P. (2006). Different pathways to juvenile delinquency: Characteristics of early and late starters in a sample of previously incarcerated youth. *Journal of Child and Family Studies*, *15*(4), 479–492. https://doi.org/10.1007/s10826-006-9032-2

Allwood, M. A., Baetz, C., DeMarco, S. ve Bell, D. J. (2012). Depressive symptoms, including lack of future orientation, as mediators in the relationship between adverse life events and delinquent behaviors. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, *5*(2), 114–128. https://doi.org/10.1080/19361521.2012.671795

Altınay, B. (2018). *12-15 yaş grubu ergenlerin gelecek yönelimlerinin pozitif psikolojinin bazı*

değişkenleri açısından incelenmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

Andrews, D. A. ve Dowden, C. (2006). Risk principle of case classification in correctional treatment a meta analytic investigation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *50*(1), 88–100. https://doi.org/10.1177/0306624X05282556

Andrews, D. A., Bonta, J. ve Hodge, R. D. (1990). Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, *17*(1), 19–52. https://doi.org/10.1177/0093854890017001004

Andrews, D. A. ve Bonta, J. (2010). The empirical base of PCC and the RNR model of assessment and crime prevention through human service. *The psychology of criminal conduct* (s.45-78) içinde. Routledge.

Arditti, J. A., Lambert-Shute, J. ve Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children*. *Family Relations*, *52*(3), 195–204. https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x

Arkar, H. (1992). Beck'in depresyon modeli ve bilişsel terapisi. *Düşünen Adam*, *5*(1–3), 37–40. Erişim adresi: http://onlinemakale.dusunenadamdergisi.org/pdf/dusunenadam/81020101745-1_3-8.pdf

Arkonaç, S. ve Güngörmüş Özkardeş, O. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10*(9), 253–263. https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004

Artazcoz, L., Benach, J., Borrell, C. ve Cortès, I. (2004). Unemployment and mental health: Understanding the interactions among gender, family roles, and social class. *American Journal of Public Health*, *94*(1), 82–88. https://doi.org/10.2105/AJPH.94.1.82

Ashkar, P. J. ve Kenny, D. T. (2008). View from the inside young offenders' subjective experiences of incarceration. *Internation Journal of Offender Threapy and Comparative Criminology, 52*(5), 584–597

Aspinwall, L. G. ve Taylor, S. E. (1992). Modeling cognitive adaptation: A longitudinal investigation of the impact of individual differences and coping on college adjustment

and performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, *63*(6), 989–1003. https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.6.989

Atienza, A. A., Stephens, M. A. P. ve Townsend, A. L. (2004). Role stressors as predictors of changes in womens' optimistic expectations. *Personality and Individual Differences*, *37*(3), 471–484. https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.09.016

Aydın, B., Sarı, S. ve Şahin, M. (2014). Parental acceptance/involvement, self-esteem and academic achievement: The role of hope as a mediator. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE E*, *3*(4), 2147–1606.

Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *7*(26), 2–9.

Baker, A. J. L., Tabacoff, R., Tornusciolo, G. ve Eisenstadt, M. (2003). Family secrecy: A comparative study of juvenile sex offenders and youth with conduct disorders. *Family Process*, *42*(1), 105–116. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.00105.x

Barnes, A. R. (2017). *An assessment of protective factors in predicting juvenile reoffending*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erişim Adresi: https://search.proquest.com/docview/1899858867?accountid=11637

Barrett, D. E., Katsiyannis, A. ve Dalun Zhang. (2010). Predictors of offense severity, adjudication, incarceration, and repeat referrals for juvenile offenders. *Remedial and Special Education*, *31*(4), 261–275. https://doi.org/10.1177/0741932509355990

Basanta, J. L., Fariña, F. ve Arce, R. (2018). Risk-need-responsivity model: Contrasting criminogenic and noncriminogenic needs in high and low risk juvenile offenders. *Children and Youth Services Review*, *85*(September 2017), 137–142. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.12.024

Bates, D. S. ve Toro, P. A. (1999). Developing measures to assess social support among homeless and poor people. *Journal of Community Psychology*, *27*(2), 137–156.

Baykara Acar Y. (2004). *Cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşam öyküsü çalışması ve grupla sosyal hizmet çalışması.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Beck, A. T. (2005). The current state of cognitive therapy: A 40-year retrospective. *Archives of General Psychiatry*, *62*(9), 953–959. https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.9.953

Ben-Zur, H. (2003). Happy adolescents: The link between subjective well-being, internal resources, and parental factors. *Journal of Youth and Adolescence, 32*(2), 67–79.

Blake, J. ve Norton, C. L. (2014). Examining the relationship between hope and attachment: A meta-analysis. *Psychology, 5*, 556–565. https://doi.org/10.4236/psych.2014.56065

Boer, S. B. B. de. (2019). *Age of onset of disruptive behavior of residentially treated adolescents*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Leiden University.

Bonta, J. ve Andrews, D. A. (2007). Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation. *Rehabilitation, 6*(1), 22.

Borum, R. ve Verhaagen, D. A. (2006). *Assessing and managing violence risk in juveniles*. The Guilford Press.

Börekçi, E. (2012). *Suça sürüklenen çocuklarda suç geçmişi ile aile ve akran etkisinin mükerrer suçluluğa etkisi: Ankara ili örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kara Harp Okulu, Ankara.

Brent Donnellan, M., Ge, X. ve Wenk, E. (2002). Personality characteristics of juvenile offenders: Differences in the CPI by age at first arrest and frequency of offending. *Personality and Individual Differences*, *33*(5), 727–740. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00188-X

Broman, C. L., Hamilton, V. L., Hoffman, W. S., Lofton, E.ve Marshall, S. (1990). Unemployment and its effects on families: Evidence from a plant closing study. *American Journal of Community Psychology*, *18*(5), 643–659.

Brown, S. M. ve Shillington, A. M. (2017). Childhood adversity and the risk of substance use and delinquency: The role of protective adult relationships. *Child Abuse and Neglect, 63*, 211–221. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.006

Bruininks, P. ve Malle, B. F. (2005). Distinguishing hope from optimism and related affective states. *Motivation and Emotion*, *29*(4), 327–355. https://doi.org/10.1007/s11031-006-9010-4

Bryant, F. B. ve Cvengros, J. A. (2004). Distinguishing hope and optimism: Two sides of a coin, or two separate coins? *Journal of Social and Clinical Psychology*, *23*(2), 273–302. https://doi.org/10.1521/jscp.23.2.273.31018

Bulgurcuoğlu, S. E. (2016). *Hükümlü çocukların gelecek beklentileri üzerine bir*

değerlendirme. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Turgut Özal Üniversitesi, Ankara.

Bulgurcuoğlu, S. E. ve Duyan, G. Ç. (2019). Hükümlü çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 167–190.

Burnett, R. ve Maruna, S. (2004). So "prison works", does it? The criminal careers of 130 men released from prison under home secretary, Michael Howard. *The Howard Journal of Criminal Justice, 43*(4), 390–404. https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2004.00337.x

Bülbül, S. ve Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, *59*, 31–36.

Büyükaşık Çolak, C. (2010). *Associations of psychological problems with parental acceptance-rejection, social support, and locus of control: A study conducted with adolescents*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Carr, A. (2003). *Positive psychology: The science of happiness and human strengths*. https://doi.org/10.4324/9780203506035

Carver, C. S. ve Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review*, *30*(7), 879–889. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.01.006.Optimism

Cauffman, E., Cavanagh, C., Donley, S. ve Thomas, A. G. (2015). A developmental perspective on adolescent risk-taking and criminal behavior. A. R. Piquero (Ed.), *The handbook of criminological theory* (s. 100–120) içinde. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9781118512449

Cenk, D. S. (2008). *The relationship between parenting style, gender and academic achievement with optimism among adolescents.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun (29.12.2004). No: 5275. Erişim Adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2019). *Genel Bilgi.* Erişim Tarihi: 10.11.2019. http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi adresinden erişildi.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2019). *Eğitim ve iyileştirme Dairesi Başkanlığı.*

Erişim Tarihi: 02.11.2019. http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/11 adresinden erişildi.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2019). *ARDIÇ programı.* Erişim Tarihi: 03.11.2019. (http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ardic-programi adresinden erişildi.

Chan, H. C. (Oliver). (2019). Violent offending, nonviolent offending, and general delinquency: Exploring the criminogenic risk factors of Hong Kong male and female adolescents. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1–24. https://doi.org/10.1177/0306624X19881917

Chang, E. C., Martos, T., Sallay, V., Chang, O. D., Wright, K. M., Najarian, A. S. M. ve Lee, J. (2017). Examining optimism and hope as protective factors of suicide risk in hungarian college students: Is risk highest among those lacking positive psychological protection? *Cognitive Therapy and Research*, *41*(2), 278–288. https://doi.org/10.1007/s10608-016-9810-0

Chen, X. (2010). Desire for autonomy and adolescent delinquency A latent growth curve analysis. *Criminal Justice And Behavior*, *37*(9), 989–1004. https://doi.org/10.1177/0093854810367481

Cheung, C. ve Yeung, J. W. (2017). Parental and teachers' regard as mediators of the effect of girls' delinquency on hope. *Child Indicators Research*, *10*(3), 839–858. https://doi.org/10.1007/s12187-016-9406-y

Chu, P. Sen, Saucier, D. A. ve Hafner, E. (2010). Meta-analysis of the relationships between social support and well-being in children and adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *29*(6), 624–645. https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.6.624

Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, *38*(5), 300–314. https://doi.org/10.1097/00006842-197609000-00003

Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, *59*(8), 676–684. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.676

Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, *98*(2), 310–357. https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310

Cooke, J. E. (2010). *Hope, optimism, stress, and social support in parents of children with intellectual disabilities.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Erişim Adresi:

https://aquila.usm.edu/dissertations/976

Cording, J. R. ve Beggs Christofferson, S. M. (2017). Theoretical and practical issues for the measurement of protective factors. *Aggression and Violent Behavior*, *32*, 45–54. https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.12.007

Cottle, C. C., Lee, R. J. ve Heilbrun, K. (2001). The prediction of criminal recidivism in juveniles a meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, *28*(3), 367–394. https://doi.org/10.1177/0093854801028003005

Cullen, F. T. ve Gendreau, P. (2000). Assessing correctional rehabilitation: Policy, practice, and prospects. *Criminal Justice*, *3*(1), 299–370. https://doi.org/10.3109/10520292909115588

Çelik, D. A., Çetin, F. ve Tutkun, E. (2015). The role of proximal and distal resilience factors and locus of control in understanding hope, self-esteem and academic achievement among turkish pre-adolescents. *Current Psychology*, *34*(2), 321–345. https://doi.org/10.1007/s12144-014-9260-3

Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Çıvgın, U. (2015). *Hükümlülerin suç ve kaldıkları cezaevleri türlerine göre ruh sağlıklarının, psikolojik başetme ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gediz Üniversitesi, İstanbul.

Çoban, S. (2015). Juvenile justice system in Turkey and children in reformatory centers. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 99–119.

Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri (01.01.2006). No: 51. Erişim Adresi: http://www.cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1982019115916cocuk_ogretim.pdf

Çocuk Koruma Kanunu (03.07.2005). T.C. Resmi Gazete, No: 52876

Çorapçıoğlu Özkürkçügil, A. (1998). Cezaevinde yalnızlık ve yalnızlığın depresyonla ilişkisi. *Kriz Dergisi*, *6*(1), 21–31.

Day, L., Hanson, K., Maltby, J., Proctor, C. ve Wood, A. (2010). Hope uniquely predicts objective academic achievement above intelligence, personality, and previous academic achievement. *Journal of Research in Personality*, *44*, 550–553.

https://doi.org/10.1016/j.jrp.2010.05.009

Dekhtyar, M., Beasley, C. R., Jason, L. A. ve Ferrari, J. R. (2012). Hope as a predictor of reincarceration among mutual-help recovery residents. *Journal of Offender Rehabilitation, 51*(7), 474–483. https://doi.org/10.1080/10509674.2012.711806

Demaray, M. K. ve Malecki, C. K. (2002). The relationship between perceived social support and maladjustment for students at risk. *Psychology in the Schools, 39*(3), 305-316.

Dematteo, D. ve Marczyk G. (2005). Risk factors, protective factors, and the prevention of antisocial behavior among juveniles. K. Heilbrun, N.E.S. Goldstein ve R.E. Redding (Ed.), *juvenile delinquency prevention assessment and intervention* (s.19-44) içinde. Oxford University Press. https://doi.org/10.1024/1422-4917.34.5.392d

Demirli Yıldız, A (Ed.). (2016). Algılanan anababa tutumları, bağlanma boyutları, yalnızlık ve umudun yapısal ilişkileri. Yıldız Demirli, A. (Ed). *Pozitif psikoloji bağlamında umut* (s. 93-105) içinde. Ankara: Nobel.

Demuth, S. ve Brown, S. L. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 41*(1), 58–81. https://doi.org/10.1177/0022427803256236

Dinç, A. (2013). *Çocuk suçluluğunda ailenin rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi.

Dowden, C. ve Andrews, D. A. (1999b). What works in young offender treatment: A meta-analysis. *Forum on Corrections Research, 11*(2), 21-24.

DuBois, D. L., Eitel, S. K. ve Felner, R. D. (1994). Effects of family environment and parent-child relationships on school adjustment during the transition to early adolescence. *Journal of Marriage and the Family, 56*(2), 405. https://doi.org/10.2307/353108

Duyan, V. (2005). Relationships between the sociodemographic and family characteristics, street life experiences and the hopelessness of street children. *Childhood, 12*(4), 445–459. https://doi.org/10.1177/0907568205058603

Edwards, L. M. ve Lopez, S. J. (2006). Perceived family support, acculturation, and life satisfaction in mexican american youth: A mixed-methods exploration. *Journal of counseling psychology, 53*(3), 279.

Ege, A. (2018). *Ergenlerin sorunlarının ve algıladıkları sosyal desteğin gelecek beklentilerine etkilerinin incelenmesi: Altındağ örneği.* (Yayınlanmamış doktora tezi.) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*,*10*(34), 17-25.

Eker, D., Arkar, H. ve Yaldiz, H. (2001). Factorial structure, validity, and reliability of revised form of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *12*(1), 17–25.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis.* New York: W. W. Norton Company

Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri.* (Yayınlanmamış doktora tezi.) Ege Üniversitesi, İzmir.

Esteves, M., Scoloveno, R. L., Mahat, G., Yarcheski, A. ve Scoloveno, M. A. (2013). An integrative review of adolescent hope. *Journal of Pediatric Nursing*, *28*(2), 105–113. https://doi.org/10.1016/j.pedn.2012.03.033

Farmer, M., McAlinden, A. M. ve Maruna, S. (2015). Understanding desistance from sexual offending: A thematic review of research findings. *Probation Journal*, *62*(4), 320–335. https://doi.org/10.1177/0264550515600545

Farrington, D. P. ve Loeber, R. (2000). Epidemiology of juvenile violence. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, *9*(4), 733–748. https://doi.org/10.1016/s1056-4993(18)30089-0

Farrington, D. P. (2005a). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, *12*, 177–190.

Farrington, D. P. (2005b). Key results from the first forty years of the Cambridge study in delinquent development. *Taking Stock of Delinquency* (s. 137–183) içinde. Boston: Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/0-306-47945-1_5

Farrington, D. P. (2010). Family influences on delinquency. *Juvenile Justice and Delinquency*, *10*, 203–222

Farrington, D. P., Ttofi, M. M. ve Piquero, A. R. (2016). Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent

development. *Journal of Criminal Justice*, *45*, 63–70. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.02.014

Farrington, D. P. ve Welsh, B. C. (2008). *Saving children from a life of crime early risk factors and effective interventions.* Oxford University Press.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3. bs.). London, UK: Sage Publications

Fortune, C. A. (2018). The good lives model: A strength-based approach for youth offenders. *Aggression and Violent Behavior*, *38*, 21–30. https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.11.003

Fortune, C. A., Ward, T. ve Polaschek, D. L. L. (2014). The good lives model and therapeutic environments in forensic settings. *Therapeutic Communities*, *35*(3), 95–104. https://doi.org/10.1108/TC-02-2014-0006

Freud, S. (1928). Bir yanılsamanın geleceği (çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.

Frick, P. J., Cornell, A. H., Bodin, S. D., Dane, H. E., Barry, C. T. ve Loney, B. R. (2003). Callous-unemotional traits and developmental pathways to severe conduct problems. *Developmental Psychology*, *39*(2), 246–260. https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.246

Gallagher, M. W. (2009). Future mindedness. S. J. Lopez (Ed.), *The Encyclopedia of Positive Psychology* (s. 418–420) içinde. Oxford: Wiley-Blackwell.

García-Pérez, O., Inda-Caro, M. ve Torío-López, S. (2017). New validity evidence of the Parent PARQ/Control scale of Parental Educational Styles. *Psicothema*, *29*(2), 247–253. https://doi.org/10.7334/psicothema2016.219

Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkındaki Genelge, (01.01.2006). No: 46/1. Erişim adresi: http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/13

Gillham, J. E., Shatte, A. J., Reivich, K. J., ve Seligman, M. E. (2001). Optimism, pessimism, and explanatory style. E. C. Chang (Ed.), *Optimism and pessimism: Implications for theory, research, and practice* (s. 53–75) içinde. Washington DC: American Psychological Association. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/10385-003

Giordano, P. C., Cernkovich, S. A. ve Rudolph, J. L. (2002). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation theory of cognitive transformation.

Sociology Faculty Publications, *107*(4), 990–1064.

Göker, M. (2015). *Denetimli serbestlik tedbiri altındaki suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algısı Ankara Denetimli Serbestlik Genel Müdürlüğü Örneği.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.

Gomes, L. C. (2002). *Strength-based programming for juvenile offenders.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erişim Adresi: https://search.proquest.com/docview/305234145?accountid=11637

Gredecki, N. ve Turner, P. (2009). Positive psychology and forensic clients: Applications to relapse prevention in offending behaviour interventions. *British Journal of Forensic Practice*, *11*(4), 50–59. https://doi.org/10.1108/14636646200900028

Green, K. M., Ensminger, M. E., Robertson, J. A. ve Juon, H.-S. (2006). Impact of adult sons' incarceration on african american mothers' psychological distress. *Journal of Marriage and Family*, *68*(2), 430–441. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00262.x

Grieger, L. ve Hosser, D. (2014). Which risk factors are really predictive?: An analysis of Andrews and Bonta's "central eight" risk factors for recidivism in german youth correctional facility inmates. *Criminal Justice and Behavior*, *41*(5), 613–634. https://doi.org/10.1177/0093854813511432

Grunwald, H. E., Lockwood, B., Harris, P. W. ve Mennis, J. (2010). Influences of neighborhood context, individual history and parenting behavior on recidivism among juvenile offenders. *Journal of Youth and Adolescence*, *39*(9), 1067–1079. https://doi.org/10.1007/s10964-010-9518-5

Günşen İçli, T. (2009). *Çocuk suç ve sokak.* Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Haas, H., Farrington, D. P., Killias, M. ve Sattar, G. (2004). The impact of different family configurations on delinquency. *British Journal of Criminology*, *44*(4), 520–532. https://doi.org/10.1093/bjc/azh023

Hagen, K. A., Myers, B. J. ve Mackintosh, V. H. (2005). Hope social support and behavioral problems in at risk children. *American Journal of Orthopsychiatry*, *75*(2), 211–219. https://doi.org/10.1037/0002-9432.75.2.0

Halama, P. (2010). Hope as a mediator between personality traits and life satisfaction. *Studia Psychologica*, *52*(4), 309–314.

Halama, P. ve Dědová, M. (2007). Meaning in life and hope as predictors of positive mental health: Do they explain residual variance not predicted by personality traits? *Studia Psychologica*, *49*(3), 191–200.

Haqanee, Z., Peterson-Badali, M. ve Skilling, T. (2015). Making "what works" work: Examining probation officers' experiences addressing the criminogenic needs of juvenile offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*, *54*(1), 37–59. https://doi.org/10.1080/10509674.2014.980485

Hawkins, J. D., Herrenkohl, T. I., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F., Harachi, T. W. ve Cothern, L. (2000). *Predictors of Youth Violence*. *Office of Kuvenile Justice and Delinquency Prevention* (Vol. NCJ179065). https://doi.org/NCJ 179065

Heaven, P. ve Ciarrochi, J. (2008). Parental styles, gender and the development of hope and self-esteem. *European Journal of Personality*, *22*(8), 707–724. https://doi.org/10.1002/per.699

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2011). *Positive psychology: Theory, research and applications*. McGraw-Hill Education (UK).

Heinonen, K., Räikkönen, K. ve Keltikangas-Järvinen, L. (2005). Dispositional optimism: Development over 21 years from the perspectives of perceived temperament and mothering. *Personality and Individual Differences*, *38*(2), 425–435. https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.04.020

Heinonen, K., Räikkönen, K., Matthews, K. A., Scheier, M. F., Raitakari, O. T., Pulkki, L. ve Keltikangas-Järvinen, L. (2006). Socioeconomic status in childhood and adulthood: Associations with dispositional optimism and pessimism over a 21-year follow-up. *Journal of Personality*, *74*(4), 1111–1126. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00404.x

Helsen, M., Vollebergh, W. ve Meeus, W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, *29*(3), 319–335. https://doi.org/10.1023/A:1005147708827

Hendricks-Ferguson, V. (2006). Relationships of age and gender to hope and spiritual well-

being among adolescents with cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, *23*(4), 189–199. https://doi.org/DOI: 10.1177/1043454206289757

Henry, D. B., Tolan, P. H. ve Gorman-Smith, D. (2001). Longitudinal family and peer group effects on violence and nonviolent delinquency. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *30*(2), 172–186. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3002_5

Hjelle, L. A., Busch, E. A. ve Warren, J. E. (1996). Explanatory style, dispositional optimism, and reported parental behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, *157*(4), 489–499.

Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J. S., Loeber, R., Gerris, J. R. M. ve Van Der Laan, P. H. (2008). Trajectories of delinquency and parenting styles. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *36*(2), 223–235. https://doi.org/10.1007/s10802-007-9172-x

Hoeve, MacHteld, Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van Der Laan, P. H., Smeenk, W. ve Gerris, J. R. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*(6), 749–775. https://doi.org/10.1007/s10802-009-9310-8

Hoge, R. D., Andrews, D. A. ve Leschied, A. W. (1996). An investigation of risk and protective factors in a sample of youthful offenders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *37*(4), 419–424. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1996.tb01422.x

Horan, J. M., Brown, J. L., Jones, S. M. ve Aber, J. L. (2016). The influence of conduct problems and callous-unemotional traits on academic development among youth. *Journal of Youth and Adolescence*, *45*(6), 1245–1260. https://doi.org/10.1007/s10964-015-0349-2

Horton, T. V. ve Wallander, J. L. (2001). Hope and social support as resilience factors against psychological distress of mothers who care for children with chronic physical conditions. *Rehabilitation Psychology*, *46*(4), 382–399. https://doi.org/10.1037/0090-5550.46.4.382

Hosser, D. ve Bosold, C. (2006). A comparison of sexual and violent offenders in a german youth prison. *The Howard Journal of Criminal Justice*, *45*(2), 159–170. https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2006.00412.x

İpek, A. (2010). S*uça sürüklenen çocukların okul dönemlerinin incelenmesi ve bu dönemde barındırdıkları risk faktörlerinin belirlenmesi: Ankara, İstanbul ve İzmir Jandarma Çocuk Merkezleri örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.) Savunma Bilimleri Enstitüsü Kara Harp Okulu, Ankara.

Irving, L. M., Snyder, C. R., Chcavens, J., Gravel, L., Hanke, J., Hilbcrg, P. ve Nelson, N. (2004). The relationships between hope and outcomes at the pretreatment, beginning, and later phases of psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration*, *14*(4), 419–443. https://doi.org/10.1037/1053-0479.14.4.419

Iselin, A.-M. R., Mulvey, E. P., Loughran, T. A., Chung, L., Schubert, C. A., Brame, R., … Chung, H. L. (2012). A longitudinal examination of serious adolescent offenders' perceptions of chances for success and engagement in behaviors accomplishing goals. *J Abnorm Child Psychol*, *40*, 237–249. https://doi.org/10.1007/s10802-011-9561-z

Jackman, D. M. ve Macphee, D. (2017). Self-esteem and future orientation predict adolescents' risk engagement. *Journal of Early Adolescence*, *37*(3), 339–366. https://doi.org/10.1177/0272431615602756

Jiang, S. ve Winfree, L. T. (2006). Social support, gender, and inmate adjustment to prison life. *The Prison Journal*, *86*(1), 32–55. https://doi.org/10.1177/0032885505283876

Jolliffe, D., Farrington, D. P., Piquero, A. R., Loeber, R. ve Hill, K. G. (2017). Systematic review of early risk factors for life-course-persistent, adolescence-limited, and late-onset offenders in prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, *33*, 15–23. https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.009

Jones, L. (1991). Unemployed fathers and their children: Implications for policy and practice. *Child & Adolescent Social Work Journal*, *8*(2), 101–116. https://doi.org/10.1007/BF00757552

Karababa, A. (2018). Ön ergenlerin umut düzeylerinin ebeveynlik stilleri açısından incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, *1*(1), 48–64.

Kashani, J. H., Jones, M. R., Bumby, K. M. ve Thomas, L. A. (1999). Youth violence: Psychosocial risk factors, treatment, prevention, and recommendations. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *7*(4), 200–210. https://doi.org/10.1177/106342669900700402

Kaya Cicerali, L. (2019). Travmatik yaşantılar ile çocukluk ve ergenlik suçları arasındaki ilişkinin sosyodemografik faktörlere göre farklılaşması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1–1. https://doi.org/10.26466/opus.491095

Kazemian, L. (2007). Desistance from crime: Theoretical, empirical, methodological, and policy considerations. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, *23*(1), 5–27. https://doi.org/10.1177/1043986206298940

Keijsers, L., Frijns, T., Branje, S. J. T. ve Meeus, W. (2009). Developmental links of adolescent disclosure, parental solicitation, and control with delinquency: Moderation by parental support. *Developmental Psychology*, *45*(5), 1314–1327. https://doi.org/10.1037/a0016693

Keller, T. E., Catalano, R. F., Haggerty, K. P. ve Fleming, C. B. (2002). Parent figure transitions and delinquency and drug use among early adolescent children of substance abusers. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, *28*(3), 399–427. https://doi.org/10.1081/ADA-120006734

Kemer, G. (2006). *The role of self-efficacy, hope, and anxiety in predicting university entrance examination scores of eleventh grade students*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Khaleque, A. (2013). Perceived parental warmth, and children's psychological adjustment, and personality dispositions: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, *22*(2), 297–306. https://doi.org/10.1007/s10826-012-9579-z

Kierkus, C. A. ve Hewitt, J. D. (2009). The contextual nature of the family structure/delinquency relationship. *Journal of Criminal Justice*, *37*(2), 123–132. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2009.02.008

Kiremitçi, M. (2008). *Farklı suç türünden tutuklu erkek ergenlerin benlik algıları ile aile tutumlarının karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kiriakidis, S. P. (2008). Perceived quality of parenting and its relations with frequency of offending and psychosocial functioning among institutionalised adolescents. *Hellenic Journal of Psychology*, *5*, 199–224.

Kleiman, E. M., Chiara, A. M., Liu, R. T., Jager-Hyman, S. G., Choi, J. Y. ve Alloy, L. B.

(2017). Optimism and well-being: A prospective multi-method and multi-dimensional examination of optimism as a resilience factor following the occurrence of stressful life events. *Cognition and Emotion*, *31*(2), 269–283. https://doi.org/10.1080/02699931.2015.1108284

Korkmaz, M. N. ve Erden, G. (2010). Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 76–87.

Laible, D. J. ve Carlo, G. (2004). The differential relations of maternal and paternal support and control to adolescent social competence, self-worth, and sympathy. *Journal of Adolescent Research*, *19*(6), 759–782. https://doi.org/10.1177/0743558403260094

Lambie, I. ve Randell, I. (2013). The impact of incarceration on juvenile offenders. *Clinical Psychology Review*, *33*(3), 448–459. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.01.007

Landau, S. F. (1975). Future time perspective of delinquents and non-delinquents the effect of institutionalization. *Criminal Justice and Behavior*, *2*(1), 22–36.

Lane, J., Lanza-Kaduce, L., Frazier, C. E. ve Bishop, D. M. (2002). Adult versus juvenile sanctions: Voices of incarcerated youths. *Crime & Delinquency*, *48*(3), 431–455. https://doi.org/10.1177/0011128702048003004

Larsen, D., Edey, W. ve Lemay, L. (2007). Understanding the role of hope in counselling: Exploring the intentional uses of hope. *Counselling Psychology Quarterly*, *20*(4), 401–416. https://doi.org/10.1080/09515070701690036

Laub, J. H. ve Sampson, R. J. (1988). Unraveling families and delinquency: A reanalysis of the Gluecks' data. *Criminology*, *26*(3), 355.

Laub, J. H. ve Sampson, R. J. (2001). Understanding desistance from crime. *Crime and Justice*, *28*(4), 1–69. https://doi.org/10.1086/652208

LeBel, T. P., Burnett, R., Maruna, S. ve Bushway, S. (2008). The 'chicken and egg' of subjective and social factors in desistance from crime. *European Journal of Criminology*, *5*(2), 131–159. https://doi.org/10.1177/1477370807087640

Liberman, A. M., Kirk, D. S. ve Kim, K. (2014). Labeling effects of first juvenile arrests: secondary deviance and secondary sanctioning. *Criminology*, *52*(3), 345–370. https://doi.org/10.1111/1745-9125.12039

Lin, N. (1986). Conceptualizing social support. N. Lin, A. Dean ve M. E. Walter (Ed.), *Social*

support, life events, and depression (Cilt. 3, s. 17–30) içinde. Orlando: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-450660-2.50008-2

Lipsey, M. W., Howell, J. C., Kelly, M. R., Chapman, G. ve Carver, D. (2010). *Improving the effectiveness of juvenile justice programs A new perspective on evidence-based practice*. Washington DC: Center for Juvenile Justice Reform at Georgetown University. https://doi.org/doi:10.1111/j.1365-2929.2006.02669.x

Loeber, R. ve Farrington, D. P. (2000). Young children who commit crime: Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policy implications. *Development and Psychopathology*, *12*(4), 737–762. https://doi.org/10.1017/S0954579400004107

Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., Moffitt, T. E., Caspi, A., White, H. R., … Beyers, J.M. (2003). The development of male offending. T. P. Thornberry ve M. D. Krohn (Ed.), *Taking stock of delinquency* (s. 93–136) içinde. Boston: Springer. https://doi.org/10.1007/0-306-47945-1_4

Lösel, F. ve Farrington, D. P. (2012). Direct protective and buffering protective factors in the development of youth violence. *American Journal of Preventive Medicine*, *43*(2), S8–S23. https://doi.org/10.1016/j.amepre.2012.04.029

Madan, S. ve Pakenham, K. I. (2014). The stress-buffering effects of hope on adjustment to multiple sclerosis. *International Journal of Behavioral Medicine*, *21*(6). https://doi.org/10.1007/s12529-013-9384-0

Magaletta, P. R. ve Oliver, J. (1999). The hope construct, will, and ways: Their relations with self-efficacy, optimism, and general well-being. *Journal of Clinical Psychology*, *55*(5), 539–551. https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4679(199905)55:5<539::AID-JCLP2>3.0.CO;2-G

Magnus, V. A. (2005). *Female offenders and recidivism: An exploration of hope, optimism, and perceived social support*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Erişim adresi: https://search.proquest.com/docview/305366395?accountid=11637

Mahler, A., Fine, A., Frick, P. J., Steinberg, L. ve Cauffman, E. (2017). Expecting the unexpected? Expectations for future success among adolescent first-time offenders. *Child Development*, 1–17. https://doi.org/10.1111/cdev.12977

Mahon, N. E. ve Yarcheski, A. (2017). Parent and friend social support and adolescent hope. *Clinical Nursing Research*, *26*(2), 224–240. https://doi.org/10.1177/1054773815619881

Malecki, C. K. ve Demaray, M. K. (2003). What type of support do they need? Investigating student adjustment as related to emotional, informational, appraisal, and instrumental support. *School Psychology Quarterly*, *18*(3), 231–252. https://doi.org/10.1521/scpq.18.3.231.22576

Mancini, J. A. ve Huebner, A. J. (2004). Adolescent risk behavior patterns: Effects of structured time-use, interpersonal connections, self-system characteristics, and socio-demographic influences. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *21*(6), 647–668. https://doi.org/10.1007/s10560-004-6409-1

Marcus, R. F. ve Sanders-Reio, J. (2001). The influence of attachment on school completion. *School Psychology Quarterly*, *16*(4), 427–444. https://doi.org/10.1521/scpq.16.4.427.19894

Marques, S. C., Lopez, S. J., Fontaine, A. M., Coimbra, S. ve Mitchell, J. (2015). How much hope is enough Levels of hope and students' psychological and school functioning. *Psychology in the Schools*, *52*(4), 325–334. https://doi.org/10.1002/pits.21833

Marshall, W. L., Ward, T., Mann, R. E., Moulden, H., Fernandez, Y. M., Serran, G. ve Marshall, L. E. (2005). Working positively with sexual offenders: Maximizing the effectiveness of treatment. *Journal of Interpersonal Violence*, *20*(9), 1096–1114. https://doi.org/10.1177/0886260505278514

Martin, K. ve Stermac, L. (2010). Measuring hope Is hope related to criminal behaviour in offenders? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *54*(5), 693–705. https://doi.org/10.1177/0306624X09336131

Matthews, K. A., Raikkonen, K., Sutton-Tyrrell, K. ve Kuller, L. H. (2004). Optimistic attitudes protect against progression of carotid atherosclerosis in healthy middle-aged women. *Psychosomatic Medicine*, *66*(5), 640–644. https://doi.org/10.1097/01.psy.0000139999.99756.a5

Mavioğlu, R. N., Boomsma, D. I. ve Bartels, M. (2015). Causes of individual differences in adolescent optimism: a study in Dutch twins and their siblings. *European Child and Adolescent Psychiatry*, *24*(11), 1381–1388. https://doi.org/10.1007/s00787-015-0680-

x

McCoy, H. ve Bowen, E. A. (2015). Hope in the social environment: Factors affecting future aspirations and school self-efficacy for youth in urban environments. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *32*(2), 131–141. https://doi.org/10.1007/s10560-014-0343-7

Mercan, Z. ve Tezel Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, *2*(2), 1–10.

Miranda, M. C., Affuso, G., Esposito, C., ve Bacchini, D. (2016). Parental acceptance–rejection and adolescent maladjustment: Mothers' and fathers' combined roles. *Journal of Child and Family Studies*, *25*(4), 1352–1362. https://doi.org/10.1007/s10826-015-0305-5

Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, *100*(4), 674–701. https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.4.674

Monahan, K. C., Goldweber, A. ve Cauffman, E. (2011). The effects of visitation on incarcerated juvenile offenders: How contact with the outside impacts adjustment on the inside. *Law and Human Behavior*, *35*(2), 143–151. https://doi.org/10.1007/s10979-010-9220-x

Mosing, M. A., Zietsch, B. P., Shekar, S. N., Wright, M. J. ve Martin, N. G. (2009). Genetic and environmental influences on optimism and its relationship to mental and self-rated health: A study of aging twins. *Behavior Genetics*, *39*(6), 597–604. https://doi.org/10.1007/s10519-009-9287-7

Moulden, H. M. ve Marshall, W. L. (2005). Hope in the treatment of sexual offenders: The potential application of hope theory. *Psychology, Crime & Law*, *11*(3), 329–342. https://doi.org/10.1080/10683160512331316361

Mowen, T. J. ve Boman, J. H. (2019). Do we have it all wrong? The protective roles of peers and criminogenic risks from family during prison reentry. *Crime & Delinquency*, *65*(5), 681–704. https://doi.org/10.1177/0011128718800286

Mulder, E. (2010). *Unraveling serious juvenile delinquency: Risk and needs assessment by classification into subgroups.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Erasmus University

Rotterdam, Rotterdam.

Mulder, E., Brand, E., Bullens, R. ve Van Marle, H. (2011). Risk factors for overall recidivism and severity of recidivism in serious juvenile offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *55*(1), 118–135. https://doi.org/10.1177/0306624X09356683

Mulder, E., Vermunt, J., Brand, E., Bullens, R. ve Marle, H. (2012). Recidivism in subgroups of serious juvenile offenders: Different profiles, different risks? *Criminal Behaviour and Mental Health*, *22*(2), 122–135. https://doi.org/10.1002/cbm.1819

Mulvey, E. P. (2014). Using developmental science to reorient our thinking about criminal offending in adolescence. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, *51*(4), 467–479. https://doi.org/10.1177/0022427814522249

Mulvey, E. P., Steinberg, L., Fagan, J., Cauffman, E., Piquero, A. R., Chassin, L., … Losoya, S. H. (2004). Theory and research on desistance from antisocial activity among serious adolescent offenders. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *2*(3), 213–236. https://doi.org/10.1177/1541204004265864

Nurmi, J.-E. ve Pulliainen, H. (1991). The changing parent-child relationship, self-esteem, and intelligence as determinants of orientation to the future during early adolescence. *Journal of Adolescence*, *14*(1), 35–51. https://doi.org/10.1016/0140-1971(91)90044-R

Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, *11*(1), 1–59. https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90002-6

O'Brien, W. H., VanEgeren, L. ve Mumby, P. B. (1995). Predicting health behaviors using measures of optimism and perceived risk. *Health Values: The Journal of Health Behavior, Education & Promotion*, *19*(1), 21–28. Erişim adresi: https://psycnet.apa.org/record/1995-30557-001

Otis, K. L. (2015). Antecedents of adolescents' hope: Personality, parental attachment, and stressful life events. (Doktora tezi). Erişim adresi: https://scholarcommons.sc.edu/etd

Otis, K. L., Huebner, E. S. ve Hills, K. J. (2016). Origins of early adolescents' hope: Personality, parental attachment, and stressful life events. *Canadian Journal of School Psychology*, *31*(2). https://doi.org/10.1177/0829573515626715

Ögel, K. (2014). Çocuk, suç ve bireyselleştirilmiş iyileştirme. Ankara: UNICEF.

Ögel, K., Karadayı, G., Şenyuva, G. ve Kanoğlu, H. (2012). Ergenler için ruhsal sorunlar tarama ölçeği'nin (ERST) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, *25*(1), 8–16. https://doi.org/DOI: 10.5350/DAJPN2012250101

Ögel, K., Karadayı, G., Şenyuva, G. ve Topsakal, E. Ö. (2011). Yasayla ihtilafa düşen ergenlerin risk ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi: Araştirma ve değerlendirme formunun gelişirilmesi ve standardizasyonu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *12*(2), 143–150. Erişim adresi: https://hdl.handle.net/20.500.12415/1138

Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn-kabul red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*, 20–28.

Öngider, N. (2013). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *16*(3), 164–174.

Özbay, Y., Aydoğan, D. ve Eşici, H. (2016). Risk altındaki suça bulaşmış çocuk ve ergenler: Suça ilişkin nedenler ve politika önerileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, *5*, 65–98.

Öztürk, M. (2007). *Sokakta çalışan ve suç işlemiş çocukların toplumsal ve bireysel uyum ve davranış bozukluklarının ölçülmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

Padilla-Walker, L. M. ve Carlo, G. (2007). Personal values as a mediator between parent and peer expectations and adolescent behaviors. *Journal of Family Psychology*, *21*(3), 538–541. https://doi.org/10.1037/0893-3200.21.3.538

Padilla-Walker, L. M., Hardy, S. A. ve Christensen, K. J. (2011). Adolescent hope as a mediator between parent-child connectedness and adolescent outcomes. *The Journal of Early Adolescence*, *31*(6), 853–879. https://doi.org/10.1177/0272431610376249

Parhar, K. K. (2011). *The development of the positive self change framework of crime desistance*. (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Saskatchewan, Kanada.

Pasalich, D. S., Dadds, M. R., Hawes, D. J. ve Brennan, J. (2012). Attachment and callous-unemotional traits in children with early-onset conduct problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *53*(8), 838–845. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02544.x

Paul, K. I. ve Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, *74*(3), 264–282. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.01.001

Pérez, C. I. M. (2018). *Risk and protective factors of child delinquency*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Alliant International University. Erişim adresi: https://search.proquest.com/docview/2058081733?pq-origsite=gscholar

Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist*, *55*(1), 44–55. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.44

Plomin, R., Scheier, M. F., Bergeman, C. S., Pedersen, N. L., Nesselroade, J. R. ve McClearn, G. E. (1992). Optimism, pessimism and mental health: A twin/adoption analysis. *Personality and Individual Differences*, *13*(8), 921–930. https://doi.org/10.1016/0191-8869(92)90009-E

Popovici, I. ve French, M. T. (2013). Does unemployment lead to greater alcohol consumption? *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, *52*(2), 444–466. https://doi.org/10.1111/irel.12019

Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Lansford, J. E., Malone, P. S., Pastorelli, C., Skinner, A. T., … Oburu, P. (2015). Perceived mother and father acceptance-rejection predict four unique aspects of child adjustment across nine countries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *56*(8), 923–932. https://doi.org/10.1111/jcpp.12366

Rand, K. L. (2009). Hope and optimism: Latent structures and influences on grade expectancy and academic performance. *Journal of Personality*, *77*(1), 231–260. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00544.x

Rand, K. L., Martin, A. D. ve Shea, A. M. (2011). Hope, but not optimism, predicts academic performance of law students beyond previous academic achievement. *Journal of Research in Personality*, *45*(6), 683–686. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.08.004

Ravanoğlu, A. (2018). Ceza infaz kurumlarındaki mahkumlarda algılanan sosyal desteğin kurumdaki uyum ve ruhsal durum ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.

Rising, D. G. ve Rohner, R. P. (2019). Recovery From Rejection : A Manual of Client

Handouts for Clinical Practice.Rohner Research Publications.

Rivers, M. B. (2011). *Situated hope understanding teacher educators' notions of hope*. (Doktora tezi). Arizona State University. Erişim Adresi: https://repository.asu.edu/items/9220

Robbins, R. N. ve Bryan, A. (2004). Relationships between future orientation, impulsive sensation seeking, and risk behavior among adjudicated adolescents. *Journal of Adolescent Research*, *19*(4), 428–445. https://doi.org/10.1177/0743558403258860

Robinson, R., Roberts, W. L., Strayer, J. ve Koopman, R. (2007). Empathy and emotional responsiveness in delinquent and non-delinquent adolescents. *Social Development*, *16*(3), 555–579. https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00396.x

Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Cross-Cultural Research*, *15*(1), 1–21. https://doi.org/10.1177/106939718001500102

Rohner, R. P. (2004). The parental acceptance-rejection syndrome: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, *59*(8), 830–840. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.830

Rohner, R. P. (2015). Introduction to interpersonal acceptance- rejection theory (IPARTHEORY), methods, evidence, and implications. *University of Connecticut*, *6*, 1–51. https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055

Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2015). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, *36*(1), 16–47.

Rohner, R. P. ve Brothers, S. A. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, *1*(4), 81-95.

Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2010). Testing Central Postulates of Parental Acceptance-Rejection Theory (Partheory): A meta-analysis of cross-cultural studies. *Journal of Family Theory & Review*, *2*(1), 73–87. https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2010.00040.x

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence and implications. *Journal of Family Theory &*

Review, *2*(1), 73–87. Erişim adresi: http://www.cspar.uconn.edu/introductiontoparentalacceptance2011.pdf

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2018). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence and implications. *Ethos*, *33*(3), 299–334. Erişim adresi: http://www.jstor.org/stable/4497896

Rohner, R. P., Saavedra, J. M. ve Granum, E. O. (1978). Development and validation of the parental acceptance-rejection questionnaire. *Catalog of Selected Documents in Psychology, 8*, 17-48.

Romero, M. (1989). *Hope and outcome anticipation*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erişim adresi: https://search.proquest.com/docview/303798222?accountid=11637

Sampson, R. J. ve Laub, J. H. (2003). Life-course desisters? Trajectories of crime among delinquent boys followed to age 70. *Criminology*, *41*(3), 555–592. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb00997.x

Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, *4*(3), 219–247. https://doi.org/10.1037/0278-6133.4.3.219

Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive Therapy and Research*, *16*(2), 201–228. https://doi.org/10.1007/BF01173489

Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (1993). On the power of positive thinking: The benefits of being optimistic. *Current Directions in Psychological Science*, *2*(1), 26–30. https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10770572

Schmid, K. L. ve J. Lopez, S. (2011). Positive pathways to adulthood: The role of hope in adolescents' constructions of their futures. R. M. Lerner, J. V. Lerner ve J. B. Benson (Ed.), *Advances in child development and behavior* (1. bs., Cilt. 41, s. 69–88) içinde. London, England: Elsevier Inc. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-386492-5.00004-X

Schmid, K. L., Phelps, E. ve Lerner, R. M. (2011). Constructing positive futures: Modeling the relationship between adolescents' hopeful future expectations and intentional self regulation in predicting positive youth development. *Journal of Adolescence*, *34*(6), 1127–1135. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.07.009

Schroeder, R. D., Osgood, A. K. ve Oghia, M. J. (2010). Family transitions and juvenile delinquency. *Sociological Inquiry*, *80*(4), 579–604. https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2010.00351.x

Schulman, P., Keith, D. ve Seligman, M. E. P. (1993). Is optimism heritable? A study of twins. *Behaviour Research and Therapy*, *31*(6), 569–574. https://doi.org/10.1016/0005-7967(93)90108-7

Scioli, A., Scioli-Salter, E. R., Sykes, K., Anderson, C. ve Fedele, M. (2016). The positive contributions of hope to maintaining and restoring health: An integrative, mixed-method approach. *Journal of Positive Psychology*, *11*(2). https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1037858

Seagra, B. C. (1997). *The efficacy of solution-focused therapy with young offenders*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erişim Adresi: https://search.proquest.com/docview/304387562?accountid=11637

Segerstrom, S. C. (2007). Optimism and resources: Effects on each other and on health over 10 years. *Journal of Research in Personality*, *41*(4), 772–786. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.09.004

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2014). Positive psychology: An introduction. *Flow and the foundations of positive psychology* (s. 279–298) içinde. Dordrecht: Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_18

Seto, M. C. ve Lalumière, M. L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *136*(4), 526–575. https://doi.org/10.1037/a0019700

Sevük, H. Y. (1998). Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Seyhan, D. (2008). *Tutuklu/Hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri, aile ve çevre özelliklerinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Shepherd, S. M., Luebbers, S. ve Ogloff, J. R. P. (2016). The role of protective factors and the relationship with recidivism for high-risk young people in detention. *Criminal Justice and Behavior*, *43*(7), 863–878. https://doi.org/10.1177/0093854815626489

Shorey, H. S., Little, T. D., Snyder, C. R., Kluck, B. ve Robitschek, C. (2007). Hope and personal growth initiative: A comparison of positive, future-oriented constructs. *Personality and Individual Differences*, *43*(7), 1917–1926. https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.06.011

Siegel, L. ve Welsh, B. C. (2009). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law* (10th ed.). Wadsworth: Cengage Learning.

Smith, S. J. (2003). *Hope behind bars: A study of hope in a juvenile detention center*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erişim adresi: https://search.proquest.com/docview/305259293?accountid=11637

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling & Development*, *73*(3), 355–360. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1995.tb01764.x

Snyder, C. R. (1996). To hope, to lose, and to hope again. *Journal of Personal and Interpersonal Loss: International Perspectives on Stress & Coping*, *1*(1), 37–41. https://doi.org/10.1080/15325029608415455

Snyder, C. R. (1998). A case for hope in pain, loss, and suffering. J. H. Harvey (Ed.), *Death, dying, and bereavement. Perspectives on loss: A sourcebook* (s. 63–79) içinde. Philadelphia: Brunner/Mazel. Erişim adresi: https://psycnet.apa.org/record/1998-06044-004

Snyder, C. R. (2000a). Hypothesis: there is hope. C. R. Snyder (Ed.), *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (s. 3–21) içinde. San Diego: Academic Press.

Snyder, C. R. (2000b). Genesis: The birth and growth of hope. C. R. Snyder (Ed.), *Handbook of hope: Theory, measures, and applications* (s. 25–38) içinde. Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-012654050-5/50004-X

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, *13*(4), 249–275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01

Snyder, C. R. (Mart, 2003). Measuring hope in children. *Indicators of Positive Development Conference* içinde, Washington. Erişim Adresi: https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2013/05/Child_Trends-2003_03_12_PD_PDConfSnyder.pdf

Snyder, C. R. (2007a). Classifications and measures of human strengths and positive outcomes. C. R. Snyder (Ed.), *Positive psychology: The scientific and practical*

explorations of human strengths (s. 51–77) içinde. SAGE Publications.

Snyder, C. R. (2007b). Seeing our futures through self-efficacy, optimism, and hope. C. R. Snyder (Ed.), *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths* (s.171-208) içinde. SAGE Publications.

Snyder, C. R., Cheavens, J. ve Scott, M. T. (1999). Hoping. C. R. Snyder (Ed.), *Coping the psychology of what works* (s. 205–231) içinde. New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L. ve Adams, V. H. (2005). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventive Psychology*, *9*(4), 249–269. https://doi.org/10.1016/s0962-1849(00)80003-7

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., … Harney, P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-dffierence measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, *60*(4), 570–585. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.60.4.570

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., … Stahl, K. J. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, *22*(3), 399–421. https://doi.org/10.1093/jpepsy/22.3.399

Snyder, C. R., Ilardi, S. S., Cheavens, J., Michael, S. T., Yamhure, L. ve Sympson, S. (2000). The role of hope in cognitive-behavior therapies. *Cognitive Therapy and Research*, *24*(6), 747–762. https://doi.org/10.1023/A:1005547730153

Snyder, C. R., Lapointe, A. B., Crowson, J. J., Early, S., Lapointe, A. B., Crowson, J. J. ve Early, S. (1998). Preferences of high- and low-hope people for self-referential input. *Cognition & Emotion*, *12*(6), 807–823. https://doi.org/10.1080/026999398379448

Snyder, C. R., Rand, K. L. ve Sigmon, D. R. (2002). Hope theory : A member of the positive psychology family. C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (s. 1–36) içinde. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199399314.013.3

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S. T. ve Cheavens, J. (2001). Optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme. E. C. Chang (Ed.), *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice.* (s. 101–125) içinde.

Washington, DC, US: American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10385-005

Sözen, F. S. G. (2016). *Suça sürüklenmiş ergenlerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ve anne-babaya bağlanma düzeylerinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi.

Steinberg, L., Chung, H. L. ve Little, M. (2004). Reentry of young offenders from the justice system: A developmental perspective. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *2*(1), 21–38. https://doi.org/10.1177/1541204003260045

Stevens, P., Hutchin, K., French, L. ve Craissati, J. (2013). Developmental and offence-related characteristics of different types of adolescent sex offender: A community sample. *Journal of Sexual Aggression*, *19*(2), 138–157. https://doi.org/10.1080/13552600.2011.645889

Stoddard, S. A. ve Pierce, J. (2015). Promoting positive future expectations during adolescence: The role of assets. *American Journal of Community Psychology*, *56*(3–4), 332–341. https://doi.org/10.1007/s10464-015-9754-7

Stouthamer-Loeber, M., Wei, E. H., Homish, D. L. ve Loeber, R. (2004). Which family and demographic factors are related to both maltreatment and persistent serious juvenile delinquency? *Children's Services*, *5*(4), 261–272. https://doi.org/10.1207/s15326918cs0504_3

Strauss, K., Niven, K., McClelland, C. R. ve Cheung, B. K. T. (2015). Hope and optimism in the face of change: Contributions to task adaptivity. *Journal of Business and Psychology*, *30*(4), 733–745. https://doi.org/10.1007/s10869-014-9393-2

Sulimani-Aidan, Y., Sivan, Y. ve Davidson-Arad, B. (2017). Comparison of hope and the child-parent relationship of at risk adolescents at home and in residential care. *Children and Youth Services Review*, *76*, 125–132.

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 42–59.

Sun, R. C. F. ve Shek, D. T. L. (2012). Beliefs in the future as a positive youth development construct: A conceptual review. *The Scientific World Journal*, 1–8.

https://doi.org/10.1100/2012/527038

Sweeten, G. (2006). Who will graduate? Disruption of high school education by arrest and court involvement. *Justice Quarterly*, *23*(4), 462–480. https://doi.org/10.1080/07418820600985313

Tabachnick, B. ve Fidell, L. (2013). *Using multivariate statistics* (6. bs.). Boston, MA: Pearson.

Tamis-LeMonda, C. S., Briggs, R. D., McClowry, S. G. ve Snow, D. L. (2009). Maternal control and sensitivity, child gender, and maternal education in relation to children's behavioral outcomes in African American families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *30*(3), 321–331. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.018

Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Taş, A., Selvitopu, A., Bora, V. ve Demirkaya, Y. (2013). Reasons for dropout for vocational high school students. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, *13*(3), 1561–1565. https://doi.org/10.12738/estp.2013.3.1398

TBMM (2017). İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, İstanbul Çocuk Eğitimevi ile Ümraniye E ve T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları İnceleme Raporu. Erişim Tarihi: 09.11.2019. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2017/ist_cocuk_egitimevi_umraniye_e_t_krik.pdf adresinden erişildi.

Tezcan, E. (2015). *Ergenlerde suça sürüklenmenin sosyal psikolojik arka planı*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Travis, J. ve Waul, M. (2003). Prisoners once removed: The children and families of prisoners. *Prisoners Once Removed: The Impact of Incarceration and Reentry on Children, Families, and Communities* (s. 1-29) içinde. Washington, D.C.: Urban Institute Press.

Trommsdorff, G. ve Lamm, H. (1980). Future orientation of institutionalized and noninstitutionalized delinquents and nondelinquents. *European Journal of Social Psychology*, *10*(3), 247–278. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420100304

Truedsson, E., Fawcett, C., Wesevich, V., Gredebäck, G. ve Wåhlstedt, C. (2019). The role of callous-unemotional traits on adolescent positive and negative emotional reactivity: A

longitudinal community-based study. *Frontiers in Psychology*, *10*(MAR). https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00573

Trulson, C. R., Marquart, J. W., Mullings, J. L. ve Caeti, T. J. (2005). In between adolescence and adulthood: Recidivism outcomes of a cohort of state delinquents. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *3*(4), 355–387. https://doi.org/10.1177/1541204005278802

Tunceroğlu, Z. (2015). *Suça sürüklenen çocuklarda mükerrerliğin irdelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi.) Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi.

Turanovic, J. J., Rodriguez, N. ve Pratt, T. C. (2012). The collateral consequences of incarceration revisited: A qualitative analysis of the effects on caregivers of children of incarcerated parents. *Criminology*, *50*(4), 913–959. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2012.00283.x

Türk Ceza Kanunu (26.09.2004). T.C. Resmi Gazete, No: 5237

Türk Dil Kurumu (2019). *Güncel Türkçe Sözlük.* Erişim tarihi: 15.09.2019. https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016). *Suç türüne göre çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocuklar, 2007-2016.* Erişim tarihi: 27.09.2019. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1070 adresinden erişildi.

Türkiye İstatistik Kurumu (2018). *Suç türü ve suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre ceza infaz kurumuna giren hükümlüler, 2009-2018.* Erişim tarihi: 27.09.2019 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1070 adresinden erişildi.

Türkmen, M. ve Demirli Yıldız, A. (2011). The predictive value of gender, perceived parenting styles and loneliness in determining students' dispositional and state hope level. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *7*(2), 347–363. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/310800097

Uludağlı, N. P. (2011). *Suça karışmış ve karışmamış ergenlerin aile, akran, mahalle özellikleri ile psikolojik ve akademik niteliklerinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi.) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Uludağlı, N. P. ve Sayıl, M. (2013). Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışlar: Ergen, anne ve arkadaş özellikleriyle ilişkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*,

28(71), 57–69.

Üzümcü, A. F. (2016). *Çıraklık eğitiminin suça sürüklenmiş çocukların topluma kazandırılmasıdaki rolü: Ankara çocuk eğitimevi örneği.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Valle, M. F., Huebner, E. S. ve Suldo, S. M. (2004). Further evaluation of the children's hope scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, *22*(4), 320–337. https://doi.org/10.1177/073428290402200403

Valle, M. F., Huebner, E. S. ve Suldo, S. M. (2006). An analysis of hope as a psychological strength. *Journal of School Psychology*, *44*(5), 393–406. https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.03.005

Van Der Helm, P., Beunk, L., Stams, G. J. ve Van Der Laan, P. (2014). The relationship between detention length, living group climate, coping, and treatment motivation among juvenile delinquents in a youth correctional facility. *The Prison Journal*, *94*(2), 260–275. https://doi.org/10.1177/0032885514524884

van Wijk, A., Vermeiren, R., Loeber, R., Hart-Kerkhoffs, L., Doreleijers, T. ve Bullens, R. (2006). Juvenile sex offenders compared to non-sex offenders: A review of the literature 1995-2005. *Trauma, Violence, and Abuse*, *7*(4), 227–243. https://doi.org/10.1177/1524838006292519

Vincent, G. M., Chapman, J. ve Cook, N. E. (2011). Risk-needs assessment in juvenile justice: Predictive validity of the savry, racial differences, and the contribution of needs factors. *Criminal Justice and Behavior*, *38*(1), 42–62. https://doi.org/10.1177/0093854810386000

Vincent, G. M., Guy, L. S. ve Grisso, T. (2012). *Risk assessment in juvenile justice: A guidebook for implementation*. Chicago: MacArthur Found.

Visher, C. A. (2015). Re-entry and reintegration after incarceration. J. D. Wright (Ed.). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2. bs., Cilt. 20, s. 61–66) içinde. Elsevier. https://doi.orfg/10.1016/B978-0-08-097086-8.45096-8

Wang, M. Te ve Fredricks, J. A. (2014). The reciprocal links between school engagement, youth problem behaviors, and school dropout during adolescence. *Child Development*, *85*(2), 722–737. https://doi.org/10.1111/cdev.12138

Wanklyn, S. G., Ward, A. K., Cormier, N. S., Day, D. M. ve Newman, J. E. (2012). Can we distinguish juvenile violent sex offenders, violent non-sex offenders, and versatile violent sex offenders based on childhood risk factors? *Journal of Interpersonal Violence*, *27*(11), 2128–2143. https://doi.org/10.1177/0886260511432153

Ward, T. (2017). Prediction and agency: The role of protective factors in correctional rehabilitation and desistance. *Aggression and Violent Behavior*, *32*, 19–28. https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.11.012

Ward, T. ve Fortune, C.A. (2013). The Good Lives Model: Aligning risk reduction with promoting offenders' personal goals. *European Journal of Probation*, *5*(2), 29–46. https://doi.org/10.1177/206622031300500203

Ward, T. ve Maruna, S. (2007). *Key ideas in criminology. Rehabilitation: Beyond the risk paradigm*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203962176

Ward, T. ve Stewart, C. (2003). Criminogenic needs and human needs: A theoretical model. *Psychology, Crime and Law*, *9*(2), 125–143. https://doi.org/10.1080/1068316031000116247

Webster, A. F. (2003). *Affective predictors of ethical behavior*. (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Alberta. https://doi.org/10.1017/S0165115300023299

Wikström, P.O. H. ve Loeber, R. (2000). Do disadvantaged neighborhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents? A study of male juvenile serious offending, individual risk and protective factors, and neighborhood context. *Criminology*, *38*(4), 1109–1142. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2000.tb01416.x

Williams, L. R., LeCroy, C. W. ve Vivian, J. P. (2014). Assessing risk of recidivism among juvenile offenders: The development and validation of the recidivism risk instrument. *Journal of Evidence-Based Social Work*, *11*(4), 318–327. https://doi.org/10.1080/10911359.2014.897100

Wilson, S., Washington, L. A., Engel, J. M., Ciol, M. A. ve Jensen, M. P. (2006). Perceived social support, psychological adjustment, and functional ability in youths with physical disabilities. *Rehabilitation Psychology*, *51*(4), 322–330. https://doi.org/10.1037/0090-5550.51.4.322

Wilson, R. J. ve Yates, P. M. (2009). Effective interventions and the Good Lives Model:

Maximizing treatment gains for sexual offenders. *Aggression and Violent Behavior*, *14*(3), 157–161. https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.01.007

Winokur, K. P., Smith, A., Bontrager, S. R. ve Blankenship, J. L. (2008). Juvenile recidivism and length of stay. *Journal of Criminal Justice*, *36*(2), 126–137. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2008.02.001

Woldgabreal, Y., Day, A. ve Ward, T. (2014). The community-based supervision of offenders from a positive psychology perspective. *Aggression and Violent Behavior*, *19*(1), 32–41. https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.12.001

Woldgabreal, Y., Day, A. ve Ward, T. (2015). Linking positive psychology to offender supervision outcomes: The mediating role of psychological flexibility, general self-efficacy, optimism, and hope. *Criminal Justice and Behavior*, *43*(6), 697–721. https://doi.flauborg/10.1177/0093854815620816

Wong, S. S. ve Lim, T. (2009). Hope versus optimism in Singaporean adolescents: Contributions to depression and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, *46*(5–6), 648–652. https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.01.009

Wormith, J. S. ve Olver, M. E. (2002). Offender treatment attrition and its relationship with risk, responsivity, and recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, *29*(4), 447–471. https://doi.org/10.1177/0093854802029004006

Yarcheski, A. ve Mahon, N. E. (2016). Meta-analyses of predictors of hope in adolescents. *Western Journal of Nursing Research*, *38*(3), 345–368. https://doi.org/10.1177/0193945914559545

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi.

Yeniden (2019). Erişim tarihi: 10.11.2019. http://www.yeniden.org.tr/etkinlikler/ardic.asp adresinden erişildi.

Yeung, D. Y., Ho, S. M. Y. ve Mak, C. W. Y. (2015). Brief report: Attention to positive information mediates the relationship between hope and psychosocial well-being of adolescents. *Journal of Adolescence*, *42*, 98–102. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.04.004

Yin, X., Li, Z., Yuan, Y. ve Wang, Z. (2019). Developmental trajectory of hope among late-adolescents: Population heterogeneity and the impact of gender and family

socioeconomic status. *Journal of Adolescence, 72*, 124–131. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.03.003

Yıldız, S. (2009). *Hükümlülerde tehlikelilik ve tekrar suç işlemeye etki eden faktörler*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Yoder, J. R., Leibowitz, G. S. ve Peterson, L. (2018). Parental and peer attachment characteristics: Differentiating between youth sexual and non-sexual offenders and associations with sexual offense profiles. *Journal of Interpersonal Violence, 33*(17), 2643–2663. https://doi.org/10.1177/0886260516628805

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., Gordon, K. ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment, 52*(1), 37–41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201

Zivan, M. (1975). A rehabilitation model for juvenile offenders. *The Prison Journal, 55*(1), 4–21. https://doi.org/10.1177/003288557505500102

8. Ekler

Ek-1: Gönüllü Bilgilendirme Olur Formu

Ek-2: Kişisel Bilgi Formu

Ek-3: Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Anne ve Baba Formları)

Ek-4: Kişilik Değerlendirme Ölçeği

Ek-5: Yaşam Yönelimi Ölçeği

Ek-6: Sürekli Umut Ölçeği

Ek-7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Ek-1:Gönüllü Bilgilendirme Olur Formu

GÖNÜLLÜ BİLGİLENDİRME OLUR FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Tunç DEMİRCAN danışmalığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Bu çalışma hükümlü çocukların ebeveyn ilişkilerini, algıladıkları sosyal desteği ve geleceğe yönelik algılarını ve psikolojik uyumlarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında size yöneltilen soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Lütfen her sayfanın başında yer alan yönergeleri dikkatlice okuyarak size en uygun olduğunu düşündüğünüz yanıtı vermeye çalışın. Lütfen mümkün olduğunca boş soru bırakmamaya özen gösterin.

Sorulara verdiğiniz yanıtlar tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırma kapsamında değerlendirilecektir. Kişi bazında değerlendirilme yapılmayacak ve tüm katılımcıların yanıtları toplu olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle ölçek üzerinde isim, adres, işaret, iletişim bilgisi ve buna benzer kimliğinizi belirleyebilecek herhangi bir kişisel bilgi istenmemektedir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük temelinde olmalıdır.

Bu araştırmaya katılarak hazırlamakta olduğum doktora tezi kapsamında bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Aslı Karan

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya kendi rızamla hiçbir baskı - zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum. Vereceğim yanıtların bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Adı- Soyadı:..... Tarih:..... İmza:.....

Ek-2: Kişisel Bilgi Formu

1. Doğum Tarihi: ___/___/_____
2. Eğitim Seviyesi:

Okuma yazma bilmiyor	
Okur yazar	
İlkokul mezunu	
Ortaokul mezunu	
Lise mezunu	
Diğer (Açıklayınız.)	

3. Eğitimevinde çıraklık eğitimine gidiyor musun?

Evet		Hayır	

4. Eğitimevinde örgün eğitime devam ediyor musun?

Evet		Hayır	

5. *Örgün eğitime devam etmiyorsan*, okulu bırakma nedenin neydi?

_____

6. Okula devam ederken ders başarın nasıldı?

İyi		Orta		Kötü	

7. Okula devam ederken hiç disiplin cezası aldın mı?

Birden çok		Bir kere		Hayır	

Eğer disiplin cezası aldıysan, hangi davranışından dolayı disiplin cezası aldın?

_____

_____

8. Okula keyfi nedenlerle gitmediğin veya okuldan kaçtığın olur muydu?

Evet		Hayır	

9. Annen hayatta mı?

Evet		Hayır	

10. Annenin eğitim seviyesi nedir?

Okuma yazma bilmiyor	
Okur yazar	
İlkokul mezunu	
Ortaokul mezunu	
Lise mezunu	
Yüksek okul/üniversite mezunu veya üstü	

Bilmiyorum	

11. Annen çalışıyor mu?

Evet		Hayır	

Cevabın evet ise, ne iş yapıyor?_____

12. Baban hayatta mı?

Evet		Hayır	

13. Babanın eğitim düzeyi nedir?

Okuma yazma bilmiyor	
Okur yazar	
İlkokul mezunu	
Ortaokul mezunu	
Lise mezunu	
Yüksek okul/üniversite mezunu veya üstü	
Bilmiyorum	

14. Baban çalışıyor mu?

Evet		Hayır	

Cevabın evet ise, ne iş yapıyor?_____

15. Annen ve baban birlikte mi?

Evet		Hayır	

16. Kaç kardeşsiniz? _____

17. Ceza İnfaz Kurumu'na gelmeden önce kimlerle birlikte yaşıyordun?

Anne baba ile birlikte	
Öz anne/baba ve üvey anne/babayla birlikte	
Sadece anne ile birlikte	
Sadece baba ile birlikte	
Geniş aile ile birlikte	
Yakın akrabalarla (belirtin) _____	
Arkadaşlar ile evde	
Arkadaşlar ile sokakta	
Koruyucu aileyle birlikte	
ASPB'na bağlı bir kurumda (çodem, sevgi evleri vb.)	
Yalnız	
Diğer (Belirtin _____)	

18. Seni kim büyüttü?

Anne ve baba	

Sadece anne veya sadece baba	
Biri öz anne/baba ve biri üvey anne/baba	
Abla/ağabey	
Yakın akrabalar (belirtin) _____	
ASPB'na bağlı bir kurum, hastane vb.	
Diğer (belirtin _____)	

19. Geçmişte ASPB'na bağlı bir kurumda (yetiştirme yurdu, çodem, sevgi evleri vb.) kaldın mı?

Evet		Hayır	

Eğer kaldıysan;

a. Kaç yaşından itibaren kurumda kalmaya başladın?_____

b. Halen kurumda kalmaya devam ediyor musun? _____

c. Kurumdan ayrıldıysan, kurumda ne kadar süre kaldın? _____

20. Ailen seni ziyarete geliyor mu? Ne sıklıkla?

Her hafta	Ayda 1-3 kere	Ayda 1'den az	Hiç

21. Ailenle telefonda konuşuyor musunuz? Ne sıklıkla?

Haftada 1 veya daha sık	Ayda 1-3	Ayda 1'den az	Hiç

22. Ailende suç işlemiş birisi var mı?

Evet		Hayır		Bilmiyorum	

**Cevap evet ise,* kimler olduğunu belirtin._____

23. Ailende uyuşturucu kullanan veya daha önce kullanmış olan kişiler var mı?

Evet		Hayır		Bilmiyorum	

**Cevap evet ise,* kimler olduğunu belirtin._____

24. Sen cezaevindeyken ailen sana para, kıyafet vb. ihtiyaçlarını gönderiyor mu?

Evet		Hayır		Bazen	

25. Geçmişte hiç uyuşturucu madde kullandın mı ?

Evet		Hayır	

26. Geçmişte kendini kesme, duvara yumruk atma, kafanı duvara vurma gibi şekillerde kendine zarar verdiğin oldu mu?

Evet		Hayır	

27. Geçmişte hiç intihar girişimin oldu mu?

Evet		Hayır	

28. Halen devam eden başka bir davan var mı?

Evet		Hayır		Bilmiyorum	

29. Kaç kere ceza infaz kurumunda tutuklu veya hükümlü olarak bulundun? _____

30. İlk kez hakkında dava açıldığında kaç yaşındaydın? _____

31. Ceza infaz kurumunda hiç disiplin cezası aldın mı?

Birden çok		Bir kere		Hayır	

Eğer aldıysan, nedenini belirtin.

_____

_____

Ek-3: Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Anne-Baba Formları)

EKRÖ/K: Anne-Baba

©Ronald P. Rohner, 1989, 1997
Çeviri ve uyarlama A. Varan

Bu testte, annelerin/babaların çocuklarına karşı nasıl davrandıklarıyla ilgili cümleler var. Her cümleyi dikkatlice oku ve okuduğun cümlenin,

<u>annenin/babanın sana karşı davranışlarını</u>

ne kadar iyi anlattığını düşün.

Her cümlenin yanında 4 tane kutu var.

ANNENİN sana hemen hemen **her zaman** böyle davrandığını düşünürsen, bu kutuyu işaretle →	**Hemen Hemen Her Zaman Doğru**	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
	X			
ANNENİN sana **bazen** böyle davrandığını düşünürsen, bu kutuyu işaretle →	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	**Bazen Doğru**	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
		X		
ANNENİN sana **nadiren** (çok az zaman) böyle davrandığını düşünürsen, bu kutuyu işaretle →	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	**Nadiren Doğru**	Hiçbir Zaman Doğru Değil
			X	
ANNENİN sana **hiçbir zaman** böyle davranmadığını düşünürsen, bu kutuyu işaretle →	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	**Hiçbir Zaman Doğru Değil**
				X

Testi, cümleler üzerinde fazla oyalanmadan, içinden gelen cevapları işaretleyerek,

hızlı bir şekilde doldur.

Lütfen her soruyu cevapla.

Unutma, hiçbir cümleyi doğru bilmek, ya da yanlış bilmek diye bir şey yok.

Onun için cevaplarını verirken mümkün olduğu kadar **dürüst ve samimi ol.**

Cevaplarını,

annenden beklediğin davranışlara göre değil,

annenin sana gerçekte gösterdiği davranışlara göre ver.

****

ANNEM / BABAM	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1.Benim hakkımda güzel şeyler söyler.				
2.Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlar.				
3.Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.				
4.Beni gerçekten sevmez.				
5.Neleri yapıp, neleri yapamayacağımı kesin olarak anladığımdan emin olmak ister.				
6.Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinler.				
7.Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet eder.				
8.Benimle yakından ilgilenir.				
9.Dışarıya çıkacağım zaman, eve kesin olarak saat kaçta dönmem gerektiğini bana söyler.				
10.Arkadaşlarımı eve çağırmam için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapar.				
11.Benimle alay eder ve dalga geçer.				

12.Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.				
13.Kızdığı zaman bana bağırır.				
14.Bana sürekli olarak nasıl davranmam gerektiğini söyler.				
15.Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırır.				
16.Bana karşı sert davranır.				
17.Onun etrafında olmamdan hoşlanır.				
18.Birçok kuralın olması ve kurallara uyulması gerektiğine inanır.				
19.Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlar.				
20.Hak etmediğim zaman bile bana vurur.				
21.Benim için yapması gereken şeyleri unutur.				
22.Beni büyük bir baş belası olarak görür.				
23.Bana dilediğim kadar özgürlük tanır.				
24.Beni başkalarına över.				
25.Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırır.				
26.Sağlıklı ve doğru şeyleri yememe çok dikkat eder.				
27.Bir şeyi nasıl yapmam gerektiğini bana en ince ayrıntısına kadar söyler.				
28.Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşur.				
29.Bana hemen kızar.				
30.Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür.				

31.Benden hoşlanmıyor gibi.				
32.İstediğim her yere, ona sormadan gitmeme izin verir.				
33.Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söyler.				
34.Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarır.				
35.Arkadaşlarımın kim olduğuyla yakından ilgilenir.				
36.Bana ne söylendiyse, aynen öyle davranmamda ısrar eder.				
37.Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir.				
38.Bana bir sürü kırıcı şey söyler.				
39.Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmez.				
40.Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünür.				
41.Dilediğim her akşam dışarı çıkmama izin verir.				
42.Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.				
43.Onun sinirine dokunduğumu söyler.				
44.Bana çok ilgi gösterir.				
45.Yaptığım her şeye karışmak ister.				
46.İyi davrandığım zaman benimle ne kadar gurur duyduğunu söyler.				
47.Beni kırmak için elinden geleni yapar.				
48.Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutur.				
49.Şayet kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirir.				

50.Bana yapmam için bazı işler verir ve o işler bitene kadar başka hiçbir şey yapmama izin vermez.				
51.Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir.				
52.Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit eder.				
53.Benimle zaman geçirmekten hoşlanır.				
54.Canım ne isterse yapmama izin verir.				
55.Korktuğumda ya da bir şeye canım sıkıldığında, bana yardım etmeye çalışır.				
56.Kötü davrandığım zaman beni arkadaşlarımın önünde utandırır.				
57.Benden uzak durmaya çalışır.				
58.Benden şikayet eder.				
59.Yaptığım her şeyi kontrol etmek ister.				
60.Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır.				
61.Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünür.				
62.Bir plan yaparken benim de ne istediğime önem verir.				
63.Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da yapmama izin verir.				
64.Diğer çocukların benden daha akıllı ve uslu olduğunu düşünür.				
65.Bakmaları için beni hep başkalarına bırakır.				
66.Bana istenmediğimi belli eder.				
67.Yaptığım şeylerle ilgilenir.				
68.Canım yandığında veya hasta olduğumda, kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapar.				

69.Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söyler.				
70.Beni sevdiğini belli eder.				
71.Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.				
72.Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirir.				
73.Beni mutlu etmeye çalışır.				

Ek-4: Kişilik Değerlendirme Ölçeği

KİDÖ

©Ronald P. Rohner, 1989, 1997
Çeviri ve uyarlama A. Varan

Bu testte, farklı insanların kendileri hakkındaki düşünceleriyle ilgili bazı cümleler var. Her cümleyi dikkatlice oku ve

okuduğun cümlenin

seni

ne kadar iyi anlattığını düşün.

Testi, cümleler üzerinde fazla oyalanmadan, içinden gelen cevapları işaretleyerek,

hızlı bir şekilde doldur.

Lütfen her soruyu cevapla.

Unutma, hiçbir cümleyi doğru bilmek, ya da yanlış bilmek diye bir şey yok.

Onun için cevaplarını verirken mümkün olduğu kadar **dürüst ve samimi ol**.

****

Testi, olmak istediğin kişi gibi değil,

gerçekte olduğun kişi gibi doldur.

****

	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. İçimden kavga etmek veya birine bir kötülük yapmak geliyor.				
2. Hastalandığımda, annemin benim için üzülmesi hoşuma gider.				
3. Kendimi beğenirim.				
4. Yapmak istediğim şeyleri herkes kadar iyi yapabilirim.				
5. İnsanlara duygularımı göstermekte zorlanırım.				
6. Yapmaya çalıştığım bir şeyi yapamayınca, kendimi kötü hisseder ya da sinirlenirim.				
7. Yaşamın güzel olduğunu düşünüyorum.				

8. İçimden bir şeye veya birisine vurmak geliyor.				
9. Anne ve babamın bana çok sevgi göstermelerini isterim.				
10. Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum.				
11. Birçok şeyi iyi yapamadığımı hissediyorum.				
12. Anne ve babama sevgimi göstermek benim için kolaydır.				
13. Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim.				
14. Yaşamı tehlikelerle dolu görüyorum.				
15. Öyle sinirlenirim ki, bir şeyleri fırlatır ya da kırarım.				
16. Mutsuz olduğum zaman sorunlarımı kendim çözmekten hoşlanırım.				
17. Tanımadığım biriyle tanıştığımda, onun benden daha iyi olduğunu düşünürüm.				
18. İstediğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.				
19. İyi arkadaşlıklar kurmak ve bu arkadaşlıkları sürdürmekte zorlanıyorum.				
20. İşler ters gittiğinde canım sıkılır.				
21. Dünyanın iyi ve mutlu bir yer olduğunu düşünüyorum.				
22. Aptalca şeyler yapan insanlarla dalga geçerim.				
23. Annemin benimle çok ilgilenmesini isterim.				
24. İyi bir insan olduğumu düşünüyor ve başkalarının da öyle düşünmesini istiyorum.				
25. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.				
26. Aileme sevgimi göstermek benim için kolaydır.				
27. Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an üzgün veya mutsuz.				
28. Benim için dünya mutsuz bir yerdir.				
29. Kızdığım zaman suratımı asar, somurturum.				
30. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.				
31. Kendimden oldukça memnunum.				

32. Yapmaya çalıştığım birçok şeyi beceremediğimi düşünüyorum.				
33. Hoşlandığım birine duygularımı göstermeye çalışmak benim için zordur.				
34. Kolay kolay ne kızarım ne de bir şeye canım sıkılır.				
35. Dünyayı tehlikeli bir yer olarak görüyorum.				
36. Kızgınlığımı kontrol etmekte zorlanırım.				
37. Canım yandığında ya da hastalandığımda annemle babamın üzerime düşmeleri hoşuma gider.				
38. Kendimden memnun değilim.				
39. Yaptığım şeylerde başarılı olduğumu düşünüyorum.				
40. Arkadaşlarıma onları gerçekten sevdiğimi göstermek benim için kolaydır.				
41. Zor sorunlarla karşılaştığımda hemen canım sıkılır.				
42. Benim için yaşam güzel bir şeydir.				

Ek-5: Yaşam Yönelimi Ölçeği

YYÖ

Aşağıda verilen her cümleyi dikkatle okuyarak beşli ölçek üzerinde size uygun olduğunu düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz. ‘Doğru’ ya da ‘Yanlış’ cevap bulunmamaktadır. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

0_____1_____2_____3_____4

Kesinlikle katılmıyorum Katılmıyorum Kararsızım Katılıyorum Kesinlikle katılıyorum

1. Ne olacağının önceden kestirilemediği durumlarda hep en iyi sonucu beklerim.	(0) (1) (2) (3) (4)
2. Kolayca gevşeyip rahatlayabilirim.	(0) (1) (2) (3) (4)
3. Bir işimin ters gitme olasılığı varsa mutlaka ters gider.	(0) (1) (2) (3) (4)
4. Her şeyi hep iyi tarafından alırım.	(0) (1) (2) (3) (4)
5. Geleceğim konusunda hep iyimserimdir.	(0) (1) (2) (3) (4)
6. Arkadaşlarımla birlikte olmaktan hoşlanırım.	(0) (1) (2) (3) (4)
7. Yapacak bir şeylerimin olması benim için önemlidir.	(0) (1) (2) (3) (4)
8. İşlerin istediğim gibi yürüyeceğini nerdeyse hiç beklemem.	(0) (1) (2) (3) (4)
9. Hiçbir şey benim istediğim yönde gelişmez.	(0) (1) (2) (3) (4)
10. Moralim öyle kolay kolay bozulmaz.	(0) (1) (2) (3) (4)
11. Her türlü olayda bir iyi yan bulmaya çalışırım.	(0) (1) (2) (3) (4)
12. Başıma iyi şeylerin geleceğine pek bel bağlamam.	(0) (1) (2) (3) (4)

Ek-6: Sürekli Umut Ölçeği

SUÖ

Aşağıda verilen ölçeği kullanarak, sizi en iyi tanımlayan rakamı cümlelerin önünde yer alan boşluğa yazınız.

1	2	3	4
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

_____ 1. Sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için pek çok yol düşünebilirim.

_____ 2. Enerjik bir biçimde amaçlarıma ulaşmaya çalışırım.

_____ 3. Çoğu zaman kendimi yorgun hissederim.

_____ 4. Herhangi bir problemin birçok çözüm yolu vardır.

_____ 5. Tartışmalarda kolayca yenik düşerim.

_____ 6. Sağlığım için endişeliyim.

_____ 7. Benim için çok önemli şeylere ulaşmak için pek çok yol düşünebilirim.

_____ 8. Başkalarının pes ettiği durumlarda bile, sorunu çözecek bir yol bulabileceğimi bilirim.

_____ 9. Geçmiş yaşantılarım beni geleceğe en iyi biçimde hazırladı.

_____ 10. Hayatta oldukça başarılı olmuşumdur.

_____ 11. Genellikle endişelenecek bir şeyler bulurum.

_____ 12. Kendim için koyduğum hedeflere ulaşırım.

Ek-7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

MSPPS

Aşağıda 12 cümle yer almaktadır. Her bir cümlenin altında cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede ifade edilen durumun sizin için ne kadar uygun olduğunu belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz.

1. İhtiyacım olduğunda yanımda olan özel bir insan var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

2. Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim özel bir insan var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

3. Ailem bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden alırım.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

5. Beni gerçekten rahatlatan bir insan var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

8. Sorunlarımı ailemle konuşabilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

10. Yaşamımda duygularıma önem veren özel bir insan var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

11. Kararlarımı vermede ailem bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet